

GMINA ŚWIDNICA

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

PROJEKT

(Etap wyłożenia do publicznego wglądu)

Wrocław, marzec 2022 r.

TEKST STUDIUM

SPIS TREŚCI

DZIAŁ I. WSTĘP	6
1. PODSTAWA PRAWNA I ZAKRES STUDIUM.	7
2. PODSTAWOWE CELE STUDIUM.	9
DZIAŁ II. UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO.....	11
3. ŚRODOWISKO, PRZYRODA I KRAJOBRAZ, W TYM KRAJOBRAZ KULTUROWY.....	12
3.1. POŁOŻENIE FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE.	12
3.2. BUDOWA GEOLOGICZNA. KOPALINY.	13
3.3. RZEŻBA TERENU I KRAJOBRAZ.....	14
3.4. WODY PODZIEMNE I POWIERZCHNIOWE.....	16
3.5. WARUNKI KLIMATYCZNE.	18
3.6. GLEBY I ICH PRZYDATNOŚĆ ROLNICZA.	19
3.7. FAUNA I FLORA.....	21
3.8. PRZYRODNICZE OBSZARY I OBIEKTY CHRONIONE ORAZ PROPONOWANE DO OBJĘCIA OCHRONĄ, A TAKŻE ICH POWIĄZANIA Z UKŁADAMI ZEWNĘTRZNYMI.	22
4. ŚRODOWISKO KULTUROWE.....	32
4.1. RYS HISTORYCZNY. KRAJOBRAZ KULTUROWY.	32
4.2. ZABYTKI WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW, Z WYŁĄCZENIEM ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH.....	34
4.3. ZABYTKI UJĘTE W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW, Z WYŁĄCZENIEM ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH.....	41
4.4. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE.	63
4.5. MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ.	74
4.6. INNE CENNE ELEMENTY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.	74
4.7. STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ.	75
5. DEMOGRAFIA.	76
5.1. SIEĆ OSADNICZA.....	76
5.2. DYNAMIKA ROZWOJU ZALUDNIENIA I CECHY BIOLOGICZNE POPULACJI.....	77
5.3. PROGNOZY DEMOGRAFICZNE.....	86
6. WARUNKI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW.	88
6.1. MIESZKALNICTWO.....	88
6.2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.	93
6.2.1. Edukacja.....	93
6.2.2. Kultura i rozrywka.	96
6.2.3. Sport i rekreacja.	97
6.2.4. Usługi zdrowia i pomocy społecznej.	97
6.2.5. Cmentarze i kościoły.....	98
6.2.6. Urzędy publiczne i instytucje.....	99
6.3. BEZPIECZEŃSTWO LUDNOŚCI I JEJ MIENIA.....	100
7. BAZA EKONOMICZNA GMINY.....	100
7.1. STRUKTURA BRANŻOWA GOSPODARKI GMINY, RYNEK PRACY.....	100
7.2. ROLNICTWO I LEŚNICTWO.....	105
7.3. BEZROBOCIE.....	107
8. STAN PRAWNY GRUNTÓW.....	108
9. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA - STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW WG DANYCH Z EWIDENCJI GRUNTÓW I BUDYNKÓW.	108
10. KOMUNIKACJA I TRANSPORT.....	110
10.1. UKŁAD DROGOWY.	110

10.2. KOMUNIKACJA KOLEJOWA.	116
10.3. KOMUNIKACJA LOTNICZA.	118
10.4. TRANSPORT ZBIOROWY.	118
10.5. TRASY ROWEROWE I SZLAKI TURYSTYCZNE.	118
11. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.	119
11.1. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA.	119
11.1.1. Zaopatrzenie w wodę.	119
11.1.2. Odprowadzanie ścieków.	123
11.2. GOSPODARKA ODPADAMI.	125
11.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA.	126
11.3.1. Zaopatrzenie w energię elektryczną.	126
11.3.2. Zaopatrzenie w gaz.	128
11.3.3. Zaopatrzenie w energię ciepłą.	130
11.4. TELEKOMUNIKACJA.	130
12. BILANS TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ.	131
12.1. WSTĘP.	131
12.2. WNIOSKI WYNIKAJĄCE Z ANALIZ WSTĘPNYCH.	133
12.3. ZAŁOŻENIA PRZYJĘTE DO OBLICZEŃ BILANSU TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ.	133
12.4. WYNIKI BILANSU TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ.	139
12.5. POTRZEBY INWESTYCYJNE GMINY WYNIKAJĄCE Z KONIECZNOŚCI REALIZACJI ZADAŃ WŁASNYCH, ZWIĄZANYCH Z LOKALIZACJĄ NOWEJ ZABUDOWY.	141
12.6. MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA PRZEZ GMINĘ WYKONANIA SIECI KOMUNIKACYJNEJ I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, A TAKŻE INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ, SŁUŻĄCYCH REALIZACJI ZADAŃ WŁASNYCH GMINY.	142
DZIAŁ III. KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO	146
13. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ GMINY ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW.	147
14. KIERUNKI I ZASADY ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW.	149
14.1. FUNKCJONALNE JEDNOSTKI TERENOWE – OGÓLNE ZASADY.	149
14.2. FUNKCJONALNE JEDNOSTKI TERENOWE – SZCZEGÓŁOWE ZASADY I STANDARDY ZAGOSPODAROWANIA.	150
14.3. FUNKCJONALNE JEDNOSTKI TERENOWE – KIERUNKI I WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE ZAGOSPODAROWANIA I UŻYTKOWANIA TERENÓW.	162
14.4. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.	164
15. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, PRZYRODY I KRAJOBRAZU.	166
15.1. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, PRZYRODY I KRAJOBRAZU.	166
15.2. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.	170
16. ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I KRAJOBRAZU.	171
16.1. ZASADY OCHRONY ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW I UJĘTYCH W EWIDENCJI ZABYTKÓW.	171
16.2. STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ.	173
16.3. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.	173
17. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI.	174
17.1. UKŁAD I HIERARCHIA WAŻNIEJSZYCH DRÓG, USTALENIA DOTYCZĄCE DRÓG.	174
17.2. USTALENIA DOTYCZĄCE POZOSTAŁYCH ELEMENTÓW KOMUNIKACJI I TRANSPORTU.	177
17.3. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.	177

18.	KIERUNKI ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.	179
18.1.	ZASADY WYPOSAŻENIA W ZAKRESIE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.	179
18.2.	WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.	183
19.	KIERUNKI I ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ.	184
20.	OBSZARY, NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU LOKALNYM I PONADLOKALNYM.	186
21.	OBSZARY LUB OBIEKTY, DLA KTÓRYCH WYZNACZA SIĘ W ZŁOŻU KOPALINY FILAR OCHRONNY.	188
22.	OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREF OCHRONNYCH.	188
23.	UZDROWISKA.	188
24.	OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ ORAZ OBSZARY OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH.	189
25.	OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCENI, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI.	190
26.	OBSZARY ZDEGRADOWANE.	191
27.	TERENY ZAMKNIĘTE I ICH STREFY OCHRONNE.	191
28.	OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU LOKALNYM.	192
29.	OBSZARY, DLA KTÓRYCH OBOWIĄZKOWE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.	193
30.	OBSZARY, DLA KTÓRYCH DLA KTÓRYCH GMINA ZAMIERZA SPORZĄDZIĆ MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.	193
	DZIAŁ IV.	194
	SYNTEZA USTALEŃ STUDIUM WRAZ Z UZASADNIENIEM OBJAŚNIAJĄCYM PRZYJĘTE ROZWIĄZANIA.	194
	DZIAŁ V. BIBLIOGRAFIA.	199

DZIAŁ I.
WSTĘP

1. PODSTAWA PRAWNA I ZAKRES STUDIUM.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świdnica, zwane dalej Studium, sporządza się na podstawie *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2021 r. poz. 741, z późn. zm.).

Niniejsze opracowanie jest całościową edycją dokumentu Studium. Stanowi ono zmianę dotychczas obowiązującego „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świdnica” (zwanego dalej dotychczasowym Studium), przyjętego uchwałą Nr XXXII/281/2000 Rady Gminy Świdnica z dnia 28 września 2000 r., zmienioną uchwałami: Nr XLI/458/2005 z dnia 31 sierpnia 2005 r., Nr LV/468/03 z dnia 4 grudnia 2009 r. oraz uchwałą Nr XI/65/2015 Rady Gminy Świdnica z dnia 18 czerwca 2015 r.

Podstawą prawną rozpoczęcia prac nad niniejszym dokumentem Studium jest uchwała Nr XI/102/2019 Rady Gminy Świdnica z dnia 4 lipca 2019 r. w sprawie *przystąpienia do opracowania zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świdnica*, podjęta w oparciu o art. 9 ust. 1 ww. *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*. Natomiast organem sporządzającym Studium jest Wójt Gminy. Niniejsze Studium zostało opracowane dla obszaru gminy w jej granicach administracyjnych przez zespół pod kierownictwem mgr inż. arch. Roberta Jaworskiego (uprawnienia urbanistyczne nr 1513), w skład którego weszli mgr inż. Katarzyna Drobot i mgr inż. Kamil Zalewski.

Zgodnie z wymogami art. 9 ust. 2 ww. *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* dokument Studium składa się z części tekstowej oraz części graficznej, w którym zostały uwzględnione: zasady określone w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, ustalenia strategii rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego oraz strategii rozwoju gminy.

Zakres merytoryczny Studium obejmuje, zgodnie z art. 10 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, uwarunkowania wynikające w szczególności: z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu, a także ze stanu ładu przestrzennego, środowiska przyrody i krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz wymogów ich ochrony. Ponadto w Studium uwzględniono:

- warunki i jakość życia mieszkańców gminy,
- istniejące zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia,
- stan systemu komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopień uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami,

- wymagania dotyczące ochrony przeciwpowodziowej,
- zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych,
- występowanie: obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych, udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych, obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych oraz terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych.

W Studium nie uwzględniono rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określonych przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych, z uwagi na brak takiego audytu.

Jak już podkreślono wcześniej, zgodnie z wymogami ustawowymi (art. 10 ust. 4 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*) Studium składa się z części tekstowej i graficznej. Tekst niniejszego Studium podzielono na pięć działów. Pierwszy z nich (I) zawiera wstępne informacje m.in. o zawartości dokumentu, jego roli (niniejszy rozdział) i prawnej podstawie sporządzenia oraz o podstawowych celach Studium. Dział drugi (II) przedstawia uwarunkowania rozwoju przestrzennego, w podziale na 10 rozdziałów (i ich podrozdziałów) branżowych, zawierających: uwarunkowania środowiskowe (przyrodnicze), uwarunkowania kulturowe, uwarunkowania społeczno-gospodarcze, uwarunkowania wynikające z istniejącej struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz wyciąg z bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę. W dziale trzecim (III) określono kierunki rozwoju przestrzennego, ujęte w 18 kolejnych rozdziałach, zaś w dziale czwartym (IV) przedstawiono syntetyczne streszczenie wraz z uzasadnieniem objaśniającym przyjęte rozwiązania. W ostatnim dziale (V) zawarto wykaz materiałów, które wykorzystano przy sporządzaniu niniejszego studium.

Jak już wspomniano, integralnym elementem Studium jest część graficzna. Składają się na nią dwa rysunki w skali 1:10 000, obejmujące cały obszar gminy, o następujących tytułach:

- 1) **„Uwarunkowania rozwoju przestrzennego”**,
- 2) **„Kierunki rozwoju przestrzennego”**.

W rzeczywistości, w niektórych sytuacjach, podział treści na tych rysunkach jest nieco umowny, ze względu na potrzebę zapewnienia ich odpowiedniej czytelności i funkcjonalności.

2. PODSTAWOWE CELE STUDIUM.

Celami polityki przestrzennej zapisanej w niniejszym Studium są w szczególności:

- 1) stworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gminy i poprawa warunków zamieszkiwania ludności gminy, m.in. poprzez stworzenie racjonalnych warunków przestrzennych dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego, odpowiednie doposażenie terenów osadniczych w zakresie infrastruktury technicznej, racjonalny rozwój infrastruktury społecznej;
- 2) ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych gminy;
- 3) ochrona i poprawa stanu środowiska;
- 4) poprawa powiązań komunikacyjnych - zewnętrznych i wewnętrznych gminy.

Główne przesłanki dla podejmowania decyzji planistycznych w kierunku osiągnięcia ww. celów to:

- 1) wskazanie rezerw terenów dla różnych inwestycji - głównie mieszkaniowych i gospodarczych - zgodnie z zasadą:
  - a) w rejonach największego zainteresowania inwestorów,
  - b) w rejonach stanowiących kontynuację terenów zainwestowanych,
  - c) z dogodną komunikacją,
  - d) w miarę możliwości na najsłabszych glebach;
- 2) kolejność realizacji inwestycji zgodnie z zasadą:
  - a) w pierwszej kolejności - tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie terenów zainwestowanych, uzbrojone lub łatwe do uzbrojenia oraz tereny, których zagospodarowanie może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju gminy,
  - b) w drugiej kolejności - tereny odleglejsze, wymagające większych nakładów na komunikację i uzbrojenie oraz mające mniejsze znaczenie dla rozwoju gminy;
- 3) podział ogólny terenów zainwestowanych na:
  - a) obszary mieszkaniowe brutto tj. z terenami komunikacyjnymi oraz nieuciążliwymi usługami i drobną produkcją - jako uzupełnienie istniejącej zabudowy lub dodane do istniejących układów osadniczych;
  - b) obszary dla rozwoju różnej działalności gospodarczej (tereny aktywności gospodarczej), oddzielone od terenów o funkcji mieszkaniowej lub rekreacyjnej (segregacja funkcji),
  - c) obszary rekreacyjne - turystyczne, wypoczynkowe i sportowe,
  - d) obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, wód powierzchniowych oraz obszary leśne;

- e) obszary dla lokalizacji obiektów infrastruktury technicznej i komunikacji;
- 4) ochrona zasobów i walorów gminy:
  - a) przyrodniczych:
    - obszarów i obiektów objętych formami ochrony przyrody,
    - lasów i zadrzewień,
    - wód powierzchniowych,
    - gleb wyższych klas bonitacyjnych,
    - wód podziemnych,
    - zasobów dokumentowanych złóż kopalin;
  - b) kulturowych:
    - krajobrazu kulturowego,
    - zabytków, w tym archeologicznych,
- 5) wskazanie rozwiązań komunikacyjnych usprawniających powiązania wewnętrzne i zewnętrzne gminy (z uwzględnieniem nowych terenów przewidzianych pod rozwój osadnictwa i różnych aktywności gospodarczych);
- 6) wskazanie zasad uzbrojenia terenów.

DZIAŁ II.
UWARUNKOWANIA ROZWOJU
PRZESTRZENNEGO

3. ŚRODOWISKO, PRZYRODA I KRAJOBRAZ, W TYM KRAJOBRAZ KULTUROWY.

3.1. Położenie fizyczno-geograficzne.

Pod względem podziału administracyjnego gmina Świdnica leży w południowej części województwa dolnośląskiego, w powiecie świdnickim. Gmina „okala” miasto Świdnica, będące jej siedzibą administracyjną.

Gmina Świdnica zajmuje powierzchnię 208,3 km², co zalicza ją do gmin dużej wielkości na tle innych gmin województwa dolnośląskiego (obejmuje około 28% powierzchni powiatu świdnickiego). Gmina położona jest w odległości około: 20 km od Wałbrzycha, 53 km od Wrocławia, 58 km od Legnicy i 63 km od Jeleniej Góry. Gmina graniczy ze wspomnianym już miastem Świdnica, a także z miastami: Świebodzice (od północnego zachodu), Wałbrzych (od zachodu) i Pieszycy (od południowego wschodu) oraz z następującymi gminami:

- Jaworzyna Śląska (od północy),
- Żarów (od północy),
- Marcinowice (od wschodu),
- Dzierżoniów (od wschodu),
- Walim (od południa).

Pod względem fizycznogeograficznym (wg J. Kondrackiego) gmina Świdnica leży w zasięgu następujących mezoregionów:

- Równina Świdnicka (332.12) – północno-wschodnia część gminy;
- Obniżenie Podsudeckie (332.15) – pas terenów od północno-zachodniego do południowo-wschodniego krańca gminy;
- Góry Sowie (332.44) – niewielki fragment w południowo-zachodniej części gminy;
- Pogórze Wałbrzyskie (332.28) – niewielki fragment w zachodniej części gminy;
- Masyw Ślęży (332.13) – niewielki fragment w południowo-wschodniej części gminy [PIG-PIB, Centralna Baza...].

Równina Świdnicka stanowi środkową część Przedgórze Sudeckiego. Rozciąga się pomiędzy Niziną Śląską (od północnego wschodu), Masywem Ślęży (od południa i południowego wschodu), Obniżeniem Przedsudeckim (od południowego zachodu) i Wzgórzami Strzegomskimi (od północnego zachodu).

Równina Świdnicka przechodzi – od strony południowo zachodniej – w Obniżenie Przedsudeckie. Obniżenie to oddziela omawianą równinę od Sudetów.

3.2. Budowa geologiczna. Kopaliny.

Podłoże terenu na przeważającym obszarze gminy, położonym w obrębie Przedgórze Sudeckiego, pod grubym płaszczem osadów trzecio i czwartorzędnych, stanowi tzw. Wał Przedsudecki. Jest to obszar obniżony w stosunku do Sudetów wzdłuż uskoku brzeżnego w okresie młodszego trzeciorzędu. Odznacza się on niezwykle skomplikowaną budową geologiczną, łączącą elementy różnowiekowych orogenez od najstarszych począwszy i o zróżnicowanym składzie litologicznym. Budują go głównie metamorficzne skały starszego paleozoiku i prekambriu, przez które przebijają się intruzje skał magmowych (granitów) 21 wieku młodowaryscyjskiego. Podłoże to wynurza się na powierzchnię w formie niewielkich pasm (m.in. na przedłużeniu masywu granitowego Strzegom-Sobótka w sąsiedztwie Pszenna i Gogołowa) lub też izolowanych wyspowych wzgórz. Z sąsiadującą strukturą geologiczną Sudetów łączy ten obszar kra gnejsowa Gór Sowich występująca również w obrębie Wału, na południowy wschód od Krzyżowej.

Część gminy usytuowana w obrębie Pogórze Wałbrzyskiego to obszar tzw. Depresji Świebodzie - struktury będącej częścią składową Sudetów. Budują ją górnodewońskie formacje osadowe złożone z: gruboławicowych zlepieńców, przegrodzonych pakietami łupków, szarawaków, z wkładkami wapieni, silnie spękane i popręciny uskokami. Ze strefą w/w skał osadowych sąsiadują archaiczne gnejsy zachodniej części Kry Sowiogórskiej. Na paleozoicznym podłożu przedpola Sudetów zalegają płyty osadowych skał wieku trzeciorzędowego o bardzo znacznej niekiedy miąższości (od 630 m w osi rowu Roztoki Mokrzeszów). Należą do nich zarówno pokrywy zwietrzelin granitowych, jak i zalegające w obniżeniach piaszczysto – żwirowe i mułowe osady limniczne. Z kolei na krystalicznym podłożu paleozoicznym i osadowym trzeciorzędowym niezgodnie zalegają osady czwartorzędu. Są to: polodowcowe gliny zwałowe i leśne, osady fluwioglacjalne oraz liczne deluwia zbudowane z materiału naniesionego przez rzeki z obszaru Sudetów, jak też współczesne: piaski, żwiry i namuły rzeczne. Współczesne utwory o charakterze zwietrzelin na zboczach u podnóży stoków i osadów rzecznych występują również w sudeckiej części gminy.

Z różnorodnością formacji geologicznych na obszarze gminy związane są występujące tu bogactwa naturalne. Obecnie w granicach gminy eksploatowane jest - metodą odkrywkową - udokumentowane złożo kruszywa naturalnego „Mokrzeszów” (o kodzie w systemie MIDAS PIG-PIB - KN 8462). Złożo to zostało udokumentowane na powierzchni 1,93 ha. Dla jego eksploatacji ustanowiono obszar górniczy (o powierzchni 23591 m²) i teren górniczy (o powierzchni 39877 m²).

Eksploatacji złóż kruszywa naturalnego: „Krzczonów” (KN7432), Kraszowice” (KN 4072), „Krzczonów 1” (KN 17193) i „Witoszów Górny” (KN 5702) zaniechano.

Poza ww. wymienionymi udokumentowanymi złożami kruszywa naturalnego na obszarze gminy znajdują się:

- rozpoznane szczegółowo:
  - złoża surowców kaolinowych „Śmiałowice” (KA 1099),
  - złoża kruszywa naturalnego: „Krzczonów I” (KN 12138), „Niegoszów” (KN 14345) i „Wilków” (KN 5721),
  - złoża kamieni drogowych i budowlanych „Grodziszcze” (KD 13754),
- rozpoznane wstępnie:
  - złoża magnezytów „Wiry-Gogołów” (MG 108),
  - złoża kruszywa naturalnego „Jagodnik” (KN 1762) i „Wierzbno” (KN 1753),
  - złoża kamieni drogowych i budowlanych „Padole” (KD 1037) .

Biorąc pod uwagę zapisy rozdziału 6.4.4. Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 rozpoznane wstępnie złoża kruszywa naturalnego „Jagodnik” jest złożem o znaczeniu regionalnym, podlegającym szczególnej ochronie.

Należy dodać, że w rejonie wsi Gogołów (we wschodniej części gminy) ma swój początek masyw serpentynitowy Gogołów – Jordanów. Produktem wietrzenia serpentynitów jest magnezyt – cenny surowiec do produkcji materiałów ogniotrwałych. Eksploatowany był w rejonie wsi Wiry na terenie gminy Marcinowice. Rejon Gogołowa traktowany jest natomiast jako obszar perspektywiczny do poszukiwań tego surowca.

Na obszarze gminy Świdnica nie udokumentowano dotychczas zasobów wód podziemnych, ani kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla.

Granice wszystkich z udokumentowanych na obszarze gminy Świdnica złóż ujawniono na obu rysunkach Studium.

3.3. Rzeźba terenu i krajobraz.

Jak wspomniano już w rozdziale 3.1. gmina Świdnica leży w zasięgu kilku mezoregionów. W związku z powyższym rzeźba terenu na obszarze gminy jest dość zróżnicowana.

Rzeźba terenu w zasięgu Równiny Świdnickiej i Obniżenia Przedsudeckiego jest urozmaicona - obszary równinnych wysoczyzn budują pleistocenyjskie moreny (pagórkowata – o deniwelacjach 20-50 m ponad dna dolin i falista równina o deniwelacjach 5-10 m). Urozmaicenie bezleśnych równin stanowią wyizolowane wzniesienia zbudowane z odporniejszych wychodni starszego podłoża, niekiedy porośnięte lasem. Obniżenia tworzą doliny rozcinających wysoczyzny rzek:

Bystrzycy, Piławy, Witoszówki i ich odpływów. Największe rzeki tworzą szerokie płaskodenne doliny o wyraźnych krawędziach morfologicznych (od kilku do 25 m wysokości). Urozmaiceniem dolin są terasy (niższa zalewowa 2-3 m wysokości i nadzalewowa wyższa 3-4 m). Liczne doliny boczne o urozmaiconym profilu rozcinają powierzchnię wysoczyzn do głębokości 1,5 do 15 m. Połączone doliny Bystrzycy i Piławy na północny wschód od Świdnicy tworzą rozległą równinę – najniższy obszar gminy Świdnica.

Część górską gminy usytuowaną na wysokości 400-460 m n.p.m. (Górny Witoszów, Górny Mokrzeszów) leży w urozmaiconej morfologicznie części Pogórza Wałbrzyskiego. Tworzą ją pofalowane, zalesione wzniesienia oraz płaskowyże (Złoty Las), rozcięte wciosowymi, o charakterze przełomów, dolinami rzeki Bystrzycy i jej dopływów. Podobny w charakterze krajobraz ma niewielki fragment gminy usytuowany w położonych w części południowo-wschodniej Górach Sowich.

Pierwotna rzeźba terenu na obszarze opracowania została przekształcona antropogenicznie. Zmiany te widoczne są przede wszystkim na terenach zabudowanych - miejscami teren splantowano w celu wprowadzenia zabudowy, a także wprowadzono nasypy i skarpy w celu przeprowadzenia dróg czy linii kolejowych. Formy pochodzenia antropogenicznego stanowią także wały przeciwpowodziowe oraz wyrobiska eksploatacyjne i poeksploatacyjne.

Zgodnie z danymi z Systemu osłony przeciwsuwiskowej [PIG-PIB, SOP, Internet] na obszarze gminy Świdnica nie występują osuwiska. Nie ma tu również terenów zagrożonych osuwiskami.

Poza rzeźbą terenu przekształceniu uległ także krajobraz. Zmiany te wywołały przede wszystkim: działalność rolnicza, rozwój osadnictwa i systemów komunikacji (zarówno drogowej, jak i kolejowej). Działania te wywołały różnorodne zmiany w krajobrazie – o zróżnicowanej skali (mniejsze lub większe) czy trwałości. Warto przy tym zwrócić uwagę np. na działalność rolniczą, która wywołała największe - ze względu na skalę - przeobrażenia krajobrazu, ale jednocześnie są to zmiany najłatwiejsze do odwrócenia.

Spośród podtypów funkcjonalnych krajobrazu kulturowego [Myga-Piątek, 2012 r.] na obszarze gminy Świdnica dominuje krajobraz osadniczy – wiejski. W południowo-zachodniej części gminy widoczny jest krajobraz quasikulturowy.

W krajobrazie osadniczym – wiejskim gminy Świdnica widoczne jest występowanie stosunkowo zwartych, ale rozciągniętych wzdłuż dróg układów zabudowy (niegdyś siedlisk) oraz powiązanych z nią funkcjonalnie i przestrzennie pól (wielkopowierzchniowych). Krajobraz ten uzupełniają: lasy śródpolne, zadrzewienia śródpolne, aleje przydrożne oraz zadrzewienia rosnące

wzdłuż cieków wodnych.

W południowo-zachodniej części gminy widoczny jest krajobraz quasikulturowy. Jest to krajobraz naturalny (leśny) z widocznymi - stosunkowo niewielkimi - wpływami działalności człowieka. Wśród rozległych lasów widoczne są stosunkowo małe układy osadnicze wsi: Witoszów Górny, Pogorzała, Złoty Las, Bystrzyca Górna i Lubachów. Wyjątek stanowi tu rozległa wieś Lutomia Górna – niejako „wcięta” w rozległy kompleks leśny porastający omawianą część gminy.

3.4. Wody podziemne i powierzchniowe.

Według obowiązującego podziału Polski na zweryfikowane 172 JCWPd gmina Świdnica leży w zasięgu JCWPd nr 108 [Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry...]. W zasięgu tej JCWPd poziomy wodonośne występują w piętrach: czwartorzędowym, neogeńskim, triasowym i paleozoiczno-proterozoicznym. Wody dwóch pierwszych z ww. poziomów to wody porowe w utworach piaszczystych, zaś dwóch ostatnich – wody szczelinowo-porowe w piaskowcach (wody poziomu triasowego) i w m.in. zlepieńcach, gnejsach, amfibolitach, granodirytach (wody poziomu paleozoiczno-proterozoicznego) [PIG-PIB, PSH, Karta informacyjna ...]. W zasięgu gminy Świdnica nie wyznaczono Głównego Zbiornika Wód Podziemnych. Najbliższy z GZWPd – nr 319 „Prochowice – Środa Śląska” – leży w odległości ponad 18,4 km na północny-wschód od granicy gminy Świdnica.

Głębokość zalegania pierwszej warstwy wód podziemnych (gruntowych) na obszarze gminy Świdnica jest zróżnicowana, gdyż zależy od struktury litologicznej wierzchnich warstw podłoża i rzeźby terenu. Wody naj płytsze rejestruje się w dolinach rzek. Mają one na ogół zwierciadło swobodne, lokalnie napięte, o dość dużych wahaniami (do 2 m) poziomu. W obrębie trasy zalewowej występują lokalne wymokliska. W obszarach wysoczyzn poziom wód stwierdza się dopiero na głębokości poniżej 5 m. Zaś na skłonach o spadkach powyżej 10% i na krawędziach wysoczyzn, w okresach intensywnych opadów, zaznacza się spływ powierzchniowy. W obszarach górskich występują wody szczelinowe i rumoszowe związane ze spękaniem krystalicznego podłoża i zwartych skał osadowych. Są one stosunkowo mało zbadane.

Głównym użytkowym piętrzem wodonośnym, o największej zasobności, jest trzeciorzędowy zbiornik wód podziemnych. Utwory wodonośne, piaski i żwiry, występują tu na przedpolu wychodni skał krystalicznych starszego podłoża masywu Gór Sowich i Pogórza Wałbrzyskiego.

Gmina Świdnica leży w zasięgu 9-ciu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP) rzecznych (wg. kodowania stosowanego w Unii Europejskiej):

- 1) Pełcznica od źródła do Milikówki (o kodzie RW600041348689);

- 2) Jabłoniec (RW600016134529);
- 3) Witoszówka (RW600016134369);
- 4) Złotnica (RW6000413429);
- 5) Bystrzyca od Walimki do Piławy (RW6000813439);
- 6) Bojanicka Woda (RW6000161344949);
- 7) Piława od źródła do Gniłego Potoku (RW60006134489);
- 8) Piława od Gniłego Potoku do Bystrzycy (RW60009134499);
- 9) Dopływ z Miłochowa (RW600016134496) [Geoportal KZGW; Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry...].

Pod względem hydrograficznym gmina Świdnica położona jest w dorzeczu Odry. Główną rzeką odwadniającą teren gminy jest Bystrzyca (lewobrzeżny dopływ Odry), przepływająca z południowego zachodu na północny wschód. Większymi ciekami płynącymi przez obszar gminy są także: Piława (dopływ Bystrzycy; przepływająca przez: Grodziszczce, Makowice, Jagodnik, Pszenno, Wilków i Niegoszów), Witoszówka (dopływ Piławy; płynąca przez: Pogorzałę, Witoszów Górny i Witoszów Dolny), Bielina (przepływająca przez Lutomię Górną), Bojanicka Woda (płynąca przez: Krzyżową, Makowice, Opoczkę i Bojanice), Jabłoniec (przepływający przez: Wiśniową, Sulisławice, Zawiszów, Słotwinę i Witoszów Dolny), Lubiechowska Woda (płynąca przez Mokrzeszów), Milikówka (przepływająca przez: Mokrzeszów, Komorów i Witoszów Dolny), Miła (płynąca przez Lutomię Górną i Dolną), Witoszowski Potok (płynący przez: Witoszów Dolny, Witoszów Górny i Pogorzałę), Złotnica (przepływając przez Lubachów i Złoty Las) oraz Kanał ulgi rzeki Piławy (w Jagodniku).

Oprócz ww. cieków w gminie występują liczne bezimienne, mniejsze cieki oraz rowy melioracyjne i sieci drenarskie.

W granicach obszaru gminy Świdnica występują nieliczne zbiorniki wodne i to przeważnie nieduże. Większe ze zbiorników wodnych zidentyfikowano m.in. w obrębach: Burkatów, Komorów (tzw. „Zalew w Komorowie”), Makowice, Opoczka i Pszenno.

Większe rzeki mają swój obszar źródłowy w górach, co skutkuje górskim reżimem tych rzek. Oznacza się on znacznymi wahaniami stanów wód w ciągu roku oraz ich gwałtownymi wezbrzeniami, szczególnie w okresie roztopów wiosennych i burzowych opadów letnich. W związku z powyższym na obszarze gminy Świdnica występują obszary zagrożone podtopieniami. Rozciągają się one wzdłuż świdnickiego odcinka Bystrzycy. Ponadto na obszarze gminy występuje zagrożenie powodziowe ze strony Bystrzycy i Piławy -obydwie rzeki są w granicach administracyjnych gminy częściowo obwałowane.

Dla fragmentu obszaru gminy opracowano (w Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej - PIB na zlecenie Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej) mapy zagrożenia powodziowego wraz z głębokością wody oraz mapy ryzyka powodziowego. Tym samym na obszarze gminy wyznaczono obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi oraz obszary szczególnego zagrożenia powodzią (w rozumieniu *ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne*).

Według informacji zawartych na mapie zagrożenia powodziowego na obszarze gminy Świdnica wyznaczono obszary szczególnego zagrożenia powodzią, tj.: obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%, obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10% oraz obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym. Ponadto na obszarze gminy wyznaczono: obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia wału przeciwpowodziowego w scenariuszu całkowitego zniszczenia obwałowania, przy wyznaczeniu których przyjęto przepływ o prawdopodobieństwie przewyższenia 1%; obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2%.

Na mapach ryzyka powodziowego przedstawia się potencjalne negatywne skutki powodzi dla obszarów wyznaczonych na mapach zagrożenia powodziowego. W gminie Świdnica potencjalne negatywne skutki powodzi w odniesieniu do obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i średnie, będą dotyczyć obszarów zabudowanych oraz obszarów niezabudowanych (przede wszystkim gruntów ornych). Na obszarach zabudowanych wartość potencjalnych strat powodziowych - według informacji zawartych na ww. mapach ryzyka powodziowego - szacuje się od 100 zł/m² do 150 zł/m², zaś na obszarach niezabudowanych do 1 zł/m².

Potencjalne negatywne skutki powodzi w odniesieniu do obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie także będą dotyczyć zarówno obszarów zabudowanych, jak i niezabudowanych (głównie gruntów ornych). W tym przypadku wartość potencjalnych strat powodziowych na obszarach zabudowanych szacuje się od 150 zł/m² do 300 zł/m², a na obszarach niezabudowanych - do 1 zł/m². Potencjalne negatywne skutki dla obszarów narażonych na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego, będą dotyczyć obszarów niezabudowanych (głównie gruntów ornych). Wartość potencjalnych strat powodziowych na tych obszarach szacuje się do 1 zł/m² [ISOK].

3.5. Warunki klimatyczne.

Zgodnie z podziałem Polski na regiony klimatyczne wg A. Schmucka i A. Wiosia gmina

Świdnica znajduje się w regionie XXIV Dolnośląskim Środkowym. Region ten charakteryzuje częste występowanie pogody umiarkowanie cieplej (131 dni w roku) i dość częste pogody bardzo cieplej (87 dnia). Pogoda przymrozkowa występuje średnio przez 83 dni, a dni mroźnych jest 28 dni [ZWD, WBU we Wrocławiu, listopad 2005 r.]. Warunki klimatyczne w regionie, a zatem pośrednio także na obszarze gminy Świdnica, charakteryzują następujące wskaźniki klimatyczne:

- średnia temperatura roczna: +8°C;
- średnia temperatura w miesiącach zimowych: od -1,5°C do -2,5°C;
- średnia temperatura w miesiącach letnich: +18,5°C;
- średnia temperatura okresu wegetacyjnego: + 14° C;
- początek okresu wegetacyjnego: I dekada kwietnia;
- średni opad roczny: 500-600 mm w północnej części gminy, 700-800 mm w obszarze przedśudeckim;
- dominujący kierunek wiatru: zachodni i południowo-zachodni; okresowo występują feny;
- średnia prędkość wiatru: 3,5 m/s [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.].

W „Aktualizacji studium przestrzennych uwarunkowań rozwoju energetyki wiatrowej w województwie dolnośląskim 2011” (przyjętej Uchwałą nr 2082/IV/12 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 3 kwietnia 2012 r.) dokonano „kategoryzacji terenów na obszarze województwa, na których lokalizacja dużych obiektów energetyki wiatrowej powinna być wykluczona lub podlegać określonym ograniczeniom a także obszarów dla których nie wskazuje się istotnych ograniczeń lokalizacji” [WBU we Wrocławiu, grudzień 2011 r.]. Waloryzacji tej dokonano wydzielając 4 kategorie terenów dla lokalizacji dużych obiektów energetyki wiatrowej. W zasięgu gminy Świdnica występują obszary zaliczone do dwóch kategorii. W północno - zachodniej, zachodniej i południowej części gminy, a także w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Świdnica został wyznaczony obszar wysokiego ryzyka lokalizacji elektrowni wiatrowych (kategoria II). Pozostała część gminy stanowi obszar potencjalnie najmniej konfliktowy dla lokalizacji elektrowni wiatrowych (kategoria IV).

3.6. Gleby i ich przydatność rolnicza.

Warunki glebowe na terenie gminy Świdnica są dobre, chociaż zróżnicowane - w zależności od pochodzenia geologicznego, skał macierzystych i stosunków wodnych. Generalnie w najwyższym regionie glebowym dominują gleby obszarów górskich, szkieletowe, o słabo wykształconym profilu glebowym, wytworzone na podłożu z pokryw zwietrzelinowych oraz gliniastego materiału zboczowego. Pod względem bonitacyjnym są to gleby słabe - V i VI klasy bonitacyjnej. Gleby te

zaliczane są do grupy kompleksów górskich, tj. zbożowo-górskiego (11) i zbożowo-ziemniaczanego górskiego (12). W nieco niższym regionie glebowym (w zasięgu Przedgórze Sudeckiego) dominują gleby brunatne i pseudo bielcowe. Gleby te powstały na podłożu żółtych glin pylastych o różnej miąższości, pochodzenia deluwialnego (ze zwietrzelin skał sudeckich spłukanych przez wodę) oraz utworów lessowatych i gliniastych na bazie utworów polodowcowych. Reprezentują one typ gleb dobrych i średnich, głównie III i IV klasy bonitacyjnej. Gleby te zaliczane są przeważnie do kompleksów pszennych (2 - pszenne dobre lub 3 - pszenne wadliwe).

Obszary położone na średnim – w skali gminy – regionie glebowym pokrywają gleby namyte i deluwialne – z przewagą typu pseudo bielcowego. „Najniższe położenie zajmują gleby czarnych ziem. Występują one w zagłębieniach o wysokim poziomie wód gruntowych i słabym odpływie. Gleby typu glejowego spotykane są sporadycznie w zagłębieniach terenu” [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.]. Ponadto na obszarze gminy – w sąsiedztwie cieków wodnych – występują mady, utworzone z namulów rzecznych. Reprezentują w większości mady średnie i ciężkie, zaliczane do IV klasy bonitacyjnej. Gleby te w przeważającej części zajmują użytki zielone.

Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla obszaru gminy Świdnica wynosi od 72,6 do 82,5 pkt. Jest to wartość wyższa od wielkości wskaźnika średniowojewódzkiego (73,2 pkt) i znacznie wyższa od wielkości wskaźnika średniokrajowego (66,6 pkt).

Poza jakością gleb, na możliwość uzyskiwania wysokich plonów wpływa stopień zakwaszenia gleb. Problem ten występuje na znacznej części gruntów ornych Polski. Dotyczy on także gleb obszaru gminy Świdnica. Z badań okręgowej Stacji Chemicznej we Wrocławiu, dotyczących odczynu i zawartości przyswajalnych składników (fosforu, potasu i magnezu) w glebach użytkowanych rolniczo wynika, że na obszarze gminy Świdnica dominują gleby kwaśne (o pH 4,6 – 5,5; gleby te zajmują około 30% ogółu użytków rolnych w gminie), a następnie gleby bardzo kwaśne (pH do 4,5; gleby te zajmują około 23% ogółu powierzchni użytków rolnych w gminie). Stan odczynu gleb wskazuje więc na konieczność wapnowania około 65% powierzchni użytkowanej rolniczo.

Wpływ na jakość gleb mają również procesy erozyjne. Na obszarze Polski za najpowszechniejsze uważa się erozję wodną i wietrzną. Ze względu na skład mechaniczny i zróżnicowaną rzeźbę terenu, znaczne arealy gleb w północnej i północno-wschodniej części gminy Świdnica są silnie podatne na erozję wodną. Natomiast gleby w pozostałej części gminy są generalnie słabo podatne na erozję wodną [Geoportal Dolnego Śląska].

Na erozję wietrzną podatne są wszystkie gleby na gruntach ornych gminy Świdnica. Podatność

gleb użytków rolnych obszaru gminy na erozję wietrzną, wyrażona w deflacji (rozumianej jako wywiewanie drobnych frakcji skalnych przez wiatr, z uwzględnieniem właściwości gleb, rzeźby terenu oraz warunków wietrznych) wynosi na przeważającej części użytków rolnych 20-50 (podatność słaba), a miejscami poniżej 20 (podatność bardzo słaba) lub powyżej 50 (podatność średnia) [Geoportal Dolnego Śląska].

3.7. Fauna i flora.

Potencjalna roślinność naturalna na obszarze gminy była zróżnicowana. Stanowiły ją: środkowoeuropejskie grądy w postaci nizinno-wyżynnej, łągi wierzbowo-topolowe i jesionowo-wiązowe, środkowoeuropejskie grądy w postaci podgórskiej oraz podgórskie i wyżynne acidofilne lasy bukowo-dębowe z udziałem świerka i (rzadziej) jodły [Matuszkiewicz J.M., 2008 r.]. Z czasem ww. pierwotne siedliska w większości wykarczowano, przede wszystkim w celu udostępnienia gruntów na cele rolnicze i osadnicze. Większe - w skali gminy - połacie lasów zachowały się jedynie w południowej i południowo-zachodniej części gminy. Przy czym skład gatunkowy obecnych lasów odbiega od tego pierwotnego.

Według regionalizacji przyrodniczo-leśnej Polski (wg Templera) gmina Świdnica leży w regionie Krainy Śląskiej (V) i Krainy Sudeckiej (VII). W ramach Krainy Śląskiej gminę obejmuje dzielnica Przedgórze Sudeckie i Płaskowyż Głubczycki (V.3), mezoregion Przedgórze Sudeckie (V.3a). Jest to obszar obecnie wylesiony i zagospodarowany rolniczo. Niewielkie enklawy leśne w zasięgu omawianego mezoregionu przyrodniczo-leśnego porastają jedynie wyspowe wzgórza i wyniesienia. Reprezentuje je przeważnie las mieszany z przewagą: buka, dębu, grabu z domieszką jawora i brzozy. W dolinach rzek występuje roślinność łąkowa.

W ramach Krainy Sudeckiej (VII) gmina Świdnica leży w zasięgu dzielnicy Sudetów Środkowych (VII.2) i jej trzech mezoregionów – Pogórza Kaczawskiego (VII.2a), Pogórza i Gór Wałbrzyskich (VII.2c) oraz Gór Sowich (VII.2e) [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.]. Część gminy leżąca w zasięgu ww. dzielnicy przyrodniczo-leśnej, porastają lasy. Do wysokości 300 - 400 m n.p.m. są to mieszane lasy liściaste (składające się głównie z: dębów, grabów i klonów), oraz podgórskie bory z udziałem sosny i świerka (zaliczane do piętra pogórza). Na wysokości powyżej 400 m n.p.m. występuje piętro regla dolnego, obejmującego zwarte lasy górskie (w większości sztucznie wprowadzone monokultury świerkowe lub naturalne, przerzedzone lasy bukowo-mieszane).

Obecnie szata roślinna na obszarze gminy ma charakter: lasów (przede wszystkim w części południowej i południowo-zachodniej), użytków rolnych (głównie w części północnej i środkowej) i zielonych (w przewadze w południowej części gminy - w rejonie: Lutomi (Górnej i Dolnej,

Lubachowa i Modliszowa), zieleni urządzonej (w zasięgu terenów osadniczych lub w ich bliskim sąsiedztwie, w tym m.in.: cmentarzy, parków, sadów oraz ogródków przydomowych), ekosystemów wodnych (przy ciekach i zbiornikach wodnych) lub zadrzewień (przydrożnych i śródpolnych). Największą wartością przyrodniczą charakteryzują się „lasy, wszelkiego typu zadrzewienia i zakrzaczenia, ekstensywnie użytkowane łąki i pastwiska, a także ciek i zbiorniki wodne, wraz z ich obudową biologiczną (...). Dużą wartość florystyczną posiadają stosunkowo liczne pasy i kępy zadrzewień oraz zakrzaceń przydrożnych, śródpolnych i nadrzecznych. Na szczególną uwagę zasługują skupiska zieleni nadrzecznej usytuowane nad rzeką Bystrzycą” [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.]. Wartościowa jest także tzw. zieleń kulturowa – na cmentarzach (we wsiach: Bojanice, Boleścin, Bystrzyca Górna, Gogołów, Grodziszczce, Krzyżowa, Lutomia Dolna, Modliszów, Mokrzyszów, Pszenno i Witoszów Dolny), w parkach (w: Boleścinie, Burkatowie, Bystrzyca Dolnej, Bystrzyca Górnej, Gogołowie, Grodziszczu, Jakubowie, Komorowie, Krzyżowej, Lutonii Dolnej, Makowicach, Pankowie, Sulisławicach, Wilkowie, Wiśniowej, Witoszowie Górnym i Zawiszowie), a także w alejach (położonych w miejscowościach: Bojanice, Burkatów i Bystrzyca Dolna) [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.]. Najniższą wartość przyrodniczą posiadają użytki rolne (dominujące w strukturze funkcjonalno-przestrzennej gminy Świdnica).

Na obszarze gminy zidentyfikowano cenne gatunki roślin i zwierząt, w tym objęte ochroną gatunkową. Mowa o nich szerzej w następnym rozdziale. Do cennych, ale nie podlegających obecnie ochronie gatunkowej, które zaobserwowano na obszarze gminy należą:

- spośród roślin: kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, pierwiosnek lekarski *Primula veris*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis Schreb.*, porzeczka czarna *Ribes nigrum L.* i paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*;
- spośród zwierząt: kompleks żab zielonych* *Rana esculenta complex*.

3.8. Przyrodnicze obszary i obiekty chronione oraz proponowane do objęcia ochroną, a także ich powiązania z układami zewnętrznymi.

O wysokich walorach środowiska przyrodniczego świadczy utworzenie m.in. na obszarze gminy (formy obszarowe rozciągają się poza granice gminy, z wyjątkiem rezerwatu przyrody i SOO Modraszki koło Opoczki PLH020094) następujących obszarowych form ochrony przyrody:

- Książańskiego Parku Krajobrazowego wraz z otuliną;
- Rezerwatu przyrody „Jezioro Daisy”;
- Obszaru chronionego krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie”;

- Obszarów Natura 2000: Specjalnego Obszaru Ochrony siedlisk (SOO) Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 i SOO Modraszki koło Opoczki PLH020094;

Ponadto w zasięgu gminy rozciąga się otulina Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego. Na obszarze gminy ustanowiono także pomniki przyrody i zidentyfikowano stanowiska chronionych gatunków roślin i zwierząt.

Przez południowo-zachodnią część gminy prowadzą fragmenty korytarzy ekologicznych Pogórze Sudeckie (KZ-7A), Góry Złote-Góry Sowie (GKZ-7B) oraz korytarza ekologicznego rzeki Bystrzyca.

Książański Park Krajobrazowy utworzono Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego Nr 5 z dnia 27 lutego 2008 r. w sprawie *Książańskiego Parku Krajobrazowego*. Park ten obejmuje tereny o powierzchni 3 155,4 ha, położone na obszarach gmin: Wałbrzych, Stare Bogaczowice, Dobromierz, Świebodzice i Świdnica. Wokół parku wyznaczono otulinę o powierzchni 5 933 ha.

Książański Park Krajobrazowy zajmuje tereny w północno zachodniej części gminy Świdnica. Przywołane powyżej rozporządzenie określa zasady służące zachowaniu i ochronie wartości przyrodniczych, historycznych, kulturowych i krajobrazowych zidentyfikowanych na obszarze Parku. Ustalenia te uwzględniono sporządzając niniejsze Studium (w możliwym dla tego typu dokumentu zakresie). Warto podkreślić, że dla Książańskiego Parku Krajobrazowego nie ustanowiono dotychczas planu ochrony.

W granicach Książańskiego Parku Krajobrazowego - na północny zachód od wsi Witoszów Górny - leży **rezerwat przyrody „Jeziorko Daisy”**. Tę formę ochrony przyrody ustanowiono na mocy Rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 29 grudnia 1998 r. w sprawie *uznania za rezerwat przyrody* (Dz. U. Nr 161 poz. 1098). Rozporządzenie to utraciło moc z dniem 3 sierpnia 2001 r. na podstawie art. 11 *ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21). W jego miejsce wydano Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 20 kwietnia 2015 r. w sprawie *rezerwatu przyrody „Jeziorko Daisy”* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2015 r. poz. 1861). Omawiany rezerwat przyrody obejmuje las wraz z nieczynnym wypełnionym wodą kamieniołomem, o powierzchni 7,11 ha (w całości na obszarze gminy Świdnica). Rezerwat powołano w celu zachowania, ze względów naukowych i dydaktycznych, kopalnej fauny górnego dewonu odsłoniętej w nieczynnym kamieniołomie wapienia. Zadania ochronne dla ww. rezerwatu ustanowiono:

- Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu Nr 2 z dnia 23 września 2009 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatów przyrody „Błyszcz”, „Brzeźnik”, „Buczyna Piotrowicka”, „Cisy”, „Cisowa Góra”, „Jeziorko Daisy”, „Jodłowice”, „Krokusy w Górzyncu”, „Skalki Stoleckie”, „Wąwóz Mysliborski” i „Wąwóz Siedmicki” (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 166 poz. 3039); zadania określono na okres jednego roku;
- Zarządzeniem Nr 23 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 13 sierpnia 2014 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Jeziorko Daisy”; zadania ochronne ustanowiono na okres pięciu lat, tj. obowiązywało do 13.08.2019 r.;
- Zarządzeniem Nr 20 2019 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 10 września 2019 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Jeziorko Daisy”; zadania ochronne ustanowiono na okres pięciu lat, tj. do 10.09.2024 r.

W obowiązującym akcie prawnym dotyczącym zasad ochrony rezerwatu przyrody „Jeziorko Daisy” nie ma wytycznych do dokumentów planistycznych.

Obszar chronionego krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” obejmuje tereny o powierzchni 17 336 ha, położone w granicach gmin: Kłodzko, Nowa Ruda, Bardo, Stoszowice, Złoty Stok i Świdnica. Na obszarze gminy Świdnica obszar ten obejmuje tereny położone w jej południowej części. Omawiany obszar ustanowiono w celu ochrony krajobrazu o zróżnicowanych ekosystemach, pełniących funkcję korytarzy ekologicznych lub wartościowych ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem.

Obszar chronionego krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” ustanowiono Uchwałą Nr 35/81 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Wałbrzychu z dnia 28 października 1981 r. w sprawie utworzenia na terenie województwa Wałbrzyskiego parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Rady Narodowej Nr 5 poz. 46). Uchwała ta utraciła moc. Następnie wydano Rozporządzenie Nr 18/98 Województwa Wałbrzyskiego z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu województwa Wałbrzyskiego (Dz. Urz. Wałbrzyskiego Nr 34 poz. 259) oraz Rozporządzenie Nr 25 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Góry Bardzkie i Sowie" (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 317 poz. 3924). W ostatnim z ww. rozporządzeń wskazano na konkretne zakazy służące ochronie walorów omawianego obszaru chronionego krajobrazu. Zakazy te uwzględniono sporządzając niniejsze Studium (w możliwym dla tego typu dokumentu zakresie).

Specjalny Obszar Ochrony siedlisk (SOO) Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 i SOO Modraszki koło Opoczki PLH020094 rozciągają się w południowej części gminy Świdnica – częściowo pokrywając się z obszarem chronionego krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie”. Pierwszy z ww. obszarów powołano *Decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r. przyjmująca na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG drugi zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny* (notyfikowana jako dokument nr C(2008) 8039)(2009/93/WE). Obszar ten zajmuje 2 1324, 86 ha. Rozciąga się w granicach miast: Nowa Ruda, Jedlina-Zdrój, Bielawa, a także w gminach: Dzierżonów, Pieszycy, Stoszowice, Walim, Głuszyca, Kłodzko, Nowa Ruda i Świdnica.

Dla SOO Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 ustanowiono plan zadań ochronnych – *Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 23 września 2014 r.* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r. poz. 3941) zmienionym *Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 16 lutego 2017 r.* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z dnia 17 lutego 2017 r. poz. 802). W dokumentach tych nie wskazano wytycznych do dokumentów planistycznych w gminie Świdnica.

Specjalny Obszar Ochrony siedlisk Modraszki koło Opoczki PLH020094 powołano *Decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny* (notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669)(2011/64/UE). Obszar ten w całości znajduje się w granicach gminy Świdnica. Obejmuje on tereny w południowej części gminy (pomiędzy wsiami Opoczka i Bojanice), o powierzchni 31,41 ha. Dla omawianego SOO nie ustanowiono dotychczas planu zadań ochronnych.

Na obszarze gminy Świdnica – w jej wschodniej części (w okolicach Gogołowa) – znajduje się fragment otuliny Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego. Sam park rozciąga się poza obszarem gminy, w jej bezpośrednim sąsiedztwie. Dla Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego ustanowiono plan ochrony - *Rozporządzeniem Nr 18 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 3 sierpnia 1999 r. w sprawie zatwierdzenia Planu Ochrony Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 22 poz. 982) zmienionym *Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego z dnia 30 marca 2001 r. zmieniające rozporządzenie nr 18 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 3 sierpnia 1999 r. w sprawie zatwierdzenia Planu Ochrony Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 29 poz. 295), a także *Uchwałą Nr XVI/331/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Ślęzańskiego Parku*

Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 251 poz. 4508). W powyższych aktach prawnych nie wskazano wprost działań dotyczących gminy Świdnica.

Jak wspomniano na początku niniejszego rozdziału na obszarze gminy Świdnica ustanowiono także pomniki przyrody, w tym 17 pomników przyrody ożywionej i 3 pomniki przyrody nieożywionej (tabela nr 3.8.1.). Wszystkie z tych pomników przyrody zostały powołane Rozporządzeniem Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. w sprawie pomników przyrody, znajdujących się na terenie województwa dolnośląskiego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221 poz. 2494).

Tabela nr 3.8.1. Wykaz pomników przyrody na obszarze gminy Świdnica.

L.p.	Nazwa obiektu	Ilość sztuk	Lokalizacja (obręb geodezyjny, nr działki ewidencyjnej)	Obwód [cm]
1	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	1	Burkatów, 303/1 (w odl. 35 m od rozwidlenia dróg na Bojanice)	350
2	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	1	Bystrzyca Dolna, 283/10 (w parku zamkowym)	470
3	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	1	Bystrzyca Dolna, 281/1 (przy budynku nr 23)	380
4	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	1	Gogołów, 186 (za remizą strażacką)	310
5	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	1	Krzyżowa, 115 (na łące, przy młynie)	410
6	Cis pospolity <i>Taxus baccata</i>	1	Lubachów, 108/3 (obok szkoły podstawowej)	220
7	Buk pospolity <i>Fagus silvatica</i> *	1	Modliszów (w lesie, Nadleśnictwo Świdnica – oddział leśny 195 h)	400
8	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	17	Bojanice, 65 (na cmentarzu, przy kościele)	301, 345, 361, 330, 336, 295, 251, 307, 283, 377, 345, 304, 257, 283, 235, 132, 408
9	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	2	Gogołów, 186 (na brzegu stawu)	320, 330
10	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	4	Grodziszczce, 76/49 (przy murze parku)	od 330 do 350
11	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	2	Komorów, 193 (przy drodze gminnej do Słotwiny)	350, 380
12	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	4	Komorów, 202/5 (na brzegu stawu leśnego, Nadleśnictwo Świdnica)	od 300 do 500

L.p.	Nazwa obiektu	Ilość sztuk	Lokalizacja (obręb geodezyjny, nr działki ewidencyjnej)	Obwód [cm]
13	Aleja lipowa, dwurzędowa - lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	19	Burkatów, 244 (wzdłuż drogi we wschodniej części wsi – od torów kolejowych do mostku)	220, 307, 317, 314, 173, 223, 182, 188, 235, 157, 188, 173, 220, 182, 204, 245, 188, 223, 201
14	Aleja lipowa - lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	9	Grodziszczce, 76/49 (przy murze parkowym)	325, 320, 185, 159, 166, 253, 226, 273, 264
15	Aleja dębowa, czterorzędowa - dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	110	Krzyżowa, 224 – granica działek 215 i 213 (od rzeki przy pałacu do zabudowań)	od 146 do 335
16	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	1	Lutomia Dolna, na granicy działek 397i 398 (od drogi prowadzącej w stronę Mościska do kościoła)	580
17	Aleja dębowa - dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	41	Makowice, 107/3 (od mostu wzdłuż grobli)	od 175 do 460
18	„Zamkowe Skały „ (Gnejsy, skałki)	1	Na Pogórze Wałbrzyskim, na północno zachodnim zboczu Zamkowej Góry - przy drodze ze „Złotego Lasu” do Dziećmorowic	-
19	Skały wulkaniczne odmiany kanitów i brekcji	1	Bystrzyca Górna	-
20	Trzy skupiska głazów granitowo-kwarcytowych	3	Mokrzyszów (na skraju lasu, Nadleśnictwo Świdnica)	od 250 do 650

*drzewo obalone i uprzątnięte wg informacji zawartych w „Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Świdnica”.

źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. w sprawie pomników przyrody, znajdujących się na terenie województwa dolnośląskiego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221 poz. 2494).

Poza ww. pomnikami przyrody na obszarze gminy – w trakcie inwentaryzacji przyrodniczej – zidentyfikowano także 6 drzew o walorach pomnikowych, które zaproponowano do objęcia ochroną „Są to 3 dęby, lipa, wiąz i jesion. Wszystkie zaproponowane drzewa odznaczają się znacznymi rozmiarami i co najmniej dobrym stanem zdrowotnym” (tabela nr 3.8.2.) [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.].

Tabela nr 3.8.2. Drzewa proponowane – w inwentaryzacji przyrodniczej gminy - do objęcia ochroną.

L.p.	Nazwa obiektu	Ilość sztuk	Lokalizacja (obręb geodezyjny, lokalizacja)	Obwód [cm]
1	Jesion wyniosły	1	Bystrzyca Dolna, w parku pałacowym przy ul. Bystrzyckiej 38	453
2	Dąb szypułkowy	1	Bystrzyca Dolna, po lewej stronie drogi do Świdnicy, przy drodze gruntowej (po jej prawej stronie) odchodzącej od głównej za pałacem	537
3	Dąb szypułkowy	1	Komorów, nad stawem prywatnym w pobliżu zalewu	343
4	Lipa drobnolistna	1	Krzyżowa, na cmentarzu ewangelickim, na prawo od wejścia. Jedno z drzew w alejce lipowej prowadzącej do mogiły śp. Marii Jung	390
5	Wiąz górski	1	Krzyżowa, po lewej stronie wejścia do pałacu (patrząc od frontu)	335
6	Dąb szypułkowy	1	Wilków, w parku – przy murze od strony strumienia	401

źródło: opracowanie własne na podstawie „Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Świdnica” Krameko Sp. z o.o., 2010 r.

Po analizie danych zawartych w „Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Świdnica” [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.] oraz przy uwzględnieniu zapisów *Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r. poz. 1409)*, stwierdza się, że na obszarze gminy zidentyfikowano 15 gatunków roślin podlegających ochronie gatunkowej, w tym 4 podlegające ochronie ścisłej (tabela nr 3.8.3.).

Tabela nr 3.8.3. Wykaz stanowisk chronionych gatunków roślin na obszarze gminy Świdnica.

L.p.	Nazwa gatunku	Liczba stanowisk	Status ochrony*
1	Cis pospolity <i>Taxus baccata</i>	1	ochrona częściowa
2	Kocanki piaskowe <i>Helichrysum arenarium</i>	1	ochrona częściowa
3	Dziewięciśli bezłodygowy <i>Carlina acaulis</i>	2	ochrona częściowa
4	Goździk kosmaty <i>Dianthus armeria</i>	2	ochrona ścisła
5	Centuria pospolita <i>Centaurium erythraea</i>	6	ochrona częściowa
6	Grzybienie białe <i>Nymphaea alba</i>	1	ochrona częściowa
7	Pokrzyk wilcza-jagoda <i>Atropa belladonna</i>	2	ochrona częściowa

L.p.	Nazwa gatunku	Liczba stanowisk	Status ochrony*
8	Wawrzynek wilczełyko <i>Daphne mezereum</i>	16	ochrona częściowa
9	Zimowit jesienny <i>Colchicum autumnale</i>	1	ochrona częściowa
10	Lilia złotogłów <i>Lilium martagon</i>	16	ochrona ścisła
11	Gnieźnik leśny <i>Neottia nidus-avis</i>	3	ochrona częściowa
12	Buławnik wielkokwiatowy <i>Cephalanthera damasonium</i>	3	ochrona ścisła
13	Buławnik mieczolistny <i>Cephalanthera longifolia</i>	9	ochrona ścisła
14	Kruszczyk szerokolistny <i>Epipactis helleborine</i>	5	ochrona częściowa
15	Podkolan biały <i>Platanthera bifolia</i>	2	ochrona częściowa

*według Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r. poz. 1409).

źródło: opracowanie własne na podstawie „Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Świdnica” Krameko Sp. z o.o., 2010 r.

Poza stanowiskami chronionych gatunków roślin na obszarze gminy Świdnica zidentyfikowano także płaty cennych siedlisk przyrodniczych, wymienionych w Załączniku I tzw. Dyrektywy Siedliskowej UE. Są to następujące typy siedlisk:

- **łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe *Salicetum albae*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae* olsy źródliskowe o kodzie 91E0** - zidentyfikowano 5 tego typu siedlisk w południowej części gminy;
- **kwaśne buczyny *Luzulo-Fagenion 9110*** – zidentyfikowano płat tego typu siedliska w południowo-wschodniej części gminy, na południe od Góry Brona;
- **żyzne buczyny *Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion 9130*** - zidentyfikowano płat tego typu siedliska w południowo-wschodniej części gminy, w okolicach Góry Brona, Lubachowa;
- **grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *Galio- Carpinetum* , *Tilio – Carpinetum 9170*** – zidentyfikowano płat tego typu siedliska w południowej części gminy, na wschód od Lubachowa i Lutonii Górnej;
- **nizowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris 6510*** - zidentyfikowano płat tego typu siedliska w Lutomi Górnej.

Według informacji zawartych w inwentaryzacji przyrodniczej gminy „na uwagę zasługuje także cenne siedlisko środkowoeuropejskiego acydofilnego lasu dębowego *Calamagrostio arundinaceae-*

Quercetum petraeae, zlokalizowane w kompleksie leśnym w okolicach Góry Chłodnik, w południowej części Gminy” [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.].

Do największych zagrożeń dla zinwentaryzowanych na obszarze gminy roślin należą: „procesy sukcesyjne, niszczenie stanowisk gatunków w wyniku prowadzenia gospodarki leśnej niezgodnie z planami urzędowania lasu i uproszczonymi planami urzędowania lasu, zaniechanie ekstensywnego użytkowania łąk i zwiększanie powierzchni pól uprawnych. W następstwie tych zagrożeń możliwe jest ustępowanie gatunków wrażliwych i zanikanie cennych z punktu widzenia przyrodniczego siedlisk” [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.].

Poza cennymi zasobami fauny, na obszarze gminy stwierdzono także występowanie 45 gatunków zwierząt podlegających ochronie gatunkowej (tabela nr 3.8.4.), w tym: 1 gatunek ryby, 1 gatunek ssaka, 4 gatunki gadów, 5 gatunków płazów, 14 gatunków nietoperzy i 20 gatunków ptaków.

Tabela nr 3.8.4. Wykaz stanowisk chronionych gatunków zwierząt na obszarze gminy Świdnica.

L.p.	Nazwa gatunku	Liczba stanowisk	Status ochrony*
1	Śliz <i>Barbatula barbatula</i>	10	ochrona częściowa
2	Ropucha szara <i>Bufo bufo</i>	7	ochrona częściowa
3	Rzekotka drzewna <i>Hyla arborea</i>	2	ochrona ścisła
4	Żaba trawna <i>Rana temporaria</i>	10	ochrona częściowa
5	Traszka grzebieniasta <i>Triturus cristatus</i>	3	ochrona ścisła
6	Traszka zwyczajna <i>Triturus vulgaris</i>	5	ochrona częściowa
7	Padalec zwyczajny <i>Anguis fragilis</i>	11	ochrona częściowa
8	Jaszczurka zwinka <i>Lacerta agilis</i>	20	ochrona częściowa
9	Jaszczurka żyworodna <i>Lacerta vivipara</i>	11	ochrona częściowa
10	Zaskroniec zwyczajny <i>Natrix natrix</i>	6	ochrona częściowa
11	Cyraneczka <i>Anas crecca</i>	2	ochrona ścisła
12	Bocian biały <i>Ciconia ciconia</i>	5	ochrona ścisła
13	Jastrząb <i>Accipiter gentilis</i>	16	ochrona ścisła
14	Błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	1	ochrona ścisła
15	Pustułka <i>Falco tinnunculus</i>	21	ochrona ścisła
16	Puszczyk uralski <i>Strix uralensis Pallas</i>	1	ochrona ścisła
17	Płomykówka <i>Tyto alba Scopoli</i>	1	ochrona ścisła
18	Gąsiorek <i>Lanius collurio</i>	5	ochrona ścisła
19	Srokosz <i>Lanius excubitor</i>	2	ochrona ścisła

L.p.	Nazwa gatunku	Liczba stanowisk	Status ochrony*
20	Kruk <i>Corvus corax</i>	8	ochrona częściowa
21	Świergotek polny <i>Anthus campestris</i>	5	ochrona ścisła
22	Świergotek łąkowy <i>Anthus pratensis</i>	8	ochrona ścisła
23	Pliszka górską <i>Motacilla cinerea Tunstall</i>	1	ochrona ścisła
24	Dzierlatka <i>Galerida cristata</i>	3	ochrona ścisła
25	Pluszcz <i>Cinclus cinclus</i>	2	ochrona ścisła
26	Czyż <i>Carduelis spinus</i>	4	ochrona ścisła
27	Słowiak szary <i>Luscinia luscinia</i>	3	ochrona ścisła
28	Krętogłów <i>Jynx torquilla</i>	6	ochrona ścisła
29	Dzięcioł czarny <i>Dryocopus martius</i>	3	ochrona ścisła
30	Zimorodek <i>Alcedo atthis</i>	1	ochrona ścisła
31	Mroczek późny <i>Eptesicus serotinus Schreber</i>	16	ochrona ścisła
32	Nocek Bechsteina <i>Myotis bechsteini Kuhl</i>	13	ochrona ścisła
33	Nocek Brandta <i>Myotis brandtii Eversmann</i>	1	ochrona ścisła
34	Nocek rudy <i>Myotis daubentonii Kuhl</i>	32	ochrona ścisła
35	Nocek łydkowłosy <i>Myotis dasycneme Boie</i>	7	ochrona ścisła
36	Nocek duży <i>Myotis myotis Borkhausen</i>	16	ochrona ścisła
37	Nocek Natterera <i>Myotis nattereri Kuhl</i>	16	ochrona ścisła
38	Borowiaczek <i>Nyctalus leisleri Kuhl</i>	8	ochrona ścisła
39	Borowiec wielki <i>Nyctalus noctula Schreber</i>	28	ochrona ścisła
40	Karlik większy <i>Pipistrellus nathusii</i>	4	ochrona ścisła
41	Karlik malutki <i>Pipistrellus pipistrellus Schreber</i>	52	ochrona ścisła
42	Karlik drobny <i>Pipistrellus pygmaeus Leach</i>	1	ochrona ścisła
43	Gacek brunatny (wielkouch) <i>Plecotus auritus</i>	52	ochrona ścisła
44	Mroczek posrebrzany <i>Vespertilio murinus Linnaeus</i>	2	ochrona ścisła
45	Jeż zachodni <i>Erinaceus europaeus</i>	3	ochrona częściowa

*według Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2016 r. poz. 2183).

źródło: opracowanie własne na podstawie „Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Świdnica” Krameko Sp. z o.o., 2010 r.

W „Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Świdnica” wskazano szereg zagrożeń dla zwierząt zidentyfikowanych na obszarze gminy. Do występujących najczęściej należy: „usuwanie starych, dziuplastych i obumierających drzew oraz usuwanie zadrzewień śródpolnych (...). Istotny wpływ na stan zachowania fauny omawianego obszaru mają także zmiany siedliskowe (...) oraz

zanieczyszczenie wód i środowiska (...) [Krameko Sp. z o.o., 2010 r.]. Zagrożenia powodowane bezpośrednią obecnością człowieka uznano za stosunkowo rzadkie.

Walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy Świdnica dają możliwość rozwoju niektórych rodzajów aktywności, w tym zwłaszcza turystyki i rekreacji. Bowiem „dobre położenie, bliskość Kotliny Kłodzkiej i Jeleniogórskiej oraz Gór Sowich i Stołowych, a także duża liczba zabytkowych obiektów (wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków) w niemal każdej miejscowości, świadczy o znaczącym potencjale turystycznym. Ponadto do istotnych walorów zaliczyć należy przepiękny, obecnie nieczynny, szlak kolejowy o walorach turystycznych Świdnica – Jedlina Zdrój – Nowa Ruda – Kłodzko, a także europejski rowerowy „Szlak bursztynowy” EuroVelo 9” [Strategia rozwoju gminy...]. Obecnie turystyka i rekreacja - jako elementy bazy ekonomicznej gminy - nie odgrywają praktycznie żadnej roli (np. wg danych GUS w gminie w 2018 r. było tylko 5 obiektów noclegowych całorocznych). Warto byłoby to zmienić zwłaszcza, że rozwój turystyki i rekreacji pozwoliłby na bardziej ekonomiczne wykorzystanie przyrodniczych uwarunkowań gminy. Połączenie gospodarki rolnej z turystyką i rekreacją (agroturystyka), dałoby lepsze szanse na jej utrzymanie a nawet rozwój. Dotyczy to szczególnie gospodarstw położonych w zasięgu parków krajobrazowych, obszaru chronionego krajobrazu i obszarów Natura 2000.

Poza możliwościami wykorzystania do rozwoju gminy, powyższe uwarunkowania przyrodnicze stwarzają pewne ograniczenia dla rozwoju funkcjonalno-przestrzennego, wynikające z konieczności ochrony walorów i zasobów cennych przyrodniczo obszarów. Dotyczy to zwłaszcza przeprowadzania liniowych elementów systemów komunikacji i infrastruktury technicznej (zagrożenie fragmentacją cennych siedlisk przyrodniczych oraz ciągów ekologicznych).

4. ŚRODOWISKO KULTUROWE.

4.1. Rys historyczny. Krajobraz kulturowy.

Geneza osadnictwa wiejskiego w obszarze gminy Świdnica sięga czasów wczesnego średniowiecza. Większość wsi wymieniona jest w dokumentach datowanych na lata 1280 – 1370, a nawet 1149 - 1199 (Bystrzyca Dolna, Bystrzyca Górna, Grodziszcze, Gogołów). Przeważają wsie o ulicowym układzie zabudowy, występują również wsie przekształcone z osad folwarcznych i założeń pałacowo – parkowych, a ponadto wsie o układzie wielodrożnym i regularnym. Podstawą utrzymania ludności wiejskiej, w przeszłości poza rolnictwem było rzemiosło w tym znaczną rolę odgrywało włókiennictwo. Na podstawie danych statystycznych stwierdzić można, że znaczny wzrost zaludnienia następował w XIX wieku, co w dużej mierze związane było z dynamicznym rozwojem tkactwa na Dolnym Śląsku. Istotny wpływ na rozwój osadnictwa wiejskiego miały skutki

drugiej wojny światowej, a także wprowadzenie gospodarki uspołecznionej w latach powojennych. W granicach obecnej gminy Świdnicy znajdują się miejscowości należące przed 1945 r. do powiatu świdnickiego, wcześniej związane z księstwem świdnickim. Niezaburzone powiązania historyczne oraz dominacja ośrodka w Świdnicy, która do okresu wojny 30-letniej była drugim po Wrocławiu miastem śląskim, zdecydowały o czytelnej spójności kulturowej omawianego obszaru.

Gmina obejmuje teren na skraju Pogórza Śląskiego, zróżnicowany pod względem geograficznym i krajobrazowym. Głównymi osiami rozwoju osadnictwa na tych terenach były rzeki Piława i Bystrzyca - w dolinach tych rzek powstały zespoły najcenniejszych założeń rezydencjonalnych.

W obszarze obecnej gminy wśród zróżnicowanych układów przestrzennych miejscowości wyróżniają się:

- przyfolwarczne osady w: Wiśniowej, Zawiszowie i Jakubowicach;
- posiadające rozległe nawsie: Boleścín, Miłochów, Pszenno i Słotwina;
- regularne założenia dawnych kolonii tkackich: Stachowice, Stachowiczki oraz kolonia w Grodziszczu.

Ponadto w południowej części gminy, w dolinie rzeki Bystrzycy, położone są miejscowości Lubachów i Bystrzyca Górna. Mają one charakter uzdrowiskowy, co odzwierciedla się w zidentyfikowanej tam architekturze pensjonatów, wyróżniających się wśród wiejskiej zabudowy.

Do dziś zauważalne są różnice pomiędzy miejscowościami wynikające z ich historycznego statusu, dawnych powiązań własnościowych i rodowych. Pod tym względem najliczniejszą grupę stanowią miejscowości w przeszłości należące do kamery świdnickiej, tj.: Bystrzyca Dolna, Lutomia Górna i Dolna, Miłochów, Modliszów, Niegoszów, Pogorzała, Pszenno, Słotwina, Stachowice, Witoszów Dolny i Zawiszów. Zwłaszcza wsie leżące w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Świdnica wyróżniają się bogatą zabudową zagrodową, z architekturą domów mieszkalnych noszącą wyraźny wpływ miejskiej architektury „stolicy” powiatu. Wśród dawnych zespołów rezydencjonalnych czytelne są do dziś powiązania pomiędzy miejscowościami, tworzącymi niegdyś klucze dóbr i majoraty (rodu von Moltke – Krzyżowa, Grodziszcz, Wieruszów; rodu von Pückler – Bystrzyca Górna, Lubachów, Burkatów z Omiecinami; rodu von Websky – Makowice, Opoczka, Bojanice; rodu von Gellhorn – Jagodnik, Jakubów, Witoszów Górny do XVIII w., Mokrzyszów Dolny do XIX w., rodu von Zedlitz – Sulisławice i Wiśniowa oraz Hochbergów z Książa – Boleścín, Gogołów, Krzczonów oraz od XIX w. Mokrzyszów). O wysokich aspiracjach tutejszego ziemiaństwa świadczą liczne zachowane realizacje w zakresie architektury pałacowej i towarzyszące im założenia parkowe. W zakresie architektury sakralnej widoczne jest oddziaływanie

fary świdnickiej (sklepienia sieciowe w Mokrzeszowie). Interesujące są przykłady prowincjonalnych adaptacji wczesnorenesansowego typu attyki śląskiej w kościołach w Makowicach i Witoszowie Dolnym.

Spośród zabytków architektury przemysłowej na uwagę zasługują: zespół cukrowni w Pszennie, zespół elektrowni wodnej w Lubachowie, linia kolejowa Świdnica Kraszowice – Jedlina Zdrój, a także zapora na Bystrzycy (leżąca na obszarze gminy Walim, w sąsiedztwie granicy z gminą Świdnica).

4.2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków, z wyłączeniem zabytków archeologicznych.

Najcenniejsze zabytki (w rozumieniu art. 3 pkt 1 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*), będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, mające szczególną wartość historyczną, artystyczną lub naukową dla dziedzictwa narodowego, ujmują się w rejestrze zabytków. Zabytki wpisane do rejestru zabytków są objęte ochroną konserwatorską na mocy ww. *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Do rejestru zabytków z obszaru gminy Świdnica wpisano dotychczas 93 zabytki nieruchome (tabela nr 4.2.1.), 10 obszarów ochrony archeologicznej (tabela nr 4.2.2.) oraz 23 obszary obserwacji archeologicznej. Ponadto do rejestru zabytków wpisano niektóre ze zidentyfikowanych na obszarze gminy zabytków (stanowisk) archeologicznych. Mowa o nich w rozdziale 4.4.

Spośród zabytków nieruchomych najwięcej jest krzyży pokutnych (17), a następnie: parków (14), kościołów (11), pałaców (9) i alei drzew (8). Mniej liczbie występują: bramy i oficyny (po 6), dwory (4), budynki elektrowni wodnej i plebanie (po 2). Zaś do pojedynczych obiektów wpisanych do rejestru zabytków należą: budynek administracyjny, budynek gospodarczy, cmentarz, dom dziecka, krucyfik kamienny, kapliczka pokutna, mur, owczarnia, stajnia, szpital zakonny, zespół zabudowań i urządzeń folwarcznych, wozownia i willa. Część z wyżej wymienionych obiektów tworzy zabytkowe zespoły.

Najwięcej zabytków nieruchomych ujętych wpisem do rejestru zabytków (z wyjątkiem zabytków archeologicznych) znajduje się w Krzyżowej (17), a następnie we wsiach: Grodziszcze (11), Bojanice (6), Bystrzyca Dolna, Witoszów Dolny, Witoszów Górny (po 5), Bystrzyca Górna, Lutomia Dolna (po 4), Gogołów, Lubachów, Makowice, Mokrzeszów, Panków, Zawiszów (po 3), Jakubów, Komorów, Modliszów, Pszenno, Sulisławice, Wilków Św. i Wiśniowa (po 2). W miejscowościach: Boleścin, Burkatów, Lutomia Górna i Miłochów zidentyfikowano dotychczas po jednym zabytku nieruchomym, wpisanym do rejestru zabytków.

Stan zachowania zabytków nieruchomych z obszaru gminy Świdnica jest zróżnicowany. Przeważająca część obiektów ujętych wpisem do rejestru zabytków wymaga remontów. Przy czym nie dotyczy to kościołów, gdyż obiekty te są generalnie w dobrym stanie technicznym. Ponadto w bardzo dobrym stanie technicznym są zespoły pałacowy i dworski we wsiach Krzyżowa i Makowice.

Tabela nr 4.2.1. Zestawienie zabytków nieruchomych (z wyłączeniem zabytków archeologicznych) z obszaru gminy Świdnica wpisanych do rejestru zabytków.*

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów/adres	Numer we wsi	Numer wpisu do rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
1.	Bojanice	kościół fil. p. w. MB Częstochowskiej		A/1788/1671	12.05.1966	1514, pocz. XVIII
2.		aleja lipowa wielorzędowa, wzdłuż drogi na cmentarz		A/3554/609/Wł	30.05.1975	XIX
3.		aleja jednorzędowa od kościoła do drogi do Wieruszowa		A/3553/608/Wł	30.05.1975	poł. XIX
4.		aleja lipowa jednorzędowa, wewnętrzna str. muru kościelnego		A/3555/610/Wł	28.05.1975	XIX
5.		krzyż pokutny		492 poz.7	10.06.1983	
6.		krzyż pokutny		492 poz.8	10.06.1983	
7.	Boleścin	aleja dębowa dwurzędowa, rozwidlenie dróg do Jakubowic i Makowic		A/3556/611/Wł	28.05.1975	k. XIX
8.		Kościół filialny p.w. św. Józefa Olubieńca		A/5966	25.05.2015 r.	
9.	Burkatów	aleja lipowa dwurzędowa, od torów kolej. do mostu na Młynówce przed majątkiem		A/3557/615/Wł	30.05.1975	1 poł. XIX, l. 70-te XIX
10.	Bystrzyca Dolna	pałac	38	A/3559/1141/Wł	25.10.1985	2 poł. XVI, 1870

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów/adres	Numer we wsi	Numer wpisu do rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
11.		park		A/3560/1167/Wł	28.03.1986	k.XVIII, 1 poł.XIX,XI X/XX
12.		aleja dębowa jednorzędowa	od 54 do 58	A/3562/612/Wł	28.05.1975	1 poł.XIX
13.		aleja lipowa wielorzędowa, cmentarz - od kościoła do kaplicy		A/3558/613/Wł	28.05.1975	k.XIX
14.		aleja topolowa, wzdłuż folwarku gospodarczego		A/3561/614/Wł	30.05.1975	2 poł.XIX
15.	Bystrzyca Górna	kościół paraf. p. w. Wniebowzięcia NMP		A/1795/1672	12.05.1966	1617, XIX, 1984-5
16.		szkoła gosp. domowego siostr Urszulanek, ob. Państwowy Dom Dziecka "Orlik"	43	A/3563/934/Wł	22.06.1983	XVIII, XIX/XX
17.		pałac	48	A/3564/1398/Wł	7.03.1994	k. XVII, poł. XIX
18.		park pałacowy	48	A/3565/1446/Wł	29.09.1995	1. 60-te, 70-te XIX
19.	Gogołów	kościół fil. p. w. św. Marcina		A/1794/1675	12.05.1966	XV, 1538, XVIII, 1877
20.		dwór	44	747/Wł	8.11.1980	1538-1592, 1 poł. XVIII, 1827, 1872, 1894
21.		park		747/Wł	8.11.1980	XIX
22.	Grodziszcze	kościół paraf. p. w. św. Anny		A/1790/1677	12.05.1966	pocz. XVI, XVIII, XIX
23.		mur ogrodzenia kościoła i plebani		A/1958/1357/Wł	10.12.1991	XVI, XVIII
24.		brama wsch. w ogrodzeniu kościoła paraf.		A/1958/1357/Wł	10.12.1991	XVIII
25.		brama zach. w ogrodzeniu kościoła paraf.		A/1958/1357/Wł	10.12.1991	XVIII
26.		brama półn. w ogrodzeniu kościoła paraf.		A/1958/1357/Wł	10.12.1991	XVIII
27.		plebania	2	A/1959/1358/Wł	10.12.1991	ok. poł. XIX
28.		park dworski		750/Wł	8.11.1980	2 poł.XVIII, k.XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów/adres	Numer we wsi	Numer wpisu do rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
29.		krzyż pokutny		418/Wł poz. 1	10.03.1983	
30.		krzyż pokutny		418/Wł poz. 2	10.03.1983	
31.		krzyż pokutny		419/Wł	10.03.1983	
32.		krucyfiks kamienny	24	447/Wł	10.03.1983	
33.	Jakubów	pałac	1	944/Wł	21.09.1983	1 poł. XVII, ok. 1783, XIX
34.		park		967/Wł	27.12.1983	1 ćw.XIX,k.XIX
35.	Komorów	pałac		914/Wł	31.12.1982	XVIII, ok. 1910
36.		park		978/Wł	27.12.1983	ok.1800, l.70-te XIX
37.	Krzyżowa	kościół fil.p. w. św. Michała Arch.		A/1789/1680	12.05.1966	pocz. XVI, pocz. XIX, 1845, 1935
38.		cmentarz rodowy		936/WŁ	28.07.1983	poł.XIX
39.		pałac ob. Międzynarodowy Dom spotkań Młodzieży		915/Wł	31.12.1982	1712-26, 1868-69
40.		zespół zabudowań i urządzeń folwarku w zespole pałacowym		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX
41.		oficyna mieszkalna I w zespole pałacowym, ob. budynek mieszkalny i biurowy		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX
42.		oficyna mieszkalna II w zespole pałacowym, ob. budynek mieszkalny i biurowy		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX
43.		oficyna mieszkalna III w zespole pałacowym, ob. pracownia działań artystycznych		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów/adres	Numer we wsi	Numer wpisu do rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków	Datowanie obiektu/zespołu obiektów	
44.		oficyna mieszkalna IV w zespole pałacowym, ob. budynek wielofunkcyjny		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX	
45.		oficyna mieszkalna V w zespole pałacowym, ob. dom mieszkalny		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX	
46.		stajnie w zespole pałacowym, ob. budynek wielofunkcyjny		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX	
47.		owczarnia w zespole pałacowym, ob. hotel		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX	
48.		budynek gospodarczy w zespole pałacowym, ob. hotel		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX	
49.		wozownia w zespole pałacowym, ob. budynek wielofunkcyjny		1281/Wł	20.12.1989	1 poł. XIX	
50.		brama główna w zespole pałacowym		1281/Wł	20.12.1989	XVIII, XIX	
51.		brama mostowa w zespole pałacowym		1281/Wł	20.12.1989	XVIII, XIX	
52.		bramy filarowe w ogrodach zespołu pałacowego (3 szt.)		1281/Wł	20.12.1989	XVIII, XIX	
53.		park wraz z terenem przykościelnym i aleją dojazdową za wsią		1168/Wł	28.03.1986	1 ćw.XVIII, k.XIX	
54.		Lubachów	budynek elektrowni wodnej , ob. elektrownia i muzeum		1551/Wł	25.02.1997	1913-1916
55.			budynek elektrowni wodnej	5a	1551/Wł	25.02.1997	ok. 1920
56.			willa (dom Spółki Poszukiwaczy Złota, Złoty Las nr	2	1237/Wł	17.03.1988	

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów/adres	Numer we wsi	Numer wpisu do rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
		2)- Nieganów				
57.	Lutomia Dolna	kościół paraf. p. w. Przemienienia Pańskiego		A/1787/1681	12.05.1966	1476, pocz. XVII, k. XVII
58.		park dworski		1324/Wł	20.03.1991	poł.XIX
59.		krzyż pokutny		1140/555	20.12.1983	
60.		krzyż pokutny		1141/575	08.11.1983	
61.	Lutomia Górna	plebania ewangelicka, ob. dom mieszkalny	174	1371/Wł	14.06.1992	l. 40-te XVIII, XIX
62.	Makowice	kościół fil. p. w. św. Katarzyny		A/1918/773/Wł	8.11.1980	XV/XVI, 159 6, 1712, k. XIX
63.		pałac	36	731/Wł	30.06.1979	1875-1879
64.		park		1170/Wł	28.03.1986	k.XVII, XVIII/XIX
65.	Miłochów	krzyż pokutny		483/Wł	10.06.1983	
66.	Modliszów	kościół fil. P. w. św. Bartłomieja		A/1761/1119	28.07.1964	XIV, ok.1500, XIX/XX
67.		krzyż pokutny		538/Wł	02.11.1983	
68.	Mokrzyszów	kościół paraf. p. w. św. Jadwigi		A/1760/1193	14.12.1964	XIV, ok. 1517, k. XIX
69.		Szpital Zakonny	111	1285/Wł	2.01.1990	1860-1880
70.	Panków	dwór		587	24.08.1959	XIV, 2 poł. XV, k. XVI, 1699
71.		park dworski		755/Wł	8.11.1980	XIX
72.		kapliczka pokutna		446/Wł	10.03.1983	
73.	Pszemno	kościół paraf. p. w. św. Mikołaja		A/1758/1195	14.12.1964	1 poł. XIV, 1552
74.		krzyż pokutny		421/Wł	10.03.1983	
75.	Sulisławice	park		763/Wł	8.11.1980	XIX
76.		krzyż pokutny		540/Wł	02.11.1983	
77.	Wilków Św.	pałac		945/Wł	20.09.1983	XVIII, ok. 1870-80
78.		park pałacowy		965/Wł	27.12.1983	k.XVIII, XIX
79.	Wiśniowa	pałac		908/Wł	31.12.1982	XVI, 1872- 99
80.		park pałacowy		1171/Wł	28.03.1986	XVIII/XIX, 4 ćw.XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów/adres	Numer we wsi	Numer wpisu do rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
81.	Witoszów Dolny	kościół paraf. p. w. Nawiedzenia NMP		A/1681/343	13.11.1956	ok. 1300, pocz. XVI, 1846
82.		pałac (PGR)	116	1495/Wł	15.04.1996	XVI-XVIII, 4 ćw. XIX
83.		krzyż pokutny		480/Wł	10.06.1983	
84.		krzyż pokutny		480/Wł	10.06.1983	
85.		krzyż pokutny		480/Wł	10.06.1983	
86.	Witoszów Górny	dwór	15	975	11.05.1963	1624, 1827, 1910
87.		park dworski		745/Wł	8.11.1980	poł. XIX
88.		krzyż pokutny		481/Wł	10.06.1983	
89.		krzyż pokutny	39	482/Wł	10.06.1983	
90.		krzyż pokutny	39	482/Wł	10.06.1983	
91.	Zawiszów	budynek administracyjny	3a	1497/Wł	15.04.1996	pocz. XX
92.		dwór	1	1496/Wł	15.04.1996	XVI, k. XIX
93.		oficyna mieszkalno-gosp.	1	1497/Wł	15.04.1996	1823

* rejestr zabytków podlega bieżącej aktualizacji.

źródło: opracowanie własne na podstawie „Gminnego program opieki nad zabytkami gminy Świdnica na lata 2008-2011” oraz wykazu zabytków od WKZ.

Do rejestru zabytków wpisano także obszary ochrony archeologicznej położone w miejscowościach: Bojanice, Bystrzyca Górna, Grodziszcze, Lubachów, Lutomia Górna, Makowice, Modliszów i Witoszów Górny (tabela nr 4.2.3.).

Tabela nr 4.2.2. Zestawienie obszarów ochrony archeologicznej wyznaczonych w zasięgu gminy Świdnica wpisanych do rejestru zabytków.*

Lp.	Miejscowość	Obiekt
1.	Bojanice	obszar ochrony archeologicznej średniowiecznego zamku na Górze Wawrzyn
2.	Bystrzyca Górna	obszar ochrony archeologicznej zespołu wyrobisk górniczych z XVI w. na Górze Widna i Popek
3.	Grodziszcze	obszar ochrony archeologicznej grodziska z podgrodzem – kasztelani
4.	Lubachów	obszar ochrony archeologicznej zespołu wyrobisk górniczych z XVI-XVII w.
5.	Lutomia Górna	obszar ochrony archeologicznej wyrobisk górniczych z XVII-XVIII w.
6.	Makowice	dwa obszary ochrony archeologicznej umocnień obronnych – wał

		ziemny z XVIII w.
7.	Modliszów	obszar ochrony archeologicznej wyrobisk górniczych z XVII-XVIII w.
8.		obszar ochrony archeologicznej umocnień obronnych – wał ziemny z XVIII w.
9.	Witoszów Górny	obszary ochrony archeologicznej wyrobisk górniczych z XVIII w.

* rejestr zabytków podlega bieżącej aktualizacji.

źródło: opracowanie własne na podstawie wykazu zabytków od WKZ.

Jak wspomniano już na początku niniejszego rozdziału na obszarze gminy Świdnica wyznaczono obszary obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce, wpisane do rejestru zabytków. Obszary te obejmują nowożytne siedliska wsi: Bojanice, Bolescin, Burkatów, Bystrzyca Górna, Gogołów, Grodziszcze, Jakubów, Komorów, Krzyżowa, Lutomia Dolna, Makowice, Miłochów, Mokrzeszów, Modliszów, Opoczka, Panków, Pszenno, Słotwina, Sulisławice, Wilków, Witoszów Dolny, Witoszów Górny i Zawiszów.

Na obszarze gminy Świdnica zidentyfikowano także zabytki nieruchome.

„Poza obiektami małej architektury znaczną grupę zabytków ruchomych stanowi wyposażenie pałaców i kościołów. Wyposażenie pałaców zachowało się śladowo, za wyjątkiem Krzyżowej, gdzie zachowały się malowidła klatki schodowej, balustrady, kominki i stolarka. Najlepiej zachowaną i najobszerniejszą grupę wyposażenia kościołów stanowi wyposażenie głównie z XVIII i XIX w. o charakterze prowincjonalnym. W kościołach w: Mokrzeszowie, Gogołowie, Makowicach i Modliszowie występują elementy starszego wyposażenia tj.: gotyckie polichromie i rzeźby. Liczne gotyckie detale występują w kościołach w Pszennie i Mokrzeszowie. Ponadto w Lutomi Dolnej zachowała się renesansowa polichromia, a zespoły renesansowych nagrobków występują przy kościołach w Grodziszczu, Pszennie, Makowicach i Krzyżowej” [Gminny program opieki nad zabytkami gminy Świdnica na lata 2008-2011].

4.3. Zabytki ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, z wyłączeniem zabytków archeologicznych.

Zabytki wpisane do ewidencji zabytków stanowią charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadają znaczące w skali lokalnej walory, w tym artystyczno-architektoniczne. W ewidencji najczęściej umieszcza się zabytki powstałe przed 1945 r., w których późniejsza działalność nie zatarała cech świadczących o ich historycznym rodowodzie. Wśród zabytków ujętych w ewidencji zabytków, znajdują się także zabytki wpisane do rejestru zabytków.

Na obszarze gminy Świdnica zidentyfikowano 749 zabytków wpisanych do wojewódzkiej

ewidencji zabytków (tabela nr 4.3.1.). Część z tych zabytków wchodzi w skład zabytkowych zespołów.

Najwięcej zabytków nieruchomości wpisanych do gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Świdnica znajduje się we wsi Mokreszów (87, tj. niespełna 12% ogółu zabytków ujętych w ewidencji). Następne w kolejności, pod względem liczby znajdujących się na ich terenie ww. zabytków, są wsie: Lutomia Dolna, Grodziszczce, Pszenno, Witoszów Dolny, Słotwina, Gogołów, Bystrzyca Górna, Bystrzyca Dolna i Lubachów, Krzyżowa, Burkatów, Boleścin, Makowice, Komorów, Lutomia Górna, Bojanice, Modliszów, Wilków św. i Zawiszów, Miłochów, Panków, Sulisławice, Witoszów Górny, Wiśniowa, Jagodnik i Jakubów, Opoczka i Pogorzała, Niegoszów oraz Wieruszów.

Tabela nr 4.3.1. Zabytki z obszaru gminy Świdnica ujęte w ewidencji zabytków*.

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
1.	Bojanice	zespół kościelny		1514, pocz. XVIII
2.		kościół fil. p. w. MB Częstochowskiej		1514, pocz. XVIII
3.		ogrodzenie kościoła z bramą		XVI, XVIII
4.		cmentarz przykościelny		pocz. XVI, pocz. XVII
5.		cmentarz parafialny		2 poł. XIX
6.		aleja lipowa wielorzędowa, wzdłuż drogi na cmentarz		XIX
7.		aleja jednorzędowa od kościoła do drogi do Wieruszowa		poł. XIX
8.		aleja lipowa jednorzędowa, wewnętrzna str. muru kościelnego		XIX
9.		dwór, ob. dom mieszkalny	56	3 ćw. XIX
10.		dom mieszkalny w zespole dworskim	56	ok. poł. XIX
11.		budynek mieszkalno-gosp. w zespole dworskim	56	ok. poł. XIX
12.		obora w zespole dworskim	56	ok. poł. XIX
13.		stajnia w zespole dworskim	56	ok. poł. XIX
14.		budynek gospodarczy (magazynowy) w zespole dworskim	56	ok. poł. XIX
15.		szpaler dębowo-jaworowy w zespole folwarku	56	ok. poł. XIX, k. XIX, l. 30-te XX
16.		stodoła	10	pocz. XIX
17.		obora I	10	pocz. XIX
18.		obora II	10	poł. XIX
19.		szkoła, ob. podstawowa	17	4 ćw. XIX
20.		dom mieszkalno-gosp.	28	k. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów	
21.		historyczny układ ruralistyczny			
22.	Boleścin	zespół kościelny		1909	
23.		kościół fil. p.w. św. Józefa Oblubieńca		1909	
24.		ogrodzenie kościoła fil.		XVIII, pocz. XX	
25.		cmentarz przykościelny		przed. 1800	
26.		aleja dębowa dwurzędowa, rozwidlenie dróg do Jakubowic i Makowic		k. XIX	
27.		zespół pałacowy	36	XVIII/XIX	
28.		pałac	36	XVIII/XIX	
29.		obora w zespole pałacowym	36	1 poł. XIX	
30.		magazyn w zespole pałacowym	36	ok. poł. XIX	
31.		stodoła w zespole pałacowym	36	ok. poł. XIX	
32.		dom mieszkalny tzw. "Biały Domek" w zespole pałacowym	36b	3 ćw. XIX	
33.		szkoła, ob. podstawowa		pocz. XX	
34.		dom mieszkalny	11	ok. poł. XIX	
35.		dom mieszkalny	13	ok. poł. XIX	
36.		dom mieszkalny	23	ok. poł. XIX	
37.		stodoła w zespole	23	ok. poł. XIX	
38.		dom mieszkalny	24	2 ćw. XIX	
39.		dom mieszkalno-gosp.	25	ok. poł. XIX	
40.		budynek gospodarczy w zespole	25	ok. poł. XIX	
41.		stodoła w zespole	25	2 poł. XIX	
42.		dom mieszkalny	26	ok. poł. XIX	
43.		dom mieszkalny	33	1827	
44.		dom mieszkalny	43	2 poł. XIX	
45.		dom mieszkalny	58	1858	
46.			historyczny układ ruralistyczny		
47.		Burkatów	aleja lipowa dwurzędowa, od torów kolej. do mostu na Młynówce przed majątkiem		1 poł. XIX, l. 70-te XIX
48.	zespół pałacowy		39	poł. XIX- k. XIX	
49.	pałac		39	l. 40-te XIX, 1893	
50.	oficyna mieszkalno-gosp. w zespole pałacowym		39	poł. XIX	
51.	obora I - folwark w zespole		39	poł. XIX	
52.	obora II - folwark w zespole		39	poł. XIX	
53.	magazyn - folwark w zespole		39	poł. XIX	
54.	park w zespole folwarcznym			poł. XIX- k. XIX	
55.	aleja lipowa na grobli			1 poł. XIX	
56.	zespół dworski		57	4 ćw. XIX	
57.	dwór, ob. dom mieszkalny		57	4 ćw. XIX	
58.	dom mieszkalno-gosp. - folwark - skrzydło północne		41,42,43	2 poł. XIX	

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
59.		dom mieszkalno-gosp. - folwark - skrzydło wschodnie	44,45,46, 47,48,49, 50	2 poł. XIX
60.		dom mieszkalno-gosp. - folwark - skrzydło południowe	51,52, 53	2 poł. XIX
61.		remiza strażacka obok	23	1930
62.		dom mieszkalny	1	2 poł. XIX
63.		dom mieszkalny	9	poł. XIX
64.		obora w zespole	9	poł. XIX
65.		stodoła w zespole	9	poł. XIX
66.		stodoła, budynek bramny w zespole	9	poł. XIX
67.		dom mieszkalno-gosp.	18	poł. XIX
68.		dom mieszkalno-gosp.	19	poł. XIX
69.		dom mieszkalny	34	k. XIX
70.		dom mieszkalno-gosp.	37	poł. XIX
71.		młyn gospodarczy	33	1884
72.		relikty szańców z czasu bitwy z lipiec 1762 r.	21	1762
73.		historyczny układ ruralistyczny		
74.	Bystrzyca Dolna	kościół fil. p.w. św. Józefa Oblubieńca		4 ćw. XIX
75.		ogrodzenie cmentarza przykościelnego z bramą		4 ćw. XIX
76.		kaplica na cmentarzu przykościelnym, ob. salka katechetyczna		4 ćw. XIX
77.		cmentarz przykościelny		2 poł. XIX
78.		pałac	38	2 poł. XVI, 1870
79.		oficyna gosp. w skrzydle pałacu	38	po 1813
80.		oficyna mieszkalna- zabudowanie folwarczne w zespole pałacu	34	poł. XIX
81.		stajnia z bramą przejazdową - zabudowanie folwarczne w zespole pałacu	34	1848
82.		stajnia - zabudowanie folwarczne w zespole pałacu	34	1848
83.		obora I - zabudowanie folwarczne w zespole pałacu	34	1848
84.		obora II - zabudowanie folwarczne w zespole pałacu	34	poł. XIX
85.		obora III - zabudowanie folwarczne w zespole pałacu	34	poł. XIX
86.		stodoła - zabudowanie folwarczne w zespole pałacu	34	2 poł. XIX
87.		brama główna zespołu pałacowego	38	ok. 1870
88.		ogrodzenie ogrodu w zespole pałacowym	38	ok. poł XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
89.		park		k.XVIII, 1 poł.XIX,XIX/XX
90.		aleja dębowa jednorzędowa	od 54 do 58	1 poł.XIX
91.		aleja lipowa wielorzędowa, cmentarz - od kościoła do kaplicy		k.XIX
92.		aleja topolowa, wzdłuż folwarku gospodarczego		2 poł.XIX
93.		szkoła, ob. podstawowa	17	ok. 1920
94.		dom mieszkalny	2	pocz. XX
95.		dom mieszkalny	30	1 poł.XIX
96.		dom mieszkalny	32	ok. 1820, pocz. XX
97.		dom mieszkalny	40	poł. XIX, XX
98.		dom mieszkalny	42	1906
99.		dom mieszkalny	43	ok.. 1820,pocz. XX
100.		dom mieszkalny	45	1908
101.		dom mieszkalno-gosp.	45	poł. XIX
102.		dom mieszkalny	47	pocz. XX
103.		dom mieszkalno-gosp.	52	1 poł.XIX
104.		dom mieszkalny	54	ok. 1890
105.		młyn	37	1818, 2 poł. XIX
106.		dom mieszkalny w zespole młyna	36	1 poł. XIX
107.	dworzec kolejowy		1902-1904	
108.	historyczny układ ruralistyczny			
109.	Bystrzyca Górna	zespół kościelny		1617, XIX, 1984-5
110.		kościół paraf. p. w. Wniebowzięcia NMP		1617, XIX, 1984-5
111.		cmentarz przykościelny		XIV,
112.		mur kamienny cmentarza		XVI
113.		plebania, ob. dom parafialny	45	k. XIX
114.		cmentarz ewangelicki, ob. katolicki		poł. XIX
115.		kaplica rodowa rodziny von Pukler, ob. ob. cmentarna katolicka		4 ćw. XIX
116.		szkoła gosp. domowego siostr Urszulanek, ob. Państwowy Dom Dziecka "Orlik"	43	XVIII, XIX/XX
117.		pałac	48	k. XVII, poł. XIX
118.		park pałacowy	48	l. 60-te, 70-te XIX
119.		dom mieszkalny	8	4 ćw. XIX
120.		dom mieszkalny	19	4 ćw. XIX
121.		dom mieszkalny	20	ok. poł. XIX
122.		dom mieszkalny	24	4 ćw. XIX
123.		dom mieszkalny	32	ok. 1920
124.		dom mieszkalno-gosp.	34	1 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
125.		dom mieszkalny	37	4 ćw. XIX
126.		dom mieszkalny	38	ok. 1910
127.		dom mieszkalny	39	ok. poł. XIX
128.		dom mieszkalny	40	ok. poł. XIX
129.		dom mieszkalno-gosp.	41	ok. poł. XIX
130.		dom mieszkalny	44	1857, XX
131.		budynek gospodarczy w zespole	44	3 ćw. XIX
132.		dom mieszkalny	46	XIX/XX
133.		dom mieszkalny	60	pocz.XX
134.		dworzec kolejowy		XIX/XX
135.		dom mieszkalny w zespole dworca	13	pocz.XX
136.		most kolejowy poprzeczny do drogi do Wałbrzycha		XIX/XX
137.		most kolejowy północna strona wsi		XIX/XX
138.		estakada pomiędzy mostami w lesie na wysokości Domu Dziecka		1902-1904
139.		przepust przed stacją kolejową Bystrzyca Górna		1902-1904
140.	przepust ok.. 10 m na pd. od rzeki Bystrzyca nad drogą gruntową w lesie		1902-1904	
141.	przepust		1902-1904	
142.	wiadukt kolejowy ok. 20 m na pld. od rzeki Bystrzyca nad drogą gruntową w lesie		1902-1904	
143.	wiadukt kolejowy ok. 20 m od rzeki Bystrzyca droga w lesie na wysokości Domu Dziecka		1902-1904	
144.	kopalnia rudy ołowiu i srebra na pld. stoku Góry Widna na obszarze leżącym wzdłuż drogi gruntowej rozpoczynającej się za budynkiem szkoły		XVI-XVIII	
145.	historyczny układ ruralistyczny			
146.	Gogołów	zespół kościelny		pocz. XVI, XVIII, XIX
147.		kościół fil. p. w. św. Marcina		XV, 1538, XVIII, 1877
148.		cmentarz przykościelny		pocz. XVIII
149.		ogrodzenie cmentarza z bramą		XVI, XVIII, XIX
150.		kostnica		2 poł. XIX
151.		plebania, ob. sala katechetyczna	34	poł. XIX, XX
152.		aleja lipowa na zewnątrz muru cmentarnego		
153.		zespół dworski z parkiem	44	1538-1592, 2 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
154.		dwór	44	1538-1592, 1 poł. XVIII, 1827, 1872, 1894
155.		oficyna mieszkalna w zespole dworskim	44	pocz. XIX, XX
156.		oficyna mieszkalno-gosp. w zespole dworskim	44	pocz. XIX, XX
157.		oficyna gosp. w skrzydle dworu w zespole dworskim	44	XVIII/XIX
158.		oficyna gosp. w skrzydle dworu w zespole dworskim	44	pocz. XIX
159.		oficyna gosp.II w skrzydle dworu w zespole dworskim	44	1 poł. XIX
160.		stodoła w zespole dworskim	44	ok. poł. XIX
161.		brama I i gorodzenie folwarku w zespole dworskim	44	2 poł.XIX
162.		brama II folwarku w zespole dworskim	44	2 poł.XIX
163.		brama parkowa I w zespole dworskim	44	2 poł.XIX
164.		brama parkowa II w zespole dworskim	44	2 poł.XIX
165.		park		XIX
166.		dom mieszkalny	1	ok. poł. XIX
167.		dom mieszkalno-gosp.	3	ok. poł. XIX
168.		obora w zespole	3	ok. poł. XIX
169.		stodoła w zespole	3	ok. poł. XIX
170.		dom mieszkalny	4	ok. 1860
171.		dom mieszkalny	6	ok. poł. XIX
172.		stajnia w zespole	6	ok. poł. XIX
173.		dom mieszkalny	7	ok. 1860
174.	dom mieszkalny	9	ok. 1870	
175.	stajnia - spichlerz w zespole	9	pocz.XIX	
176.	dom mieszkalno-gosp.	18	ok. poł. XIX	
177.	dom mieszkalny	20	ok. poł. XIX	
178.	dom mieszkalny	21	ok.1860	
179.	dom mieszkalny	23	4 ćw. XIX	
180.	dom mieszkalny	48	ok. 1880	
181.	dom mieszkalny	49	1 poł. XIX	
182.	wiatrak holenderski		2 poł.XIX	
183.	historyczny układ ruralistyczny			
184.	Grodziszcze	zespół kościelny		pocz. XVI, XVIII, XIX
185.		kościół paraf. p. w. św. Anny		pocz. XVI, XVIII, XIX
186.		cmentarz przykościelny		poł.XIII
187.		mur ogrodzenia kościoła i plebani		XVI, XVIII
188.		brama wsch. w ogrodzeniu kościoła paraf.		XVIII
189.		brama zach. w ogrodzeniu kościoła paraf.		XVIII
190.		brama płn. w ogrodzeniu kościoła paraf.		XVIII

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
191.		plebania	2	ok. poł. XIX
192.		obora w zespole	2	ok. poł. XIX
193.		stodoła w zespole plebanii	2	ok. poł. XIX
194.		cmentarz parafialny		2 poł. XIX
195.		kaplica cmentarna		2 poł. XIX
196.		Mur ogrodzenia cmentarza parafialnego		2 poł. XIX
197.		zespół dworski	76	ok. 1750, pocz. XX
198.		dwór	76	ok. 1750, pocz. XX
199.		obora I, ob. magazyn w zespole dworskim		pocz. XIX
200.		stajnia z kotłownią, ob. warsztat i magazyn w zespole dworskim		k. XIX
201.		obora II, ob. magazyn w zespole dworskim		poł. XIX
202.		paszarnia, ob. warsztat w zespole dworskim		poł. XIX
203.		chlewnia, ob. magazyn w zespole dworskim		poł. XIX
204.		stodoła I w zespole dworskim		k. XIX
205.		stodoła II, ob. chlewnia w zespole dworskim		k. XIX
206.		brama na folwark w zespole dworskim		pocz. XX
207.		ogrodzenie parku dworskiego		ok. 1750, pocz. XX
208.		park dworski		2 poł. XVIII, k. XIX
209.		dwór w zespole dóbr Dolnego Grodziszcz	42	2 poł. XVIII
210.		berghaus, ob. dom mieszkalny	43	ok. 1870
211.		dwór sołecki, ob. dom mieszkalny	77	XVII, XVIII, XIX
212.		budynek gospodarczy w zespole dworu sołeckiego	77	1825
213.		dom mieszkalny, ob. ośrodek zdrowia, poczta	72	4 ćw. XIX
214.		dom mieszkalny	3	ok. poł. XIX
215.		dom mieszkalny	13	1 poł. XIX, 2 poł. XX
216.		dom mieszkalny	21	ok. 1840, 2 poł. XX
217.		zespół mieszkalno- gospodarczy	62	ok. 1820, 2 poł. XX
218.		dom mieszkalny	62	ok. 1820, 2 poł. XX
219.		stajnia w zespole	62	ok. 1820
220.		obora w zespole	62	ok. 1820

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
221.		budynek inwentarski w zespole	62	ok. 1820
222.		brama wjazdowa	62	1818
223.		dom mieszkalny	64	4 ćw. XIX
224.		dom mieszkalny	74	4 ćw. XIX
225.		dom mieszkalno-usługowy	75	pocz. XX
226.		dom mieszkalny	106	1 ćw. XX
227.		dom mieszkalny	125	1848
228.		młyn elektryczny	99	pocz. XX
229.		historyczny układ ruralistyczny		
230.		Jagodnik	zespół folwarku	17
231.	dom zarządcy, ob. dom mieszkalny		17	1861
232.	obora w zespole folwarku		17	1 poł. XIX
233.	dom mieszkalny		17 a	1855
234.	dom mieszkalny		1	ok. poł. XIX
235.	dom mieszkalny		12	1 poł. XIX
236.	dom mieszkalny		26	ok. poł. XIX
237.	historyczny układ ruralistyczny			
238.	Jakubów	zespół pałacowo- parkowy	1	ok. 1783, XIX
239.		pałac	1	1 poł. XVII, ok. 1783, XIX
240.		dom mieszkalny w zespole pałacowym	1a	2 poł. XIX
241.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	1b	1848
242.		oficyna gospodarcza w zespole pałacowym	1c	poł. XIX
243.		dom mieszkalny	1e	2 poł. XIX
244.		park		1 ćw. XIX, k. XIX
245.		historyczny układ ruralistyczny		
246.	Komorów	cmentarz po ewangelicki		przed poł. XIX
247.		Kaplica na cmentarzu ewangelickim		ok. poł. XIX
248.		pałac		XVIII, ok. 1910
249.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	8	1 poł. XIX, 2 poł. XX
250.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	10	1 poł. XIX, 2 poł. XX
251.		stajnia I w zespole pałacowym		1 poł. XIX
252.		obora I w zespole pałacowym		1 poł. XIX
253.		budynek inwentarski w zespole pałacowym		1 poł. XIX
254.		magazyn zbożowy w zespole pałacowym		1 poł. XIX
255.		stodoła I w zespole pałacowym		1 poł. XIX
256.		stodoła II w zespole pałacowym		1 poł. XIX
257.		stodoła III, ob. garaże w zespole pałacowym		1 poł. XIX
258.		domek ogrodnika, ob. mieszkalny w zespole pałacowym	32	pocz. XX
259.		dom mieszkalny	33	1 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
260.		brama główna przy pałacu		ok. 1820
261.		park		ok.1800, 1.70-te XIX
262.		zespół folwarku Niederhof	46	ok.. 1920
263.		obora	46	ok. 1920
264.		stodoła	46	ok. 1920
265.		budynek gospodarczy	46	ok. 1920
266.		dom mieszkalny	50	ok. 1920
267.		wiatrak holenderski		1 poł. XIX
268.		historyczny układ ruralistyczny		
269.	Krzyżowa	zespół kościelny		pocz. XVI, pocz. XIX, 1845, 1935
270.		kościół fil.p. w. św. Michała Arch.		pocz. XVI, pocz. XIX, 1845, 1935
271.		cmentarz przykościelny		XVI
272.		brama i ogrodzenie kościoła		pocz. XVI, pocz. XIX, XX
273.		cmentarz ewangelicki		poł. XIX
274.		cmentarz rodowy		poł.XIX
275.		kaplica grobowa Helmuta von Moltke na cmentarzu		1869
276.		zespół pałacowo- parkowy z folwarkiem		1712-26, 1868-69
277.		pałac ob. Międzynarodowy Dom spotkań Młodzieży		1712-26, 1868-69
278.		zespół zabudowań i urządzeń folwarku w zespole pałacowym		1 poł. XIX
279.		oficyna mieszkalna I w zespole pałacowym, ob. budynek mieszkalny i biurowy		1 poł. XIX
280.		oficyna mieszkalna II w zespole pałacowym, ob. budynek mieszkalny i biurowy		1 poł. XIX
281.		oficyna mieszkalna III w zespole pałacowym, ob. pracownia działań artystycznych		1 poł. XIX
282.		oficyna mieszkalna IV w zespole pałacowym, ob. budynek wielofunkcyjny		1 poł. XIX
283.		oficyna mieszkalna V w zespole pałacowym, ob. dom mieszkalny		1 poł. XIX
284.		stajnie w zespole pałacowym, ob. budynek wielofunkcyjny		1 poł. XIX
285.		owczarnia w zespole pałacowym, ob. hotel		1 poł. XIX
286.		budynek gospodarczy w zespole pałacowym, ob. hotel		1 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
287.		wozownia w zespole pałacowym, ob. budynek wielofunkcyjny		1 poł. XIX
288.		brama główna w zespole pałacowym		XVIII, XIX
289.		brama mostowa w zespole pałacowym		XVIII, XIX
290.		bramy filarowe w ogrodach zespołu pałacowego (3 szt.)		XVIII, XIX
291.		park wraz z terenem przykościelnym i aleją dojazdową za wsią		1 ćw.XVIII, k.XIX
292.		szkoła, ob. przedszkole	9	1875
293.		dom mieszkalny	4	1 poł. XIX
294.		dom mieszkalny	13	ok. 1820
295.		obora obok	13	1 poł. XIX
296.		dom mieszkalny tzw. Berghaus	43	ćw. XIX, k. XIX
297.		dom mieszkalny	44	1 poł. XIX, 1 poł. XIX
298.		młyn	36a	1816
299.		dom mieszkalny w zespole młyna	36	1ćw. XIX, k. XIX
300.		budynek stacji kolejowej		1891
301.		historyczny układ ruralistyczny		
302.		Lubachów	pensjonat, ob. dom mieszkalny	48
303.	pensjonat		3	pocz. XX
304.	dom mieszkalny		4	4 ćw. XIX
305.	dom mieszkalny		10	pocz. XX
306.	dom mieszkalny		17	ok. 1920
307.	dom mieszkalny		18	1918
308.	dom mieszkalny		19	1817
309.	dom mieszkalny		20	3 ćw. XIX
310.	dom mieszkalny		22	ok. 1910
311.	dom mieszkalny		24	1 poł. XIX
312.	dom mieszkalny		28	pocz. XX
313.	dom mieszkalny		29	pocz. XX
314.	dom mieszkalny		31	ok. poł. XIX
315.	dom mieszkalny		32	4 ćw. XIX
316.	dom mieszkalny		41	4 ćw. XIX
317.	dom mieszkalny		42	2 poł. XIX, pocz. XX
318.	dom mieszkalno-usługowy		43	XIX/XX
319.	dom mieszkalny		44	4 ćw. XIX
320.	dom mieszkalny		47	4 ćw. XIX
321.	dom mieszkalny		51	pocz. XX
322.	budynek elektrowni wodnej , ob. elektrownia i muzeum			1913-1916
323.	budynek elektrowni wodnej		5a	ok. 1920
324.	dom mieszkalny w zespole elektrowni		5	ok. 1920
325.	most kolejowy			XIX/XX
326.	most kolejowy			1902-1904

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
327.	Lubachów	most kolejowy nad Żłotym Potokiem i drogą Lubachów - Dziećmorowice/Modliszów		1902-1904
328.		most kolejowy na wysokości budynków mieszkalnych	37, 40, 47	1902-1904
329.		wiadukt drogowy		1902-1904
330.		most kolejowy na wysokości budynku mieszkalnego nad droga gruntową i potokiem	49	1902-1904
331.		most kolejowy nad potokiem i droga gruntową na wysokości elektrowni wodnej Lubachów i budynku mieszkalnego	38	1902-1904
332.		most kolejowy nad rzeką Bystrzycą i drogą Świdnica - Jugowice		1902-1904
333.		willa (dom Spółki Poszukiwaczy Żłota, Żłoty Las nr 2)- Nieganów	2	
334.		leśniczówka -Nieganów	5	pocz. XX
335.		dom mieszkalny -Nieganów	3	XIX/XX
336.		teren kopalni rud ołowiu srebra (Nieganów)		ok. 1550
337.	Lutomia Dolna	zespół kościelny		1476, pocz. XVII, k. XVII
338.		kościół paraf. p. w. Przemienienia Pańskiego		1476, pocz. XVII, k. XVII
339.		cmentarz przykościelny		XV,XVII
340.		ogrodzenie kościoła paraf. z bramą		XV,XVII
341.		plebania	72	ok. 1850
342.		kapliczka w pobliżu	74	1750
343.		cmentarz parafialny		XIV-XIX
344.		cmentarz poewangelicki		poł. XIX
345.		pozostałości zespołu folwarku Grundhof- magazyn i sklep	39	2 poł. XIX
346.		zespół folwarczny	47	3 ćw. XIX
347.		dom zarządcy, ob. dom mieszkalny	47	3 ćw. XIX
348.		obora I w zespole		2 ćw. XIX
349.		obora II w zespole		2 ćw. XIX
350.		obora III w zespole		2 ćw. XIX
351.		park dworski		poł.XIX
352.		zespół folwarku Fierdichshof	81	ok. poł. XIX
353.		dom mieszkalny	81	ok. poł. XIX
354.		obora w zespole	81	ok. poł. XIX
355.		pocztą	3	1 ćw. XX
356.		szkoła podstawowa, ob. ośrodek zdrowia	27	pocz. XX
357.	dom mieszkalny	1	2 poł. XIX	
358.	dom mieszkalny	2	4 ćw. XIX	

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
359.		dom mieszkalny	6	ok. poł. XIX
360.		dom mieszkalny	7	ok. poł. XIX
361.		dom mieszkalny	10	4 ćw. XIX
362.		dom mieszkalno-gosp.	16	ok. poł. XIX
363.		dom mieszkalny	20	k. XIX
364.		dom mieszkalny	21	ok. poł. XIX
365.		obora w zespole	21	ok. poł. XIX
366.		dom mieszkalny	23	pocz. XX
367.		oficyna gospodarcza	23	pocz. XX
368.		dom mieszkalny	29	ok. poł. XIX
369.		dom mieszkalny	31	1820
370.		dom mieszkalny przy dawnym browarze	40	ok. poł. XIX
371.		magazyn w zespole	40	2 poł. XIX
372.		dom mieszkalny	45	poł. XIX
373.		dom mieszkalny	61	1 poł. XIX
374.		dom mieszkalny	65a	1819
375.		dom mieszkalny	66	ok. poł. XIX
376.		dom mieszkalny	71	1 ćw. XX
377.		dom mieszkalny	74	ok. 1870
378.		dom mieszkalny	75	ok. poł. XIX
379.		dom mieszkalny	76	ok. poł. XIX
380.		dom mieszkalny	83	k. XIX
381.		dom mieszkalny	100	1 ćw. XX
382.		dom mieszkalny	108	1 poł. XIX
383.		dom mieszkalny	110	1 poł. XIX
384.		dom mieszkalny	112	1 poł. XIX
385.		dom mieszkalny	118	ok. poł. XIX
386.		dom mieszkalny	120	2 poł. XIX
387.		dom mieszkalny	122	pocz. XX
388.		historyczny układ ruralistyczny		
389.		wieża kościoła poewangelickiego		1857
390.		plebania ewangelicka, ob. dom mieszkalny	174	1. 40-te XVIII, XIX
391.		dom mieszkalny	6	ok. poł. XIX
392.		dom mieszkalny	8	2 poł. XIX
393.		dom mieszkalny	14	4 ćw. XIX
394.		dom mieszkalny	18	3 ćw. XIX
395.		dom mieszkalny	24	poł. XIX
396.	Lutomia Górna	dom mieszkalny	39	4 ćw. XIX
397.		dom mieszkalny	45	ok. poł. XIX
398.		dom mieszkalny	48	ok. poł. XIX
399.		dom mieszkalny	64	1 poł. XIX
400.		dom mieszkalno-gosp.	74	1 poł. XIX
401.		dom mieszkalny	92	4 ćw. XIX
402.		dom mieszkalny	93	k. XIX
403.		dom mieszkalny	115	ok. poł. XIX
404.		dom mieszkalno-gosp.	125	1 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
405.		dom mieszkalno-gosp.	137	1 poł. XIX
406.		dom mieszkalno-gosp.	142	1847
407.		budynek gospodarczy z wjazdem bramnym w zespole	142	ok. 1870
408.		dom mieszkalno-gosp.	157	1850, 2 poł. XX
409.		dom mieszkalny	167	4 ćw. XIX
410.		historyczny układ ruralistyczny		
411.	Makowice	zespół kościelny		XV/XVI, 1596, 1712, k. XIX
412.		kościół fil. p. w. św. Katarzyny		XV/XVI, 1596, 1712, k. XIX
413.		mur cmentarza z brama przy kościele		2 poł. XVI
414.		cmentarz przykościelny		XV/XVI
415.		cmentarz parafialny		4 ćw. XIX
416.		mur ogrodzenia cmentarza		4 ćw. XIX
417.		kaplica, ob. dom przedpogrzebowy	36	1888
418.		zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	36	k. XVII, XVIII/XIX, ok. 1879
419.		pałac	36	1875-1879
420.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	36	2 poł. XIX
421.		dom mieszkalno-gosp. w zespole pałacowym	36	2 poł. XIX
422.		budynek magazynowo-gosp. w zespole pałacowym	36	poł. XIX, 2 poł. XIX
423.		stodoła w zespole pałacowym	36	2 poł. XIX
424.		park		k. XVII, XVIII/XIX
425.		dom mieszkalno-usług.	5	2 poł. XIX
426.		stodoła w zespole	5	2 poł. XIX
427.		dom mieszkalny	6	poł. XIX
428.		stodoła w zespole	6	poł. XIX
429.		dom mieszkalny	11	2 poł. XIX
430.		dom mieszkalny	16	1 poł. XIX
431.		dom mieszkalny	21	poł. XIX
432.		dom mieszkalny	27	4 ćw. XIX
433.		dom mieszkalny	28	poł. XIX
434.		historyczny układ ruralistyczny		
435.	Miłochów	cmentarz poewangelicki		poł. XIX
436.		dwór, ob. dom mieszkalny	4	1907
437.		dom mieszkalny	3	2 ćw. XIX
438.		budynek gospodarczy w zespole	3	2 ćw. XIX
439.		dom mieszkalno-gosp.	8	ok. poł. XIX
440.		dom mieszkalny, ob. przedszkole	22	ok. 1920
441.		budynek mieszkalny w zespole folwarku	24	k. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów	
442.		oficyna mieszkalno-gosp. w zespole folwarku	24	2 poł. XIX	
443.		obora w zespole folwarku	24	2 poł. XIX	
444.		budynek obory i magazynu w zespole folwarku	24	2 poł. XIX	
445.		stodoła w zespole folwarku	24	2 poł. XIX	
446.		budynek magazynowo-gosp.	2	ok. poł. XIX	
447.		budynek gospodarczy-bramny	9a	ok. poł. XIX	
448.		historyczny układ ruralistyczny			
449.		Modliszów	zespół kościelny		XIV, ok.1500, XIX/XX
450.	kościół fil. p. w. św. Bartłomieja			XIV, ok.1500, XIX/XX	
451.	ogrodzenie z bramą kościoła fil.			ok. 1500, XIX/XX	
452.	cmentarz przykościelny			XIV, ok. 1500	
453.	cmentarz poewangelicki			2 poł. XIX	
454.	kapliczka obok domu		1	XIX/XX	
455.	dom mieszkalno-gosp.		5	1 poł. XIX	
456.	dom mieszkalny		16	pocz. XX	
457.	dom mieszkalny		20	1 poł. XIX	
458.	dom mieszkalny		32	1 poł. XIX	
459.	dom mieszkalno-gosp.		33	1 poł. XIX	
460.	stajnia w zespole		33	1 poł. XIX	
461.	dom mieszkalno-gosp.		40	1 poł. XIX	
462.	dom mieszkalny		1	1 poł. XIX	
463.	dom mieszkalny		3	3 ćw. XIX	
464.	dom mieszkalno-gosp. w zespole z bud. nr 3		4	1 poł. XIX	
465.	dom mieszkalny		20	1 poł. XIX	
466.	historyczny układ ruralistyczny				
467.	Mokrzyszów		zespół kościelny		XIV, ok. 1517, k. XIX
468.			kościół paraf. p. w. św. Jadwigi		XIV, ok. 1517, k. XIX
469.		cmentarz przykościelny		XVI, XIX	
470.		mur ogrodzenia kościoła		XVI, XIX	
471.		brama w ogrodzeniu kościoła paraf.		XIX	
472.		cmentarz parafialny		k. XIX	
473.		ogrodzenie cmentarza parafialnego		2 poł. XIX	
474.		zespół szpitala zakonu Kawalerów Maltańskich	111	XIX	
475.		Szpital Zakonny	111	1860-1880	
476.		ogrodzenie klasztoru	111	ok. 1860	
477.		kostnica	111	1860-1880	
478.		budynek gospodarczy	111	1860-1880	
479.		parkowe zagospodarowanie terenu	111	1860-1880	
480.		zespół folwarku Dolnego Mokrzyszowa	111	2 poł. XIX, XX	

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
481.		pałac, ob. Szkoła Rolnicza	111	XVII/XVIII, 2 poł. XIX, XX
482.		dom mieszkalny - folwark, ob. Szkoła Rolnicza	111b	2poł. XIX
483.		dom mieszkalny - folwark, ob. Szkoła Rolnicza	111c	pocz. XX
484.		dom mieszkalny - folwark, ob. Szkoła Rolnicza	111d	pocz. XX
485.		budynek gospodarczy - folwark, ob. Szkoła Rolnicza	111	k. XIX
486.		budynek gospodarczy - folwark, ob. Szkoła Rolnicza	111	2 poł. XIX
487.		budynek gosp. i stodoła - folwark	111	2 poł. XIX
488.		stodoła - folwark, ob. Szkoła Rolnicza	111	2 poł. XIX
489.		stodoła - folwark, ob. Szkoła Rolnicza	111	2 poł. XIX
490.		spichlerz - folwark, ob. Szkoła Rolnicza	111	2 poł. XIX
491.		zespół folwarku Górnego Mokrzeszowa	1	XIX
492.		dwór, ob. dom mieszkalny w zespole folwarku	1	XVII, ok. 1870
493.		obora z bramą wjazdową w zespole folwarku	1	2 poł. XIX
494.		obora w zespole folwarku	1	ok. poł. XIX
495.		stodoła w zespole folwarku	1	ok. poł. XIX
496.		remiza strażacka		ok. 1920
497.		dom mieszkalny	5	ok. poł. XIX
498.		dom mieszkalny	6	1 poł. XIX
499.		dom mieszkalny	11	pocz. XX
500.		dom mieszkalny	17	1 poł. XIX
501.		dom mieszkalno-gosp.	20	ok. poł. XIX
502.		dom mieszkalno-gosp.	22	1 poł. XIX
503.		budynek inwentarski w zespole	22	1 poł. XIX
504.		budynek gospodarczy z bramą w zespole	22	1 poł. XIX
505.		dom mieszkalny, ob. szkoła podstawowa	23	2 poł. XIX
506.		dom mieszkalno-usługowy	29	3 ćw. XIX
507.		dom mieszkalno-gosp.	33	ok. poł. XIX
508.		dom mieszkalny	37	k. XIX
509.		dom mieszkalno-gosp.	40	1 poł. XIX
510.		dom mieszkalny	41	4 ćw. XIX
511.		dom mieszkalno-gosp.	42	1 poł. XIX
512.		obora w zespole	42	1 poł. XIX
513.		dom mieszkalno-gosp.	43	1 poł. XIX
514.		dom mieszkalno-gosp.	47	1 poł. XIX
515.		dom mieszkalno-gosp.	49	1 poł. XIX
516.		budynek gospodarczy I w zespole	49	1 poł. XIX
517.		budynek gospodarczy II w zespole	49	1 poł. XIX
518.		dom mieszkalno-gosp.	63	1 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
519.		budynek gospodarczy w zespole	63	1 poł. XIX
520.		dom mieszkalny	64	ok. poł. XIX
521.		dom mieszkalny	67a	1871
522.		dom mieszkalny	68	1 poł. XIX
523.		budynek gospodarczy z bramą w zespole	68	1 poł. XIX
524.		dom mieszkalny	70	1 poł. XIX
525.		dom mieszkalno-gosp.	74	1 poł. XIX
526.		budynek gospodarczy z bramą w zespole	74	1 poł. XIX
527.		dom mieszkalno-gosp.	78	1 poł. XIX
528.		dom mieszkalno-gosp.	86	1 poł. XIX
529.		dom mieszkalny	91	k. XIX
530.		dom mieszkalno-gosp.	92	1 ćw. XIX
531.		dom mieszkalno-gosp.	93a	1 ćw. XIX
532.		dom mieszkalno-gosp.	94	1 poł. XIX
533.		budynek gospodarczy w zespole	94	1 poł. XIX
534.		budynek gospodarczy z bramą w zespole	94	ok. poł. XIX
535.		stodoła w zespole	94	ok. poł. XIX
536.		dom mieszkalny	95	poł. XIX
537.		dom mieszkalno-gosp.	101	1 poł. XIX
538.		budynek gospodarczy z bramą w zespole	101	1 poł. XIX
539.		stodoła w zespole	101	1 poł. XIX
540.		dom mieszkalny	104	1 poł. XIX
541.		dom mieszkalny	105	1 poł. XIX
542.		dom mieszkalny	106	ok. poł. XIX
543.		dom mieszkalno-usługowy	108	2 poł. XIX
544.		dom mieszkalno-gosp.	114	2 poł. XIX
545.		dom mieszkalny	118	ok. 1870
546.		dom mieszkalny	121	ok. poł. XIX
547.		dom mieszkalny	126	ok. poł. XIX
548.		dom mieszkalny	139	1 poł. XIX
549.		dom myśliwski - ruina przy jezioru Daisy		4 ćw. XIX, pocz. XX
550.		baszta przy jezioru Daisy		4 ćw. XIX, pocz. XX
551.		wapiennik przy jezioru Daisy		4 ćw. XIX
552.		mury oporowe przy jezioru Daisy		pocz. XX
553.		historyczny układ ruralistyczny		
554.	Niegoszów	cmentarz poewangelicki nieczynny		poł. XIX
555.		dom mieszkalno-gosp.	19	1 poł. XIX
556.	Opoczka	dom mieszkalny	7	4 ćw. XIX
557.		dom mieszkalny	12	2 poł. XIX
558.		obora w zespole	12	2 poł. XIX
559.		dom mieszkalny	24	2 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
560.	Panków	zespół dworski		XIV, 2 poł. XV, k. XVI, 1699
561.		dwór		XIV, 2 poł. XV, k. XVI, 1699
562.		most na fosie		XVI, 1699
563.		park dworski		XIX
564.		dom mieszkalny	2	ok. poł. XIX
565.		stodoła w zespole	2	ok. poł. XIX
566.		dom mieszkalny	3	1 poł. XIX
567.		dom mieszkalny	4	ok. poł. XIX
568.		dom mieszkalny	33	4 ćw. XIX
569.		stajnia I	18	ok. poł. XIX
570.		stajnia II	18	ok. poł. XIX
571.		stodoła	26	ok. poł. XIX
572.		historyczny układ ruralistyczny		
573.		Pogorzała	cmentarz ewangelicki zamknięty	
574.	dawne sołectwo, ob. dom mieszkalny		7	1 poł. XIX
575.	dom mieszkalno-gosp.		19	1 poł. XIX
576.	dom mieszkalny		27	XIX/XX
577.	Pszemno	zespół kościelny		XIV-XVI
578.		kościół paraf. p. w. św. Mikołaja		1 poł. XIV, 1552
579.		ogrodzenie kościoła paraf.		2 pł. XV, 2 poł. XVI
580.		cmentarz przykościelny		XIV-XVI
581.		cmentarz parafialny		ok. poł. X IX
582.		dom pogrzebowy - cmentarz parafialny		pocz. XX
583.		ogrodzenie cmentarza parafialnego		pocz. XX
584.		szkoła, ob. podstawowa	15	pocz. XX
585.		szkoła, ob. dom mieszkalny	2	ok. 1870-90
586.		dom mieszkalny	1, 3	ok. poł. XIX
587.		dom mieszkalny	2	ok. 1890
588.		dom mieszkalny	5	ok. 1860
589.		dom mieszkalny	6	ok. poł. XIX
590.		dom mieszkalny, ob. poczta	10	k. XIX
591.		dom mieszkalny	32	3 ćw. XIX
592.		dom mieszkalny	4	1 poł. XIX
593.		dzwonnica p-poż.	4	1909
594.		dom mieszkalny	10	pocz. XX
595.		dom mieszkalny	14	ok. 1830-40, XX
596.		dom mieszkalny	1	ok. poł. XIX
597.		budynek gosp. w zespole	1	ok. poł. XIX
598.		dom mieszkalny	13	1 poł. XIX
599.		dom mieszkalno-gosp.	13	1 poł. XIX
600.		dom mieszkalny	15	ok. 1880
601.		dom mieszkalny	21	1835, 2 poł. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
602.		dom mieszkalny	23	l. 60-te XIX
603.		dom mieszkalny	25	ok. 1837
604.		dom mieszkalny	27	ok. 1840
605.		dom mieszkalno-gosp.	29	ok. 1780
606.		dom mieszkalny	31	ok. 1830-40, XX
607.		dom mieszkalny	39	ok. 1860
608.		dom mieszkalny	43	ok. 1830,XX
609.		dom mieszkalny	1	XIX/XX
610.		dom mieszkalny	10	1 poł. XIX
611.		zespół cukrowni	1	ok. 1920
612.		budynek administracyjny - Dyrekcja Cukrowni	1	ok. 1920
613.		zespół budynków produkcyjnych cukrowni I		ok. 1920
614.		zespół budynków produkcyjnych cukrowni II		ok. 1920
615.		budynek administracyjny Cukrowni	3, 5	ok. 1920
616.		budynek administracyjny Cukrowni	6	ok..1940
617.		dom mieszkalny w zespole Cukrowni	7, 9	ok..1930
618.		dom dyrektora cukrowni, ob. przedszkole w zespole Cukrowni	13	ok. 1920
619.		otoczenie- teren parkowy	13	ok. 1920
620.		historyczny układ ruralistyczny		
621.		Słotwina	cmentarz ewangelicki- miejsce pocmentarne	
622.	budynek użyteczności publicznej		80	k. XIX
623.	szkoła		31	pocz. XX
624.	dom mieszkalny		1	XIX/XX
625.	dom mieszkalno-gosp.		4	ok. poł. XIX
626.	dom mieszkalno-gosp.		15	1 ćw. XIX
627.	stodoła w zespole		15	1 ćw. XIX
628.	obora w zespole		15	1 ćw. XIX
629.	dom mieszkalny		17	ok. 1840
630.	dom mieszkalny		18	pocz. XX
631.	dom mieszkalny		19	poł. XIX
632.	dom mieszkalny		20	1 ćw.XIX, XX
633.	obora z bramą w zespole		20	1 ćw.XIX
634.	dom mieszkalny		36	k. XIX
635.	dom mieszkalny		37	ok. poł. XIX
636.	dom mieszkalny		39	3 ćw. XIX
637.	dom mieszkalny		45	ok. poł. XIX
638.	dom mieszkalny		51	k. XIX
639.	dom mieszkalny		52	k. XIX
640.	dom mieszkalny		58	ok.1890
641.	dom mieszkalno-gosp.		69	pocz. XIX
642.	dom mieszkalny		70	1904
643.	ogrodzenie z bramą w zespole		70	1904
644.	dom mieszkalny		72	k. XIX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów	
645.		dom mieszkalny	77	1 ćw. XIX	
646.		dom mieszkalny	79	XVIII/XIX	
647.		budynek inwentarski w zespole	79	pocz. XIX	
648.		dom mieszkalno-usługowy	81	pocz. XIX	
649.		obora z bramą w zespole	81	pocz. XIX	
650.		budynek inwentarski w zespole	81	1 ćw. XIX	
651.		stodoła w zespole	81	1 poł. XIX	
652.		dom mieszkalny	82	pocz. XIX	
653.		dom mieszkalny	83	1 ćw. XIX	
654.		dom mieszkalny	84	1826	
655.		dom mieszkalno-gosp.	88	1 ćw. XIX, 2 poł. XIX	
656.		dom mieszkalny	90	1 ćw. XIX	
657.		dom mieszkalno-gosp.	91	1 ćw. XIX	
658.		obora w zespole	91	1 ćw. XIX	
659.		dom mieszkalny	93	k. XIX	
660.		dom mieszkalny	96	k. XIX	
661.		historyczny układ ruralistyczny			
662.		Sulisławice	zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem		XVI,XVIII, XIX
663.			pałac w stanie ruiny		XVI, 1778, ok.. 1900
664.			oficyna mieszkalna w zespole pałacowym		ok. poł. XIX
665.			oficyna mieszkalna w zespole pałacowym		ok. 1870
666.	obora w zespole pałacowym			ok. poł. XIX	
667.	obora w zespole pałacowym			1 poł. XIX	
668.	stajnia w zespole pałacowym			ok. poł. XIX	
669.	budynek gospodarczy w zespole pałacowym			ok. poł. XIX	
670.	brama w zespole pałacowym			ok. 1900	
671.	park			XIX	
672.	dom mieszkalny		1	2 poł. XIX	
673.	historyczny układ ruralistyczny				
674.	Wieruszów		dom mieszkalny	15	poł. XIX
675.		obora w zespole	15	ok. poł. XIX	
676.	Wilków Św.	cmentarz ewangelicki nieczynny		poł. XIX	
677.		zespół pałacowo- parkowy z folwarkiem		XVIII, ok. 1870-80	
678.		pałac		XVIII, ok. 1870-80	
679.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	11	ok. poł. XIX	
680.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	11a	ok. poł. XIX, 1870-80	
681.		oficyna mieszkalno-gosp. w zespole pałacowym	11c	ok. poł. XIX, 1870-80	

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
682.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	11d	ok. 1820, pocz. XX
683.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	11e	ok. poł. XIX
684.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	11g	ok. poł. XIX
685.		oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	28	ok.. 1870-80
686.		magazyn zbożowy w zespole pałacowym	11	ok. poł. XIX
687.		park pałacowy		k.XVIII, XIX
688.		dom mieszkalny	9	1824
689.		dom mieszkalny	44	3 ćw. XIX
690.		dom mieszkalny	45	1888
691.		ogrodzenie z bramą w zespole	45	1888
670.		historyczny układ ruralistyczny		
671.		Wiśniowa	zespół pałacowo- parkowy z folwarkiem	
672.	pałac			XVI, 1872-99
673.	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym		23	3 ćw. XIX
674.	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym		24	4 ćw. XIX
675.	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym		25	4 ćw. XIX
676.	budynek inwentarski w zespole pałacowym			4 ćw. XIX
677.	magazyn zbożowy w zespole pałacowym			ok. poł. XIX
678.	park pałacowy			XVIII/XIX, 4 ćw.XIX
679.	historyczny układ ruralistyczny			
680.	Witoszów Dolny		kościół paraf. p. w. Nawiedzenia NMP	
681.		cmentarz przykościelny		ok. 1300, pocz. XVI, 1846
682.		ogrodzenie kościoła paraf.		XVI, XIX
683.		kaplica p. w. Matki Boskiej przy kościele		ok. poł. XVIII
684.		kaplica p. w. św. Jana Nepomucena przy kościele		ok. poł.XVIII
685.		cmentarz parafialny przy drodze do Komorowa		k.XIX
686.		dom pogrzebowy - cmentarz przy drodze do Komorowa		pocz. XX
687.		ogrodzenie cmentarza przy drodze do Komorowa		pocz. XX

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
688.		pałac (PGR)	116	XVI-XVIII, 4 ćw. XIX
689.		dom mieszkalny w zespole pałacowym	116	4 ćw. XIX
690.		obora I w zespole pałacowym	116	poł. XIX
691.		obora II w zespole pałacowym	116	4 ćw. XIX
692.		magazyn zbożowy w zespole pałacowym	116	4 ćw. XIX
693.		stodoła I w zespole pałacowym	116	4 ćw. XIX
694.		stodoła II w zespole pałacowym	116	4 ćw. XIX
695.		budynek użyteczności publicznej, ob. mieszkalny	13	pocz. XX
696.		budynek użyteczności publicznej	131	poł. XIX, pocz. XX
697.		dom mieszkalny	2	1860
698.		obora w zespole	2	1882
699.		stajnia w zespole	2	1889
700.		dom mieszkalny	15	pocz. XX
701.		dom mieszkalny	34	1873
702.		dom mieszkalny	48	3 ćw. XIX
703.		dom mieszkalny	50	ok. poł. XIX
704.		obora I w zespole	50	ok. poł. XIX
705.		obora II w zespole	50	ok. poł. XIX
706.		dom mieszkalny	54	poł. XIX
707.		dom mieszkalny	58	XIX/XX
708.		dom mieszkalny	78	3 ćw. XIX
709.	dom mieszkalny	110	k. XIX	
710.	dom mieszkalno-gosp.	117	pocz. XIX	
711.	dom mieszkalny	119	60-te XIX	
712.	dom mieszkalny	136	70-te XIX	
713.	dom mieszkalny	140	ok. poł. XIX	
714.	obora w zespole	140	ok. poł. XIX	
715.	dom mieszkalny	143	ok. poł. XIX	
716.	dom mieszkalny	144	ok. poł. XIX	
717.	dom mieszkalno-gosp.	145	ok. poł. XIX	
718.	dom mieszkalny	146	1879	
719.	dom mieszkalny	147	4 ćw. XIX	
720.	dom mieszkalny	150	4 ćw. XIX	
721.	historyczny układ ruralistyczny			
722.	Witoszów Górny	zespół dworski	15	1624, 1827, 1910
723.		dwór	15	1624, 1827, 1910
724.		obora w zespole dworskim	15	ok. poł. XIX
725.		park dworski		poł. XIX
726.		cmentarz rodowy zniszczony		XIX/XX
727.		cmentarz ewangelicki (zamknięty)		XIV,IX/XX
728.		ośrodek zdrowia	12	ok.. 1920

Lp.	Miejscowość	Obiekt/zespół obiektów, adres	Nr we wsi	Datowanie obiektu/zespołu obiektów
729.		dom mieszkalny	11a	4 ćw. XIX
730.		dom mieszkalny	26	XIX/XX
731.		dom mieszkalny	45	ok. 1910
732.		historyczny układ ruralistyczny		
733.	Zawiszów	zespół folwarku I		XIX,XX
734.		dom mieszkalny		ok. poł. XIX
735.		budynek administracyjny	3a	pocz. XX
736.		obora w zespole folwarku I	1	1 poł. XIX
737.		obora w zespole folwarku I	1	1920
738.		ogrodzenie	1	2 poł. XIX
739.		zespół folwarku II	2	ok. 1920
740.		dom mieszkalny	2b	ok. poł. XIX
741.		budynek gospodarczy	2	2 ćw. XIX
742.		budynek gospodarczy	2	ok. poł. XIX
743.		obora		1812
744.		zespół folwarku Kaiserhof	1e	XVI,XIX
745.		dwór	1	XVI, k. XIX
746.		oficyna mieszkalno-gosp.	1	1823
747.		stodoła		ok. 1830
748.		dom mieszkalny	4a	k. XIX
749.		historyczny układ ruralistyczny		

* ewidencja zabytków podlega bieżącej aktualizacji.

źródło: opracowanie własne na podstawie „Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Świdnica na lata 2008-2011”.

4.4. Zabytki archeologiczne.

Dotychczas na obszarze gminy Świdnica zidentyfikowano 168 zabytków (stanowisk) archeologicznych, ujętych w ewidencji zabytków (w tym 155 o określonej lokalizacji i 13 niezlokalizowanych; tabela nr 4.4.2.). Część z tych stanowisk ujęto w rejestrze zabytków (tabela nr 4.4.1.).

Zidentyfikowane na obszarze gminy Świdnica zabytki archeologiczne występują na 10 obszarach AZP (Archeologiczne Zdjęcia Polski): 84-23, 84-24, 85-22, 85-23, 85-24, 86-22, 86-23, 86-24, 87-23 i 87-24. Zabytki archeologiczne zidentyfikowano w miejscowościach: Lutomia Górna (20), Bystrzyca Górna (13), Słotwina (11), Bojanice (10), Witoszów Dolny, Mokrzeszów, Grodziszcze (po 9), Modliszów, Makowice (po 7), Pszenno, Jagodnik, Gogołów, Bystrzyca Dolna (po 6), Pogorzała, Komorów, Burkatów (po 5), Witoszów Górny, Sulisławice, Opoczka, Miłochów, Lubachów (po 4), Wilków, Panków, Krzyżowa, Boleścin (po 3), Zawiszów, Niegoszów, Lutomia Dolna (po 2) i Wieruszów, Stachowice (po 1).

Zawartość zabytków (stanowisk) archeologicznych, stanowiąca przedmiot ochrony, to różnego rodzaju relikty przeszłości, tzw. fakty osadnicze. W ramach jednego stanowiska może występować

kilka takich reliktyw. Na obszarze gminy Świdnica dotychczas zidentyfikowano m.in. następujące rodzaje faktów osadniczych: kopalnia – wyrobisko kopalniane, osada, ślad osadnictwa i zamek.

Najstarsze z odnalezionych na obszarze gminy śladów osadnictwa pochodzą ze schyłkowego paleolitu. Na obszarze gminy jest ich jednak stosunkowo mało. Liczniej występują obiekty neolityczne, a najliczniej te datowane na okres średniowiecza.

Tabela nr 4.4.1. Zabytki archeologiczne z obszaru gminy Świdnica wpisane do rejestru zabytków.*

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu/chronologia	Numer wpisu do rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków
Bojanice	87-23	9	1	grodzisko/średniowiecze	101/Arch	11.02.1965
Grodziszczce	86-24	2	1	grodzisko/średniowiecze	103/Arch	11.02.1965
Gogołów	85-24	6	1	osada/średniowiecze	195/1030/Arch/82	10.12.1982
	85-24	12	2	osada/epoka żelaza	196/1031/Arch/82	10.12.1982
	85-24	13	3	osada/średniowiecze	197/1032/Arch/82	10.12.1982
	85-24	26	4	osada/epoka żelaza	198/1033/Arch/82	10.12.1982
	85-24	27	5	osada/średniowiecze	199/1034/Arch/82	10.12.1982
	85-24	28	6	osada/średniowiecze	200/1035/Arch/82	10.12.1982
Jagodnik	85-24	21	1	osada/średniowiecze	187/1022/Arch/82	03.12.1982
	85-24	22	2	osada/średniowiecze	188/1023/Arch/82	03.12.1982
Miłochów	85-24	1	1	osada/epoka żelaza	191/1026/Arch/82	03.12.1982
	85-24	5	2	osada/średniowiecze	192/1027/Arch/82	03.12.1982
	85-24	24	3	osada/epoka kamienia	193/1028/Arch/82	03.12.1982
	85-24	25	4	osada/średniowiecze	194/1029/Arch/82	03.12.1982
Panków	85-24	11	1	osada/średniowiecze	209/1068/Arch/83	23.02.1984
	85-24	12	2	osada/epoka żelaza	210/1069/Arch/83	23.02.1984
Pszemno	85-24	15	1	osada/epoka żelaza	181/1016/Arch/82	01.12.1982
	85-24	16	2	osada/epoka żelaza	182/1017/Arch/82	01.12.1982
	85-24	18	3	osada/średniowiecze	183/1018/Arch/82	01.12.1982
	85-24	19	4	osada/epoka żelaza	184/1019/Arch/82	01.12.1982
	85-24	20	5	osada/średniowiecze	185/1020/Arch/82	01.12.1982
	85-24	23	6	osada/średniowiecze	186/1021/Arch/82	01.12.1982
Sulisławice	84-23	25	1	cementarzysko/epoka żelaza	444/Arch	20.04.1969
Wilków	85-24	1	1	grodzisko/średniowiecze	227/Arch	16.05.1966

* rejestr zabytków podlega bieżącej aktualizacji.

źródło: opracowanie własne na podstawie portalu mapowego NID (<https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>).

Tabela nr 4.4.2. Zabytki archeologiczne z obszaru gminy Świdnica ujęte w ewidencji zabytków, z wyłączeniem stanowisk wpisanych do rejestru zabytków*.

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
Bojanice	87-23	10	2	Kopalnia – wzrost kopalniany		Późne średniowiecze (przed 1548)
	87-23	25	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	87-23	28	4	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	87-23	29	5	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	87-23	30	6	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	87-23	31	7	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	54	8	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	55	9	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	56	2	Osada, osada, osada, osada	łużycka	Neolit, epoka brązu – halsztatu, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
Boleścin	86-24	1	1	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze (XIII-XIV w.)
	86-24	19	2	Ślad osadnictwa		Neolit – epoka brązu
	86-23	45	2	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
Burkatów	86-23	33	1	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	34	2	Ślad osadnictwa		Neolit

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
	86-23	35	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	36	4	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	59	5	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
Bystrzyca Dolna	86-23	3	1	Znalezisko luźne		Neolit
	86-23	4	2	Znalezisko luźne		Neolit
	86-23	29	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	30	4	Osada	łużycka	
	86-23	31	5	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	32	6	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
Bystrzyca Górna	87-23	1	1	Znalezisko luźne		Epoka kamienia/brązu
	86-23	2	4	Kopalnia rud srebra		XVI-XVIII w.
	86-23	5	5	Osada		Epoka brązu
	87-23	7	2	Znalezisko luźne		Neolit
	87-23	8	3	Znalezisko luźne		Neolit
	87-23	18	6	Kopalnia - sztolnia		XIX w.
	86-23	26	7	Kopalnia rud srebra		XVIII w.
	86-23	27	8	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	37	9	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	38	10	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	39	11	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	57	13	Ślad		Mezolit

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
				osadnictwa		
	86-23	58	14	Ślad osadnictwa		Neolit/epoka brązu
Grodziszcze	86-24	3	2	Ślad osadnictwa		Neolit
	86-24	6	3	Osada (?)		Neolit
	86-24	7	7	Obozowisko		Paleolit schyłkowy
	86-24	11	4	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
	86-24	12	5	Osada		Późne średniowiecze
	86-24	14	6	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
	86-24	15	8	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
	86-24	16	9	Obozowisko		Paleolit górny lub schyłkowy
Jagodnik	86-23	7	1	Znalezisko luźne		Wczesna epoka brązu
	86-23	41	2	Osada, osada		Pradzieje, późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	42	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	43	4	Ślad osadnictwa, osada		Pradzieje, późne średniowiecze (XIV-XV w.)
Komorów	85-22	8	1	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	85-22	9	2	Ślad osadnictwa, osada		Pradzieje, późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	85-22	10	3	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	85-22	11	4	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	85-23	26	5	Ślad osadnictwa (?)		Paleolit
Krzyżowa	86-24	17	3	Ślad		Epoka

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
				osadnictwa		kamienia
	86-24	18	4	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
	86-23	51	1	Osada		Późne średniowiecze
Lubachów	87-23	2	1	Kopalnia rud srebra i ołowiu		Średniowiecze, ON XIV w., XVIII – początek XIX w.
	87-23	3	2	Kopalnia Wyrobisko górnicze		Średniowiecze, ON XIV w., XVIII – początek XIX w.
	87-23	19	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	87-23	20	4	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
Lutomia Dolna	87-24	5	1	Osada		Późne średniowiecze
	87-24	6	2	Osada		Późne średniowiecze
Lutomia Górna	87-23	11	1	Znalezisko luźne		Neolit
	87-23	12	2	Znalezisko luźne		XVIII w.
	87-23	13	3	Znalezisko luźne		XVIII w.
	87-23	14	4	Znalezisko luźne		Późne średniowiecze (XV-XVI w.)
	87-23	15	5	Znalezisko luźne		Późne średniowiecze (XV w.)
	87-23	16	6	Znalezisko luźne		Neolit
	87-23	17	7	Osada		Średniowiecze
	87-23	26	8	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	87-23	27	9	Kamień graniczny		1853 r.
	87-23	32	10	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
	87-23	33	11	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	87-23	34	12	Kamień graniczny (?), Kopalnia wyrobisko górnicze		1762 r., XVIII w.
	87-23	35	9	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
	87-23	36	10	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
	87-23	37	11	Ślad osadnictwa		Neolit/epoka brązu
	87-23	38	12	Ślad osadnictwa	Pucharów lejowatych	Neolit
	87-23	39	13	Obozowisko (?)	KCSZ	Neolit/epoka brązu
	87-23	40	12	Ślad osadnictwa		Mezolit
	87-23	41	14	Grób (?)		Neolit
	87-23	42	15	Znalezisko luźne		Epoka brązu(?)
Makowice	86-23	11	1	Wał ziemny		1762 r.
	86-23	12	2	Wał ziemny		1762 r.
	86-23	13	3	Cmentarzysko ciałopalne, osada		Epoka brązu II – halsztat, późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	15	4	Wieża kamienna (ruiny)		Przed 1736 r.
	86-23	46	5	Ślad osadnictwa		Pradzieje
	86-23	47	6	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	50	7	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze (2 poł. XIII – XIV w.)
Miłochów	85-24	1	1	Znalezisko luźne	łużycka	Epoka brązu III-IV w.
	85-24	5	2	Osada, nieokreślona	łużycka	Neolit, pradzieje
	85-24	24	3	Ślad	łużycka	Neolit,

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
				osadnictwa, Osada, śląd osadnictwa		halsztat, pradzieje
	85-24	25	4	Śląd osadnictwa		pradzieje
Modliszów	86-22	1	1	Kopalnia rud srebra i ołowiu, Wały kamienno- ziemne		XVI w., 1762 r.
	86-22	7	2	Znalezisko luźne		Neolit
	86-22	8	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-22	22	4	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-22	23	5	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-22	24	6	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	86-23	25	3	Kopalnia		Przed połową XIX w.
Mokrzyszów	85-22	2	2	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	85-22	3	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV-XVI w.)
	85-22	4	4	Śląd osadnictwa		Późne średniowiecze (XIV-XVI w.)
	85-22	5	1	Śląd osadnictwa		Późne średniowiecze (XIV-XV w.)
	85-22	12	5	Śląd osadnictwa		Późne średniowiecze (XIV-XVI w.)
	85-22	13	8	Nieokreślona		Paleolit dolny lub środkowy
	85-22	14	9	Nieokreślona		Paleolit dolny lub środkowy
	85-22	23	6	Osada		ON

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
	85-22	24	7	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
Niegoszów	84-23	30	1	Osada		Późne średniowiecze
	84-23	31	2	Osada		Późne średniowiecze
Opoczka	86-23	14	1	Osada (?)		Średniowiecze
	86-23	48	2	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	49	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	52	4	Osada, osada		Pradzieje, późne średniowiecze (XIV – XV w.)
Panków	84-24	12	2	Ślad osadnictwa, osada	łużycka, przeworska	III-IV w., pradzieje
	84-24	15	3	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
Pogorzała	86-22	12	1	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-22	13	2	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-22	14	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-22	15	4	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-22	16	5	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
Pszemno	85-24	15	1	Osada, nieokreślona	przeworska	Późne średniowiecze (XIV – XV w.), pradzieje
	85-24	16	2	Osada	przeworska	późne średniowiecze
	85-24	19	4	Ślad osadnictwa	przeworska	IV-V w. (?),

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
	85-24	20	5	Ślad osadnictwa		epoka kamienia
Słotwina	85-23	8	1	Cmentarzysko ciałopalne, nieokreślona, osada	łużycka, przeworska	Epoka brązu, OWL faza D, późne średniowiecze
	85-23	10	2	Osada		Epoka brązu II halsztat
	85-23	14	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	85-23	15	4	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	85-23	17	5	Osada, Ślad osadnictwa, nieokreślona		Epoka brązu IV-V w., wczesne średniowiecze, pradzieje
	85-23	18	6	Osada, osada, nieokreślona		Epoka brązu III-IV w., późne średniowiecze (XIV – XV w.), pradzieje
	85-23	19	7	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	85-23	20	8	Osada, osada, ślad osadnictwa, nieokreślona	przeworska	Neolit, OWL faza D, późne średniowiecze (XIV – XV w.), pradzieje
	85-23	21	9	Osada, osada, nieokreślona	łużycka	Epoka brązu V w. halsztat, późne średniowiecze (XIV – XV w.), pradzieje
	85-23	22	10	Osada, osada, nieokreślona	łużycka	Wczesne średniowiecze (IX – X w.), pradzieje
85-23	25	11	Osada		Późne średniowiecze	

Miejscowość	Arkusze AZP	Nr stanowiska na arkuszu AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
						(XIV – XV w.)
Stachowice	87-24	11	1	Kurhan lub kopiec graniczny		Pradzieje lub średniowiecze
Sulisławice	84-23	26	2	Ślad osadnictwa		Epoka brązu
	84-23	27	3	Ślad osadnictwa, ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
	84-23	28	4	Znalezisko luźne		OWR wczesny
Wieruszów	86-23	53	1	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
Wilków	84-24	8	2	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
	85-23	16	3	Ślad osadnictwa, osada		Neolit, późne średniowiecze (XIV – XV w.)
Witoszów Dolny	86-23	16	1	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	17	2	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	18	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	19	4	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	20	5	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	21	6	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	22	7	Osada, ślad osadnictwa, osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.), pradzieje, późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	23	8	Osada		Późne

Miejscowość	Arkusze AWP	Nr stanowiska na arkuszu AWP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
						średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-23	24	9	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
Witoszów Górny	86-22	4	1	Kopalnia rud srebra i ołowiu		1772 r.
	86-22	5	2	Kopalnia rud srebra i ołowiu		1772 r.
	86-22	19	3	Osada		Późne średniowiecze (XIV – XV w.)
	86-22	20	4	Osada		Późne /średniowiecze (XIV – XV w.)
Zawiszów	85-23	23	1	Osada		Pradzieje
	85-23	29	1	Cmentarzysko ciałopalne		Pradzieje

* ewidencja zabytków podlega bieżącej aktualizacji.

4.5. Miejsca pamięci narodowej.

Ochrona miejsc pamięci narodowej stanowi jeden z elementów ochrony dziedzictwa narodowego. Zgodnie z *ustawą z dnia 21 stycznia 1988 r. o Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa* działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także bliskich Narodowi Polskiemu miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zajmuje się Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Miejscami pamięci narodowej są w szczególności: pomniki, cmentarze i mogiły wojenne, miejsca walk narodowowyzwoleńczych, cmentarze ofiar hitlerowskiego terroru, muzea walk i martyrologii, a także izby pamięci narodowej. Na obszarze gminy Świdnica dotychczas nie zidentyfikowano miejsc pamięci narodowej.

4.6. Inne cenne elementy dziedzictwa kulturowego.

Oprócz wymienionych we wcześniejszych rozdziałach zabytków wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w ewidencji zabytków, na terenie gminy Świdnica licznie występują także inne elementy stanowiące dziedzictwo kulturowe. Wśród nich warto wskazać ruchome

wyposażenie kościołów (w: Gogołowie, Mokrzeszowie, Makowicach i Modliszowie) oraz pałaców (w Krzyżowej). „Ponadto w Lutomi Dolnej zachowała się renesansowa polichromia, a zespoły renesansowych nagrobków występują przy kościołach w Grodziszczu, Pszennie, Makowicach i Krzyżowej” [Gminny program opieki nad zabytkami...]. Na uwagę zasługują także średniowieczne krzyże pokutne w Mokrzeszowie i w Słotwinie (pod nr 16).

Na obszarze gminy Świdnica nie zidentyfikowano zabytków, który można by uznać za dobra kultury współczesnej. Nie zidentyfikowano tu także obszaru o walorach kwalifikujących go do objęcia ochroną w postaci parku kulturowego.

4.7. Strefy ochrony konserwatorskiej.

Strefę ochrony konserwatorskiej ustanawia się w celu ochrony objętych nią obiektów, zespołów czy układów przestrzennych. W zależności od charakteru tych elementów oraz stopnia ich zachowania, wyróżnia się różne strefy ochrony konserwatorskiej.

Na obszarze gminy Świdnica występują obszary, które z uwagi na wartościowy kulturowo charakter istniejącego zagospodarowania, wskazane byłoby objąć ochroną konserwatorską w formie następujących stref ochrony konserwatorskiej:

- 1) **„B” ochrony historycznego układu ruralistycznego** - obejmuje historyczne układy ruralistyczne wsi, które zachowały swój charakterystyczny układ przestrzenny, wraz z zabudowaniami rozmieszczonymi w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych. Zasięg tej strefy jest tożsamy z zasięgiem historycznych układów ruralistycznych wsi ujętych w ewidencji zabytków, tj. miejscowości:
  - a) Bojanice,
  - b) Boleścin,
  - c) Burkatów,
  - d) Bystrzyca Dolna,
  - e) Bystrzyca Górna,
  - f) Gogołów,
  - g) Grodziszczce,
  - h) Jagodnik,
  - i) Jakubów
  - j) Komorów,
  - k) Krzyżowa,
  - l) Lutomia Dolna,

- m) Lutomia Górna,
- n) Makowice,
- o) Miłochów,
- p) Mokrzeszów,
- q) Modliszów,
- r) Panków,
- s) Pszenno,
- t) Słotwina,
- u) Sulisławice,
- v) Wilków,
- w) Wiśniowa,
- x) Witoszów Dolny,
- y) Witoszów Górny,
- z) Zawiszów;

- 2) „OW” **obserwacji archeologicznej** - powinna obejmować – zgodnie z przesłankami wojewódzkiego konserwatora zabytków – miejscowości o średniowiecznej metryce w granicach ich nowożytnego siedliska. Do objęcia tą strefą kwalifikują się obszary obserwacji archeologicznej wpisane do rejestru zabytków. Zasięg tej strefy jest tożsamy z zasięgiem strefy „B” ochrony historycznego układu ruralistycznego.

5. DEMOGRAFIA.

5.1. Sieć osadnicza.

Sieć osadniczą gminy tworzy 35 miejscowości (zgrupowanych w 33 sołectwach). Są to następujące wsie: Bojanice, Boleścín, Burkatów, Bystrzyca Dolna, Bystrzyca Górna, Gogołów, Grodziszczce, Jagodnik, Jakubów, Komorów, Krzczonów, Krzyżowa, Lubachów, Lutomia Dolna, Lutomia Górna, Lutomia Mała, Makowice, Miłochów, Modliszów, Mokrzeszów, Niegoszów, Opoczka, Panków, Pogorzała, Pszenno, Słotwina, Stachowice, Stachowiczki, Sulisławice, Wieruszów, Wilków, Wiśniowa, Witoszów Dolny, Witoszów Górny i Zawiszów.

Charakterystyczną cechą sieci osadniczej gminy Świdnica jest występowanie w jej centrum odrębnej jednostki osadniczej – miasta Świdnica, które stanowi centrum administracyjno-usługowe i gospodarcze.

Na obszarze gminy Świdnica osadnictwo skupione jest głównie we wsiach położonych najbliżej i najlepiej skomunikowanych z miastem, tj. w Pszennie, Witoszowie Dolnym i w Słotwinie (o czym

mowa szerzej w następnym rozdziale).

Gęstość zaludnienia gminy Świdnica (według danych GUS) w 2020 r. wynosiła 84 osoby/1 km². Gęstość ta była wyższa niż średnia w innych gminach wiejskich powiatu świdnickiego (75 osób/1 km²) czy województwa dolnośląskiego (59 osób/1 km²).

5.2. Dynamika rozwoju zaludnienia i cechy biologiczne populacji.

W grudniu 2020 r. liczba ludności faktycznie zamieszkującej gminę Świdnica wynosiła 17 159 osób (według danych z Urzędu Gminy). Najbardziej zaludnioną wsią gminy było Pszenno (1 868 mieszkańców), a następnie Witoszów Dolny (1 597 osób) i Słotwina (1 139 mieszkańców).

Według danych statystycznych gromadzonych w Urzędzie Gminy w okresie od 2009 r. do 2020 r. liczba mieszkańców gminy zwiększyła się z 16 182 osób do 17 157 osób, czyli przybyło 977 mieszkańców (wzrost o 6,04%; wykres nr 5.2.1.). W tym samym okresie liczba ludności powiatu świdnickiego (wg danych GUS) spadła o 2,12%, a województwa dolnośląskiego wzrosła o 0,51%, przy czym liczba ludności faktycznie zamieszkałej we wsiach województwa wzrosła w analizowanym okresie o 9,02%. W latach 2009-2020 liczba ludności Polski wzrosła o 0,26%, a we wsiach Polski o 0,84%.

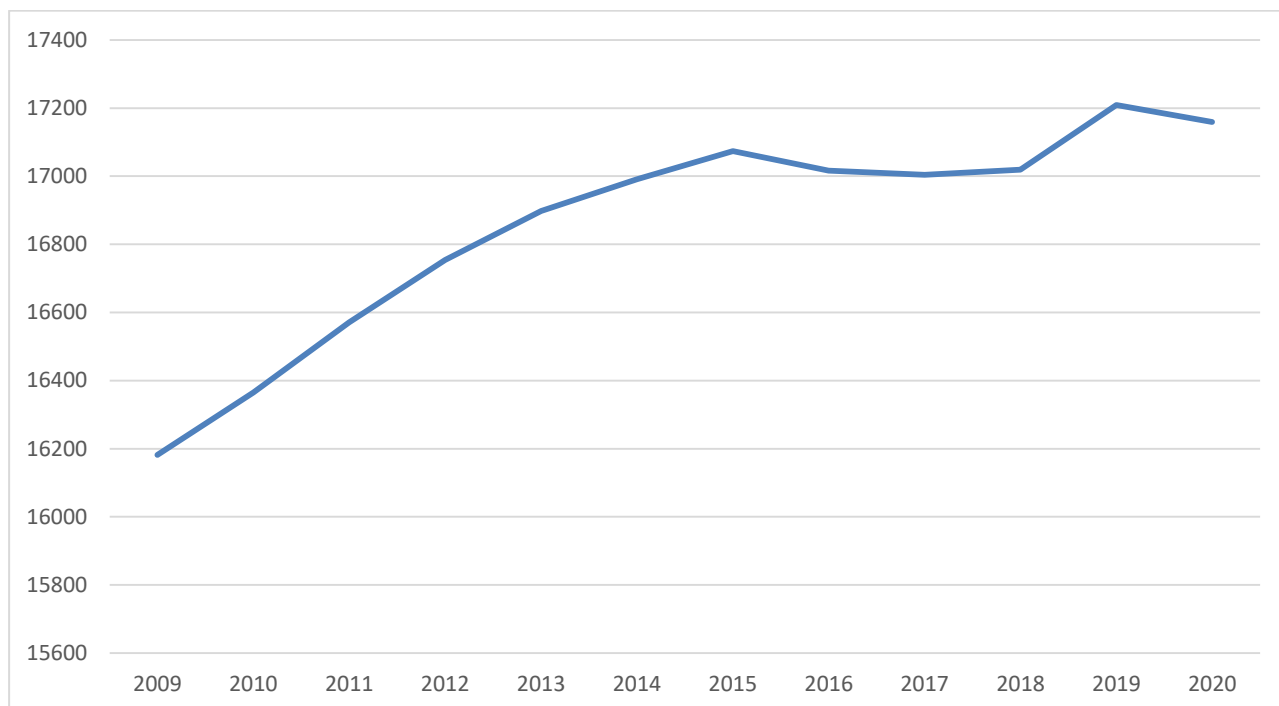
Spośród miejscowości gminy wyraźną tendencją wzrostową w liczbie mieszkańców w latach 2009-2020 charakteryzował się stosunkowo mały Burkatów (wzrost o 172 osoby, czyli o 29,91%; tabela nr 5.2.1.). Na drugim miejscu pod względem przyrostu liczby mieszkańców plasuje się Witoszów Dolny, w którym przyrost liczby ludności wyniósł w badanym okresie 27,15% (341 osób). W analizowanych latach znaczący – w skali gminy – przyrost liczby mieszkańców nastąpił także w niewielkiej wsi Stachowice (wzrost o 26,28%, tj. o 36 osób) oraz w dość dużej wsi Słotwina (o 24,75%, tj. o 226osób).

W analizowanym okresie z 35-ciu miejscowości gminy w 14-stu odnotowano spadek liczby mieszkańców. Najwięcej mieszkańców ubyło w niewielkim Niegoszowie (25osób, co stanowi spadek o 19,08%), a następnie we wsiach: Jakubów (20 osób, co stanowi spadek o 18,69%) i Bystrzycy Górnej (o 117 osób, tj. 15,12%). Ponadto spadek liczby mieszkańców w analizowanych latach odnotowano we wsiach: Makowice (13,78%), Zawiszów (o 13,04%), Mokrzeszów (o 9,82%), Modliszów (o 9,60%), Sulisławice (o 6,42%), Lutomia Dolna (o 5,37%), Grodziszcze (2,75%), Bojanice (o 2,43%), Gogołów (o 2,35%), Wiśniowa (1,50%) i Lutomia Górna (o 0,38%).

Z danych demograficznych gromadzonych w Urzędzie Gminy Świdnica wynika, że w wielu miejscowościach gminy (w tym przede wszystkim we wsiach: Witoszów Dolny, Pszenno, Słotwina, Komorów, Mokrzeszów, Lutomia Górna i Grodziszczw), znajduje się stosunkowo liczna grupa

mieszkańców czasowych. Może to świadczyć o występowaniu w gminie ludzi, którzy przebywają w Polsce czasowo, ale nie zameldowali się na pobyt stały (nie posiadają takiego prawa). Może to także świadczyć o atrakcyjności tej miejscowości - jako dobrym miejscu do życia lub pracy. Warto tą atrakcyjność co najmniej utrzymywać. Zwłaszcza, że w Polsce generalnie od lat obserwuje się procesy demograficzne związane ze spadkiem atrakcyjności miejscowości wiejskich.

Wykres nr 5.2.1. Dynamika zmian liczby mieszkańców gminy Świdnica w latach 2009-2020.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy.

Tabela nr 5.2.1. Liczb mieszkańców (stałych i czasowych) w poszczególnych miejscowościach gminy Świdnica w latach 2009-2020.

Miejscowość	Liczba mieszkańców												Zmiana 2009-2020
	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	
Bojanice	494	493	498	491	491	500	491	483	492	484	486	482	-12
Boleścin	595	608	609	620	626	624	642	652	640	636	654	651	56
Burkatów	575	584	601	613	636	652	668	677	688	712	734	747	172
Bystrzyca Dolna	656	665	663	660	685	687	685	693	697	699	695	677	21
Bystrzyca Górna	774	754	749	710	689	704	692	681	673	655	677	657	-117
Gogolów	340	339	336	323	333	338	332	333	331	325	331	332	-8
Grodziszcze	908	914	925	924	925	923	938	937	934	916	901	883	-25
Jagodnik	318	324	330	348	351	350	354	350	350	353	360	362	44
Jakubów	107	108	99	103	102	104	106	99	95	92	88	87	-20
Komorów	688	724	737	756	765	773	766	771	771	783	788	784	96
Krzczonów	285	286	299	307	301	298	294	294	303	303	303	308	23
Krzyżowa	227	227	231	235	237	237	228	230	235	236	243	236	9
Lubachów	403	401	413	424	441	445	448	444	438	428	434	429	26
Lutomia Dolna	856	846	845	851	847	846	847	835	832	815	816	810	-46
Lutomia Górna	1048	1059	1049	1054	1053	1052	1051	1045	1041	1038	1059	1044	-4
Lutomia Mała	70	77	79	79	81	78	78	72	71	71	75	75	5
Makowice	283	273	272	268	257	257	259	257	254	254	248	244	-39
Milochów	216	220	221	230	232	229	230	228	234	227	223	222	6
Modliszów	198	200	205	203	201	190	190	184	184	181	180	179	-19
Mokrzyszów	1161	1170	1166	1176	1184	1145	1154	1140	1084	1081	1080	1047	-114
Niegoszów	131	131	132	130	134	126	129	131	123	122	119	106	-25
Opoczka	241	245	257	253	254	266	269	262	261	261	262	256	15
Panków	234	237	239	240	241	243	240	242	240	246	250	243	9
Pogorzała	256	253	272	263	257	280	280	279	281	284	276	270	14
Pszemno	1605	1606	1613	1641	1677	1684	1686	1681	1709	1727	1769	1868	263

Miejscowość	Liczba mieszkańców												Zmiana 2009-2020
	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	
Słotwina	913	927	969	1016	1045	1074	1079	1078	1108	1119	1142	1139	226
Stachowice	137	138	147	147	150	151	154	165	168	170	169	173	36
Stachowiczki	64	61	65	66	65	65	68	70	69	73	69	68	4
Sulisławice	109	112	114	116	115	113	110	109	109	108	102	102	-7
Wieruszów	103	110	114	109	108	105	111	108	117	124	133	124	21
Wilków	314	328	330	347	346	347	347	343	343	346	349	343	29
Wiśniowa	200	204	214	213	208	206	204	209	208	200	196	197	-3
Witoszów Dolny	1256	1311	1345	1392	1408	1439	1477	1486	1483	1507	1560	1597	341
Witoszów Górny	302	305	318	332	338	346	345	333	324	333	333	317	15
Zawiszów	115	116	115	114	115	114	122	115	114	110	105	100	-15
RAZEM	16182	16365	16571	16754	16898	16991	17074	17016	17004	17019	17209	17159	977

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy.

Tabela nr 5.2.2. Ruch naturalny ludności oraz migracje wewnętrzne i zagraniczne w gminie Świdnica.

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Średnia z lat 2010-2020
Liczba ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania	16351	16498	16719	16854	16979	17038	17140	17131	17155	17311	17400	16961
Urodzenia żywe	192	144	170	152	165	142	161	169	152	154	145	159
Zgony	139	156	168	146	166	159	142	164	184	165	169	160
Przyrost naturalny	53	-12	2	6	-1	-17	19	5	-32	-11	-24	-1
Zameldowania	312	347	398	329	319	295	198	277	289	378	355	318
- z miast	263	296	338	283	257	253	169	237	263	330	300	272
- ze wsi	45	44	54	45	56	42	27	37	26	40	48	42
- z zagranicy	4	7	6	1	6	b.d.	2	3	0	8	7	4
Wymeldowania	139	188	174	221	199	194	152	203	226	220	204	193
- do miast	95	126	123	146	144	155	116	143	163	168	133	137

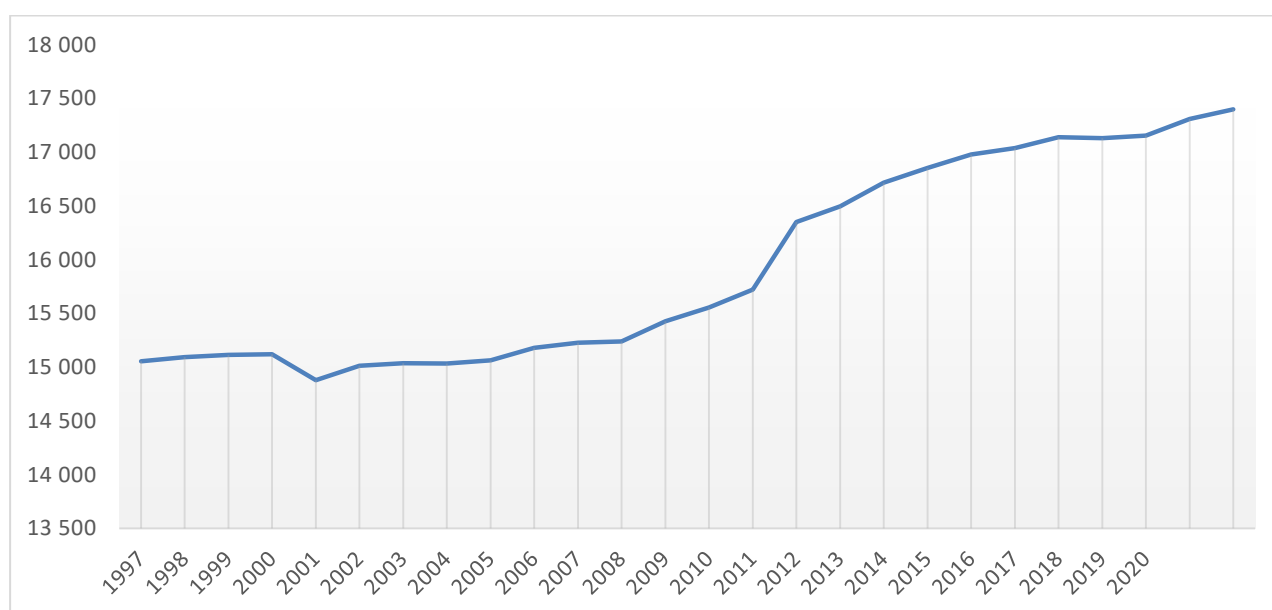

- na wieś	41	52	37	47	39	39	27	41	63	37	47	43
- za granicę	3	10	14	28	16	0	9	19	0	15	24	13
Saldo migracji	173	159	224	108	120	101	46	74	63	158	151	125
Przyrost rzeczywisty	226	147	226	114	119	84	65	79	31	147	127	124

W dłuższej perspektywie czasu można mówić o sukcesywnym (od 2002 r.) wzroście liczebności populacji gminy. Największy przyrost liczby mieszkańców gminy nastąpił w 2010 r. - względem roku poprzedniego liczba ludności zamieszkującej gminę zwiększyła się o 627 osób. Znaczący wzrost liczby mieszkańców gminy nastąpił także w latach: 2012 (względem roku poprzedniego przybyło 221 mieszkańców), 2007 (przyrost o 190 osób) i 2009 (przyrost o 168 mieszkańców).

Dynamikę zmian liczby ludności gminy Świdnica, wg danych Głównego Urzędu Statystycznego, przedstawia poniższy wykres.

Wykres nr 5.2.2. Dynamika zmian liczby ludności gminy Świdnica w latach 1995-2020.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Na systematyczny wzrost ogólnej liczby mieszkańców gminy Świdnica składa się przede wszystkim tak korzystne zjawiska demograficzne, jak dodatnie saldo migracji. Saldo migracji w latach 2010-2020 dla gminy Świdnica było dodatnie i utrzymywało się na wysokim poziomie w stosunku do liczby mieszkańców gminy. Dane dotyczące migracji ludności gminy w analizowanym okresie nie pokazują jednak żadnej stałej tendencji wzrostu lub spadku zameldowań/wymeldowań (tabela nr 5.2.2.). Wartym uwagi jest fakt notowanej corocznie stosunkowo dużej liczby zameldowań z miast na tereny gminy Świdnica. Jednakże z drugiej strony obserwuje się stale dość dużą liczbę wymeldowań z terenu gminy do miast - przy czym liczba wymeldowań jest niższa od liczby zameldowań. Takie zmiany mogą być spowodowane z jednej strony przenoszeniem się

mieszkańców miast do stref podmiejskich, co obserwuje się w przypadku większości gmin wiejskich kraju lub migracją zarobkową. O występowaniu tej drugiej sytuacji świadczy np. fakt zameldowań na terenie gminy Świdnica (gminy wiejskiej) ze wsi. Ludzie migrujący ze wsi na wsie świdnickie prawdopodobnie osiedlają się tu przede wszystkim ze względu na lepszy (niż w pierwotnym miejscu) dostęp do rynku pracy (w tym w okolicznych ośrodkach miejskich).

W analizowanych latach 2010-2020 odnotowywano w gminie ujemny przyrost naturalny (za wyjątkiem lat: 2010, 2012-2013, 2016 i 2017-, kiedy wskaźnik ten miał wartość dodatnią). Średnia (ww. okresu) stopa przyrostu naturalnego w gminie osiągnęła wartość -1. Analiza wielkości przyrostu naturalnego w gminie nie pozwala na określenie jakiegokolwiek tendencji – wielkości te z roku na rok podlegają znacznym fluktuacjom. Przy czym średnia liczba zgonów z lat 2010-2020 przewyższa nieznacznie średnią liczbę urodzeń.

W latach 2010-2020 rzeczywisty przyrost naturalny ludności gminy Świdnica był dodatni i wahał się od 31 w 2018 r. do 226 w latach 2010 i 2012. Średni rzeczywisty przyrost naturalny w analizowanym okresie osiągnął wartość aż 124.

Należy podkreślić, że przywołane powyżej dane statystyczne GUS dotyczące mieszkańców gminy, prawdopodobnie nie uwzględniają mieszkańców „czasowych”, tj. takich, którzy zasiedlają tzw. „drugie domy”, czyli domy (lub mieszkania), „które najczęściej spełniają funkcje wypoczynkowe, rekreacyjne, turystyczne lub mieszkaniowe, głównie w okresie wejścia w wiek poprodukcyjny” [Czarnecki A., Heffner K., 2008 r.]. Trudno nawet oszacować ilu takich mieszkańców w gminie jest (w statystyce publicznej, ani w Urzędzie Gminy nie zbiera się obecnie takich danych). Jednak ze względu na lokalne uwarunkowania, w tym krajobrazowe i położenie w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich, prawdopodobnie takie domy na obszarze gminy występują. Okresowo (w dni wolne od pracy) w niektórych wsiach gminy, m.in. w Lubachowie - najbardziej atrakcyjnych dla przyjezdnych, liczba mieszkańców zauważalnie wzrasta. Przewiduje się, że trend ten będzie się rozwijał. W przypadku Gminy Świdnica, poza ww. walorami krajobrazowymi i przyrodniczymi (Góry Sowie należą niewątpliwie do atrakcji ponadregionalnej), atrakcyjne dla potencjalnych nabywców „drugich domów”, może być także dogodne połączenie gminy z regionem, w tym połączenie komunikacją kolejową. Według aktualnych (na grudzień 2019 r.) informacji PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. przywrócenie połączenia kolejowego na linii kolejowej nr 285 relacji: Wrocław - Sobótka - Świdnica oraz na linii nr 771 relacji Świdnica Przedmieście – Świdnica Miasto zaplanowano na koniec 2021 r.

Struktura wiekowa populacji gminy jest wciąż korzystna. Jednak zwiększający się odsetek osób w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszający się odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, będzie prowadził do sukcesywnego starzenia się populacji gminy (tabela nr 5.2.3.). Z analizy struktury ludności gminy wynika bowiem, że od 2013 r. generalnie maleje liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, przy czym corocznie utrzymuje się na poziomie niespełna 19% populacji gminy, co jest wartością wyższą od średniej województwa dolnośląskiego (16,9%) i porównywalną ze średnią krajową (liczba osób w wieku przedprodukcyjnym od 2009 r. corocznie stanowi około 18% ogółu ludności Polski). Jednocześnie w analizowanym okresie w gminie Świdnica widoczny jest systematyczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Tendencja ta zauważalna jest w całej Polsce i z pewnością będzie się nasilała w następnych latach (zgodnie z prognozami demograficznymi GUS).

Tabela nr 5.2.3. Zmiany struktury ludności gminy oraz wskaźniki obciążenia demograficznego w gminie Świdnica.

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmiana w latach 2010-2020
Przed-produkcyjna [%]	19,5	19,3	19,2	19,4	19,2	19,2	18,9	18,7	18,7	18,8	18,7	-0,8
Produkcyjna [%]	66,9	66,8	66,4	65,7	65,4	64,6	64,4	63,7	63,0	62,2	61,4	-5,5
Po-produkcyjna [%]	13,6	13,9	14,4	15,0	15,5	16,2	16,8	17,7	18,3	19,0	19,9	6,3
Wskaźnik 1 *	49,6	49,7	50,6	52,3	53,0	54,8	55,4	57,0	58,8	60,8	62,9	13,3
Wskaźnik 2 **	69,8	72,3	75,1	77,3	80,7	84,6	88,7	94,7	97,8	100,8	106,2	36,4

* Wskaźnik 1 – ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym [%]

** Wskaźnik 2 – ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym [%]

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Warto podkreślić, że do 2011 r. w całej Polsce sukcesywnie wzrastała liczba osób w wieku produkcyjnym. Do tego czasu w wiek produkcyjny wchodziłi ludzie urodzeni w pierwszej połowie lat 70-tych i w drugiej połowie lat 80-tych XX wieku, tj. roczniku wyżyć demograficznych. Natomiast od 2010/2011 roku odsetek ludności w wieku produkcyjnym generalnie w Polsce maleje. W gminie Świdnica spadek ten jest także zauważalny i ma charakter systematyczny. Dlatego należy

założyć dalszy ubytek ludności gminy w wieku produkcyjnym w kolejnych latach – zwłaszcza przy malejącym odsetku ludności gminy w wieku przedprodukcyjnym.

Tendencje demograficzne gminy Świdnica obrazują dwa wskaźniki obciążenia demograficznego, a zwłaszcza wskaźnik liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (wskaźnik 2 w powyższej tabeli nr 5.2.3.). Wielkość tego wskaźnika od początku analizowanego okresu (tj. od 2010 r.) sukcesywnie wzrasta.

W strukturze płci gminy Świdnica w całym analizowanym okresie (tj. w latach 2010-2020) widoczna jest niewielka przewaga kobiet (tabela nr 5.2.4.). Średni w omawianym okresie feminizacji w gminie osiągnął wartość 101. Taka wielkość wskaźnika feminizacji, tj. przewaga liczby kobiet w stosunku do mężczyzn, jest typowa dla województwa dolnośląskiego (w tym obszarów wiejskich) – województwo to należy bowiem do jednego z najbardziej sfeminizowanych (po województwach łódzkim i mazowieckim) obszarów kraju.

Tabela nr 5.2.4. Zmiany współczynnika feminizacji w gminie według faktycznego miejsca zamieszkania w gminie Świdnica.

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmiana w latach 2010-2020
Współczynnik feminizacji [%]	01	01	01	01	02	02	02	02	02	02	02	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Analiza wszystkich z przywołanych wcześniej danych statystycznych pozwala przewidywać dalszy przyrost liczby ludności zamieszkującej w gminie Świdnica, a co za tym idzie przede wszystkim rozwój struktury funkcjonalno-przestrzennej i rozwój ekonomiczny gminy. Bowiem w gminie można zaobserwować korzystne zjawiska demograficzne, tj. dodatni przyrost rzeczywisty i dodatnie saldo migracji. Jednocześnie jednak w gminie zauważalne jest ujemny przyrost naturalny oraz niekorzystne zjawisko demograficzne, obserwowane w rosnących wskaźnikach obciążenia demograficznego - wzrastający udział ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym oraz rosnący udział liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. Wzrost pierwszego z powyższych wskaźników jest niekorzystny głównie z punktu widzenia finansów publicznych, natomiast wzrost tego drugiego wskazuje na starzenie się populacji.

W celu utrzymania pozytywnych zjawisk demograficznych występujących w gminie Świdnica należy utrzymywać atrakcyjne warunki osiedlania się w gminie, tj.: ze zróżnicowaną ofertą mieszkaniową, odpowiednią infrastrukturą społeczną i komunikacyjną, z dostępem do rynku pracy. Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę na to, by infrastruktura społeczna służyła każdej z grup wiekowych. Dla rozwoju gminy istotne jest także utrzymanie na jej obszarze jak największej liczby młodzieży i zachęcanie młodych rodzin do osiedlania się właśnie w tej gminie. Pomoże to odsunąć w czasie proces starzenia się społeczności lokalnej. Ponadto warto rozważyć utworzenie i promocję w gminie szkół zawodowych i wyższych o profilach kształcenia, zapewniających pracę w gminie/regionie. Pozwoliłoby to na zatrzymanie w gminie przynajmniej części z osób młodych i wykształcenie ich zgodnie z potrzebami lokalnego rynku pracy.

5.3. Prognozy demograficzne.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe zmiany populacji gminy oraz obserwowane zarówno pozytywne (dodatni przyrost naturalny i dodatnie saldo migracji), jak i negatywne (rosnące wskaźniki obciążenia demograficznego; o czym mowa szerzej w poprzednim rozdziale 5.2.) zjawiska demograficzne, można ostrożnie założyć, że w przypadku utrzymania się dotychczasowych korzystnych tendencji, populacja gminy Świdnica będzie sukcesywnie zwiększała się. Wprawdzie populacja gminy wchodzi powoli w fazę dojrzałości (pod względem wieku), ale jest wciąż stosunkowo młoda. Takie cechy biologiczne pozwalają obecnie na co najmniej utrzymanie liczebności populacji na stabilnym poziomie, oczywiście pod warunkiem znikomych zmian struktury ludności na skutek ruchów emigracyjnych. Potwierdzają to ostatnie (opracowane w 2014 r.) prognozy demograficzne Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) tj. „Prognoza ludności na lata 2014-2050” oraz „Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050”. Według tych prognoz przewiduje się m.in. wzrost liczby ludności wiejskiej województwa dolnośląskiego o 4,7% do 2035 r. i o 3,29% do 2050 r., przy jednoczesnym spadku populacji całego województwa o 7% do 2035 r. i o 16% do 2050 r. Natomiast prognozy dla ogółu gmin powiatu świdnickiego przewidują spadek liczby ludności. Przy czym spadek ten już obecnie zauważalny jest w wielu gminach powiatu, ale nie w gminie Świdnica. Można zatem założyć, że omawiana gmina nie podlega jeszcze trendom demograficznym, jakie uwidaczniają się w powiecie.

Biorąc pod uwagę powyższe założenia prognoz demograficznych w 2050 r. gmina Świdnica może liczyć około 17 550 (według prognozy GUS dla ludności wiejskiej województwa dolnośląskiego).

Według autorów ww. prognoz demograficznych GUS zmiana liczby ludności ma być spowodowana zarówno przez wartość (ujemną/dodatnią) przyrostu naturalnego, jak i wartość (ujemną/dodatnią) salda migracji - w przypadku gminy Świdnica oba z tych wskaźników mają od lat wartość dodatnią (o czym mowa szerzej w rozdziale 5.2.), co pozwala prognozować dalszy wzrost liczby mieszkańców gminy.

Przywołane powyżej prognozy demograficzne GUS są bardzo ogólne (dla wszystkim gmin wiejskich województwa dolnośląskiego czy powiatu świdnickiego). Ponadto nie uwzględniają lokalnych uwarunkowań i zjawisk demograficznych występujących w gminie Świdnica. Biorą za to np. pod uwagę tendencje związane z wyludnianiem się obszarów wiejskich, obserwowane w ostatnich latach w Polsce, a także w szeregu innych krajów europejskich. Na obszarach tych negatywne zjawiska w postaci likwidowania miejsc pracy, skutkują kolejnymi negatywnymi procesami związanymi z zamykaniem obiektów infrastruktury społecznej i spadkiem atrakcyjności osiedleńczej wsi. Przy czym tendencje te nie są obecnie widoczne jeszcze w gminie Świdnica. Wręcz przeciwnie – z analizy salda migracji wynika, że corocznie spora liczba osób osiedla się na obszarze gminy. Wynika to prawdopodobnie z braku zależności mieszkańców gminy od miejsca pracy – większość mieszkańców od lat pracuje poza gminą, w tym w okolicznych dużych ośrodkach miejskich.

Powyższe uwarunkowania uwzględniono w opracowaniu pt. „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)” sporządzonym przez GUS (z lat 2013-2014) oraz w „Prognozie demograficznej dla gmin województwa dolnośląskiego do 2035 r.”, opublikowanej przez Instytut Rozwoju Terytorialnego (IRT) z Wrocławia (w 2015 r.). Mankamentami tych prognoz jest zbyt krótki - jak na potrzeby bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę – okres prognostyczny (tj. do 2030 r. w przypadku prognozy GUS i do 2035 r. w przypadku prognozy IRT).

Według ww. prognozy demograficznej GUS w gminie Świdnica w 2030 r. będzie 18 327 mieszkańców.

W dokumencie IRT uwzględniono długofalową prognozę demograficzną GUS z 2014 r. i jednocześnie lokalne uwarunkowania oraz zjawiska demograficzne występujące w poszczególnych gminach województwa dolnośląskiego. W związku z powyższym zaletą prognozy IRT jest to, że jest ona stosunkowo nowa i ma szczegółowy zakres przestrzenny, gdyż

odnosi się do poszczególnych gmin województwa, a nie jak prognozy GUS ogólnie do wsi województwa bądź powiatu. Według omawianej prognozy IRT w 2035 r. gmina Świdnica będzie liczyła 18 564 mieszkańców.

Gdyby przyjąć, że liczba ludności gminy będzie wzrastać w dotychczasowym tempie – wg danych z Urzędu Gminy - co jest założeniem bardzo optymistycznym w 2049 r. w gminie będzie 19 530 stałych mieszkańców. Do tego w gminie będą osiedlali się nowi mieszkańcy, przybywający „za pracą”, a także obecni mieszkańcy miasta Świdnica (trend rozwoju „osiedli sypialnianych” na obrzeżach miasta Świdnica, na obszarze gminy Świdnica, jest zauważalny i zakłada się jego dalszy rozwój – zwłaszcza ze względu na stosunkowo niewielki rezerwy terenów dla zabudowy mieszkaniowej w mieście). Jednocześnie zakłada się także, że na obszarze gminy będzie wzrastać liczba mieszkańców czasowych, tj. zasiedlających „drugie domy”. Zakłada się, że w 30-letniej perspektywie liczba tych czasowych mieszkańców gminy będzie wynosiła 30% prognozowanej liczby mieszkańców stałych, tj. łącznie 5 859 osób.

Zatem, biorąc pod uwagę powyższe, w 2049 r. gmina Świdnica może liczyć 29 000 mieszkańców.

Reasumując, prognozowane zmiany demograficzne w gminie Świdnica są optymistyczne i pozwalają na założenie dalszego rozwoju populacji gminy. Zmiany te niewątpliwie będą miały wpływ na lokalny rynek nieruchomości, co uwzględniono w bilansie terenów przeznaczonych pod zabudowę, sporządzonym na potrzeby niniejszego Studium.

6. WARUNKI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW.

6.1. Mieszkalnictwo.

W 2019 r. zasoby mieszkaniowe gminy wynosiły (według danych GUS) 5 786 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 548 438 m², w których znajdowało się 25 405 izb (tabela nr 6.1.1.). Przeciętne mieszkanie w gminie w 2019 r. składało się z 4,4 izby, o łącznej powierzchni użytkowej 94,79 m².

W analizowanym okresie tj. w latach 2008-2019, zwiększyła się średnia powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie Świdnica. W 2019 r. (z którego pochodzą najbardziej aktualne dane GUS dotyczące omawianego wskaźnika) średnia powierzchnia użytkowa mieszkania w gminie (94,79 m²) była znacznie wyższa, niż generalnie w powiecie świdnickim (69,30m²) i w województwie dolnośląskim (72,69 m²). Korzystna, na tle regionu, w gminie Świdnica jest także wielkość wskaźnika powierzchni użytkowej mieszkania przypadającej na jednego mieszkańca

(31,70 m² w 2019 r.) - wartość tego wskaźnika dla gminy jest wyższa niż dla ogółu gmin powiatu świdnickiego (27,00 m²) i średniej wojewódzkiej (30,30 m²). Niemniej wielkość omawianego wskaźnika, zarówno w gminie Świdnica, jak i średnio w gminach powiatu i województwa, jest znacząco niższa od średniej notowanej w krajach Europy Zachodniej, gdzie kształtuje się na poziomie około 50 m² powierzchni użytkowej na 1 mieszkańca.

Biorąc pod uwagę fakt, iż wielkość wskaźnika powierzchni użytkowej mieszkania przypadającej na jednego mieszkańców gminie Świdnica już jest wyższa od wielkości wskaźnika ogólnopolskiego ogółem (28,7 m² w 2019 r.) i wyłącznie dla gmin wiejskich (29,8 m² w 2019 r.), należy spodziewać się, że w długoletniej perspektywie wartość tego wskaźnika w gminie będzie nadal wzrastała, zbliżając się do wielkości zachodnioeuropejskich. Będzie to uwarunkowane po pierwsze tendencją budowania mieszkań głównie w zabudowie jednorodzinnej, o znacznie większej powierzchni użytkowej niż mieszkania w zabudowie wielorodzinnej (zjawisko to obserwowane jest już obecnie). Taka tendencja – z dużym prawdopodobieństwem – utrzyma się także w okresie perspektywicznym. Można zatem założyć, że przyrost zasobów mieszkaniowych w gminie będzie realizowany w zdecydowanej większości przez właścicieli indywidualnych. Ponadto będzie można zaobserwować wówczas spadek współczynnika ilości osób przypadających na mieszkanie, który obecnie w gminie Świdnica jest wyższy, niż w innych analizowanych jednostkach terytorialnych. Będzie to spowodowane przenoszeniem się ludności z domów wielopokoleniowych do nowych budynków jednorodzinnych. Omawiane zjawisko rozgęszczania zaludnienia będzie ponadto związane ze zmianami w modelu rodziny, tj. dominacją par z jednym dzieckiem. Tendencje takie obserwowane są już obecnie w całym kraju.

Według standardów europejskich o jakości mieszkania świadczy „dostępność wystarczającej przestrzeni w lokalu. Wskaźnik przeludnienia określa odsetek osób zajmujących przeludnione mieszkania, biorąc pod uwagę liczbę pomieszczeń dostępnych w gospodarstwie domowym, wielkość gospodarstwa domowego oraz wiek jego członków i ich sytuację rodzinną.” [Eurostat, Dane statystyczne...]. Pomimo, iż mieszkania położone na obszarze gminy Świdnica są stosunkowo duże, wyższa niż w powiecie, ale niższa niż w województwie, jest tu liczba osób przypadających na izbę. Według standardów europejskich mieszkania te uznaje się za przeludnione. Należy dodać, że w 2016 r. sytuacja taka dotyczyła ponad 40% mieszkań w Polsce. Według danych Eurostatu w 2016 r. 1/6 ludności Unii Europejskiej mieszkała w przeludnionych lokalach. Zatem jest to problem wielu krajów, nie tylko Polski.

Tabela nr 6.1.1. Dane dotyczące mieszkań oraz standardy powierzchniowe mieszkań.

Wyszczególnienie	Gmina Świdnica				Powiat świdnicki 2019 r.	Województwo dolnośląskie 2019 r.
	2008 r.	2012 r.	2019 r.	2008-2019		
Liczba mieszkańców (zamieszkałych)	15 556	16 719	17 311	1 755,0	156 921	2 900 163
Liczba mieszkań	4 883	5 291	5 786	903,0	61 212	1 208 215
Liczba izb	19 369	22 786	25 405	6 036,0	222 747	4 613 649
Powierzchnia użytkowa w m ²	401 526	479 778	548 438	146 912,0	4 241 775	87 830 999
Powierzchnia użytkowa/mieszkanie (w m ²)	82,23	90,68	94,80	12,6	69,3	72,7
Liczba osób/mieszkanie	3,19	3,16	2,99	-0,2	2,56	2,40
Liczba osób/izbę	1,24	1,36	0,68	-0,6	0,70	0,63
Powierzchnia użytkowa/osobę (w m ²)	25,81	28,70	31,7	5,9	27,0	30,3

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2019 r. większość mieszkań w gminie Świdnica była wyposażona w instalacje techniczno-sanitarne w postaci: wodociągu, ustępu spłukiwanego, łazienki i centralnego ogrzewania (tabela nr 6.1.2.). Największy odsetek mieszkań (96,4%) posiadał dostęp do sieci wodociągowej. Przy czym, jak wynika z analizy danych statystycznych, dostęp do tej podstawowej instalacji był w gminie od lat na stosunkowo wysokim poziomie (porównywalnym z gminami powiatu świdnickiego i województwa dolnośląskiego). Dotyczy to także ustępu spłukiwanego – odsetek wyposażenia świdnickich mieszkań w tą instalację w analizowanym okresie utrzymywał się na wysokim poziomie (90,9% w 2019 r.), porównywalnym z innymi analizowanymi jednostkami terytorialnymi.

Stosunkowo wysoki, jak na gminę wiejską, w 2019 r. był odsetek wyposażenia mieszkań w gminie Świdnica w gaz sieciowy (14,3%). W zakresie wyposażenia mieszkań w tę instalację w gminie odnotowano umiarkowany wzrost w ostatnich latach (o 4,3% w 2019 r. względem 2008 r.). Dość duży wzrost - o ponad 10% w stosunku do stanu z 2008 r. – odnotowano natomiast w odniesieniu do wyposażenia mieszkań w gminie Świdnica w centralne ogrzewanie – w 2019 r. w instalację tą było wyposażonych około 70% mieszkań w gminie.

Reasumując, na tle układów osadniczych powiatu świdnickiego i województwa dolnośląskiego, mieszkania w gminie Świdnica są stosunkowo dobrze wyposażone w wodociągi, ustępy spłukiwane i łazienki. Porównywalny ze standardami powiatu świdnickiego jest także odsetek mieszkań w gminie wyposażonych w centralne ogrzewanie. Natomiast na tle województwa dolnośląskiego stopień wyposażenia mieszkań w gminie Świdnica w omawianą instalację jest niższy. Dotyczy to

także gazu sieciowego. Przy czym warto podkreślić, że odsetek wyposażenia mieszkań w gminie Świdnica w gaz sieciowy jest wysoki, w porównaniu z innymi gminami wiejskimi powiatu świdnickiego. „Znaczna część budynków na obszarze gminy wymaga termomodernizacji oraz zmiany sposobu ogrzewania” [Tutaj J. i inni, 2019 r.].

Tabela nr 6.1.2. Standard wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne.

	Gmina Świdnica		Powiat świdnicki		Województwo dolnośląskie	
			Ogółem	Gminy wiejskie	Ogółem	Gminy wiejskie
	2008 r.	2019 r.	2019 r.	2019 r.	2019 r.	2019 r.
	%	%	%	%	%	%
wodociąg	95,1	96,4	98,5	96,0	98,7	96,8
ustęp splukiwany	78,2	90,9	92,4	89,9	95,1	93,0
łazienka	80,2	88,3	89,9	86,9	93,0	89,7
centralne ogrzewanie	60,1	70,8	75,9	70,7	82,2	78,1
gaz sieciowy	9,9	14,3	68,7	8,7	64,7	21,9

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Z analiz danych statystycznych wynika, że na obszarze gminy następuje sukcesywny, dość dynamiczny przyrost liczby mieszkań. W latach 2008-2019 w gminie oddano bowiem do użytku 1000 mieszkań (tabela nr 6.1.3.). Większość tych obiektów została zaklasyfikowana jako indywidualne budownictwo mieszkaniowe - według GUS jest to budownictwo realizowane przez osoby fizyczne, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe, z przeznaczeniem na użytek własny inwestora i jego rodziny lub na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych jego pracowników, bądź na sprzedaż lub wynajem (w celu osiągnięcia zysku). Wśród nowo oddanych mieszkań znalazły się także mieszkania powiększające zasoby gminy (tj. łącznie 14 mieszkań komunalnych).

Na tle gminy Świdnica w analizowanym okresie, tj. w latach 2008-2019, najwięcej mieszkań oddano do użytkowania w miejscowości Komorów (166 mieszkań, co stanowiło 16,6% ogółu liczby oddanych mieszkań w analizowanym okresie; wg danych GUS), a następnie we wsiach Witoszów Dolny (130 mieszkań, tj. 13,00% ogółu liczby oddanych mieszkań) i Słotwina (112 mieszkań, tj. 11,20% ogółu liczby oddanych mieszkań). Bardzo mały ruch inwestycyjny w zakresie budownictwa mieszkalnego odnotowano natomiast we wsiach: Jakubów (1 mieszkanie oddane do użytku w analizowanym okresie), Krzyżowa (2 mieszkania oddane do użytku), Modliszów, Niegoszów i Sulisławice (po 3 mieszkania oddane do użytku)

Na tle regionu sukcesywny przyrost liczby mieszkań w gminie Świdnica jest dość dynamiczny - w latach 2008-2019 w gminie oddano do użytku niemal 6 razy więcej mieszkań niż w wiejskiej

części gminy Strzegom czy 4 razy więcej mieszkań, niż w gminie Bielawa. Niemniej, co należy podkreślić, „dostępność mieszkań w gminie Świdnica, wynosząca jedynie 326,1 mieszkania na 1000 mieszkańców, jest znacznie niższa niż średnio w kraju (375,7), województwie dolnośląskim (402,7) oraz powiecie świdnickim (380,8)” [Tutaj J. i inni, 2019 r.].

Do zasobów mieszkaniowych gminy należą także pustostany. Ostatnie dane GUS dotyczące takich mieszkań w gminie pochodzą z 2002 r. Dane te są już zatem nieaktualne. Warto byłoby zbierać i weryfikować na bieżąco informacje dotyczące niezamieszkałych mieszkań w gminie, by móc odpowiednio programować i planować rozwój oferty mieszkaniowej dla poszczególnych miejscowości.

Tabela nr 6.1.3. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2008-2019.

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Razem 2008-2019
Liczba mieszkań	Gmina Świdnica												
	120	157	54	86	63	57	56	76	58	69	73	131	1000
	Gmina Marcinowice												
	10	19	24	11	14	17	15	12	15	26	14	17	194
	Gmina Bielawa												
	18	17	26	13	59	16	9	15	12	39	13	6	243
Gmina Strzegom – obszar wiejski													
7	17	14	14	19	20	14	13	10	19	12	16	174	

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

O rozwoju zabudowy na obszarze gminy Świdnica świadczy także analiza decyzji o warunkach zabudowy. Z informacji uzyskanych z Urzędu Gminy Świdnica wynika, że w latach 2014-2019 wydano 32 decyzje o warunkach zabudowy dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (w tym decyzje o zmianie sposobu użytkowania budynków gospodarczych na mieszkalne). Najwięcej spośród tych decyzji wydano w 2014 r. (8, tj. 25% ogółu decyzji wydanych w analizowanym okresie), a następnie w 2017 r. (7, tj. 21,88% ogółu decyzji). Znaczna część decyzji dotyczyła wsi Grodziszczce (9, tj. 28,13% ogółu decyzji wydanych w analizowanym okresie). Stosunkowo dużo decyzji o warunkach zabudowy dla zabudowy mieszkaniowej wydano także dla planowanej zabudowy w miejscowościach Lutomia Górna (8, tj. 25% ogółu decyzji) i Lutomia Dolna (6, tj. 18,75% ogółu decyzji). Ponadto w analizowanym okresie decyzje o warunkach zabudowy dla zabudowy mieszkaniowej wydano także w odniesieniu do działek we wsiach: Wieruszów (4, tj. 12,5% ogółu decyzji), Krzczonów (2, tj. 6,25% ogółu decyzji), Bojanice, Jagodnik

i Krzyżowa (po 3,13% ogółu decyzji).

Na dalszy rozwój mieszkalnictwa w gminie będzie miała przede wszystkim wpływ atrakcyjność osiedleńcza gminy, rozumiana jako dostępność atrakcyjnych miejsc pracy, usług (w tym oświaty) i terenów rekreacyjnych. Duże znaczenie będzie miało także utrzymywanie na wysokim poziomie jakości przestrzeni i dbanie o ład przestrzenny miejscowości, w tym urbanistyczny i architektoniczny oraz tworzenie odpowiedniego wizerunku poszczególnych wsi, jako miejsc atrakcyjnych do zamieszkiwania.

6.2. Infrastruktura społeczna.

6.2.1. Edukacja.

Edukacja na obszarze gminy oferowana jest dla dzieci od 12 miesiąca życia. Do klubu dziecięcego, mającego swoją siedzibę we wsi Boleścín, mogą uczęszczać dzieci w wieku od 1 do 3 lat. Do klubu tego w 2017 r. uczęszczało jedynie 20 dzieci. Zatem niewielki odsetek najmłodszych dzieci ma dostęp do opieki żłobkowej.

Na obszarze gminy – w Pszennie – powstaje także publiczna placówka żłobkowo-przedszkolna (otwarcie żłobka zaplanowano na koniec 2021 r., a przedszkola w pierwszej połowie 2022 r.). Według informacji z Urzędu Gminy ta nowa placówka będzie mieściła 3 oddziały żłobkowe (po maksymalnie 24 dzieci/oddział) i 2 oddziały przedszkolen (po maksymalnie 25 dzieci/oddział). Dzieciom w wieku od 3 do 6 lat dedykowanych jest obecnie 9 placówek. Przedszkola działają we wsiach: Witoszów Dolny, Pszenno, Bystrzyca Dolna. Ponadto przy szkołach podstawowych (o których mowa w dalszej części niniejszego rozdziału) funkcjonują oddziały przedszkolne. Placówki te obsługują mieszkańców całej gminy. Należy przy tym podkreślić, że część z dzieci z obszaru gminy uczęszcza do przedszkoli położonych poza jej granicami, w tym w mieście Świdnica.

Do placówek przedszkolnych funkcjonujących na obszarze gminy w 2018 r. uczęszczało 441 dzieci (wg danych GUS). Liczba ta przewyższała liczbę miejsc – 368 – jaką dysponowały te placówki. Świadczy to o niedoborze miejsc w przedszkolach na obszarze gminy Świdnica. Jest to szczególnie widoczne w zestawieniu ww. danych z tymi dotyczącymi odsetka dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Bowiern według danych statystycznych (tabela nr 6.2.1.1.) w 2018 r. wychowaniem przedszkolnym było objętych nieco ponad 64% dzieci w wieku przedszkolnym z obszaru gminy Świdnica. Odsetek ten był porównywalny z odsetkiem dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ogólnie w gminach wiejskich powiatu świdnickiego, ale

niższy niż w gminach wiejskich województwa dolnośląskiego czy Polski. Należy przy tym podkreślić, że na wielkość tego wskaźnika dla gminy Świdnica z pewnością ma wpływ jej położenie względem miasta Świdnica. Miasto to bowiem także zapewnia dostęp do edukacji przedszkolnej, z której korzystają – patrząc na wielkość omawianego wskaźnika w 2018 r. – zapewne także dzieci z obszaru gminy Świdnica. Zatem w tym przypadku jest prawdopodobne, że rzeczywisty odsetek dzieci w wieku 3-6 lat z obszaru gminy Świdnica objętych wychowaniem przedszkolnym, jest większy od statystycznego.

Na przestrzeni analizowanych lat 2008-2018 w gminie Świdnica odsetek dzieci w wieku od 3 do 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wzrastał, ale nadal nie osiągnął wskaźnika ogólnowojewódzkiego czy krajowego.

Tabela nr 6.2.1.1. Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym.

Jednostka terytorialna	Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym [%]					
	2008 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2016 r.	2018 r.
Gmina Świdnica	43,4	47,9	46,6	54,6	55,8	64,4
Miasto Świdnica	73,7	81,5	83,9	97,1	98,5	108,5
Powiat świdnicki – ogółem	58,4	64,9	67,2	78,2	77,9	88,4
Powiat świdnicki – gminy wiejskiej	b.d.	b.d.	42,6	54,3	50,8	64,2
Województwo dolnośląskie – ogółem	63,6	68,5	71,7	82,3	80,1	90,5
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	43,2	50,1	54,8	65,9	66,3	76,6
Polska - ogółem	63,1	68,0	71,6	82,3	80,7	89,5
Polska – gminy wiejskie	45,8	52,7	58,8	69,5	69,1	77,3

b.d.-brak danych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego.

Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w gminie Świdnica w latach 2008-2018 (tabela nr 6.2.1.2.) podlegała fluktuacjom, przy czym od 2014 r. zauważalny jest wzrost liczby dzieci uczęszczających do przedszkola, co wynika generalnie z przyrostu w tym okresie liczby dzieci w wieku przedszkolnym. Warto tu podkreślić, że pomimo zniesieniem obowiązku szkolnego dla 6-latków w roku przedszkolnym 2016/2017 liczba dzieci w przedszkolach na obszarze gminy nie zwiększyła się znacząco.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego wskaźnik liczby dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w gminie Świdnica zmniejszył się z 3,22 osoby w 2008 r. do 1,33 osoby w 2018 r. Przy czym tendencja spadku wielkości omawianego wskaźnika była zauważalna (w analizowanych latach) generalnie we

wszystkich gminach województwa dolnośląskiego i powiatu świdnickiego. W 2018 r. wskaźnik liczby dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego był w gminie Świdnica wyższy, niż w gminach wiejskich województwa dolnośląskiego (1,17 osoby), ale niższy niż w gminach wiejskich powiatu świdnickiego (1,63 osoby). W analizowanym roku liczba dzieci w wieku przedszkolnym w gminie Świdnica była większa niż liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego, o czym wspomniano już wcześniej.

Tabela nr 6.2.1.2. Zestawienie liczby ośrodków edukacyjnych, liczby dzieci/uczniów oraz miejsc w placówkach w gminie Świdnica w latach 2008-2018.

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	przedszkola										
ogółem	9	13	11	11	12	13	12	13	12	12	9
oddziały	13	18	18	17	20	21	20	20	22	22	21
miejsca	125	229	205	259	282	319	277	297	327	335	368
dzieci	244	320	314	325	354	409	367	350	411	420	441
	szkoły podstawowe										
ogółem	8	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
pomieszczenia	82	71	71	71	70	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
oddziały	58	53	53	53	54	54	53	58	56	67	78
uczniowie	928	885	857	879	853	849	909	1008	946	1124	1324

b.d.-brak danych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego.

Na obszarze gminy w roku szkolnym 2019/2020 działa 6 szkół podstawowych. Są to placówki we wsiach: Bystrzyca Górna, Grodziszczce, Lutomia Dolna, Mokrzyszów, Pszenno i Witoszów Dolny. W latach poprzednich czynna była także jeszcze jedna placówka. W 2018 r. (według danych GUS) do szkół podstawowych na obszarze gminy Świdnica uczęszczało łącznie 1324 uczniów, zgrupowanych w 78 oddziałach (średnio 17 uczniów/oddział).

W analizowanym okresie od 2008 r. do 2018 r. liczba uczniów szkół podstawowych w gminie podlegała fluktuacjom, z wyraźną tendencją wzrostową w latach 2014-2015 i od 2017 r. Zauważalny znaczący wzrost liczby uczniów szkół podstawowych gminy w 2014 r. i w 2015 r. (względem lat poprzednich) spowodowany był generalnie zmianami demograficznymi oraz ustanowieniem obowiązku szkolnego dla dzieci 6-letnich. Obowiązek ten zniesiono. Niemniej ustanowiono nowy, tj. obowiązek odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego dla dzieci 6-letnich. Zatem rosnący od 2017 r. odsetek dzieci w szkołach podstawowych wynika zapewne w

ustanowieniu w tych szkołach oddziałów przedszkolnych dla 6-latków.

Na obszarze gminy nie ma placówek oświatowych oferujących nauczanie ponadpodstawowe. Działające dotychczas (ostatni rocznik zakończył edukację w roku szkolnym 2016/2017) na obszarze gminy gimnazja w Pszennie, Lutomi Dolnej i w Witoszowie Dolnym, zostały przekształcone w szkoły podstawowe. Istniejąca w gminie sieć placówek wychowania i oświaty wydaje się wystarczająca dla obecnych i przyszłych potrzeb gminy (biorąc pod uwagę obecne tendencje demograficzne w gminie).

6.2.2. Kultura i rozrywka.

Działalność kulturalna skupia się przy Gminnym Ośrodku Kultury, Sportu i Rekreacji. „Aktywność ośrodka przyczynia się do poszerzenia zainteresowań mieszkańców gminy kulturą, sztuką profesjonalną i amatorską, tradycjami i obrzędami, ułatwiła również rozwój ich talentów i uzdolnień. Ma również na celu umożliwiać też ciekawe zorganizowanie czasu wolnego dzieci, młodzieży czy dorosłych, poprzez zajęcia zespołów pieśni i tańca, formacji tanecznych czy grup śpiewaczych” [Tutaj J. i inni, 2019 r.].

Na obszarze gminy działa Gminna Biblioteka Publiczna z siedzibą w Pszennie. Jej filie zlokalizowane są we wsiach: Bystrzyca Górna, Grodziszczce i Lutomia Górna. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2020 r. z Gminnej Biblioteki Publicznej (łącznie z filiami), której zasoby wynosiły wówczas 23473 pozycji, skorzystało 699 czytelników. Wypożyczyli oni 17 272 woluminów, co stanowiło niespełna 25 książek na czytelnika. Z analizy danych statystycznych wynika, że w gminnej bibliotece i jej filiach z roku na rok (od 2008 r.) sukcesywnie zmniejszał się księgozbiór – sytuacja ta poprawiła się jednak w ostatnich latach. Ubywa przy tym (od 2016 r.) czytelników.

Na obszarze gminy – w Lubachowie – działa także Szkolne Schronisko Młodzieżowe. Ponadto „istotną rolę w życiu kulturalnym pełni również Fundacja „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego – organizacja promująca działalność międzynarodowego centrum spotkań i wymiany młodzieżowej oraz popularyzację dziedzictwa z Kręgu Krzyżowej, mająca swoją siedzibę na terenie gminy Świdnica. Prowadzone przez nią Międzynarodowe Centrum Spotkań Młodzieży organizuje spotkania młodzieży, seminaria historyczne oraz imprezy kulturalne” [Tutaj J. i inni, 2019 r.].

Ofertę kulturalną gminy można podsumować jako stosunkowo bogatą, zwłaszcza dla dzieci i

osób starszych. Brakuje bardziej rozbudowanej oferty dla młodzieży. Warto byłoby także na bieżąco aktualizować ofertę kulturalną instytucji świadczących tego typu usługi tak, by korzystało z niej jak najwięcej mieszkańców oraz by zwiększyć efektywności wykorzystania istniejącej infrastruktury, służącej kulturze i rozrywce.

Urząd Gminy Świdnica wydaje „Więści z Gminy. Biuletyn Informacyjny z Gminy Świdnica”. Publikacja ta zawiera najważniejsze informacje o inwestycjach realizowanych na obszarze gminy, a także wydarzeniach kulturalnych, sportowych i edukacyjnych. Omawiana publikacja dostępna jest zarówno w wersji papierowej, jak i elektronicznej (na oficjalnej stronie internetowej gminy).

6.2.3. Sport i rekreacja.

Infrastrukturę służącą rekreacji i wypoczynkowi na obszarze gminy Świdnica tworzą: kompleks boisk sportowych, hala sportowa i kryta pływalnia w Witoszowie Dolnym, sale gimnastyczne (we wsiach: Bystrzyca Górna, Lutomia Dolna i Pszenno) oraz boiska sportowe (w miejscowościach: Bojanice, Boleścin, Burkatów, Bystrzyca Dolna, Bystrzyca Górna, Grodziszczce, Jagodnik, Komorów, Lutomia Górna - w tym boisko „Orlik”, Makowice, Mokrzeszów, Opoczka, Panków, Pogorzała, Pszenno - w tym boisko o sztucznej nawierzchni przy szkole podstawowej, Słotwina, Stachowice, Wieruszów, Wilków, Wiśniowa i Witoszów Dolny). Ponadto mieszkańcy gminy korzystają z infrastruktury sportowo-rekreacyjnej miasta Świdnica.

Na obszarze gminy działają dwa kluby sportowe. Organizowane są stosunkowo liczne eventy sportowe, w tym cykliczne.

6.2.4. Usługi zdrowia i pomocy społecznej.

Na obszarze gminy nie ma publicznego zakładu opieki zdrowotnej (POZ). Mieszkańcy mogą korzystać z placówek niepublicznych (Niepublicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej - NZOZ) położonych w: Bystrzycy Górnej, Lutomi Dolnej i Pszenno, świadczących usługi na podstawie kontraktów zawartych z Narodowym Funduszem Zdrowia. Poza powyższymi placówkami NZOZ świadczenia zdrowotne - na kontrakcie z NFZ – świadczy także jeden prywatny gabinet lekarski. Według informacji zawartych w „Strategii rozwoju Gminy Świdnica...” do słabych stron gminy należą m.in.: „ograniczony dostęp do podstawowej opieki medycznej”, „słaby dostęp do opieki stomatologicznej” oraz „brak ośrodka stałej i dziennej opieki nad osobami starszymi”.

Na obszarze gminy Świdnica działają dwie apteki – w Lutonii Dolnej i Pszennie. Według danych GUS w 2018 r. przypadało na nie 8 578 osób (w gminach wiejskich powiatu świdnickiego – 9 616 osób/aptekę, a w gminach wiejskich województwa dolnośląskiego – 7 655 osób/aptekę).

Specjalistyczna opieka zdrowotna dla mieszkańców gminy Świdnica oferowana jest w mieście Świdnica. Mieszkańcy gminy mogą także korzystać z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej z siedzibą w Świdnicy. Według informacji zawartych w „Strategii rozwoju Gminy Świdnica...” do słabych stron gminy należą m.in.: „ograniczony dostęp do podstawowej opieki medycznej”, „słaby dostęp do opieki stomatologicznej” oraz „brak ośrodka stałej i dziennej opieki nad osobami starszymi”.

6.2.5. Cmentarze i kościoły.

W gminie Świdnica znajduje się kilka czynnych cmentarzy. Są to nekropolie w: Bolescinie, Bojanicach, Bystrzycy Górnej, Grodziszczu, Lutonii Dolnej, Makowicach, Mokrzyszowie, Pszennicy w Witoszowie. Na obszarze gminy – w obrębie Krzyżowa – znajdują się także miejsce pocmentarne - tzw. Wzgórze Cmentarne.

Z wyników bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę, uwzględniających m.in. dane demograficzne, wynika, że nie ma potrzeby wskazywania nowych lokalizacji dla cmentarzy. Istniejące nekropolie zaspokoją perspektywiczne (na 30 najbliższych lat) potrzeby gminy w zakresie pochówków. Przy czym o konieczności rozbudowy cmentarza czy budowy nowego nie decydują wyłącznie dane demograficzne, a np. potrzeby lokalnej społeczności (by korzystać z cmentarza położonego jak najbliżej miejsca zamieszkania). Dlatego nie wyklucza się realizacji nowych inwestycji cmentarnych na obszarze gminy.

Na obszarze gminy Świdnica funkcjonują parafie rzymsko-katolickie, podlegające pod diecezję świdnicką dekanat Świdnicka Zachód (2 parafie) i dekanat Świdnicka Wschód (5 parafii). W skład dekanatu Świdnicka Wschód wchodzi:

- parafia pw. św. Mikołaja w Pszennie (przy ul. Kościelnej) - obejmuje swoim zasięgiem wsie: Jagodnik, Niegoszów, Miłochów, Pszenno i Wilków.
- parafia pw. św. Michała Archanioła w Wirach – tworzą ją mieszkańcy wsi: Gogołów, Tapadła, Wiry i Wirki. Do parafii przynależy kościół filialny pw. Św. Marcina w Gogołowie.

Natomiast spośród parafii tworzących dekanat Świdnicka Zachód na obszarze gminy Świdnicka

znajdują się:

- parafia Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z kościołem parafialnym w Bystrzycy Górnej i kościołem filialnym pw. św. Józefa w Bystrzycy Dolnej, obejmuje swoim zasięgiem 4 wsie: Burkatów, Bystrzyca Dolna, Bystrzyca Górna i Lubachów.
- parafia NMP Częstochowskiej z kościołem parafialnym pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Bojanicach i kościołem filialnym pw. św. Katarzyny we wsi Makowice. Parafia obejmuje miejscowości: Bojanice, Jakubów, Makowice i Opoczka.
- parafia pw. Św. Anny w Grodziszczu (pod nr 2) - tworzy ją 5 miejscowości, tj.: Boleścín, Grodziszcze, Krzczonów, Krzyżowa i Wieruszów. Poza kościołem parafialnym w Grodziszczu do parafii przynależą kościoły filialne: pw. św. Józefa w Boleścínie, pw. Michała Archanioła w Krzyżowej i pw. Matki Bożej Bolesnej w Krzczanowie.
- parafia Przemienienia Pańskiego w Lutonii Dolnej - tworzy ją 5 wsie: Lutomia Dolna, Lutomia Górna, Lutomia Mała, Stachowiczki i Stachowice.
- parafia Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Witoszowie Dolnym - tworzą ją wsie: Komorów, Pogorzała, Witoszów Dolny i Witoszów Górny.

Na obszarze gminy Świdnica – w Mokrzeszowie – znajduje się także kościół filialny pw. Św. Jadwigi – Kapelle parafii pw. Św. Mikołaja w Pełcznicy (miasto Świebodzice). Zaś kościół w Modliszowie przynależy do parafii pw. Jana Apostoła i Ewangelisty w Wałbrzychu.

6.2.6. Urzędy publiczne i instytucje.

Urząd Gminy Świdnica leży poza obszarem gminy, gdyż na obszarze miasta Świdnica (przy ul. Głowackiego 4). Taka lokalizacja urzędu jest dogodna dla mieszkańców ze względów komunikacyjnych; umożliwia także łączenie podróży do Urzędu Gminy z załatwieniem innych interesów w mieście.

W skład Urzędu Gminy Świdnica wchodzi samodzielne stanowiska oraz 4 Działy: Inwestycji i Infrastruktury Technicznej, Rolnictwa i Ochrony Środowiska, Spraw Obywatelskich i Administracji oraz Budżetu, Rachunkowości i Finansów. Przy Urzędzie Gminy działają wspomniane już we wcześniejszych rozdziałach Gminny Zespół Oświaty, Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji, a także Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej i Świdnickie Gminne Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o.

Ponadto na terenie gminy działa 8 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej (z remizami we

wsiach: Burkatów, Bystrzyca, Gogołów, Grodziszczce, Lutomia, Mokrzyszów, Panków i Witoszów Dolny). Trzy z tych jednostek (tj. OSP Lutomia, OSP Burkatów, OSP Witoszów) włączono do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego [Raport o stanie gminy Świdnica 2020].

6.3. Bezpieczeństwo ludności i jej mienia.

Na obszarze gminy Świdnica zagrożenie bezpieczeństwa ludności i jej mienia związane jest przede wszystkim z zagrożeniem powodziowym. Mowa o nim szerzej w rozdziale 3.4. Zagrożenie dla ludzi stanowi także ruch pojazdów silnikowych, poruszających się po drogach prowadzących przez gminę. Wiele odcinków dróg nie jest bowiem wyposażonych w chodniki, przez co ruch pieszych musi odbywać się poboczem lub bezpośrednio jezdnią. Stanowi to zagrożenie dla ludzi poruszających się w ten sposób. Ponadto zagrożenie niosą ze sobą różnego rodzaju awarie.

7. BAZA EKONOMICZNA GMINY.

7.1. Struktura branżowa gospodarki gminy, rynek pracy.

W 2017 r. w gminie Świdnica zarejestrowanych było 1 612 podmiotów gospodarczych (według GUS), z czego 97,5% należało do podmiotów sektora prywatnego, a pozostałe 2,5% do podmiotów sektora publicznego (tabela nr 7.1.1.). W strukturze branżowej gospodarki gminy dominują zatem podmioty prywatne. Trend taki zauważalny jest generalnie w całym kraju.

Na 1000 mieszkańców gminy Świdnica w 2017 r. przypadały 94 podmioty gospodarki narodowej, przy czym większość z nich należała do sektora prywatnego. Wielkości omawianych wskaźników dla gminy (w 2017 r.) były taka sama, jak średnia w gminach wiejskich województwa dolnośląskiego oraz wyższa niż w gminach wiejskich powiatu świdnickiego (90) czy w gminach wiejskich kraju (78). Natomiast stosunkowo niewielka jest liczba podmiotów gospodarki narodowej przypadająca na 1000 mieszkańców w gminie Świdnica w stosunku do wielkości tego wskaźnika generalnie w powiecie świdnickim (117) czy w województwie dolnośląskim (127).

Należy podkreślić, że na tle Aglomeracji Wałbrzyskiej, w skład której wchodzi 22 gminy, „w latach 2004-2016 zaobserwować można wzrost znaczenia gospodarczego (...) gminy wiejskiej Świdnica (...). Na uwagę zasługuje fakt, iż w stosunku do 2004 r. liczba przedsiębiorstw wzrosła o ok. 36%. Wyższy wskaźnik dynamiki na obszarze Aglomeracji odnotowano jedynie w gminie Marcinowice (41,3%).” [Strategia Rozwoju Aglomeracji...].

Tabela nr 7.1.1. Liczba podmiotów gospodarki narodowej – wpisanych do rejestru REGON - w 2017 r.

	Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru			
	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	
			Ogółem	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
Polska	4 309 800	115 075	4 140 861	3 001 353
Województwo dolnośląskie - ogółem	368 811	15 078	348 761	237 887
Województwo dolnośląskie - gminy wiejskie	53 526	1 219	51 836	41 444
Powiat świdnicki - ogółem	18 579	1 076	17 380	11 494
Powiat świdnicki - gminy wiejskie	2 615	55	2 542	2 013
Gmina Świdnica	1 612	30	1 571	1 300

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Specyfikę struktury gospodarczej regionu obrazują także wskaźniki pokazujące liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. W gminie Świdnica w 2017 r. 82,7% podmiotów gospodarczych sektora prywatnego, prowadzonych było przez osoby fizyczne. Wielkość tego wskaźnika w gminie była najwyższa spośród analizowanych jednostek terytorialnych. Potwierdza to fakt dużego udziału mikro i małych przedsiębiorstw w strukturze gospodarczej gminy. Duży kontrast w tym zakresie widoczny jest szczególnie w porównaniu do ogółu gmin powiatu świdnickiego, w których skupia się znaczna liczba dużych przedsiębiorstw - udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w ogóle sektora prywatnego wynosił tam (w 2017 r.) około 66,1%.

W 2017 r. działalność podmiotów gospodarczych na obszarze gminy Świdnica koncentrowała się na terenie miejscowości Witoszów Dolny (10,48% wszystkich przedsiębiorstw zarejestrowanych na terenie gminy). Stosunkowo dużo – w skali gminy – podmiotów gospodarczych zarejestrowanych było w 2017 r. także we wsiach Słotwina (9,43%) i Pszenno (8,75%; tabela nr 7.1.2.). W 2017 r. na terenie wsi Słotwina zarejestrowano również najwięcej nowych przedsiębiorstw (15, co stanowi wówczas 10,3% ogółu nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w gminie).

Tabela nr 7.1.2. Zmiany struktury podmiotów gospodarczych z podziałem na rodzaj działalności PKD 2007 w latach 2010-2017.

Miejscowość	Ogółem		Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo		Przemysł i budownictwo		Pozostałe działalność		Nowo zarejestrowane podmioty w danym roku
	2010 r.	2017 r.	2010 r.	2017 r.	2010 r.	2017 r.	2010 r.	2017 r.	2017 r.
Bojanice	41	39	5	2	16	11	20	26	4
Boleścin	53	72	1	1	17	21	35	50	6
Burkatów	61	80	3	1	16	17	42	62	4
Bystrzyca Dolna	75	78	5	3	27	34	43	41	4
Bystrzyca Górna	67	88	2	0	15	17	50	71	9
Gogołów	18	16	1	1	2	3	15	12	3
Grodziszczce	68	79	3	2	16	23	49	54	7
Jagodnik	29	33	1	0	7	6	21	27	3
Jakubów	7	6	1	0	4	4	2	2	1
Komorów	56	73	0	0	18	23	38	50	9
Krzczonów	24	34	1	2	6	12	17	20	3
Krzyżowa	14	16	0	0	3	3	11	13	2
Lubachów	42	35	2	2	13	7	27	26	2
Lutomia Dolna	81	78	4	4	29	27	48	47	8
Lutomia Górna	66	77	3	2	31	28	32	47	7
Makowice	17	22	4	3	3	5	10	14	3
Miłochów	26	23	0	0	4	4	22	19	2
Modliszów	12	10	3	0	4	5	5	5	0
Mokrzeszów	77	88	7	6	14	22	56	60	9
Niegoszów	5	5	0	0	0	0	5	5	2
Opoczka	17	22	1	0	9	9	7	13	3
Panków	22	25	3	0	4	6	15	19	0
Pogorzała	15	26	2	1	7	10	6	15	5
Pszemno	117	141	4	4	34	37	79	100	9
Słotwina	124	152	2	1	26	40	96	111	15
Stachowice	9	9	4	1	1	3	4	5	1
Sulisławice	8	5	0	0	4	5	4	0	0
Wieruszów	5	7	0	0	1	3	4	4	2
Wilków	34	29	2	1	20	16	12	12	4
Wiśniowa	25	29	1	1	11	9	13	19	1
Witoszów Dolny	134	169	8	8	55	56	71	105	11
Witoszów	32	36	1	0	10	16	21	20	4

Miejscowość	Ogółem		Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo		Przemysł i budownictwo		Pozostałe działalność		Nowo zarejestrowane podmioty w danym roku
	2010 r.	2017 r.	2010 r.	2017 r.	2010 r.	2017 r.	2010 r.	2017 r.	2017 r.
Górny									
Zawiszów	13	10	0	0	5	4	8	6	2
SUMA	1 394	1 612	74	46	432	486	888	1 080	145

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Według danych GUS za terenie gminy w 2017 r. najczęściej działalności gospodarczych zarejestrowanych było w grupie nazwanej „pozostałe działalności”, do których zalicza się między innymi: handel hurtowy i detaliczny, naprawę samochodów i motocykli, transport i gospodarkę magazynową, działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, działalność finansową i ubezpieczeniową, działalność związaną z obsługą rynku nieruchomości, działalność profesjonalną, naukową i techniczną, usługi administrowania, administrację publiczną, edukację, opiekę zdrowotną i pomoc społeczną oraz działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją (67% ogółu działalności wpisanych do rejestru REGON). Kolejną pod względem liczebności grupą podmiotów gospodarczych na terenie gminy były w 2017 r. te zaliczone do przemysłu i budownictwa (30% ogółu podmiotów widniejących w rejestrze REGON). Najmniej działalności gospodarczych zarejestrowanych w 2017 r. w gminie należało do branż: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (3% ogółu działalności wpisanych do rejestru REGON). Przy czym należy podkreślić, że liczba ta prawdopodobnie nie prezentuje wszystkich indywidualnych gospodarstw rolnych, gdyż część z nich nie jest zarejestrowana w rejestrze REGON (co wynika z braku sankcji z tytułu zaniedbania czynności rejestracyjnych).

Warto podkreślić, że „analiza struktury zatrudnienia w powiecie świdnickim wskazuje na przewagę sektorów usługowego oraz przemysłowego nad rolniczym, w liczbie osób pracujących (...). W sektorze usługowym najczęściej osób zatrudnionych jest w gminie wiejskiej Marcinowice (56,6%), gminie miejskiej Świdnica (54,4%) oraz gminie wiejskiej Świdnica (44,4%)” [Strategia Rozwoju Powiatu Świdnickiego...].

W latach 2010-2017 w gminie Świdnica przybyło łącznie 1084 podmiotów gospodarczych, w tym najczęściej tych zaklasyfikowanych do grupy „pozostałe działalności”.

Struktura wielkościowa podmiotów gospodarki narodowej działających na obszarze gminy jest

podobna do tej w województwie dolnośląskim i powiecie świdnickim – przeważają w niej mikro przedsiębiorstwa. W 2017 r. 96,4% podmiotów zarejestrowanych w gminie, stanowiły przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób (tabela nr 7.1.3.). Podobny był udział mikro przedsiębiorstw w strukturze wielkościowej podmiotów gospodarczych w województwie dolnośląskim (96,5% wg danych GUS) i powiecie świdnickim (95,8%). Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, że w gminach wiejskich powiatu świdnickiego w 2017 r. działało tylko 6 podmiotów gospodarczych zatrudniających więcej niż 50 pracowników (do 249), w tym dwa na obszarze gminy Świdnica.

Tabela nr 7.1.3. Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości (liczba osób zatrudnionych) dla wybranych jednostek terytorialnych w 2017 r.

	ogółem	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej
Polska	4309800	4128611	147607	29154	3685	743
Województwo dolnośląskie - ogółem	368811	356120	10208	2118	301	64
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	53526	51791	1523	184	23	5
Powiat świdnicki - ogółem	18579	17797	638	132	12	0
Powiat świdnicki – gminy wiejskie	2615	2510	99	6	0	0
Gmina Świdnica	1612	1554	56	2	0	0

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Gmina Świdnica stanowi układ gospodarczy w znacznym stopniu otwarty, w szczególności silnie powiązany z okolicznymi miejscowościami, w tym miastami: Świdnica, Świebodzice i Wałbrzych. Według danych GUS w 2017 r. na obszarze gminy Świdnica pracowało 1 818 osób, w tym 1123 mężczyzn i 695 kobiet. „Warto jednak zaznaczyć, że informacje GUS nie zawierają danych dotyczących zatrudnienia osób pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych, pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach (...)” [Strategia Rozwoju Gminy Świdnica....]. Zatem pewna liczba mieszkańców gminy znajduje zatrudnienie właśnie w ww. sektorach oraz w gospodarstwach indywidualnych. Ponadto część mieszkańców gminy znajduje miejsce pracy poza jej terenem. Wskaźnik liczby osób przyjeżdżających do pracy przypadającej na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy wynosił w 2011 r. (tj. według najbardziej aktualnych danych GUS) dla gminy Świdnica – 0,21 (tabela nr 7.1.4.). Do pracy poza teren gminy wyjeżdża zatem 4,8 raza więcej osób niż przyjeżdża pracować na teren gminy.

Dla porównania - w sąsiedniej gminie Jaworzyna Śląska (w jej części wiejskiej) wskaźnik liczby osób przyjeżdżających do pracy przypadającej na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy wynosił 0,06, czyli do pracy poza teren gminy wyjeżdża niemal 17 razy więcej osób niż przyjeżdża.

Tabela nr 7.1.4. Liczba osób przyjeżdżających do pracy przypadająca na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy w 2011 r. w gminie Świdnica i w gminach sąsiednich.

Liczba osób przyjeżdżających do pracy przypadająca na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy w 2011 r.			
Gmina wiejska Marcinowice	0,14	Gmina wiejska Dzierżoniów	1,91
Gmina wiejska Dobromierz	0,67	Gmina miejska Świebodzice	0,37
Gmina Świdnica	0,21	Gmina miejska Świdnica	1,33
Gmina miejsko-wiejska Jaworzyna Śląska -część wiejska	0,06	Gmina miejsko-wiejska Jaworzyna Śląska - część miejska	1,03
Gmina miejsko-wiejska Strzegom -część wiejska	0,53	Gmina miejsko-wiejska Strzegom - część miejska	0,69
Gmina miejsko-wiejska Żarów - część wiejska	0,04	Gmina miejsko-wiejska Żarów - część miejska	1,81

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

7.2. Rolnictwo i leśnictwo.

W strukturze użytkowania gruntów na obszarze gmina Świdnica dominują użytki rolne. Na terenie gminy w 2010 r. znajdowały się 1 902 gospodarstwa, w tym 1 472 gospodarstwa z dochodem z działalności rolniczej (wg Powszechnego Spisu Rolnego). Przeważały gospodarstwa do 1 ha włącznie, gdyż stanowiły 64% gospodarstw ogółem. Przy czym średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w gminie Świdnica w 2010 r. wynosiła 8,5 ha; była to wartość najniższa spośród analizowanych jednostek terytorialnych (tabela nr 7.2.1.). Gospodarstwa rolne gminy Świdnica w 2010 r. były słabiej wyposażone w sprzęt rolniczy, niż inne analizowane jednostki terytorialne, w tym sąsiednie gminy wiejskie.

Rozwój zainwestowania nierolniczego lub nowe zalesienia mogą uszczuplić areał wartościowej przestrzeni rolniczej i zagrozić rozwojowi rolnictwa.

Tabela nr 7.2.1. Wybrane wskaźniki poziomu rozwoju rolnictwa w wybranych jednostkach terytorialnych według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.

	Gmina Świdnica	Gmina Marcinowice	Gmina Dobromierz	Powiat świdnicki
Liczba gospodarstw rolnych [grunty ogółem]	1 902	764	464	5 562
Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego [ha]	8,50	10,57	15,99	9,90
Ciągniki w gospodarstwach rolnych [szt.]	794 (2,4)	446 (1,7)	374 (1,2)	2 991 (1,8)

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Gmina Świdnica charakteryzuje się wysokim udziałem użytków rolnych w ogólnej powierzchni gruntów w gospodarstwach rolnych (94,29% wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.). W 2010 r. 98,85% tych gruntów uprawianych było w dobrej kulturze, co znaczy, że utrzymywane one były zgodnie z obowiązującym ówczesnie *rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm*. W tej kategorii dominowały grunty pod zasiewami – 83,65% gruntów. W strukturze użytków rolnych na obszarze gminy Świdnica stosunkowo wysoki – na tle innych analizowanych jednostek terytorialnych – jest udział pastwisk (tabela nr 7.2.2.).

Tabela nr 7.2.2. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych dla wybranych jednostek terytorialnych według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.

	Ogólna pow. gosp. rolnych [ha]	Użytki rolne				
		Razem [ha]	w dobrej kulturze			
			Razem [%]	grunty ugorowane [%]	łąki [%]	pastwiska [%]
Gmina Świdnica	16166,15	15242,26	98,85	2,12	9,45	2,48
Gmina Marcinowice	8086,04	7765,95	98,22	0,45	4,08	0,82
Gmina Dobromierz	7435,10	7107,10	99,27	0,31	2,83	0,61
Powiat świdnicki	55089,67	52558,61	96,55	1,26	5,26	1,54

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Zwarte kompleksy leśne na obszarze gminy Świdnica rozciągają się w jej południowej i zachodniej części. W 2017 r. grunty leśne zajmowały na obszarze gminy 178,10 ha. Lesistość gminy wynosiła w 2017 r. 22,5% i była najwyższa spośród wszystkich gmin powiatu świdnickiego

(lesistość powiatu wynosiła 13,6%). Na tle województwa dolnośląskiego (29,8%) wskaźnik lesistości gminy Świdnica utrzymuje się na niższym poziomie.

Lasy na obszarze gminy Świdnica posiadają I kategorię ochronności jako lasy: glebochronne, wodochronne, masowego wypoczynku ludności. Podobnie jak lasy na obszarze całego regionu sudeckiego podlegają określonym zagrożeniom. Należą do nich: osłabienie drzewostanów w wyniku oddziaływania pyłów i gazów, a także długotrwałe okresy susz skutkują inwazją szkodników owadzych i grzybów pasożytniczych.

7.3. Bezrobocie.

Analiza zmian struktury bezrobocia w wybranych jednostkach terytorialnych pokazuje, że w latach 2007-2020 nastąpił znaczny spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych. Przyczyną takiej zmiany może być przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, która poprzez odpowiednie programy wspiera walkę z bezrobociem oraz pomaga rozwijać rynek pracy a także duża emigracja zarobkowa do bogatych krajów unijnych.

Według danych GUS z 2020 r. w gminie Świdnica było zarejestrowanych 375 osób pozostających bez pracy (tabela nr 7.3.1.). Liczba zarejestrowanych bezrobotnych stanowiła wówczas 3,5% ogółu ludności gminy w wieku produkcyjnym. Wielkość tego wskaźnika dla gminy Świdnica była najniższa spośród analizowanych jednostek terytorialnych. Warto także podkreślić znaczący spadek wielkości tego wskaźnika w 2020 r. w stosunku do lat poprzednich.

Wśród mieszkańców gminy Świdnica pozostających bez pracy w 2020 r. nieznacznie dominowały kobiety (ich udział wynosił 50,1% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych). W poprzednich latach udział kobiet wśród bezrobotnych był bardziej znaczący (np. w 2017 r. stanowiły one nieco ponad 56% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych).

Tabela nr 7.3.1. Bezrobocie w wybranych jednostkach terytorialnych.

	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych			Udział zarejestrowanych bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym [%]			Udział kobiet w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych [%]		
	2007	2010	2020	2007	2010	2020	2007	2010	2020
Polska	1746573	1954706	1046432	7,1	7,9	4,6	58,25	51,92	53,67
Województwo dolnośląskie – ogółem	127457	150282	68822	6,7	7,8	4,0	57,09	51,70	53,31
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	26816	31765	15390	7,9	8,8	4,3	58,18	51,79	53,99
Powiat świdnicki – ogółem	6865	7907	4048	6,5	7,4	4,4	57,48	50,80	51,36

	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych			Udział zarejestrowanych bezrobotnych w ogólnej ludności w wieku produkcyjnym [%]			Udział kobiet w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych [%]		
	2007	2010	2020	2007	2010	2020	2007	2010	2020
Powiat świdnicki – gminy wiejskie	b.d.	b.d.	476	b.d.	b.d.	4,1	b.d.	b.d.	54,29
Gmina Świdnica	560	691	375	5,6	6,3	3,5	58,04	51,09	50,13

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

8. STAN PRAWNY GRUNTÓW.

Grunty należące do Skarbu Państwa wg danych z 2000 r. zajmowały 8984 ha, co stanowiło ponad 43% ogólnej powierzchni gminy Świdnica. Na własność państwową składały się przede wszystkim grunty będące w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego „Lasy Państwowe” (4724 ha; niespełna 23% ogólnej powierzchni gminy) oraz grunty wchodzące w skład zasobu Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa (KOWR) (3674 ha; niespełna 17% powierzchni gminy).

Gmina Świdnica w badanym roku dysponowała areałem gruntów o łącznej powierzchni 1009 ha, co stanowiło jedynie 4,8% gruntów położonych w granicach gminy. Do osób prawnych, innych niż ww. grupy podmiotów publicznych, należało 2 640 ha gruntów, co stanowiło niespełna 13% powierzchni gminy.

Grunty osób fizycznych zajmowały 8195 ha, tj. nieco ponad 35% powierzchni gminy.

Powyższe dane uległy już z pewnością dezaktualizacji, niemniej prawdopodobnie struktura własności gruntów nie zmieniła się znacząco – biorąc pod uwagę strukturę funkcjonalno-przestrzenną gminy.

9. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNĄ - STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW WG DANYCH Z EWIDENCJI GRUNTÓW I BUDYNKÓW.

Struktura użytkowania gruntów została opracowana w oparciu o aktualne na dzień przystąpienia do sporządzania Studium dane z ewidencji gruntów, zgodnie z obowiązującym podziałem. Największy udział w powierzchni gminy mają grunty rolne stanowiące około 70% powierzchni gminy. Wśród nich większość stanowią grunty orne (ponad 81% powierzchni gruntów rolnych), następnie łąki i pastwiska (łącznie około 14% powierzchni gruntów rolnych). Drugą pod względem powierzchni kategorią użytków na obszarze gminy Świdnica stanowią grunty leśne. Obejmuje ona

zarówno tereny lasów, jak i grunty zadrzewione i zakrzewione. Zajmują one łącznie około 23% powierzchni gminy.

Grunty zabudowane stanowią zaledwie około 2% powierzchni gminy, zaś tereny komunikacyjne niespełna 4%. Wśród gruntów zabudowanych udział terenów zabudowy mieszkaniowej jest niemal 3 krotnie wyższy, niż udział zabudowy przemysłowej.

Tabela nr 9.1. Struktura użytkowania gruntów według Ewidencji Gruntów i Budynków (dane na 2019 r.).

Kategoria gruntu	Rodzaj użytku gruntowego		Oznaczenie rodzaju według EGIB (OFU)	Powierzchnia	
				m ²	%
Grunty rolne	Użytki rolne	grunty orne	R	117986710,97	56,9984
		łąki trwałe	Ł	6125834,84	2,9593
		pastwiska trwałe	Ps	14167452,87	6,8442
		grunty pod rowami	W	1186584,19	0,5732
		grunty pod stawami	Wsr	280384,86	0,1355
		sady	S	922676,46	0,4457
		grunty zadrzewione i zakrzewione	Lzr	795299,65	0,3842
		grunty rolne zabudowane	Br	3639983,88	1,7584
Grunty leśne	lasy		Ls	47897768,93	23,1390
	grunty zadrzewione i zakrzewione		Lz	69264,10	0,0335
Grunty zabudowane i zurbanizowane	tereny mieszkaniowe		B	2294209,19	1,1083
	tereny przemysłowe		Ba	814106,41	0,3933
	inne tereny zabudowane		Bi	436185,51	0,2107
	zurbanizowane tereny niezabudowane lub w trakcie zabudowy		Bp	106764,73	0,0516
	tereny rekreacyjno-wypoczynkowe		Bz	499836,47	0,2415
	użytki kopalne		K	72136,28	0,0348
	tereny komunikacyjne	drogi	dr	7409406,06	3,5794
		inne tereny komunikacyjne	Ti	5131,37	0,0025

Kategoria gruntu	Rodzaj użytku gruntowego	Oznaczenie rodzaju według EGiB (OFU)	Powierzchnia	
			m ²	%
	tereny kolejowe	Tk	587839,29	0,2840
	grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	Tp	114,10	0,0001
	tereny różne	Tr	110117,42	0,0532
Grunty pod wodami	grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	Wp	1576646,94	0,7617
	grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	Ws	15725,89	0,0076
RAZEM			207000180,41	100,0000

źródło: opracowanie własne.

10. KOMUNIKACJA I TRANSPORT.

10.1. Układ drogowy.

Przez północną część gminy Świdnica prowadzi odcinek (o długości niespełna 14 km) drogi krajowej nr 35 relacji: granica państwa - Golińsk - Mieroszów - Wałbrzych - Świebodzice - Świdnica – autostrada A4/węzeł „Bielany Wrocławskie”. Droga ta wiedzie przez układy osadnicze wsi: Mokrzeszów, Słotwina i Pszenno, stwarzając uciążliwości dla sąsiadującej z nią zabudowy mieszkaniowej. Droga na obszarze gminy Świdnica posiada klasę główną ruchu przyspieszonego. Stan nawierzchni jest w większości dobry. Według informacji od Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad na odcinkach omawianej drogi krajowej planowane są m.in. następujące inwestycje:

- rozbudowa drogi na odcinku Świebodzice – Mokrzeszów – Słotwina (od km 33+400 do km 40+345) do przekroju dwujezdniowego 2x2 wraz z budową obwodnicy Mokrzeszowa, w ramach programu dostosowania dróg krajowych do przenoszenia obciążeń do 115 kN/oś;
- rozbudowa drogi na odcinku Pszenno – Szczepanów (od km 48+956 do km 57+965) do przekroju dwujezdniowego 2x2 wraz z budową obwodnicy Marcinowic, w ramach programu dostosowania dróg krajowych do przenoszenia obciążeń do 115 kN/oś.

Ponadto na trasie drogi krajowej nr 35 postulowana jest budowa obwodnicy miasta Świdnica. Trwają prace projektowe (w GDDKiA) dotyczące tej inwestycji. Nie została ona jednak ujęta w aktualnym Programie Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.).

Uwzględniono ją natomiast w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (przyjętym Uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.).

W 2015 r. m.in. na drogach krajowych przeprowadzono tzw. Generalny Pomiar Ruchu (GPR). Na potrzeby tego badania drogi podzielono na odcinki. W granicach gminy Świdnica znalazły się 3 odcinki drogi krajowej nr 35:

- 1) odcinek relacji: „Świebodzice/droga wojewódzka nr 371/ - Słotwina/droga wojewódzka nr 382”,
- 2) odcinek relacji: „Słotwina/droga wojewódzka nr 382/ - Świdnica/ul. Sikorskiego”,
- 3) odcinek relacji: „Świdnica/droga wojewódzka nr 382/ - Mirosławice/droga powiatowa nr 1990D”.

Z GPR przeprowadzonego przez wrocławski oddział Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad wynika, że w 2015 r. biegnące przez gminę Świdnica odcinki drogi krajowej nr 35 były wykorzystywane głównie przez samochody osobowe i mikrobusy (tabela nr 10.1.1.). Znaczący był także ruch lekkich samochodów ciężarowych oraz samochodów ciężarowych (zwłaszcza tych z przyczepą). To właśnie te ostatnie grupy pojazdów szczególnie wpływają na przyspieszone niszczenie nawierzchni, a często i podbudowy dróg - dotyczy to zwłaszcza pojazdów przeładowanych lub przewożących nieodpowiednio zabezpieczone przed wypadaniem sypkie materiały.

Tabela nr 10.1.1. Średni dobowy ruch pojazdów na odcinkach drogi krajowej w gminie Świdnica (2015 r.).

Opis odcinka	Pojazdy silnikowe ogółem	Motocykle		Samochody osobowe, mikrobusy		Lekkie samochody ciężarowe (dostawcze)		Samochody ciężarowe				Autobusy		Ciągniki rolnicze		Rowery	
		SDR	SDR	%	SDR	%	SDR	%	bez przyczepy		z przyczepą		SDR	%	SDR		%
									SDR	%	SDR	%					
„Świebodzice/droga wojewódzka nr 371/ - Słotwina/droga wojewódzka nr 382”	12096	58	0,48	10031	82,93	812	6,71	399	3,30	663	5,48	118	0,98	15	0,12	10	
„Słotwina/droga wojewódzka nr 382/ - Świdnica/ul. Sikorskiego”	12115	72	0,59	10094	83,32	905	7,47	313	2,58	576	4,75	146	1,21	9	0,07	37	
„Świdnica/droga wojewódzka nr 382/ - Mirosławice/droga powiatowa nr 1990D”	9446	46	0,49	6996	74,96	934	9,89	344	3,64	934	9,89	187	1,98	5	0,05	3	

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.

Poza ww. drogą krajową nr 35 ważną rolę w wewnętrznej obsłudze komunikacyjnej gminy Świdnica oraz w jej powiązaniu z zewnętrznym układem komunikacyjnym, pełnią także odcinki dróg wojewódzkich:

- nr 379 (relacji: Wałbrzych – Stary Julianów – Modliszów – Świdnica (droga krajowa nr 35));
- nr 382 (relacji: droga wojewódzka nr 374 k/Stanowic – Nowy Jaworów – obwodnica Świdnicy – Słotwina – (po drodze krajowej nr 35) – Świdnica – Dzierżonów – Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki – Byczeń – granica województwa – Paczków – (po drodze krajowej nr 46) – granica państwa).

Odcinek - o długości około 9 km - drogi wojewódzkiej nr 379 na obszarze gminy Świdnica wiedzie przez wieś Modliszów. Jest to droga jednojezdniowa, klasy zbiorczej. Według informacji zawartych w „Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Dolnośląskiego 2014-2020” planowane jest utworzenie tzw. Trasy Sudeckiej, która miałaby prowadzić przebudowanym odcinkiem drogi wojewódzkiej nr 379 od ronda ul. Uczniowskiej w Starym Julianowie do ronda ul. Wałbrzyskiej w mieście Świdnica. Projekt Trasy Sudeckiej uwzględniono także w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (przyjętym Uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.).

Trasa drogi wojewódzkiej nr 382 na obszarze gminy Świdnica prowadzi przez Grodziszczę i Bolescin. Jest to droga jednojezdniowa o długości - w granicach gminy – około 7,5 km. Omawiana droga na odcinku prowadzącym przez gminę Świdnica posiada klasę główną.

Ruch samochodowy prowadzący przez centra ww. miejscowości stanowi dużą uciążliwość dla ich mieszkańców. Nie sposób jednak wiarygodnie wskazać natężenia tego ruchu, gdyż w ostatnich latach nie przeprowadzono pomiarów ruchu na ww. odcinkach dróg wojewódzkich.

Poza wspomnianymi już powyżej drogami krajową i wojewódzkimi, istotnymi elementami układu drogowego gminy Świdnica są drogi powiatowe. Ich sieć składa się z 25 oddzielnie numerowanych odcinków (tabela nr 10.1.2.), o łącznej długości nieco ponad 100 km. Drogi powiatowe w gminie Świdnica są szczególnie ważne dla ruchu lokalnego – wraz z drogami gminnymi zapewniają obsługę poszczególnych miejscowości gminy. Wyjątek dotyczy drogi powiatowej nr 3396 D, która na odcinku od drogi krajowej nr 5 do drogi wojewódzkiej nr 382 i ul. Stęczyńskiego w Świdnicy, pełni rolę łącznika miasta Świdnica z autostradą A4. Jej odcinek prowadzi przez północną część gminy Świdnica. Inwestycja ta została zrealizowana w październiku 2011 r.

Warto w tym miejscu dodać, że według opracowania Instytutu Rozwoju Terytorialnego z Wrocławia pt. „Studium korytarzowe wraz z analizą wielokryterialną dla planowanych drogowych

łączników aglomeracji wałbrzyskiej z węzłami drogi ekspresowej S3 w Bolkowie oraz Kamiennej Górze”, przez gminę Świdnica może prowadzić odcinek tzw. Wariantu „W2” korytarza drogowego łączącego aglomeracją wałbrzyską a drogą ekspresową S3 (w omawianym przypadku z węzłem „Kamienna Góra Północ” na tej drodze). Ponadto w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (przyjętym Uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.) wskazano na plany budowy na obszarze gminy Świdnica odcinka drogi ekspresowej S-8 relacji: Wrocław (Magnice) – Kłodzko oraz drogi ekspresowej S5 na odcinku Sobótka (S8) - Bolków (S3).

Tabela nr 10.1.2. Zestawienie dróg powiatowych z obszaru gminy Świdnica.

L.p.	Numer drogi	Przebieg drogi
1.	1990 D	Świdnica – Tapadła (do Sobotki i Mirosławic)
2.	2877 D	Świdnica (od drogi 2876 D) – Bojanice – Lutomia – Pieszyce
3.	2885 D	Bystrzyca Górna (droga 2876 D) – Bojanice (droga 2877 D)
4.	2878 D	Boleścin (droga 382) – Książnica do Łagiewnik
5.	2879 D	Wierzbna (droga 3396 D) – Śmiałowice – Klecin – Marcinowice
6.	2882 D	Lubachów – Wałbrzych (Rusinowa)
7.	2882 D	Lubachów – Wałbrzych (Rusinowa)
8.	3396 D	Wałbrzych (Poniatów) – Witoszów Górny - Witoszów Dolny – Świdnica – Żarów
9.	2889 D	Pszemno – Panków
10.	2897 D	Wilków -Śmiałowice
11.	2902 D	Od drogi nr 35– Kątki – Wirki (droga 1990 D)
12.	2904 D	Od drogi 2877 D – Lutomia Dolna – droga 382
13.	2905 D	Przez Lutomię Górną do drogi 2877 D
14.	2906 D	Od drogi 382 – Krzyżowa – Wieruszów – Lutomia Dolna
15.	2907 D	Bojanice – Wieruszów
16.	2908 D	Od drogi 2877 D w Opoczce do Makowic
17.	2909 D	Od drogi 2910 D w Bystrzycy Dolnej do drogi 2876 D
18.	2910 D	Świdnica – Bystrzyca Dolna – Bystrzyca Górna
19.	2911 D	Milikowice – Witoszów Dolny – Bystrzyca Dolna
20.	2912 D	Pogorzała – Modliszów – droga 2882 D
21.	2913 D	Mokrzyszów – Milikowice – Bolesławice
22.	2940 D	Od drogi 2986 D w Bolesławicach – Bagieniec – droga 3396 D
23.	2941 D	Na wschód od granic miasta Świdnica - Pszenno – Jagodnik – do drogi 382
24.	2876 D	Świdnica – Bystrzyca Górna – Zagorze Śląskie – Jedlina Zdrój
25.	3396 D	Droga krajowa nr 5 – droga wojewódzka nr 382 – Świdnica/ul. Stęczyńskiego

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnej strony internetowej Służby Drogowej Powiatu Świdnickiego (<http://www.sdps.swidnica.pl/pliki/mapka5.pdf>).

Pomocniczą rolę w obsłudze wewnętrznej ruchu samochodowego w gminie pełnią drogi gminne (tabela nr 10.1.3.). Sieć tych dróg jest dość gęsta. Tworzą ją bowiem 52 odcinki dróg. Drogi gminne zapewniają przede wszystkim – wraz z drogami powiatowymi - obsługę ruchu samochodowego pomiędzy miejscowościami a także na terenach poszczególnych miejscowości.

Tabela nr 10.1.3. Zestawienie dróg gminnych w gminie Świdnica.

L.p.	Numer drogi	Relacja
1.	111781 D	Grodziszcze – Gogołów – Kątki /gr. gminy/
2.	111782 D	Pszemno – Miłochów – Boleścin
3.	111783 D	Lutomia – Stachowice do dr pow. nr 2877 D
4.	111784 D	Krzyżowa – dr. wojewódzka nr 382
5.	111785 D	Opoczka – Makowice – Krzyżowa
6.	111786 D	Witoszów Dolny – Słotwina /do dr kraj. nr 35/
7.	111787 D	Niegoszów – gr. m. Świdnica
8.	111788 D	Bojanice /do drogi powiatowej nr 2885 D/
9.	111789 D	Słotwina – Milikowice /gr. gminy/
10.	111790 D	Jakubów – droga powiatowa nr 2910 D
11.	111791 D	Komorów – droga krajowa nr 35
12.	111792 D	Wiśniowa – Niegoszów
13.	111793 D	Słotwina – droga wojewódzka nr 382
14.	111794 D	Pszemno, ul. Rolnicza
15.	111795 D	Pszemno, ul. Fabryczna
16.	111796 D	Pszemno, ul. Działkowa
17.	111797 D	Pszemno, ul. Akacyjowa
18.	111798 D	Grodziszcze (dz. nr 526, 479, 544/5)
19.	111799 D	Grodziszcze (dz. nr 550/3, 441, 352/2)
20.	111800 D	Grodziszcze (dz. nr 473/4, 426/2, 584, 660)
21.	111801 D	Krzczonów (dz. nr 179, 176, 156)
22.	111802 D	Boleścin - Krzyżowa
23.	111803 D	Bystrzyca Dolna (dz. nr 325, 313, 311, 310/1)
24.	111804 D	Bystrzyca Górna – Lubachów
25.	111805 D	Pszemno, ul. Kwiatowa
26.	111806 D	Burkatów – Bojanice
27.	111807 D	Burkatów (dz. nr 400, 244, 249, 207)
28.	111808 D	Burkatów (dz. nr 95/2, 21)
29.	111809 D	Bojanice (dz. nr 316)
30.	111810 D	Bojanice (dz. nr 317)
31.	111811 D	Bojanice (dz. nr 304, 289/2)
32.	111812 D	Opoczka (dz. nr 164)
33.	111813 D	Opoczka (dz. nr 181, 182/3, 183, 184)
34.	111814 D	Panków (dz. nr 265, 263)
35.	111815 D	Pszemno, ul. Długa
36.	111816 D	Wilków (dz. nr 235, 236)
37.	111817 D	Wilków (dz. nr 250, 249, 224)
38.	111818 D	Komorów – Słotwina
39.	111819 D	Słotwina (dz. nr 452, 449, 448)
40.	111820 D	Komorów (dz. nr 134, 136)
41.	111946 D	Bystrzyca Dolna (od skrzyżowania z drogą powiatową nr 2909D) – granica miasta Świdnica (ul. Śląska)
42.	112501 D	Witoszów Dolny (dz. nr 1003, 1009, 1036)
43.	112502 D	Witoszów Dolny (dz. nr 1030, 1063, 1058, 1076)
44.	112503 D	Witoszów Dolny (dz. nr 1242, 991, 995, 996, 992)
45.	112504 D	Witoszów Dolny (dz. nr 972)
46.	112505 D	Sulisławice (dz. nr 44)
47.	112506 D	Zawiszów (dz. nr 25)
48.	112507 D	Lutomia Górna (dz. nr 500)

L.p.	Numer drogi	Relacja
49.	112508 D	Makowice – Świdnica (do granicy miasta)
50.	bn	Bystrzyca Dolna (od skrzyżowania z drogą powiatową nr 111946 D) – do skrzyżowania z drogą 2911D
51.	bn	Bystrzyca Dolna (od skrzyżowania z drogą powiatową nr 111946 D) – do skrzyżowania z drogą powiatową nr 2876 D wraz z obiektem mostowym nad działką nr 300/1
52.	bn	Wiśniowa (od skrzyżowania z drogą powiatową nr 3396 D) – granica gm. Jaworzyna Śląska

bn – brak numeru

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy.

Należy podkreślić, że „utrzymanie dróg we właściwym stanie technicznym, daje możliwość szybkiego i dogodnego komunikowania się. Stanowiąc podstawę do podnoszenia atrakcyjności terenu gminy Świdnica, wymaga ciągłego utrzymywania wszystkich dróg na odpowiednim poziomie technicznym oraz podnoszenia ich parametrów technicznych i dostosowywania do standardów europejskich” [Program ochrony środowiska dla Gminy Świdnica...].

10.2. Komunikacja kolejowa.

Przez obszar gminy przebiegają odcinki dwóch linii kolejowych – nr 137 i 285.

Linia kolejowa nr 137 relacji: Katowice-Legnica wiedzie przez gminę Świdnica z północy na południowy wschód. Jest to linia pierwszorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana. Zarząd na tą linią sprawują PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Na obszarze gminy Świdnica – w Krzyżowej – znajduje się przystanek tej linii. Modernizacja ww. linii na odcinku Kędzierzyn-Koźle - Kamieniec Ząbkowicki – Legnica została wskazana w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (przyjętym uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.), wśród zadań o znaczeniu krajowym. Przedsięwzięcie to ujęto także w zestawieniu inwestycji zawartych w „Wieloletnim Programie Inwestycji Kolejowych na lata 2010-2013”, a także w „Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko 2014-2020” (przyjętym uchwałą Rady Ministrów z dnia 22 maja 2014 r.) i w „Krajowym Programie Kolejowym do 2023 r.” (przyjętym uchwałą Nr 162/2015 Rady Ministrów z dnia 15 września 2015 r.).

Odcinek linii kolejowej nr 285 relacji: Wrocław - Świdnica prowadzi przez północno-wschodnią część obszaru gminy Świdnica. Jest to linia drugorzędna (o znaczeniu lokalnym), jednotorowa, niezelektryfikowana. Linią tą także zarządza PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Ruch pasażerski na tej linii zawieszono w 2000 r., ze względu na jej zły stan techniczny. Trwają prace nad rewitalizacją linii, w tym jej przebudową na odcinku relacji: Świdnica Kraszowice – Jedlina Zdrój. W ramach tego przedsięwzięcia planowana jest budowa nowego przystanku kolejowego na

obszarze gminy Świdnica – w Burkatowie. Przebudowana zostanie także stacja w Pszennie. Powyższe przedsięwzięcie, a także zadanie pt. „rewitalizacja linii kolejowej nr 285 na odcinku Wrocław Główny – Świdnica Przedmieście wraz z linią nr 771 Świdnica Przedmieście – Świdnica Miasto” zostały wskazane w „Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Dolnośląskiego 2014-2020” i w „Krajowym Programie kolejowym do 2023 r.” Planuje się, aby zrewitalizowana linia kolejowa nr 285 weszła w skład tzw. Wrocławskiej Kolei Aglomeracyjnej. Rewitalizacja omawianej linii została wskazana także w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (przyjętym Uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.).

W bezpośrednim sąsiedztwie granicy gminy Świdnica – od północnego zachodu prowadzi linia kolejowa nr 274 relacji: Wrocław – Zgorzelec. Jest to linia o znaczeniu państwowym, będącą pod zarządem PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Linia ta jest dwutorowa, zelektryfikowana. Obsługuje ruch pasażerski. Na obszarze gminy Świdnica nie ma stacji kolejowej związanej z tą linią [PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., Mapa Interaktywna...].

„Stan infrastruktury kolejowej w Gminie Świdnica uznać należy za przeciętny, chociaż pozytywnie można ocenić wznowienie komunikacji Kolei Dolnośląskich na trasach Legnica – Kłodzko i Świdnica – Wrocław. Dużym węzłem kolejowym jest Jaworzyna Śląska położona ok. 10 km od Gminy Świdnicy, skąd można dojechać koleją do Wrocławia, Wałbrzycha i Jeleniej Góry. Przez gminę przechodzi też (jednak obecnie nieczynny) szlak kolejowy o walorach turystycznych relacji Świdnica – Jedlina Zdrój – Nowa Ruda – Kłodzko. Niestety istniejące połączenia kolejowe nie zaspokajają potrzeb mieszkańców i turystów w zakresie komunikacji z okolicznymi miejscowościami” [Lokalny Program Rewitalizacji...]. Z pewnością ulegnie to poprawie po oddaniu do użytku modernizowanego odcinka linii kolejowej nr 285. Korzystna dla mieszkańców gminy Świdnica byłaby także realizacja postulowanej, nowej linii kolejowej na potrzeby Centralnego Portu Komunikacyjnego, tj. linii kolejowej nr 268 relacji: Świdnica Miasto – Sędziszów. Linię tą uwzględniono w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (przyjętym Uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.), ale nie wiadomo, kiedy zostanie zrealizowana (inwestycja ta nie została dotychczas ujęta w zestawieniach inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym). Dotyczy to także wariantów Linii Dużych Prędkości, wskazanych w opracowaniu pt. „Wstępne Studium Wykonalności dla przedłużenia linii dużych prędkości „Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław” do granicy z Niemcami w kierunku Berlina oraz z Wrocławia do granicy z

Republiką Czeską w kierunku Pragi”, wykonanym przez Konsorcjum IDOM Inżynieria i Consultoria SA i IDOM Inżynieria Architektura i Doradztwo Sp. z o.o.

10.3. Komunikacja lotnicza.

Na obszarze gminy Świdnica nie ma lotnisk ani lądowisk. W bezpośrednim sąsiedztwie gminy - w mieście Świdnica (przy ul. Leśnej 27-29) - znajduje się lądowisko. Zaś najbliższy port lotniczy leży we Wrocławiu (w odległości około 50 km w kierunku północno-wschodnim od wsi Pszenno).

10.4. Transport zbiorowy.

Do większości miejscowości gminy Świdnica docierają autobusy Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacji w Świdnicy Sp. z o.o. oraz innych prywatnych przewoźników. Częstotliwość kursowania autobusów zależy od trasy i sezonu. Należy wskazać, że transport zbiorowy obsługiwany jest także przez linie kolejowe. W mieście Świdnica funkcjonuje zintegrowany węzeł przesiadkowy.

10.5. Trasy rowerowe i szlaki turystyczne.

Przez obszar gminy prowadzi kilka szlaków pieszych, w tym m.in.:

- odcinek Szlaku Ułanów Legii Nadwiślańskiej (żółto-niebiesko-żółty);
- odcinek Szlaku Zamków Piastowskich relacji: zamek Grodziec – zamek Grodno; wiedzie m.in. przez wsie: Modliszów, Pogorzała i Witoszów (szlak zielony);
- szlak relacji: Wałbrzych-Sobótka, przez m.in. Bystrzycę Górną i Bystrzycę Dolną, Jagodnik, Boleścín, Krzczonów i Gogołów (szlak żółty);
- szlak wzdłuż Sudeckiego Uskoku Brzeźnego wiodący m.in. przez Bystrzycę Górną i Lutomię Górną (szlak czerwony).

Na obszarze gminy Świdnica wytyczono także kilka tras rowerowych. W większości prowadzą one po drogach publicznych, gdzie ruch rowerowy odbywa się razem z samochodowym. Trasy te nie są dobrze oznakowane.

Według opracowania pt. „Koncepcja sieci głównych tras rowerowych województwa dolnośląskiego” (przyjętego Uchwałą Nr 5425/V/18 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 29 maja 2018 r.), będącego jednym z filarów „Dolnośląskiej Polityki Rowerowej”, uwzględnionego w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, na obszarze gminy Świdnica wyznaczono odcinki głównych tras rowerowych, tj.:

- „Trasy Eurovelo 9 Bałtyk-Adriatyk”, tj. odcinek „Euro-Velo R9A (przez Świdnicę): Wiry-Wirki-Głogów-Miłochów-Jagodnik-Świdnica-Makowice-Krzyżowa-Wieruszów-Lutomia

Mała-Lutomia Dolna-Piskorzów-Pieszyce”. Ponadto planowany jest odcinek Trasy Sudeckiej;

- „Trasy Sudeckiej” relacji: Świdnica – Wałbrzych – Szczawno Zdrój – Marciszów – Jelenia Góra – Stara Kamienica – Krobica – Proszowa – Świeradów Zdrój – Czarniawa-Zdrój (granica z Czechami).

Na obszarze gminy występują uwarunkowania – zwłaszcza krajobrazowe – do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej na znacznie większą skalę, niż obecnie. Brakuje jednak odpowiedniej infrastruktury.

11. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.

11.1. Gospodarka wodno-ściekowa.

11.1.1. Zaopatrzenie w wodę.

Przez gminę Świdnica (Stachowice - Lutomia Dolna - Bojanice - Bystrzyca Górna - Lubachów) przebiega czynna sieć przesyłowa DN600 oraz DN560, zasilająca w wodę mieszkańców powiatu dzierzoniowskiego. Równoległe do istniejącej sieci tranzytowej zaprojektowana jest nowa sieć tranzytowa DN560, po części już zrealizowana (Stachowice - Bojanice).

Sieć wodociągowa w gminie jest dość dobrze rozbudowana. Według danych GUS w 2019 r. składała się ona z odcinków o łącznej długości ponad 147,6 km. Sieć ta jest sukcesywnie rozbudowywana.

Zaopatrzenie w wodę odbywa się poprzez systemy sieci wodociągowych zasilanych z ujęć komunalnych (podziemnych) wody, położonych w obrębach: Jagodnik, Komorów, Pszenno i Miłochów. W obrębie Pszenno znajduje się także ujęcie wody wykorzystywane przez miasto Świdnica.

Ponadto wybrane wodociągi prowadzące przez gminę Świdnica zasilane są (wodę tą Gmina Świdnica odkupuje) z ujęć należących do: Świdnickiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Świdnicy sp. z o.o., Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Świebodzicach oraz do Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Żarowie.

Poniżej przedstawiono charakterystykę ujęć wody na obszarze gminy Świdnica, zaopatrujących mieszkańców w wodę:

- 1) ujęcie w obrębie Jagodnik:
  - na działce ewidencyjnej nr 96/38;
  - skład: 2 studnie;
  - pozwolenie wodnoprawne: decyzja 91/17 Starosty Świdnickiego z dnia 28.12.2017 r.

znak: ROŚ.6341.104.2017;

- średni pobór wody (na podstawie pozwolenia wodnoprawnego): jedna studnia - 360 m³/dobę i druga studnia - 336 m³/dobę;
- wydajność maksymalna ujęcia (na podstawie pozwolenia wodnoprawnego): jedna studnia – 131 400 m³/rok, 42 m³/h; druga studnia – 122 640 m³/rok, 33 m³/h;
- strefa ochrony (ustanowiona w pozwoleniu wodnoprawnym) składająca się z terenu ochrony bezpośredniej.

2) ujęcie w obrębie Komorów:

- na działkach ewidencyjnych nr 91/2 i 74/1;
- skład: 2 studnie;
- pozwolenie wodnoprawne: decyzja 90/17 Starosty Świdnickiego z dnia 28.12.2017 r. znak: ROŚ.6341.103.2017;
- średni pobór wody (na podstawie pozwolenia wodnoprawnego): jedna studnia - 168 m³/dobę i druga studnia - 597,6 m³/dobę;
- wydajność maksymalna ujęcia (na podstawie pozwolenia wodnoprawnego): jedna studnia – 61 320 m³/rok, 14 m³/h; druga studnia – 218 124 m³/rok, 49,8 m³/h;
- strefa ochrony (ustanowiona w pozwoleniu wodnoprawnym) składająca się z terenu ochrony bezpośredniej.

3) ujęcie w obrębie Miłochów:

- na działce ewidencyjnej nr 187/1;
- skład: jedna studnia wiercona;
- pozwolenie wodnoprawne: decyzja 91/17 Starosty Świdnickiego z dnia 28.12.2017 r. znak: ROŚ.6341.105.2017;
- średni pobór wody (na podstawie pozwolenia wodnoprawnego): 439 m³/dobę;
- wydajność maksymalna ujęcia (na podstawie pozwolenia wodnoprawnego): 160 341 m³/rok, 33 m³/h;
- strefa ochrony (ustanowiona w pozwoleniu wodnoprawnym) składająca się z terenu ochrony bezpośredniej;

4) ujęcie w obrębie Pszenno:

- na działkach ewidencyjnych nr: 7/1, 7/2, 13, 15, 17 i na fragmencie działki nr 14/2;
- strefa ochrony (ustanowiona Rozporządzeniem Nr 6/2014 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 8 kwietnia 2014 r.) składająca się z

terenu ochrony bezpośredniej i terenu ochrony pośredniej (o powierzchni 1,28 km²).

W zasięgu stref ochronnych ujęć wód występują określone ograniczenia w zagospodarowaniu terenów.

Ponadto na obszarze gminy Świdnica - w obrębie Bystrzyca Dolna - znajduje się fragment terenu ochrony pośredniej ujęcia wód podziemnych położonego przy ul. Bokserskiej w mieście Świdnica. Ww. teren strefy ochronnej ustanowiono *Rozporządzeniem Nr 7 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 10 listopada 2009 r.*

„W Gminie Świdnica problem z zaopatrzenia w wodę praktycznie nie istnieje, przeważająca część gminy posiada nowoczesną sieć przesyłową i rozdzielczą, studnie o wydajności gwarantującej pokrycie w całości rosnących potrzeb mieszkańców” [Strategia Rozwoju Gminy...].

Odsetek mieszkańców gminy Świdnica korzystających z sieci wodociągowej osiągnął w 2019 r. niemal 88% (wg danych GUS; tabela 11.1.1.1.). W porównaniu z rokiem 2008 odsetek ten wzrósł dość znacznie, gdyż o 13,3. Niemniej w analizowanym okresie (2008-2019) odsetek korzystających z sieci wodociągowej w gminie Świdnica był niższy, niż w gminach powiatu czy gminach (zarówno ogółem, jak i wyłącznie wiejskich) województwa dolnośląskiego. .

Tabela 11.1.1.1. Korzystający z sieci wodociągowej w wybranych jednostkach terytorialnych.

Jednostka terytorialna	2008 r.		2019 r.	
	Korzystający z sieci wodociągowej		Korzystający z sieci wodociągowej	
	[osoba]	%	[osoba]	%
Gmina Świdnica	11 611	74,6	15 216	87,9
Powiat świdnicki – gminy wiejskie	b.d.	b.d.	26 406	90,9
Powiat świdnicki – ogółem	148 993	93,5	151 624	96,6
Województwo dolnośląskie - gminy wiejskie	426 194	81,1	533 405	92,2
Województwo dolnośląskie - ogółem	2 625 512	91,3	2 754 488	95,0

b.d.-brak danych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Z analizy ilości wody dostarczonej gospodarstwom domowym (według GUS) w gminie Świdnica w latach 2008-2019 wynika, iż ilość ta podlegała ciągłym fluktuacjom, z sukcesywną tendencją wzrostową od 2016 r. (tabel nr 11.1.1.2.). W analizowanym okresie najwięcej wody, tj. ponad 454 dam³, dostarczono gospodarstwom domowym z obszaru gminy w 2019 r., a najmniej – niespełna 362 dam³ - w 2008 r. Z analizy ilości wody dostarczanej gospodarstwom domowym w powiecie świdnickim i w województwie dolnośląskim wynika, iż także podlegała ona fluktuacjom

w analizowanych latach. Natomiast w gminach wiejskich kraju zauważalny jest ciągły (od 2007 r.) wzrost poboru ilości wody dostarczanej gospodarstwom domowym.

Tabela 11.1.1.2. Woda dostarczona gospodarstwom domowym [dam³] w gminie Świdnica w latach 2008-2019.

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
361,9	378,5	381,4	416,7	404,4	405,5	411,9	426,6	424,4	429,7	445,1	454,1

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Średni wskaźnik zużycia wody (tabela nr 11.1.1.3.) w gospodarstwach domowych w gminie Świdnica w latach 2008-2019 wyniósł 24,45 m³/mieszkańca, co jest wartością najniższą spośród analizowanych jednostek terytorialnych. W związku z powyższym warto nadal zachęcać mieszkańców gminy do racjonalnej gospodarki wodnej, np. poprzez edukację ekologiczną, w tym dotyczącą stosowania w gospodarstwach domowych nowych instalacji i urządzeń AGD o mniejszym zużyciu wody.

Wartość wskaźnika zużycia wody w gospodarstwach domowych na jednego mieszkańca gminy Świdnica w analizowanym okresie (2008-2019) sukcesywnie wzrastała. Tendencja wzrostowa była generalnie zauważalna także w ogóle gmin wiejskich województwa dolnośląskiego. W pozostałych analizowanych jednostkach terytorialnych wartość wskaźnika zużycia wody w gospodarstwach domowych na jednego mieszkańca podlegała fluktuacjom.

Wielkość jednostkowego zużycia wody wodociągowej określa także wskaźnik odniesiony do jednego korzystającego/odbiorcy (tabela nr 11.1.1.4.). W gminie Świdnica wskaźnik ten - w analizowanym okresie - osiągnął średnią wartość 30,05 m³/odbiorcę. Był on nieco wyższy od odpowiedniego wskaźnika dla gmin wiejskich powiatu świdnickiego i porównywalny ze wskaźnikami dla ogółu gminy powiatu czy dla gmin wiejskich województwa dolnośląskiego. Zaś średnia wielkość wskaźnika zużycia wody w gospodarstwach domowych na korzystającego w gminie Świdnica w analizowanym okresie była znacząco niższa niż dla ogółu gmin województwa dolnośląskiego.

Tabela nr 11.1.1.3. Wskaźniki zużycia wody w gospodarstwach domowych na mieszkańca w wybranych jednostkach terytorialnych.

Jednostka terytorialna	na 1 mieszkańca						
	2008 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2016 r.	2019 r.	średnio
	[m ³]						
Gmina Świdnica	23,3	23,5	24,3	24,4	24,8	26,4	24,45
Powiat świdnicki - gminy wiejskie	b.d.	b.d.	25,9	24,0	25,5	26,8	25,55
Powiat świdnicki - ogółem	30,8	29,1	29,3	28,3	28,8	29,7	29,33
Województwo dolnośląskie - gminy wiejskie	24,8	25,1	26,2	26,1	27,7	30,0	26,65
Województwo dolnośląskie - ogółem	32,4	32,0	31,6	31,2	32,2	34,1	32,25

b.d. – brak danych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Tabela nr 11.1.1.4. Wskaźniki zużycia wody w gospodarstwach domowych na korzystającego/odbiorcę w wybranych jednostkach terytorialnych.

Jednostka terytorialna	na 1 korzystającego/odbiorcę						
	2008 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2016 r.	2019 r.	średnio
	[m ³]						
Gmina Świdnica	31,2	31,3	32,0	27,8	28,2	29,8	30,05
Powiat świdnicki - gminy wiejskie	b.d.	b.d.	33,2	26,5	28,1	29,4	29,30
Powiat świdnicki - ogółem	33,0	31,1	31,2	29,3	29,9	30,8	30,88
Województwo dolnośląskie - gminy wiejskie	30,4	30,5	31,2	28,5	30,0	32,4	30,50
Województwo dolnośląskie - ogółem	35,5	34,9	34,4	32,9	33,9	35,9	34,58

b.d. – brak danych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

11.1.2. Odprowadzanie ścieków.

„Zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych Gmina Świdnica należy do Aglomeracji Świdnickiej, w skład, której wchodzi miasto Świdnica, gmina wiejska Świdnica oraz Marcinowice. RLM aglomeracji zgodnie z rozporządzeniem ustanawiającym aglomeracje wynosi 99.600 RLM” [Strategia Rozwoju Gminy...].

Sieć kanalizacyjna w gminie nie jest zbyt dobrze rozwinięta. W 2019 r. składała się ona z odcinków o łącznej długości (wg danych GUS) 86 km. Sieć jest drożna, awarie występują na niej jednak stosunkowo często. Ścieki z obiektów podłączonych do sieci kanalizacyjnej trafiają do oczyszczalni - na obszarze gminy „działają obecnie jedynie 3 komunalne i przemysłowe

oczyszczalnie ścieków” [Strategia rozwoju gminy Świdnica...]. Oczyszczalnia we wsi Zawiszów połączona jest z systemem kanalizacyjnym miasta Świdnica.

Ścieki z gospodarstw domowych nie podłączonych do sieci kanalizacyjnej są magazynowane w zbiornikach bezodpływowych, a następnie wywożone do oczyszczalni. Przy niektórych budynkach działają także przydomowe oczyszczalnie ścieków – ich przyrost na obszarze gminy będzie prawdopodobnie większy, „ze względu na duże koszty kanalizacji (układ topograficzny miejscowości)” [Strategia rozwoju Gminy...].

Z analizy rozwoju sieci kanalizacyjnej w gminie Świdnica w latach 2008-2019 (tabela nr 11.1.2.1.) wynika, iż znaczący przyrost nowych odcinków sieci wystąpił w 2010 r. W analizowanym okresie zauważalny był także wzrost liczby połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania. Wciąż trwają prace nad rozbudową sieci kanalizacyjnej w gminie.

Powstanie nowych odcinków sieci kanalizacyjnej i umożliwienie podłączenia do niej nowych odbiorców poskutkowało wzrostem liczby mieszkańców gminy Świdnica korzystających z sieci kanalizacyjnej (z 19% w 2008 r. do niespełna 33% w 2019 r.). Poziom dostępności sieci kanalizacyjnej w gminie w 2019 r. można było określać jako najniższy spośród analizowanych jednostek terytorialnych (tabela nr 11.1.2.2.). .

Według danych GUS w latach 2008-2019 ilość ścieków oczyszczonych odprowadzanych z obszaru gminy Świdnica podlegała znacznym fluktuacjom, z tendencją wzrostową w latach 2016-2019 (tabela 11.1.2.3.).

Tabela nr 11.1.2.1. Rozwój sieci kanalizacji sanitarnej w gminie Świdnica w latach 2008-2019.

Rok	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km]	36,5	36,5	50,2	64,6	77,6	77,6	86,0
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	455	455	763	802	995	1020	1091
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	2960	3112	4141	4404	5290	5388	5670
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności gminy	19,0	19,0	24,8	25,9	30,9	31,4	32,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Tabela nr 11.1.2.2. Odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2008-2019.

Jednostka terytorialna	Korzystający z kanalizacji sanitarnej [%]						
	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019
Gmina Świdnica	19,00	19,0	24,8	25,9	30,9	31,4	32,8
Powiat świdnicki - gminy wiejskie	b.d.	b.d.	22,8	26,8	30,4	30,7	41,9
Powiat świdnicki - ogółem	64,1	64,1	65,9	72,7	73,8	73,9	76,2
Województwo dolnośląskie - gminy wiejskie	32,1	34,5	39,2	47,3	50,4	51,5	53,0
Województwo dolnośląskie - ogółem	67,5	68,1	70,1	75,0	76,3	76,5	76,9

b.d.-brak danych

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Tabela 11.1.2.3. Ilość ścieków oczyszczonych odprowadzonych z obszaru gminy Świdnica.

Ilość wytworzonych ścieków według GUS [dam3]					
2008 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2016 r.	2019 r.
224,1	461,0	308,0	206,0	252,0	271,0

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

11.2. Gospodarka odpadami.

Gospodarka odpadami w gminie prowadzona jest w oparciu o „Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Świdnica”, przyjęty uchwałą Nr LV/318/2018 Rady Gminy Świdnica z dnia 22 sierpnia 2018 r., z późniejszymi zmianami. Regulamin ten określa szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy.

Wejście w życie w dniu 1 stycznia 2012 r. ustawy z dnia 1 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r. Nr 152, poz. 897, z późn. zm.) nałożyło na gminy nowe obowiązki związane z gospodarowaniem odpadami, wśród których znajdują się obowiązki wynikające z wojewódzkiego planu gospodarki odpadami. Spośród najważniejszych z nich należy wymienić:

- 1) objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych, w tym zbieraniem selektywnym 100% mieszkańców gminy,
- 2) zmniejszenie ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji unieszkodliwianych przez ich składowanie,
- 3) zwiększenie poziomu wiedzy mieszkańców Gminy i przedsiębiorców dotyczącej gospodarki zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym oraz uregulowaniami prawnymi w tym zakresie,
- 4) całkowite wyeliminowanie praktyki nielegalnego składowania odpadów.

Zgodnie z przywołaną powyżej *ustawą* wojewódzkie plany gospodarki odpadami wyznaczyły regiony gospodarki odpadami komunalnymi. Gmina Świdnica znajduje się w regionie wschodnim. Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK) obsługująca ten region znajduje się w Zawiszowie (pod nr 5). W obiekcie tym zrealizowano szereg modernizacji i inwestycji polegających na rozbudowie obiektu. Planowane są kolejne przedsięwzięcia – ujęto je m.in. w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego (przyjętym Uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.). Planowane są - według informacji zawartych w „Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2016-2022” (przyjętym uchwałą Nr XLIII/1450/17 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 grudnia 2017 r.) - także dalsze prace modernizacyjne ww. RIPOK.

W mieście Świdnica (przy ul. Metalowców 4) mieści się Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK). Mogą z niego korzystać także mieszkańcy gminy Świdnica.

11.3. Gospodarka energetyczna.

11.3.1. Zaopatrzenie w energię elektryczną.

Elektroenergetyczna sieć przesyłowa.

Przez obszar gminy Świdnica prowadzą odcinki napowietrznych linii elektroenergetycznych najwyższych napięć:

- 1) 400 kV relacji: Świebodzice - Wrocław,
- 2) 400 kV relacji: Mikułowa - Świebodzice,
- 3) 2x220 kV relacji: Świebodzice - Ząbkowice Śląskie,
- 4) 220 kV relacji: Świebodzice - Boguszów.

Linie te zbiegają się w stacji elektroenergetycznej 400/220/110 kV, położonej na zachód od wsi Mokrzeszów, w bliskim sąsiedztwie granicy gminy Świdnica z miastem Świebodzice. Z omawianej stacji energia elektryczna jest rozprowadzana - do Głównych Punktów Zasilania - liniami o napięciu 110 kV. Należy podkreślić, że budowa napowietrznej dwutorowej linii elektroenergetycznej najwyższych napięć 400 kV relacji: Mikułowa - Świebodzice wraz z rozbudową stacji w tym ciągu liniowym, została uwzględniona w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2039 (przyjętej uchwałą Rady Ministrów nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r.), w *ustawie z dnia 24 lipca 2015 r. o przygotowaniu i realizacji strategicznych inwestycji w zakresie sieci przesyłowych* (opublikowanej w Dz. U. Nr 2015 poz. 1265, z późn. zm.) oraz w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (przyjętym Uchwałą Nr

XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.). Ponadto przez gminę wiedzie jeden z wariantów projektowanej linii elektroenergetycznej 400 kV relacji: – Świebodzice – Ząbkowice - Dobrzeń. Przy czym według informacji zawartych w ww. planie zagospodarowania przestrzennego województwa operator elektroenergetycznego systemu przesyłowego nie przewiduje realizacji tej inwestycji.

Elektroenergetyczna sieć dystrybucyjna.

Energia elektryczna do odbiorców z obszaru gminy Świdnica dostarczana jest siecią linii elektrycznych o wysokim (110 kV), średnim napięciu (20 kV) i niskim napięciu (0,4 kV) oraz słupowych lub wbudowanych stacji transformatorowych. Stacja elektroenergetyczna 110/20 kV znajdująca się w obrębie: Jagodnik (w rejonie Fabryki Wagonów) leży częściowo na obszarze gminy Świdnica i miasta Świdnica. Ponadto rozdzielnie elektroenergetyczne 110 kV położone są na terenie miasta Świdnica (są to rozdzielnie „Zawiszów” przy ul. Ząbka, „Słotwina” przy ul. Prądyńskiego i rozdzielnia. na Osiedlu Młodych), a stacja 220/110/20 kV w mieście Świebodzice.

Do dystrybucyjnych linii elektroenergetycznych 110 kV prowadzących przez obszar gminy należą następujące linie:

- 1) S-212 relacji: Świebodzice – Żarów,
- 2) S-214 relacji: Świebodzice - Słotwina,
- 3) S-215 relacji: Świebodzice - Graby (Strzegom),
- 4) S-216 relacji: Świebodzice - Graby słup 83,
- 5) S-217 relacji: Bielawa - Świebodzice,
- 6) S-218 relacji: Świebodzice - Świdnica,
- 7) S-221 relacji: Świebodzice - Wałbrzych Podzamcze,
- 8) S-224 relacji: Świebodzice - Wałbrzych (Biały Kamień),
- 9) S-226 relacji: Świebodzice - Wałbrzych (ul. Uczniowska),
- 10) S-280 relacji: Zawiszów - Słotwina,
- 11) S-281 relacji: Dzierżoniów – Świdnica,
- 12) S-282 relacji: Jagodnik - Sobótka,
- 13) S-283 relacji: Jagodnik - Zawiszów,
- 14) S-285 relacji: Jagodnik - Żarów.

Przez obszar gminy Świdnica planowane jest także przeprowadzenie projektowanej kablowej (podziemnej) linii elektroenergetycznej 110 kV relacji: Świebodzice - Wałbrzych (ul. Uczniowska).

11.3.2. Zaopatrzenie w gaz.

Przez obszar gminy przebiegają odcinki dwóch gazociągów podwyższonego średniego ciśnienia DN 300 1,6 Mpa:

- 1) relacji: SG Lubiechów (koło Wałbrzycha) – SG Mokrzeszów – SG Świdnica (ul. Curie-Skłodowskiej);
- 2) relacji: SG Świdnica (ul. Curie-Skłodowskiej) – SG Bystrzyca Dolna – SG Dzierżoniów.

Gmina jest zgazyfikowana z stosunkowo niewielkim stopniem. Gaz dostarczany jest siecią średniego i niskiego ciśnienia, poprzez stacje redukcyjno-pomiarowe I^o Mokrzeszów i Bystrzyca Dolna, wyłącznie do miejscowości: Mokrzeszów, Bystrzyca Dolna, Burkatów i Słotwina. W najbliższym czasie planowana jest także budowa sieci gazowej we wsiach Słone i Radomia, a w przyszłości gazyfikacja całej gminy. Proces gazyfikacji gminy będzie jednak zależał od wielu czynników, w tym przede wszystkim opłacalności ekonomicznej takiej inwestycji.

Według danych GUS w 2019 r. długość czynnej sieci gazowej w gminie wynosiła 63,3 km (tabela nr 11.3.2.1.), w tym 20,7 km sieci przesyłowej i 42,6 km sieci rozdzielczej. Długość sieci przesyłowej nie uległa zmianom od 2014 r., a sieci rozdzielczej wzrasta sukcesywnie, ale nie systematycznie z roku na rok. Tempo rozwoju rozdzielczej sieci gazowej w gminie Świdnica (około 56% w latach 2008-2019) jest znacznie wyższe, niż w innych analizowanych jednostkach terytorialnych (np. w porównaniu do ogółu gmin powiatu świdnickiego – niespełna 12% wg danych GUS na lata 2008-2019; do gmin wiejskich województwa dolnośląskiego – niespełna 43%, czy ogółu gmin województwa – 26%). Przy czym stopień wyposażenia tych jednostek terytorialnych w sieć gazową, jest znacznie wyższy, niż gminy Świdnica.

Tabela nr 11.3.2.1. Zmiany długości sieci gazowej rozdzielczej w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2008-2019.

Jednostka terytorialna	Długość czynnej sieci gazowej [km]						
	2008 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2016 r.	2018 r.	2019 r.
Gmina Świdnica	40,6	44,8	51,1	58,3	60,00	61,7	63,3
Powiat świdnicki - gminy wiejskie	b.d.	b.d.	60,3	67,5	69,2	70,8	72,5
Powiat świdnicki - ogółem	376,0	378,4	383,4	399,4	409,5	417,1	421,6
Województwo dolnośląskie - gminy wiejskie	2123,2	2094,0	2357,6	2583,7	2711,6	2880,9	3043,4
Województwo dolnośląskie - ogółem	8003,8	8062,6	8487,8	8875,8	9239,3	9521,3	10082,9

b.d. – brak danych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

W analizowanych latach 2008-2019 w gminie Świdnica wzrosła - o 6% - liczba ludności korzystającej z sieci gazowej (tabela nr 11.3.2.2.). Warto zauważyć, iż wzrost odsetka korzystających z sieci gazowej nastąpił także w innych (poza ogółem gmin powiatu świdnickiego i województwa dolnośląskiego) analizowanych jednostkach terytorialnych, ale w gminie Świdnica był on znaczący (porównywalny ze wzrostem w gminach wiejskich województwa dolnośląskiego).

Jak wynika z danych GUS w 2019 r. w gminie Świdnica 77% odbiorców gazu wykorzystywało go w celu ogrzewania mieszkań (taki sam odsetek odnotowano w gminach wiejski powiatu świdnickiego a nieco wyższy - gdyż 78% - w gminach wiejskich województwa dolnośląskiego).

Tabela nr 11.3.2.2. Korzystający z sieci gazowej w wybranych jednostkach terytorialnych w wybranych latach.

Jednostka terytorialna	Korzystający z sieci gazowej [%]		
	2008 r.	2014 r.	2019 r.
Gmina Świdnica	10,0	12,7	16,0
Powiat świdnicki - gminy wiejskie	b.d.	7,7	9,7
Powiat świdnicki - ogółem	64,9	64,8	64,6
Województwo dolnośląskie - gminy wiejskie	11,8	17,6	22,4
Województwo dolnośląskie - ogółem	62,4	61,4	61,1

b.d. – brak danych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

Wzrost liczby korzystających z sieci gazowej w gminie Świdnica przekłada się na zużycie gazu (tabela nr 11.3.2.3.). Jak wynika z danych GUS w analizowanym okresie od 2008 r. do 2019 r. zużycie gazu w gminie sukcesywnie wzrastało. Podobną tendencję zauważono w innych analizowanych jednostkach terytorialnych (od 2014 r. w przypadku zużycia gazu wyrażonego w MWh). .

Tabela nr 11.3.2.3. Zużycie gazu w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2008-2019.

Jednostka terytorialna	Gaz dostarczony ogółem					
	[tys. m ³ /MWh*]					[MWh]*
	2008 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2016 r.	2019 r.
Gmina Świdnica	309,5	327,6	414,3	417,7/ 4583,0	531,8/ 5971,7	7888,9
Powiat świdnicki - gminy wiejskie	b.d.	b.d.	414,3	417,7/ 4583,0	531,8/ 5971,7	7893,3
Powiat świdnicki - ogółem	16531,7	17530,5	16859,0	14887,2/ 163342,2	16485,5/ 185183,4	187252,1
Województwo dolnośląskie -	21999,0	27589,9	28754,2	28716,1/	37098,6/	505876,6

Jednostka terytorialna	Gaz dostarczony ogółem					
	[tys. m ³ /MWh*]					[MWh]*
	2008 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2016 r.	2019 r.
gminy wiejskie				294931,7	392177,2	
Województwo dolnośląskie - ogółem	325385,9	369766,1	343904,5	314425,2/ 3368876,4	368040,1/ 4005722,9	4333216,8

b.d. – brak danych

* dane publikowane od 2014 r.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).

11.3.3. Zaopatrzenie w energię ciepłą.

Gmina Świdnica nie posiada sieci ciepłowniczej zasilanej z ciepłowni lub elektrociepłowni. Zaopatrzenie w energię ciepłą ma tu zatem charakter indywidualny. Zarówno gospodarstwa domowe, jak i obiekty publiczne i podmioty gospodarcze ogrzewane są poprzez indywidualne źródła energii ciepłej. Część obiektów ogrzewana jest także gazem (o czym mowa szerzej w rozdziale 11.3.2.).

11.4. Telekomunikacja.

Na obszarze gminy Świdnica znajduje się 7 stacji bazowych (GSM) [Mapa BTS]:

- 1) w Burkatowie (tzw. Młyn Burkatów) – stacja Polkomtel Sp. z o.o. (pozwolenie na sygnał GSM 900);
- 2) w Krzyżowej (na działce ewidencyjnej nr 20/2) - ze stacji korzystają T-Mobile Polska S.A. (pozwolenie na sygnał GSM 900) i Polkomtel Sp. z o.o. (pozwolenie na sygnał GSM 900);
- 3) w Lubachowie (na działce ewidencyjnej nr 54/1) – stacja Polkomtel Sp. z o.o. (pozwolenie na sygnał GSM 900);
- 4) w Lutonii Górnej (na działce ewidencyjnej nr 355) – stacja T-Mobile Polska S.A. (pozwolenie na sygnał GSM 900);
- 5) w Modliszowie (niedalego DW379) – ze stacji korzystają Polkomtel Sp. z o.o. (pozwolenie na sygnał GSM 900 i UMTS 900) i Areo 2 (pozwolenie na sygnały LTE 900 i 1800);
- 6) w Mokrzeszowie (na działce ewidencyjnej nr 818/4) – stacja T-Mobile Polska S.A. (pozwolenie na sygnał GSM 900);
- 7) w Pszennie (przy ul. Fabrycznej 1) – ze stacji korzystają T-Mobile Polska S.A. (pozwolenie na sygnał GSM 900) i Polkomtel Sp. z o.o. (pozwolenie na sygnał GSM 900).

12. BILANS TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ.

12.1. Wstęp.

Na potrzeby niniejszego Studium sporządzono opracowanie pt. „Gmina Świdnica. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę”, zawierające analizy: ekonomiczne, środowiskowe i społeczne oraz prognozy demograficzne, a także możliwości finansowe gminy wykonania sieci komunikacyjnej, infrastruktury technicznej i społecznej, o których mowa w *ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*. Poniżej przedstawiono wyciąg z ww. opracowania.

W celu sformułowania maksymalnego zapotrzebowania na nową zabudowę w podziale na poszczególne funkcje zabudowy przeprowadzono szereg czynności inwentaryzacyjnych, analitycznych i obliczeniowych, przyjmując jednocześnie pewne założenia wynikające z aktualnie panujących uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Założenia te są wynikiem szczegółowych analiz przeprowadzonych dla obszaru gminy, dotyczących obecnego stanu i standardów zagospodarowania przestrzeni oraz obserwowanych w ostatnich latach w gminie zmian w zakresie zagospodarowania przestrzennego i urbanistyki. Przyjęte założenia w znacznej mierze odzwierciedlają obecnie obserwowane trendy i tendencje zmian w zakresie przekształceń urbanistycznych w gminie.

Część z wykonanych analiz ma charakter „przestrzenny”, a część „opisowy”. W ramach analiz „przestrzennych” wykonano następujące czynności:

- 1) **Wyodrębniono i oszacowano powierzchnie terenów obecnie zainwestowanych**, wykorzystywanych dla zabudowy o różnych funkcjach. Inwentaryzacji tej dokonano w oparciu o dane z mapy ewidencyjnej i mapy zasadniczej oraz ortofotomapę. Do terenów zainwestowanych zaliczono część użytków rolnych, które są wykorzystywane jako ogrody przydomowe, nie będąc jednocześnie wykazanymi w ewidencji gruntów jako użytki budowlane. Dotyczy to także budynków mieszkalnych położonych na gruntach zewidencjonowanych jako grunty rolne zabudowane;
- 2) **Określono ogólną powierzchnię użytkową budynków wykorzystywanych na poszczególne cele**, opierając się w tym zakresie przede wszystkim o dane z Urzędu Gminy;
- 3) **Wyodrębniono i oszacowano powierzchnie terenów niezainwestowanych i możliwych do zabudowy (chłonnych)**, w podziale na poszczególne funkcje zabudowy na podstawie obowiązujących – na dzień 25 października 2019 r. – planów miejscowych, w tym:

- a) w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej w rozumieniu art. 2 pkt 1 *ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych* (zwanym w skrócie jednostkami osadniczymi); za jednostki osadnicze uznano (w oparciu o pisemną interpretację Ministra Infrastruktury i Budownictwa; pismo DPP.621.1.2016.1.RR z 29.04.2016 r.) „*obszary zurbanizowane, w których struktura przestrzenna, ciągi komunikacyjne i wyposażenie w sieci infrastruktury technicznej oraz infrastruktura społeczna zostały zrealizowane w takim zakresie, że zlokalizowanie na tych obszarach nowej zabudowy nie wymaga istotnych nowych inwestycji infrastrukturalnych*”; w przypadku, kiedy w zasięgu jednostki osadniczej obowiązywał plan miejscowy chłonność danego obszaru dla lokalizowania nowej zabudowy ustalano w oparciu o ustalenia tego planu miejscowego;
- b) poza zasięgiem jednostek osadniczych.
- 4) **Oszacowano chłonność obszarów obecnie zainwestowanych oraz niezainwestowanych dla lokalizowania nowej zabudowy**, położonych w granicach wyznaczonej jednostki osadniczej oraz poza nią (w powierzchni użytkowej wyrażonej w m²), w podziale na funkcje zabudowy. Szacunków dokonano przyjmując określone założenia oparte o obecne tendencje intensywności i zagęszczenia zabudowy w gminie.
- 5) W oparciu o analizy: ekonomiczne, społeczne i środowiskowe, prognozy demograficzne oraz określone założenia **sformułowano maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę w podziale na następujące funkcje zabudowy:**
- zabudowę o funkcji mieszkaniowo-usługowej;
  - zabudowę o funkcji usługowej;
  - zabudowę o funkcji rekreacyjno-sportowej;
  - zabudowę o funkcji produkcyjno-usługowej;
  - zabudowę o funkcji infrastrukturalnej;
  - zabudowę o funkcji cmentarnej;
  - zabudowę służącą prowadzeniu gospodarki leśnej.
- 6) **Porównano maksymalne w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę z chłonnością w jednostce osadniczej i na obszarach objętych planami miejscowymi, w podziale na funkcje zabudowy.**

Z przeprowadzonych wyżej czynności wynika m.in., że powierzchnia terenów obecnie

zainwestowanych zabudową o funkcji:

- 1) mieszkaniowo-usługowej wynosi 746,19 ha (wszystkie w zasięgu jednostki osadniczej);
- 2) usługowej wynosi 41,86 ha, w tym 4,92 ha w zasięgu jednostki osadniczej;
- 3) rekreacyjno-sportowej wynosi 25,78 ha, w tym 0,75 ha w zasięgu jednostki osadniczej;
- 4) produkcyjno-usługowej wynosi 75,55 ha, w tym 1,44 ha w zasięgu jednostki osadniczej;
- 5) infrastrukturalnej wynosi 51,18 ha, w tym 0,05 ha w zasięgu jednostki osadniczej;
- 6) cmentarnej wynosi 10,82 ha (wszystkie poza jednostką osadniczą).

12.2. Wnioski wynikające z analiz wstępnych.

Z istniejącym na obszarze gminy zagospodarowaniem związane są pewne zagrożenia dla środowiska (np. emisje zanieczyszczeń powietrza, gleb i wód, emisje hałasu). Należy wziąć je pod uwagę, określając kierunek rozwoju struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru gminy. Należy przy tym uwzględnić występujące tu uwarunkowania, w tym przede wszystkim istniejące na obszarze gminy walory przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe. Ograniczenia w dowolnym zagospodarowaniu niektórych terenów w gminie wynikają także z ich położenia w zasięgu obszarów zagrożonych powodzią.

W kontekście bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę istotny jest fakt prognozowanego dalszego wzrostu populacji gminy, a co za tym idzie rozwój jej struktury funkcjonalno-przestrzennej. Określając kierunki rozwoju przestrzennego gminy można wzmocnić występujące obecnie trendy, wyznaczając nowe tereny dla zabudowy tam, gdzie obecnie występuje największe zapotrzebowanie na grunty budowlane lub wyznaczyć nowe, np. dbając o harmonijny rozwój wszystkich miejscowości. Na potrzeby bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę założono, że zapotrzebowanie na grunty budowlane będzie występowało (w różnej skali oczywiście) we wszystkich miejscowościach gminy przez najbliższe kilkadziesiąt lat (na potrzeby bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę, przyjęto, że przez 30 lat). Będzie to wynikało przede wszystkim z przyrostu liczby mieszkańców gminy oraz potrzeby mieszkańców - zarówno obecnych, jak i przyszłych - do posiadania większej przestrzeni życiowej, tj. mieszkań/domów o większej powierzchni użytkowej, niż obecnie. Ponadto przewiduje się, że zapotrzebowanie na nowe grunty budowlane i nowe mieszkania w gminie będzie związane także m.in. ze zmianami w modelu rodziny, tj. spadkiem liczby rodzin wielopokoleniowych i dominacją par z jednym dzieckiem.

12.3. Założenia przyjęte do obliczeń bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę.

Określając zapotrzebowanie na nową zabudowę (o różnych funkcjach) przede wszystkim

wzięto pod uwagę - w oparciu o art. 10 ust. 7 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz dostępne, wiarygodne prognozy demograficzne – perspektywę do 2049 r. Uwzględniono przy tym niepewność procesów rozwojowych, wyrażającą się możliwością zwiększenia zapotrzebowania na powierzchnię użytkową zabudowy o danej funkcji w stosunku do wyników analiz nie więcej niż o 30%. W ślad za najbardziej optymistyczną (i zarazem uproszczoną) prognozą demograficzną (o czym mowa w rozdziale 5.3.) przyjęto, że w 2049 r. gmina Świdnica będzie liczyła 29 000 mieszkańców.

W odniesieniu do terenów obecnie zainwestowanych, założono, że pozostaną one zagospodarowane w dotychczasowy (obecny) sposób. Za tereny niechłonne uznano między innymi:

- zabudowane lub w inny sposób zainwestowane użytki budowlane oraz przyległe do nich użytki rolne, których sposób zagospodarowania wskazywał, że są one wykorzystywane jako ogródki lub podwórka przydomowe,
- obszary, których kształt lub wielkość uniemożliwiają lub znacznie utrudniają realizację zabudowy o danej funkcji,
- tereny położone w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, o których mowa w ustawie *Prawo wodne*.

Poza powyższymi założeniami ogólnymi, przyjęto konkretne założenia w odniesieniu do nowej zabudowy w podziale na następujące funkcje:

1) zabudowa o funkcji mieszkaniowo-usługowej:

- a) przez zabudowę o funkcji mieszkaniowo-usługowej rozumie się zabudowę: zagrodową, mieszkaniową jednorodzinną, mieszkaniową wielorodzinną i usługową;
- b) zachowane zostaną dotychczasowe zasoby mieszkaniowe przy zmianie wskaźnika ich zagęszczenia;
- c) na niezabudowanych obszarach osadniczych 40% nowej zabudowy mieszkaniowej będzie realizowane wyłącznie, jako zabudowa zagrodowa, 59% jako zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, a pozostały 1% jako zabudowa mieszkaniowa wielorodzinną (na podstawie obecnych tendencji zaobserwowanych w gminie na podstawie analizy terenów zainwestowanych);
- d) nowe budynki gospodarcze i garażowe będą towarzyszyły, jak dotychczas, zabudowie o funkcji mieszkaniowo-usługowej; powierzchnia terenu potrzebna do zrealizowania tych budynków będzie ujęta w zapotrzebowaniu na powierzchnię terenu brutto pod budynki o funkcji mieszkaniowo-usługowej;
- e) zakłada się, że 10% powierzchni użytkowej nowej zabudowy o funkcji mieszkaniowo-

usługowej przypadnie na nową zabudowę infrastruktury technicznej i usług podstawowych;

- f) średnia powierzchnia nowo budowanych mieszkań w perspektywie do 2049 r. wyniesie 150 m² (na podstawie obserwowanych obecnie tendencji budowlanych);
- g) wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania przypadającej na 1 mieszkańca będzie docelowo wynosił 50 m² (na podstawie średniej wielkości tego wskaźnika w krajach zachodnioeuropejskich);
- h) przyjmuje się, że na jeden budynek w zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej będzie przypadało 2300 m² powierzchni terenu osadniczego brutto (w terenie tym będą się zawierały tereny mieszkaniowe, tereny infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, tereny zieleni; na podstawie obecnych tendencji w gminie); przyjmuje się, że na jeden budynek mieszkalny w zabudowie zagrodowej będzie przypadało 3000 m² powierzchni terenu osadniczego brutto (przy czym na terenie tym powstaną także inne budynki zagrodowe);
- i) na 1 mieszkanie w zabudowie mieszkaniowej wielorodzinnej będzie przypadało 500 m² powierzchni terenu osadniczego brutto;

2) zabudowa o funkcji usługowej:

- a) przez zabudowę o funkcji usługowej rozumie się zabudowę: usług publicznych i komercyjnych, z wyłączeniem usług sportu i rekreacji oraz turystyki;
- b) przyjęto, że docelowo na 1 mieszkańca gminy będzie przypadało 30 m² powierzchni użytkowej zabudowy o funkcji usługowej (na podstawie obecnego stopnia zagęszczenia zabudowy tej funkcji w gminie);
- c) przyjęto, że na każdy nowy 1 ha terenu będzie przypadało maksymalnie 2000 m² powierzchni użytkowej budynków związanych z działalnością usługową (na podstawie obecnego średniego stopnia zagęszczenia zabudowy tej funkcji w gminie);

3) zabudowa o funkcji rekreacyjno-sportowej:

- a) przez zabudowę o funkcji rekreacyjno-sportowej rozumie się: zabudowę usług sportu, rekreacji i turystyki, w tym zabudowę na ogródkach działkowych;
- b) przyjęto, że docelowo na 1 mieszkańca gminy będzie przypadało 20 m² powierzchni użytkowej zabudowy o funkcji rekreacyjno-sportowej;
- c) przyjęto, że na każdy nowy 1 ha terenu będzie przypadało maksymalnie 180 m² powierzchni użytkowej budynków związanych z funkcją rekreacyjno-sportową

(na podstawie obecnego średniego stopnia zagęszczenia zabudowy tej funkcji w gminie);

4) zabudowa o funkcji produkcyjno-usługowej:

- a) przez zabudowę o funkcji produkcyjno-usługowej rozumie się zabudowę: produkcyjną, usługową, związaną z produkcją i obsługą rolniczą, a także budynki o funkcji baz, składów i magazynów;
- b) zapotrzebowanie na zabudowę o charakterze produkcyjno-usługowym trudno jednoznacznie oszacować, gdyż będzie ono wynikało przede wszystkim z potrzeb potencjalnych inwestorów; jednak w celu ułatwienia rozwoju gospodarczego gminy i wzrostu liczby miejsc pracy na jej obszarze na potrzeby bilansu zakłada się, że zapotrzebowanie na zabudowę omawianej funkcji będzie wynikało z potrzeb utworzenia miejsc pracy dla wszystkich zarejestrowanych w 2018 r. bezrobotnych mieszkańców gminy (tj. 316 osób) oraz dla wszystkich przyszłych aktywnych ekonomicznie nowych mieszkańców gminy (16 472; wg wskaźnika aktywności ekonomicznej ludności Polski z 2018 r. w wysokości 0,568); biorąc pod uwagę powyższe, szacuje się, że w okresie perspektywicznym wystąpi potrzeba utworzenia łącznie 4 546 nowych miejsc pracy;
- c) założono, że powierzchnia użytkowa budynku przypadająca na 1 zatrudnionego będzie wynosiła 160 m² (na podstawie zebranych danych z wybranych firm w Polsce, w tym działających w ramach Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Invest-Park) i jednocześnie na 1 ha terenu będzie przypadało 1200 m² powierzchni użytkowej budynku (na podstawie obecnego średniego stopnia zagęszczenia zabudowy o funkcjach produkcyjnej, przemysłowej i usługowej w gminie);
- d) biorąc pod uwagę potrzebę rozwoju gospodarczego gminy, za zgodne z niniejszym bilansem przyjmuje się wyznaczenie nowych terenów dla zabudowy produkcyjno-usługowej o powierzchni użytkowej większej, niż przewidziano w niniejszym bilansie. Dotyczy to przypadku pojawienia się wiarygodnego inwestora zainteresowanego realizacją konkretnej inwestycji związanej z zabudową omawianej funkcji na terenie gminy Świdnica.

5) zabudowa o funkcji infrastrukturalnej:

- a) przyjmuje się wskaźnik rozbudowy terenów i zabudowy o funkcji infrastrukturalnej adekwatny do planowanego przyrostu terenów zainwestowanych (35 m² powierzchni użytkowej budynków infrastrukturalnych na każde 10 ha nowych terenów

(na podstawie obecnego średniego stopnia zagęszczenia zabudowy tej funkcji na terenie istniejących cmentarzy w gminie).

7) zabudowa o funkcji związanej z prowadzeniem gospodarki leśnej:

- a) zapotrzebowanie na nową zabudowę służącą prowadzeniu gospodarki leśnej będzie zależało od potrzeb określanych w Planie Urządzenia Lasu;
- b) na potrzeby bilansu przyjęto, że na każde 100 ha zalesień może powstać 15 m² powierzchni użytkowej budynków związanych z gospodarką leśną.

12.4. Wyniki bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę.

Wyniki bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę przedstawiono w poniższej tabeli nr 12.4.1. Maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę wszystkich z wyodrębnionych funkcji (kolumna 3 tabeli nr 12.4.1.) przekracza sumę powierzchni użytkowej możliwej do realizacji na obszarach o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej oraz na obszarach przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę (kolumna 6 ww. tabeli). Istnieje zatem możliwość lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami „chłonnymi”, maksymalnie w ilości wynikającej z uzupełnionego bilansu - kolumny 7 i 8. Przy czym w kolumnie 8 tabeli zawarto dane powierzchniowe (w ha), określające jaką powierzchnię terenów przeznaczonych pod zabudowę można wyznaczyć w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy w ramach uzupełnienia bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę. Dane te mają charakter poglądowy. Wyznaczając w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy nowe tereny dla zabudowy poszczególnych funkcji należy posługiwać się powierzchnią podaną w kolumnie 7.

Tabela nr 12.4.1. Wyniki bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę.

L.p.	Funkcja zabudowy	Maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę [powierzchnia użytkowa w m ²]	Chłonność obszarów [powierzchnia użytkowa w m ²]			Możliwości uzupełnienia bilansu i lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami chłonnymi w jednostce osadniczej i mpzp		Ile wykorzystano w Studium poza obszarami chłonnymi w jednostce osadniczej i mpzp	Symbole jednostek terenowych wyznaczonych w Studium	Ile zostało do wykorzystania w przyszłości
			o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej	przeznaczonych pod zabudowę w mpzp (poza jednostką osadniczą)	razem	powierzchnia użytkowa [m ²]	powierzchnia terenu [ha]			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	mieszkaniowo-usługowa	968 876	79 804	407 487	487 291	481 585	822,55	808,68	MP, MU, ML, PR	13,87
2.	usługowa	226 200	861	103 300	104 161	122 039	61,02	0,41	U	60,61
3.	rekreacyjno-sportowa	13 572	0	3 395	3 395	10 177	56,54	18,20	US, ZD, ZP	38,34
4.	produkcyjno-usługowa	928 533	1 908	545 172	547 080	381 453	317,88	317,30	P, UP	0,58
5.	infrastrukturalna	9 160	0	239	239	8 921	127,45	0,70	E, K, W, O	254,20
6.	cmentarna	według faktycznego zapotrzebowania	-	-	-	według faktycznego zapotrzebowania	-	-	ZC	-
7.	związana z prowadzeniem gospodarki leśnej	według faktycznego zapotrzebowania	-	-	-	według faktycznego zapotrzebowania	-	-	-	-

źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentu pt. „Gmina Świdnica. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę” z października 2019 r.

12.5. Potrzeby inwestycyjne gminy wynikające z konieczności realizacji zadań własnych, związanych z lokalizacją nowej zabudowy.

W przypadku realizacji nowej zabudowy na obszarach o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej, nie przewiduje się potrzeby realizacji zadań własnych gminy z zakresu realizacji sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej. Obszary te bowiem są wyposażone już w podstawową infrastrukturę, niezbędną dla realizacji na nich nowej zabudowy. „Uzbrojonych” w infrastrukturę techniczną i komunikacyjną jest także część z terenów przeznaczonych dla realizacji zabudowy o różnych funkcjach w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, położonych poza jednostkami osadniczymi. Niektóre z elementów tej infrastruktury (np. niektóre odcinki dróg publicznych) zostały już zrealizowane, inne (jak np. sieć wodociągową czy kanalizacyjną) trzeba będzie wykonać. Przy czym potrzeb inwestycyjnych gminy wynikających z konieczności realizacji zadań własnych, związanych z lokalizacją nowej zabudowy wg maksymalnego w skali gminy zapotrzebowania (zgodnie z wynikami bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę), nie sposób obecnie jednoznacznie określić. Bowiem potrzeba (lub nie) wyposażenia nowych terenów dla zabudowy w odpowiednią infrastrukturę będzie zależała od położenia jej względem istniejących terenów zainwestowanych (uzbrojonych w infrastrukturę techniczną i komunikacyjną). Można założyć, że w przypadku nowych terenów dla osadnictwa czy działalności gospodarczych, położonych poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, konieczna może okazać się budowa nowych dróg (niezbędnych dla skomunikowania tych terenów z resztą terenów zainwestowanych w gminie oraz regionie) oraz co najmniej sieci wodociągowych.

Na podstawie dotychczasowych analiz, można przypuszczać, że potrzeby inwestycyjne gminy wynikające z konieczności realizacji zadań własnych w związku z lokalizacją nowej zabudowy w ilości wynikającej z bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę, nie przekroczą możliwości finansowania wykonania sieci komunikacyjnych i infrastruktury technicznej oraz społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy. Nie ma zatem potrzeby dokonania zmian w celu dostosowania zapotrzebowania na nową zabudowę do możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej oraz społecznej.

12.6. Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W zakresach związanych z siecią komunikacyjną, infrastrukturą techniczną oraz infrastrukturą społeczną, zadania własne gminy obejmują w szczególności sprawy:

- 1) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- 2) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- 3) działalności w zakresie telekomunikacji;
- 4) lokalnego transportu zbiorowego;
- 5) ochrony zdrowia;
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych;
- 7) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 8) gminnego budownictwa mieszkaniowego;
- 9) edukacji publicznej;
- 10) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 11) kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
- 12) targowisk i hal targowych;
- 13) zieleni gminnej i zadrzewień;
- 14) cmentarzy gminnych;
- 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej.

Niektóre z tych zadań mają charakter obowiązkowy (zgodnie z art. 7 ust. 2 przywołanej wcześniej ustawy o samorządzie gminny), co określają odpowiednie ustawy. Odpowiednie ustawy doprecyzowują także szczegółowy zakres obowiązków gminnych w zakresie realizacji zadań własnych.

Wyżej wymienione zadania mogą być finansowane z różnych źródeł, w tym między innymi:

- 1) ze środków własnych gminy (pochodzących między innymi z podatków i opłat lokalnych, udziałów we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych i osób prawnych);
- 2) z dotacji;
- 3) z subwencji;
- 4) z pożyczek zaciągniętych na finansowanie zadań realizowanych z udziałem środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej;
- 5) z zaciągniętych pożyczek i kredytów na rynku krajowym;
- 6) z dofinansowań unijnych.

Finansowanie realizacji zadań własnych gminy zależy od jej zdolności finansowej. A zdolności te z roku na rok zmieniają się, gdyż zależą od wielu czynników. Możliwości finansowania zadań własnych gminy są określane w corocznych uchwałach budżetowych, przy czym rzeczywiste wydatki z budżetu obrazują sprawozdania z wykonania budżetu. Ponadto sporządzana jest Wieloletnia Prognoza Finansowa, w której przedstawia się przewidywane możliwości finansowe gminy oraz m.in. planowane do realizacji przedsięwzięcia, które będą finansowane z budżetu gminy (ale niekoniecznie w całości). Analiza Wieloletniej Prognozy Finansowej gminy Świdnica wykazała, że w 2018 r. prognozowany był deficyt budżetowy na łączną kwotę 12 515 268 zł (tabela nr 12.6.1.). W dalszym analizowanym okresie, tj. w latach 2019-2025 przewiduje się nadwyżkę budżetową na łączną kwotę 27 595 145 zł. Zatem Gmina będzie w przyszłości dysponowała środkami, które będzie mogła przeznaczyć na inwestycje związane z realizacją zadań własnych z zakresu sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej. Przy czym należy podkreślić, że wielkość tej prognozowanej rezerwy budżetowej może zmienić się (zarówno zwiększyć, jak i zmniejszyć), gdyż w analizowanej Wieloletniej Prognozie Finansowej nie uwzględniono ani dodatkowych wydatków na „uzbrojenie” nowych terenów osadniczych i inwestycyjnych, ani dochodów do budżetu Gminy, które mogą wynikać z rozwoju na jej obszarze zabudowy o różnych funkcjach.

Warto też podkreślić, że gdyby potrzeby inwestycyjne w ww. zakresie okazały się pilniejsze do realizacji, Gmina będzie mogła pozyskać na nie - podobnie jak dotychczas - środki z różnych źródeł, w tym wyszczególnionych wcześniej. Przy realizacji niektórych inwestycji możliwa jest także współpraca podmiotu publicznego i partnera prywatnego - w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. Ponadto nakłady inwestycyjne na realizację zadań własnych gminy mogą być częściowo równoważone poprzez wzrost wpływów do budżetu gminy, wynikający z realizacji jakiegoś zadania własnego (np. budowa drogi podnosi atrakcyjność położonych przy niej działek

budowlanych, co może przyciągnąć nowych inwestorów, którzy osiedlą się lub założą działalność gospodarczą na terenie gminy, a co za tym idzie będą płacili do jej budżetu podatki).

Tabela nr 12.6.1. Przewidywany budżet gminy Świdnica na lata 2018-2025.

Rok	Dochodu budżetu gminy ogółem	Wydatki budżetu gminy ogółem	Wynik budżetu
2018	90 480 174,46	102 995 442,46	-12 515 268,00
2019	89 191 342,00	85 399 762,00	3 791 580,00
2020	92 659 414,00	89 259 414,00	3 400 000,00
2021	91 408 483,00	87 407 295,00	4 001 188,00
2022	90 261 046,00	86 059 858,00	4 201 188,00
2023	90 578 946,00	86 377 757,00	4 201 189,00
2024	92 804 051,00	88 804 051,00	4 000 000,00
2025	94 268 477,00	90 268 477,00	4 000 000,00

źródło: opracowanie własne na podstawie *Wieloletniej Prognozy Finansowej gminy Świdnica*.

Kosztów, jakie Gmina będzie musiała ponieść na wyposażenie nowych terenów dla zabudowy w sieć komunikacyjną, infrastrukturę techniczną i społeczną służących realizacji zadań własnych gminy, nie sposób obecnie rzetelnie określić. Bowiem koszty budowy infrastruktury zależą od wielu czynników, w tym przede wszystkim od rodzaju, skali i lokalizacji planowanej inwestycji (uwarunkowań ekofizjograficznych), a także cen rynkowych materiałów i prac budowlanych, które ulegają wahaniom. Także wielkość przychodów do budżetu gminy z roku na rok zmienia się. Zatem nie sposób jednoznacznie określić, jak ww. przychody i wydatki będą kształtowały się w 30-letniej perspektywie.

W kontekście możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci z zakresu infrastruktury technicznej i komunikacyjnej (drogowej), warto także podkreślić, że część nowo wyznaczonych terenów dla zabudowy już posiada dostęp do dróg publicznych oraz sieci wodociągowej i/lub kanalizacyjnej. Są to tereny położone w zasięgu jednostek osadniczych lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie, jeszcze niezabudowane, a przeznaczone dla zabudowy w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Gmina nie będzie ponosiła kosztów związanych z ich wyposażeniem w ww. infrastrukturę.

Biorąc pod uwagę powyższe, przyjmuje się, że możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy, są wystarczające zarówno do realizacji bieżących, jak i przyszłych potrzeb – zwłaszcza, że nowe inwestycje będą realizowane etapowo i zostaną rozciągnięte w czasie. Wówczas część poniesionych wydatków może zostać zrównoważona np. przez nowe wpływy do budżetu gminy z tytułu różnego rodzaju podatków czy opłat. Ponadto

należy podkreślić, że na realizację zadań własnych Gmina może przeznaczyć prognozowane na lata 2019-2025 nadwyżki budżetowe wynikających z założeń Wieloletniej Prognozy Finansowej. Zwłaszcza, że z prognozy tej wynika, że kondycja finansowa gminy pozwala na realizację wielu działań związanych z utrzymaniem pożądanego poziomu jej rozwoju. Gmina posiada również pewne możliwości dostosowania polityki finansowej do aktualnych potrzeb występujących na jej obszarze (np. przy pomocy wspomnianych na początku niniejszego rozdziału środków zewnętrznych).

DZIAŁ III.
KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

13. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ GMINY ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW.

1. Zakłada się dalszy rozwój przestrzenny zainwestowania, w tym zabudowy mieszkaniowej i obiektów aktywności gospodarczej, zgodnie z zasadami określonymi w rozdziale 14.
2. Wskazuje się tereny przeznaczone dla nowej zabudowy mieszkaniowej w każdej miejscowości gminy, ze zróżnicowaniem wielkości tych rezerw, wynikających z dotychczasowych tendencji i innych uwarunkowań.
3. Przyrost terenów osadniczych zaleca się by polegał na dopełnianiu i intensyfikacji istniejących układów oraz na dodawaniu terenów zainwestowanych bezpośrednio do granic istniejących terenów osadniczych. Dotyczy to przede wszystkim nowych terenów wskazanych pod zainwestowanie osadnicze.
4. W celu zmniejszenia kosztów funkcjonowania infrastruktury komunalnej i podniesienia jakości życia mieszkańców zakłada się prowadzenie współpracy Gminy Świdnica - w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych - w zarządzaniu przestrzenią w taki sposób, aby następowała integracja oraz łączenie funkcji komplementarnych w przestrzeni.
5. Dla rozwoju funkcji turystycznej należy chronić zasoby przyrodnicze gminy oraz dążyć do rozwoju bazy turystycznej i rekreacyjnej w gminie.
6. Dla zapewnienia mieszkańcom gminy możliwość wspólnego spędzania czasu wolnego w otwartej przestrzeni, a przy tym sprzyjającego nawiązywaniu i pogłębianiu relacji oraz kontaktów społecznych, w obrębach: Bojanice, Boleścín, Burkatów, Bystrzyca Dolna, Bystrzyca Górna, Gogołów, Grodziszczce, Jagodnik, Komorów, Krzczonów, Lutomia Górna, Makowice, Miłochów, Modliszów, Mokrzeszów, Panków, Pogorzała, Pszenno, Słotwina, Sulisławice, Wilków, Wiśniowa, Witoszów Dolny, Witoszów Górny, wyznacza się publicznie dostępny teren rekreacyjno-wypoczynkowy (teren kategorii „US”). Ponadto obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne dopuszczono na większości terenów - zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 14.2.

7. W związku z rozwojem przestrzennym gminy, zmniejszy się dotychczasowa powierzchnia przestrzeni rolniczej.
8. Dla rozwoju drobnej działalności gospodarczej dopuszcza się jej lokalizowanie w granicach większości jednostek osadniczych – zgodnie z zasadami określonymi w rozdziale 14.
9. Dla rozwoju aktywności gospodarczej o charakterze ponadlokalnym (z wyjątkiem związanej z eksploatacją złóż surowców) wyznacza się tereny kategorii: „P”, „UP” i „PR”.
10. Zakłada się wprowadzenie zmian w układzie komunikacyjnym obejmujących między innymi modernizację i budowę nowych odcinków dróg (w tym obwodnic miejscowości Mokrzeszów i Świdnica na trasie drogi krajowej nr 35 oraz obwodnicy miejscowości Grodziszczce na trasie drogi wojewódzkiej nr 382) oraz modernizację linii kolejowych, zgodnie z ustaleniami zawartymi w rozdziale 17.
11. Przewiduje się dalszy rozwój sieci i urządzeń infrastruktury technicznej, w tym: wodociągowej, kanalizacyjnej, elektroenergetycznej, gazowej i telekomunikacyjnej, na zasadach określonych w rozdziale 18.
12. Maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę poszczególnych funkcji określone w rozdziale 12.4. Studium przekracza sumę „dostępnej” powierzchni użytkowej zabudowy tych funkcji. Istnieje zatem możliwość lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej oraz obszarami przeznaczonymi w planach miejscowych pod zabudowę. W tabeli nr 12.4.1. zaprezentowano w jaki sposób w niniejszym Studium został uzupełniony i wykorzystany bilans terenów pod zabudowę.
13. Dla uproszczenia przyjęto, że wydatki na rozbudowę systemów infrastruktury technicznej będą dotyczyły wszystkich nowoprojektowanych terenów przeznaczonych pod zainwestowanie, położonych poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej.

14. KIERUNKI I ZASADY ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW.

14.1. Funkcjonalne jednostki terenowe – ogólne zasady.

1. Cały obszar gminy dzieli się na jednostki terenowe (**tereny**), dla których określono **przeważające przeznaczenie** (podstawowe funkcje terenów), funkcje dopuszczalne oraz sposoby i zasady zagospodarowania. Jednostki te oznaczono na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” symbolami - z wyjątkiem jednostek, o których mowa w rozdziale 14.2. w ust. 20, 21 i 22- i wydzielono je liniami rozdzielającymi. Funkcję linii rozdzielających jednostki terenowe pełnią również przedstawione na tym rysunku drogi (w tym planowane), planowane węzły, linie kolejowe oraz granice obrębów (z wyjątkiem tych odcinków granic obrębów, które bieżą wzdłuż dróg i na rysunkach Studium mają w tym wypadku wyłącznie charakter informacyjny).
2. **Przeważające przeznaczenie** terenu, wymienione w niniejszym rozdziale 14 w zdaniach wprowadzających do poszczególnych ustępów („tereny z przewagą”, „tereny dla”), oznacza takie formy zagospodarowania, które powinny zajmować nie mniej niż 51% powierzchni jednostki terenowej. Rodzaje przeznaczenia i sposoby zagospodarowania nie zaliczone do przeważającego przeznaczenia terenu, a jedynie dopuszczone na mocy Studium nie mogą zajmować więcej niż 49% powierzchni jednostki terenowej. Regulacje omówione w tym ustępie nie ograniczają powierzchni, która może być pokryta zielenią towarzyszącą, za którą uważa się także niezabudowane użytki rolne i leśne oraz zadrzewienia i zakrzaczenia.
3. Każda z form zagospodarowania stanowiąca **przeważające przeznaczenie** terenu może zajmować do 100% powierzchni jednostki terenowej.
4. W użytkowaniu i zagospodarowaniu jednostek terenowych należy – oprócz ustaleń określonych w niniejszym rozdziale 14 – uwzględnić występowanie chronionych obiektów i obszarów oraz respektować zasady zagospodarowania dotyczące innych wydzialeń przestrzennych, w tym obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, określonych w niniejszym Studium oraz zasady określone w innych rozdziałach działu III.

5. Pod pojęciem „nieuciążliwej usługi/działalności gospodarczej” należy rozumieć taką, której funkcjonowanie nie spowoduje obniżenia standardów jakości środowiska określonych w przepisach szczególnych poza granicami nieruchomości, do której inwestor/zarządca posiada tytuł prawny.

14.2. Funkcjonalne jednostki terenowe – szczegółowe zasady i standardy zagospodarowania.

1. **MP – Tereny z przewagą zabudowy mieszkaniowej (jednorodzinnej i wielorodzinnej) lub zagrodowej oraz obiektów usług i produkcji nie kolidujących z funkcją mieszkaniową**, na których:
  - 1) dopuszcza się lokalizację nieuciążliwej działalności gospodarczej innej niż usługowa oraz wymieniona w pkt 2, z zastrzeżeniem pkt 7;
  - 2) dopuszcza się bazy, składy i magazyny o powierzchni terenu nie przekraczającej 5000 m² oraz o powierzchni pod budynkami nie przekraczającej 400 m²;
  - 3) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
  - 4) dopuszcza się zintegrowane węzły przesiadkowe na terenach „MP” w obrębach Słotwina i Pszenno;
  - 5) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne;
  - 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej i lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
  - 7) zakazuje się lokalizacji:
    - a) obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m²,
    - b) stacji paliw,
    - c) c) obiektów usługowych i produkcyjnych związanych z rolnictwem;
  - 8) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24;
  - 9) zaleca się lokalizację usług i innych obiektów służących do prowadzenia działalności gospodarczej przede wszystkim w parterach zabudowy mieszkaniowej lub w wyodrębnionych budynkach;

- 10) dla ograniczenia ewentualnych konfliktów należy dążyć do tworzenia enklaw (jednostek terenowych) z zainwestowaniem nie kolizyjnym względem siebie.

2. MU - Tereny z przewagą zabudowy mieszkaniowej (jednorodzinnej i wielorodzinnej), na których:

- 1) dopuszcza się - na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych – zabudowę zagrodową;
- 2) dopuszcza się lokalizację nieuciążliwych usług, w tym usług sportu i rekreacji oraz świetlic wiejskich;
- 3) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 4) dopuszcza się zintegrowane węzły przesiadkowe terenie „MU” w obrębie Słotwina;
- 5) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleni urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne;
- 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 7) zakazuje się lokalizacji:
  - a) obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m²,
  - b) stacji paliw,
- 8) zaleca się lokalizację usług przede wszystkim w parterach zabudowy mieszkaniowej lub w wyodrębnionych budynkach;
- 9) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24.

3. ML – Tereny dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, letniskowej oraz usług sportu i rekreacji, w tym rekreacji konnej, na których:

- 1) dopuszcza się lokalizację nieuciążliwych usług związanych z funkcją rekreacyjną (np. handlu, gastronomii) i usług turystycznych, z zastrzeżeniem pkt 3;
- 2) dopuszcza się obiekty związane z hodowlą koni;
- 3) zakazuje się lokalizacji:
  - a) obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m²,
  - b) stacji paliw;
- 4) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleni

urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne;

- 5) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom.

4. U – Tereny z przewagą obiektów usług wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi, z zastrzeżeniem pkt 7, na których:

- 1) dopuszcza się funkcje mieszkaniowe związane z obiektem usługowym (np.: mieszkanie lekarza), z zastrzeżeniem, że na 1 obiekt usługowy może przypadać maksymalnie 1 mieszkanie;
- 2) dopuszcza się, również na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, stawy, w tym hodowlane i rekreacyjne;
- 3) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną - w tym o charakterze izolacyjnym i osłonowym - oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne;
- 4) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 5) dopuszcza się zintegrowane węzły przesiadkowe na terenach „U” w obrębach Słotwina i Pszenno;
- 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 7) zakazuje się lokalizacji:
  - a) obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m²,
  - b) stacji paliw,
  - c) obiektów związanych z rolnictwem,
- 8) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24.

5. UH - Tereny z przewagą obiektów usług, w tym dużych obiektów handlowych, wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi, z zastrzeżeniem pkt 7, na których:

- 1) dopuszcza się funkcje mieszkaniowe związane z obiektem usługowym (np.: mieszkanie lekarza), z zastrzeżeniem, że na każdy obiekt usługowy może przypadać jedno mieszkanie;

- 2) dopuszcza się lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m²;
- 3) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleni urządzonej - w tym o charakterze izolacyjnym i osłonowym - oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne;
- 4) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 5) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 6) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24;
- 7) zakazuje się lokalizacji:
  - a) stacji paliw,
  - b) obiektów związanych z rolnictwem.

6. US - Tereny z przewagą usług sportu i rekreacji wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi, na których:

- 1) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleni urządzonej oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, place zabaw, z zastrzeżeniem pkt 4;
- 2) dopuszcza się usługi związane z przeważającym przeznaczeniem terenu (np. handlu i gastronomii) oraz lokalizowanie usług komunalnych (np. świetlic wiejskich), z zastrzeżeniem pkt 4;
- 3) dopuszcza się usługi oświaty i edukacji;
- 4) zakazuje się lokalizacji:
  - a) obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m²,
  - b) stacji paliw;
- 5) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej i lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 7) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24.

7. USR – Teren z przewagą obiektów sportu i rekreacji, na których:

- 1) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleni urządzonej oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, place zabaw, z zastrzeżeniem pkt 4;
- 2) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 3) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej i lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 4) zakazuje się lokalizacji budynków.

8. PR – Tereny z przewagą zabudowy zagrodowej oraz obiektów produkcji rolniczej i obsługi produkcji rolnej, na których:

- 1) dopuszcza się zieleni urządzonej;
- 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 3) dopuszcza się budowę stawów hodowlanych;
- 4) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 5) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24.

9. UP – Tereny dla skoncentrowanej działalności gospodarczej - przemysłowej, usługowej, naprawczej oraz baz, składów i magazynów, z wyłączeniem działalności związanych z produkcją rolniczą i obsługą rolnictwa oraz produkcją energii z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej moc 100 kW, na których:

- 1) dopuszcza się lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży przekraczającej 400 m², a na terenach w obrębie Pszenno także obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m²;
- 2) dopuszcza się zintegrowane węzły przesiadkowe na terenie „UP” w obrębie Słotwina;
- 3) dopuszcza się lokalizację stacji paliw;
- 4) zakazuje się lokalizowania nowej zabudowy mieszkaniowej, w tym zagrodowej, z zastrzeżeniem ust. 4;

- 5) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24;
- 6) dopuszcza się zieleń urządzoną, w szczególności o charakterze izolacyjnym i osłonowym, zwłaszcza w przypadku sąsiedztwa terenów dla skoncentrowanej działalności gospodarczej z istniejącą lub planowaną zabudową mieszkaniową;
- 7) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 8) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciami.

10. P – Tereny dla skoncentrowanej działalności gospodarczej - przemysłowej, usługowej, naprawczej oraz baz, składów i magazynów, w tym działalności związanych z produkcją rolniczą i obsługą rolnictwa oraz lokalizacji obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW, na których:

- 1) przy lokalizacji obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW należy uwzględnić zapisy zawarte w rozdziale 18.1. ust. 23-26;
- 2) dopuszcza się lokalizację stacji paliw;
- 3) dopuszcza się lokalizację Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów;
- 4) dopuszcza się zintegrowane węzły przesiadkowe na terenach „P” w obrębach: Pszenno, Sulisławice, Słotwina i Zawiszów;
- 5) zakazuje się lokalizowania nowej zabudowy mieszkaniowej, w tym zagrodowej;
- 6) dopuszcza się zieleń urządzoną, w szczególności o charakterze izolacyjnym i osłonowym, zwłaszcza w przypadku sąsiedztwa terenów dla skoncentrowanej działalności gospodarczej z istniejącą lub planowaną zabudową mieszkaniową;
- 7) dopuszcza się uprawy rolne i ogrodnicze (w tym pod szkłem i folią);
- 8) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 9) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciami.

10. ZC - Tereny dla cmentarzy, na których:

- 1) dopuszcza się obiekty sakralne oraz kaplice przedpogrzebowe, sanitariaty i inne obiekty obsługi cmentarza;

- 2) budynki powinny wyróżniać się atrakcyjną architekturą; zalecane są także cechy symbolizujące przeznaczenie;
- 3) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych tylko w formie parkingów terenowych;
- 4) należy wprowadzić zieleń urządzoną;
- 5) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 6) wokół cmentarzy obowiązują strefy sanitarne, których zasięg i sposób zagospodarowania określają właściwe przepisy.

11. ZD – Tereny z przewagą ogrodów działkowych, na których:

- 1) dopuszcza się inne formy użytkowania ogrodniczego;
- 2) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne;
- 3) dopuszcza się pojedyncze obiekty usługowe uatrakcyjniające przeważające przeznaczenie terenu (np. gastronomia, sanitariaty);
- 4) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 5) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych.

12. ZP – Tereny z przewagą parków i innych zespołów zieleni, na których:

- 1) dopuszcza się pojedyncze obiekty usługowe uatrakcyjniające podstawowe zagospodarowanie terenu (np. gastronomia, sanitariaty, świetlice wiejskie, obiekty kultury) oraz inne funkcje zapewniające właściwą opiekę nad występującymi na tych terenach obiektami zabytkowymi;
- 2) na terenie o symbolu „ZP” w obrębie Grodziszczce dopuszcza się utrzymanie istniejącej zabudowy;
- 3) dopuszcza się obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, place zabaw;
- 4) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 5) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 6) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24.

13. E – Tereny dla urządzeń zaopatrzenia w energię elektryczną oraz obiektów zaopatrzenia w energię elektryczną, w tym najwyższych i wysokich napięć, na których:

- 1) dopuszcza się zieleń urządzoną lub nieurządzoną (o charakterze łąkowym);
- 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej i lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom, w sposób nie kolidujący z podstawową funkcją terenu i pozostałymi zasadami zagospodarowania terenu;
- 3) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 4) dopuszcza się obiekty administracyjno-techniczne obsługujące funkcjonowanie urządzeń służących wytwarzaniu, przesyłowi i dystrybucji energii elektrycznej;
- 5) na terenie o symbolu „E” we wsi Lubachów dopuszcza się zachowanie istniejącej elektrowni wodnej;
- 6) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24.

14. K – Tereny dla obiektów i urządzeń gospodarki ściekowej, na których:

- 1) dopuszcza się zieleń, w szczególności o charakterze izolacyjnym i osłonowym;
- 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 3) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 4) dopuszcza się lokalizację obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW, przy uwzględnieniu zapisów zawartych w rozdziale 18.1. ust. 23-26;
- 5) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24.

15. W - Tereny dla obiektów i urządzeń zaopatrzenia w wodę, na których:

- 1) dopuszcza się zieleń urządzoną lub nieurządzoną (o charakterze łąkowym);
- 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 3) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;

- 4) dopuszcza się lokalizację obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW, przy uwzględnieniu zapisów zawartych w rozdziale 18.1. ust. 23-26;
- 5) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24.

16. O – Teren dla składowania, przetwarzania, recyklingu i odzysku, w tym zbierania i magazynowania odpadów, na którym:

- 1) należy przeprowadzić rekultywację terenu dopuszcza się m.in. leśny kierunek rekultywacji;
- 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 3) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 4) dopuszcza się zieleń, w szczególności o charakterze izolacyjnym i osłonowym; dla wzmocnienia funkcji izolacyjnej dopuszcza się także zalesienia;
- 5) dopuszcza się uprawy przemysłowe, w tym uprawy roślin energetycznych;
- 6) dopuszcza się lokalizację obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW, przy uwzględnieniu zapisów zawartych w rozdziale 18.1. ust. 23-26.

17. PE - Tereny dla powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych, na których:

- 1) dopuszcza się uprawy rolne i leśne;
- 2) dopuszcza się zieleń urządzoną, w szczególności o charakterze izolacyjnym i osłonowym, zwłaszcza w przypadku sąsiedztwa terenów dla powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych z istniejącą lub planowaną zabudową mieszkaniową;
- 3) dopuszcza się obiekty i urządzenia towarzyszące przeważającemu przeznaczeniu i bezpośrednio związane z eksploatacją kopaliny, w tym służące do sortowania i przeróbki wydobywanej kopaliny;
- 4) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych;
- 5) po zakończeniu eksploatacji, teren powinien być zrehabilitowany w odpowiednim

kierunku (w zależności od miejscowych uwarunkowań i/lub przyszłych potrzeb – w kierunku leśnym, rolnym lub dla wykorzystania rekreacyjnego); rekultywacja powinna być sukcesywnie prowadzona już w trakcie eksploatacji;

- 6) zakazuje się lokalizacji budynków.

18. **KK – Tereny dla obiektów i urządzeń służących kolei** – obejmujące także graficznie oznaczoną linię kolejową; zagospodarowanie zgodnie z potrzebami funkcji kolei i jej zarządcy oraz w zgodzie z obowiązującymi przepisami, z następującymi zastrzeżeniami:

- 1) dopuszcza się przekraczanie tego terenu drogami oraz sieciami infrastruktury technicznej, przy uwzględnieniu obowiązujących przepisów;
- 2) w przypadku rezygnacji z wykorzystania dla potrzeb kolei teren można przeznaczyć na potrzeby dróg oraz ścieżek rowerowych i ciągów pieszych, a także sieci i urządzeń infrastruktury technicznej;
- 3) zmiany przeznaczenia i zagospodarowania, o których mowa w pkt 2 mogą być dokonane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

19. **EF – Tereny dla obiektów farmy fotowoltaicznej**, na których:

- 1) zakazuje się wznoszenia budynków;
- 2) dopuszcza się użytkowanie rolnicze;
- 3) dopuszcza się zieleń urządzoną i nieurządzoną, w tym o charakterze izolacyjnym i osłonowym, z wyjątkiem sadzenia drzew, przy uwzględnieniu pkt 4;
- 4) nakazuje się realizację zieleni izolacyjnej na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie terenów „MP” i „MU” - od strony styku tych teren z terenami dla obiektów farmy fotowoltaicznej;
- 5) zaleca się wprowadzanie pomiędzy sektorami paneli fotowoltaicznych niskopiennych żywopłotów oraz roślinności trawiastej na terenach „EF” położonych w obrębach: Bystrzyca Dolna, Grodziszczce, Komorów, Pszenno, Makowice, Mokrzeszów, Wilków i Witoszów Dolny;
- 6) dopuszcza się terenowe miejsca postojowe;
- 7) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;

- 8) dopuszcza się także lokalizację obiektów i urządzeń wytwarzających energię aerotermalną i geotermalną z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW, przy uwzględnieniu zapisów zawartych w rozdziale 18.1. ust. 23 i 24;
- 9) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24;
- 10) przy wprowadzeniu nowych obiektów na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy stosować konstrukcje szybko demontowalne, możliwe do usunięcia w razie zagrożenia zalaniem wodami powodziowymi;
- 11) zakazuje się niszczenia stanowisk jaszczurki zwinki *Lacerta agilis*/jaszczurki żyworodnej *Zootoca vivipara* zidentyfikowanych na terenach położonych w obrębach: Mokrzeszów, Miłochów i Sulisławice;
- 12) zakazuje się niszczenia istniejących zadrzewień na terenach w obrębach Modliszów i Lutomia Dolna.

20. Tereny z przewagą wód powierzchniowych, na których:

- 1) dopuszcza się użytkowanie rolnicze w sposób nie kolidujący z przeznaczeniem i pozostałymi zasadami zagospodarowania terenu;
- 2) dopuszcza się zadrzewienia i zakrzewienia w sposób nie kolidujący z przeznaczeniem i pozostałymi zasadami zagospodarowania terenu;
- 3) dopuszcza się urządzenia i obiekty związane z ochroną przeciwpowodziową oraz inne niezbędne urządzenia hydrotechniczne i hydroenergetyczne;
- 4) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom,
- 5) dopuszcza się lokalizację terenowych miejsc postojowych, w sposób nie kolidujący z przeznaczeniem i pozostałymi zasadami zagospodarowania terenu;
- 6) dopuszcza się wykorzystanie rekreacyjne, o ile nie jest to sprzeczne z przepisami odrębnymi i przeważającym przeznaczeniem terenu;
- 7) dopuszcza się zabudowę wyłącznie w obiektach o łącznej powierzchni zabudowy nie przekraczającej 5% powierzchni lustra wody na terenie oraz przy uwzględnieniu przepisów odrębnych, z zastrzeżeniem pkt 8;
- 8) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią,

należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24;

- 9) gospodarka stawowa (stawy hodowlane) powinna być prowadzona w sposób nie zagrażający zanieczyszczeniem (i eutrofizacją) innych wód powierzchniowych.

21. Tereny z przewagą użytkowania rolniczego, na których:

- 1) dopuszcza się zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne;
- 2) dopuszcza się lokalizację stawów hodowlanych pod warunkiem, że nie będą wpływać negatywnie na wody innych akwenów (zanieczyszczenie, eutrofizacja) oraz wywoływać innych negatywnych skutków dla stosunków gruntowo-wodnych oraz stanu środowiska przyrodniczego;
- 3) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 4) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 5) zakazuje się lokalizacji budynków, w tym także w ramach zabudowy zagrodowej i innej związanej z produkcją rolniczą;
na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu, wynikające z przepisów odrębnych.

22. Tereny dla lasów, na których:

- 1) dopuszcza się zachowanie istniejącego zagospodarowania;
- 2) dopuszcza się lokalizowanie zabudowy związanej z przeznaczeniem terenu oraz obiektów i urządzeń służących wędrownikom turystycznym, z zastrzeżeniem pkt 3;
- 3) na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 24;
- 4) dopuszcza się przeprowadzenie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 5) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
- 6) przy prowadzeniu nasadzeń drzew i krzewów zaleca się zachować 2,5 m odległości od górnej krawędzi skarp rowów i kanałów melioracji podstawowej.

23. Jednostkami terenowymi są także oznaczone na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju

przestrzennego” **drogi publiczne stanowiące główne elementy układu drogowego**, dla których zasady zagospodarowania określono w rozdziale 17:

- 1) drogi klasy ekspresowej – symbol „KDS”;
- 2) drogi klasy głównej ruchu przyspieszonego – symbol „KDGP”;
- 3) drogi klasy głównej – symbol „KDG”;
- 4) drogi klasy zbiorczej – symbol „KDZ”;
- 5) drogi klasy lokalnej – symbol „KDL”;
- 6) drogi klasy dojazdowej (wybrane) – symbol „KDD”.

14.3. Funkcjonalne jednostki terenowe – kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania i użytkowania terenów, w tym zakaz zabudowy.

1. Zaleca się by nowa jednorodzinna zabudowa mieszkaniowa (lub wielorodzinna o zbliżonym charakterze), mieszkaniowo-gospodarcza i mniejsza zabudowa służąca działalności gospodarczej swoją architekturą nawiązywała do tradycji regionalnych.
2. Przyjmuje się, że na terenie gminy dominuje zabudowa niska, przy czym w obszarach istniejącej zabudowy gdy sąsiadująca zabudowa w odległości do 50 m jest wyższa oraz na terenach kategorii: „U”, „UH”, „UP” i „P”, dopuszcza się zabudowę średniowysoką.
3. Przyjmuje się, że budynki o wysokości powyżej 6 m będą kryte dachami stromymi o nachyleniu połąci do 45°, przy czym dopuszcza się inne rozwiązania gdy uzasadnia to sąsiedztwo istniejącej zabudowy lub gdy realizowany jest obiekt użyteczności publicznej, a także na obszarach z historyczną zabudową oraz w ich sąsiedztwie, przy uwzględnieniu zapisów rozdziału 16.
4. Minimalny udział procentowy powierzchni biologicznie czynnej na działce budowlanej nie może wynosić mniej niż 0,1% - w przypadku działek dla obiektów infrastruktury technicznej i innych obiektów liniowych, w tym dróg - oraz nie mniej niż 5% dla pozostałych działek, z zastrzeżeniem, że na działkach położonych w zasięgu terenów „EF” minimalny udział procentowy powierzchni biologicznie czynnej na działce budowlanej nie może wynosić mniej niż 10%. Na działkach z istniejącym

zainwestowaniem, na których warunek ten nie jest spełniony, dopuszcza się pomniejszenie powierzchni biologicznie czynnej o 10% w stosunku do istniejącej.

5. Maksymalna powierzchnia zabudowy nie może przekraczać 90% działki lub terenu. Na działkach z istniejącą zabudową, na których warunek ten nie jest spełniony, dopuszcza się powiększenie powierzchni zabudowy działki lub terenu do 100%; w planach miejscowych należy rozstrzygnąć, na których obszarach ten wskaźnik winien być odniesiony do działki, a na których do jednostki terenowej.
6. W zagospodarowaniu i zabudowie zaleca się stosować rozwiązania o wysokiej sprawności energetycznej i korzystanie z energii odnawialnej za pośrednictwem urządzeń i obiektów niekolidujących z celami ochrony przyrody i środowiska oraz krajobrazu.
7. Zaleca się realizowanie budynków niskoenergetycznych.
8. Należy ograniczać lokalizację budynków w bezpośrednim sąsiedztwie linii rozdzielających linii kolejowej oraz dróg i ulic klasy głównej i zbiorczej.
9. Dopuszcza się dokonywanie scaleń i podziałów geodezyjnych, które nie będą utrudniały realizacji ustaleń Studium.
10. Lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m² dopuszcza się wyłącznie na terenach kategorii „UP” w obrębie Pszenno oraz na terenach kategorii „UH”.
11. Lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży do 400 m² dopuszcza się na wszystkich terenach, na których dopuszczono funkcję usługową.
12. Lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży przekraczającej 400 m² dopuszcza się na terenach kategorii „UP”.
13. Stacje paliw dopuszcza się wyłącznie na terenach kategorii „UP” i „P”.

14. Za obszary przestrzeni publicznej uznaje się obszary dróg publicznych (istniejących i planowanych) wskazanych w Studium, a także obszary, na których zlokalizowane są lub planowane są gminne obiekty oświaty, edukacji, sportu i rekreacji oraz obiekty administracji publicznej. Obszary te, w jednostkach osadniczych, powinny zachować ogólnodostępny charakter, przy uwzględnieniu charakteru danej przestrzeni.
15. Terenami wyłączonymi spod nowej zabudowy, przez którą należy rozumieć nowe budynki, są tereny z przewagą użytkowania rolniczego, tereny kategorii: „EF”, „PE” i „USR” oraz tereny kategorii: „MP”, „MU”, „U”, „US”, „PR”, „UP” i „K” położone w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią – zgodnie z ustaleniami rozdziału 24 niniejszego Studium.
16. Przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizacja urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych, powinny odbywać się w sposób minimalizujący ewentualny negatywny wpływ na tereny przewidziane pod zainwestowanie oraz obszary podlegające ochronie.
17. Zaleca się, by nowe sieci infrastruktury technicznej, a także modernizowane i przebudowywane, lokowane na terenach zainwestowanych i przeznaczonych pod zainwestowanie inne niż przemysłowe, składowe lub służące infrastrukturze technicznej, były realizowane wyłącznie jako podziemne, a tylko w wyjątkowych sytuacjach, jako nadziemne.
18. W planach miejscowych można, a w wielu przypadkach wręcz zaleca się, zawęzić możliwości, które wynikają z ustaleń Studium.

14.4. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granice poszczególnych jednostek terenowych mogą podlegać korektom (i uściśleniu) w pasie o szerokości do 50 m od linii rozdzielającej jednostki terenowe, o ile będzie to wynikało z konieczności racjonalnego przeniesienia tej linii rozdzielającej ze Studium do planu miejscowego

(koniczności dopasowania tej linii do wydzielen na kopii mapy zasadniczej) oraz o ile nie spowoduje to negatywnego oddziaływania na obszary chronione i tereny leśne; nie dotyczy terenów kategorii „UP”, „P”, „K”, „O”, „EF”, „E” we wsi Lubachów oraz terenów kategorii „W” we wsiach Jagodnik i Komorów.

2. Zgodne z ustaleniami Studium jest przyjmowanie w ustaleniach planów miejscowych bardziej rygorystycznych i zawężonych regulacji niż te, które zostały określone w niniejszym dokumencie; w szczególności dotyczy to ustaleń odnoszących się do przeznaczenia terenów oraz regulacji dotyczących zagospodarowania na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią. Dopuszczalny jest też podział określonych w niniejszym Studium funkcjonalnych jednostek terenowych na mniejsze, z bardziej szczegółowo ustalonymi funkcjami („węższymi”) oraz sposobami zagospodarowania (bardziej szczegółowymi lub bardziej rygorystycznymi). Strefowanie funkcji ma w szczególności służyć zapobieganiu powstawania konfliktów przestrzennych.
3. Dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujące są te ustalenia Studium – także w następnych rozdziałach - w których użyto następujących sformułowań:
  - 1) *przeważające przeznaczenie terenów;*
  - 2) *dopuszcza się;*
  - 3) *zakazuje się, niedopuszczalne jest,*
  - 4) *nie powinno[a], nie może;*
  - 5) *należy, powinno[a], może [wyłącznie] stanowić...*
  - 6) *przyjmuje się, zakłada się.*
4. Dyspozycje sformułowane jako zalecenia lub propozycje – także w innych rozdziałach – nie są ustaleniami Studium.
5. Ustalony kierunek zmian w strukturze przestrzennej gminy dotyczy zmian dokonywanych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Utrzymanie w nowych planach miejscowych dotychczasowego przeznaczenia (w tym określonego w obowiązujących planach miejscowych oraz w wydanych decyzjach o warunkach

zabudowy), sposobu zagospodarowania i zabudowy lub sposobu wykorzystania, nie jest sprzeczne z kierunkami zagospodarowania przestrzennego określonymi w Studium.

6. Szczególnym przypadkiem zasady omówionej w ust. 5 jest przyjmowanie w ustaleniach planów miejscowych na niezabudowanych terenach rolnych i leśnych dotychczasowej formy użytkowania tych gruntów, w tym z wyłączeniem prawa zabudowy, także na terenach, na których Studium przewiduje możliwość wprowadzenia zabudowy.
7. Za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się wykorzystywanie i przebudowę akwenów wodnych, cieków i innych urządzeń melioracyjnych, jeżeli nie stoi to w kolizji z pozostałymi ustaleniami niniejszego Studium i odrębnymi przepisami.
8. Dla planów miejscowych sporządzanych dla jednostek osadniczych przyjmuje się minimalny wskaźnik 0,1 ha publicznie dostępnych terenów rekreacyjno-wypoczynkowych na każde 10 ha nowych terenów dla zabudowy mieszkaniowej.

15. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, PRZYRODY I KRAJOBRAZU.

15.1. Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, przyrody i krajobrazu.

1. Na obszarach objętych ochroną prawną mogą obowiązywać ograniczenia wynikające z przepisów szczególnych (rozporządzeń, planów zadań ochronnych, planów ochrony), które należy uwzględnić przy rozpatrywaniu innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 14.
2. Dopuszcza się objęcie ochroną nowych obszarów i obiektów.
3. Na terenach kategorii „MP” i „PR” w obrębie Lutomia Górna, położonych w zasięgu obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071, na których zidentyfikowano siedlisko przyrodnicze 6510 niżowe i górskie świeże łąki

użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*, zakazuje się niszczenia tego siedliska.

4. W ukształtowaniu zabudowy i wprowadzaniu obiektów technicznych (zwłaszcza na terenach otwartych) należy uwzględnić potrzebę zachowania walorów krajobrazowych, ciągłości przestrzennej korytarzy ekologicznych oraz inne zasady określone w Studium, w tym w rozdziałach 14 i 16.
5. W celu ograniczenia zagrożenia powodziowego na terenie gminy zaleca się:
  - 1) dna niezabudowanych dotychczas dolin wyłączać z intensywnego zagospodarowania, a w szczególności z zabudowy kubaturowej. Wskazane jest zagospodarowanie ekstensywne – łąki, zieleń wypoczynkowa, tereny spacerowe oraz niezbędne przejścia infrastrukturalne i komunikacyjne, drogi i obiekty hydrotechniczne, w szczególności przeciwpowodziowe, jeżeli nie ograniczą one przekroju doliny czynnie przewodzącego wezbrania oraz nie zaburzą ciągłości i funkcji przyrodniczych doliny, jako korytarza ekologicznego;
  - 2) eliminować istniejące przeszkody, które utrudniają przepływ wód powodziowych (mosty o małym świetle, przepusty o małej wydolności);
  - 3) tworzyć naturalną retencję spowalniającą spływ wód tam, gdzie nie zagraża ona obiektom (poprzez realizację zadrzewień i zakrzaczeń, miedz utrudniających spływ z łąk, oczek wodnych, zbiorników małej retencji, stosowanie ażurowych nawierzchni na obszarach zainwestowanych), z zastrzeżeniem, że działania te nie mogą zagrażać celom ochrony ustanowionych obszarów chronionej przyrody oraz celom zarządzania ryzykiem powodziowym.
6. Na terenach położonych w zasięgu 50-metrowej strefy ochronnej wału przeciwpowodziowego obowiązują ograniczenia wynikające z przepisów odrębnych, które należy uwzględnić przy rozpatrywaniu innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 14.
7. Na terenach położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią należy uwzględnić ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych i innych ustaleń Studium, w tym określonych w rozdziale 24.

8. Na obszarach zagrożonych podtopieniami zaleca się, przy wprowadzeniu nowych obiektów, stosowanie odpowiednich rozwiązań technicznych, minimalizujących skutki podtopień.
9. Zaleca się, by przebudowa elementów systemów melioracyjnych, wynikająca z inwestowania na terenach zmeliorowanych, nie powodowała niekorzystnych zmian stosunków gruntowo-wodnych, zwłaszcza na terenach tworzących system przyrodniczy gminy.
10. Wzdłuż cieków wodnych nowe budynki mogą być lokalizowane w odległości co najmniej 5 m od górnej krawędzi ich koryt. Zaleca się tę zasadę stosować także do nowych sieci infrastruktury obsługujących ww. budynki.
11. Dopuszcza się realizację zbiorników wodnych o funkcji: przeciwpowodziowej, przeciwpożarowej, retencyjnej i nawadniającej, pod warunkiem uwzględnienia lokalnych uwarunkowań, w tym w zakresie występowania obiektów i obszarów chronionych, obszarów zurbanizowanych oraz walorów krajobrazowych.
12. Zaleca się dążyć do utrzymania stosunkowo dobrego stanu środowiska na obszarze gminy, między innymi poprzez:
  - 1) zminimalizowania uciążliwości związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, m.in. poprzez wprowadzanie czystszych technologii w procesach produkcyjnych oraz różnych urządzeń zabezpieczających;
  - 2) rozwój prośrodowiskowej infrastruktury technicznej o wysokim standardzie technologicznym, w tym systemów ogrzewania;
  - 3) sukcesywne porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenach zainwestowanych;
  - 4) wdrażanie odpowiednich (proekologicznych) kierunków produkcji rolniczej i agrotechnik (zgodnie z zasadami dobrych praktyk rolniczych).
13. Dopuszcza się eksploatację udokumentowanych na obszarze gminy złóż kopalin.

14. W celu ochrony przed hałasem terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, terenów zabudowy związanej ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży, terenów domów opieki społecznej, terenów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i zamieszkania zbiorowego, terenów rekreacyjno-wypoczynkowych lub terenów mieszkaniowo-usługowych, zaleca się dążyć do przenoszenia uciążliwych zakładów i obiektów lub urządzeń z terenów chronionych akustycznie oraz lokalizację nowych zakładów i obiektów o takim charakterze na wyodrębnionych terenach przeznaczonych dla aktywności gospodarczej.
15. W planach miejscowych na terenach oznaczonych symbolami „UP”, „P” „EF”, „PE” i „PR”, bezpośrednio sąsiadujących z istniejącymi i planowanymi terenami osadniczymi zaleca się wprowadzić obowiązek realizacji pasów zieleni izolacyjnej zmniejszających potencjalne uciążliwości lub dopuścić takie zainwestowanie, które nie będzie uciążliwe dla terenów osadniczych (np. usługowe) – z zastrzeżeniem zainwestowania na terenach kategorii „EF”.
16. Należy uwzględnić konieczność ochrony przed oddziaływaniem polami elektromagnetycznymi poprzez lokalizację zabudowy mieszkaniowej i miejsc dostępnych dla ludności w obszarach o poziomach pól elektromagnetycznych dopuszczalnych dla tych terenów.
17. Na terenach położonych w zasięgu Księżańskiego Parku Krajobrazowego i otuliny Ślężańskiego Parku Krajobrazowego zaleca się unikać lokalizacji wież i masztów.
18. Tereny dla zabudowy podlegającej ochronie przed hałasem zaleca się lokalizować w odległości co najmniej 500 m od dużych zwartych kompleksów terenów dla zabudowy produkcyjnej, usługowej lub produkcyjno-usługowej.
19. Biorąc pod uwagę potrzebę optymalnego wykorzystania energii solarnej do wytwarzania energii cieplnej i elektrycznej oraz minimalizacji zjawiska kumulacji cieplnej przy kształtowaniu terenów mieszkaniowych zaleca się:
  - 1) kształtować układ drogowy w sposób determinujący kierunki sytuowania zabudowy;
  - 2) kształtować wysokości zabudowy na terenach sąsiednich z uwzględnieniem właściwego dostępu do światła dziennego na każdej z kondygnacji budynku;

- 3) dopasować rodzaje dachu i ich kąt nachylenia do lokalnych warunków, przy uwzględnieniu innych ustaleń Studium;
- 4) realizować zieleni, w tym zwłaszcza wysoką;
- 5) ograniczać powstawanie dużych połączy terenu o utwardzonej nawierzchni, cechujących się wysokim poziomem akumulacji ciepłej;
- 6) wśród terenu o utwardzonej nawierzchni wprowadzać elementy wprowadzające zacienienie, np. wysokie drzewa.

20. Biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia optymalnych warunków przewietrzania terenów przy kształtowaniu zabudowy i zagospodarowaniu terenów zabudowanych i przeznaczonych dla zabudowy zaleca się:

- 1) uwzględnić i kształtować zieleni tak, aby była elementem wpływającym na warunki przewietrzania;
- 2) w obszarach dróg lubw ich bezpośrednim sąsiedztwie, przy uwzględnieniu przepisów odrębnych, wprowadzać szpalery lub aleje drzew.

15.2. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się przyjmowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic obszarów chronionych na podstawie przepisów o ochronie przyrody aktualnych w okresie sporządzania tych opracowań.
2. Za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się przyjmowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic terenów i obszarów górniczych aktualnych w okresie sporządzania tych opracowań.
3. Na terenach położonych w zasięgu 50-metrowej strefy ochronnej wału przeciwpowodziowego zaleca się wyznaczenie nieprzekraczalnej linii zabudowy w odległości co najmniej 50 m od stopy wału przeciwpowodziowego.

16. ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I KRAJOBRAZU.

16.1. Zasady ochrony zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków.

1. Zabytki i ich zespoły wpisane do rejestru zabytków lub ujęte w ewidencji zabytków podlegają rygorom prawnym wynikającym z treści odpowiednich aktów prawnych. Przede wszystkim są one objęte ochroną konserwatorską, wynikającą z przepisów *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2020 r. poz. 282) oraz *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane* (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186, z późn. zm.).
2. W odniesieniu do budynków ujętych w ewidencji zabytków:
  - 1) należy zachować ich historyczną formę architektoniczną (bryłę, geometrię dachu i rodzaj pokrycia dachowego, tektonikę elewacji, w tym kształty i podziały skrzydeł okiennych);
  - 2) zakazuje się docieplania zewnętrznych ścian budynków jeśli wpłynęłoby to na zmianę charakteru istniejących elewacji, w tym zmianę: proporcje otworów okiennych i drzwiowych, gzymsów, nadproży i elementów dekoracyjnych, z zastrzeżeniem pkt 3;
  - 3) zakazuje się docieplania zewnętrznych ścian budynków wykonanych w cegły licowej lub kamienia;
  - 4) zakazuje się dokonywania zmian wyglądu budynków w sposób niezgodny ze stylem danego budynku w zakresie stosowanych materiałów zewnętrznych i kolorystyki.
3. W odniesieniu do zabytkowych zespołów ujętych w ewidencji zabytków:
  - 1) należy uwzględniać zapisy wymienione w ust.2;
  - 2) zaleca się zachować i konserwować zachowane elementy historycznych układów przestrzennych oraz poszczególne elementy tych układów tj. historyczne ogrodzenia, bramy, drogi, ścieżki, a także zieleń.
4. W odniesieniu do zabytkowych cmentarzy i miejsc pocmentarnych ujętych w ewidencji zabytków:
  - 1) jeżeli są one nadal użytkowane, należy zachować ich dotychczasową funkcję;
  - 2) miejsca pocmentarne należy zachować jako tereny zielone; zaleca się zaznaczać ich

granice poprzez ogrodzenie ich w trwały sposób; funkcję ogrodzenia pełnić może zarówno twór sztuczny (mur, estetyczne ogrodzenie metalowe), jak i naturalny (np. żywopłot);

- 3) zaleca się zachować i konserwować istniejące elementy historycznych układów przestrzennych oraz ich poszczególne elementy takie, jak m.in.: historyczne ogrodzenia, bramy, ścieżki, obiekty sztuki sepulkralnej czy zieleń;
- 4) zachowane nagrobki należy zabezpieczyć przed dewastacją.

5. W odniesieniu do zabytkowych parków ujętych w ewidencji zabytków:

- 1) należy prowadzić konserwację istniejącej zieleni wyznaczającej kształt zabytkowego założenia;
- 2) zaleca się przywracać zabytkowe założenia zieleni z zachowaniem pierwotnej kompozycji tych założeń, w tym m.in. poprzez odtwarzanie i uzupełnianie ubytków tymi samymi gatunkami drzew; zalecane jest stosowanie gatunków drzew trwałych i długowiecznych;
- 3) zaleca się zachować lub odtworzyć istniejące elementy historycznych układów kompozycyjnych, przede wszystkim: ogrodzenia, bramy i furty, ścieżki i place, pawilony, fontanny, schody terenowe, tarasy, skarpy czy kaplice;
- 4) zaleca się przeprowadzić cięcia pielęgnacyjne w drzewostanie, usuwając nadmiernie rozrośnięty podrost i podszyt;
- 5) zaleca się dążyć do aktywizacji użytkowania parków;
- 6) zaleca się zachowanie całego założenia w rękach jednego właściciela.

6. Ochronie podlegają zabytki archeologiczne ujęte w ewidencji zabytków. W odniesieniu do terenów, na których zidentyfikowano te zabytki roboty budowlane i ziemne naruszające powierzchnię ziemi mogą podlegać ograniczeniom, wynikającym z przepisów o ochronie zabytków, które są związane z koniecznością przeprowadzenia badań archeologicznych.

7. Ochronie podlegają historyczne układy ruralistyczne wsi ujęte w ewidencji zabytków - na zasadach określonych dla strefy „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego.

8. Na obszarze gminy nie zidentyfikowano dóbr kultury współczesnej, zatem nie określa się zasad ich ochrony.

16.2. Strefy ochrony konserwatorskiej.

1. Na obszarze gminy Świdnica wyznacza się następujące strefy ochrony konserwatorskiej:
  - 1) „B” ochrony historycznego układu ruralistycznego;
  - 2) „OW” obserwacji archeologicznej;

2. **W zasięgu strefy „B” ochrony historycznego układu ruralistycznego:**
  - 1) zaleca się zachowanie historycznego układu przestrzennego i jego poszczególnych elementów;
  - 2) należy unikać lokalizacji obiektów o formach i kubaturze obcych w historycznie ukształtowanej przestrzeni; w przypadku konieczności ich lokalizacji w zasięgu strefy konserwatorskiej, warto by te obiekty były zharmonizowane z otoczeniem;
  - 3) w odniesieniu do nowej zabudowy zaleca się dostosować ją do historycznej kompozycji przestrzennej wsi w zakresie: skali, bryły i formy architektonicznej (w tym kształtu i wysokości dachu) oraz materiałów.

3. **W zasięgu strefy „OW” obserwacji archeologicznej** budowlane i ziemne naruszające powierzchnię ziemi mogą podlegać ograniczeniom, wynikającym z przepisów o ochronie zabytków, które są związane z koniecznością przeprowadzenia badań archeologicznych.

16.3. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Dopuszcza się dokonywanie korekt zasięgu stref ochrony konserwatorskiej, jeżeli wynika to ze szczegółowych analiz przeprowadzonych w trakcie opracowania planów miejscowych.
2. Dopuszcza się wprowadzenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dodatkowych, bardziej szczegółowych zapisów służących ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.
3. Do zabytków nieruchomych umieszczonych w rejestrze zabytków i w ewidencji zabytków, znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej, oprócz ustaleń i zaleceń dla tych zabytków dodatkowo odnoszą się ustalenia i zalecenia dla stref ochrony konserwatorskiej.

4. Do zabytków nieruchomych umieszczonych w rejestrze zabytków i w ewidencji zabytków oraz terenów objętych strefami ochrony konserwatorskiej, położonych w zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, oprócz ustaleń dla tych zabytków i stref ochrony konserwatorskiej, należy uwzględnić ustalenia zawarte w rozdziale 24.
5. Wykazy zabytków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków przedstawione w niniejszym Studium, mają charakter jedynie informacyjny i nie stanowią one ustalenia Studium. Wykazy te są sukcesywnie weryfikowane i aktualizowane, co oznacza, iż poszczególne obiekty mogą zarówno z niego zostać wykreślone, jak i do niego dodane.

17. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI.

17.1. Układ i hierarchia ważniejszych dróg, ustalenia dotyczące dróg.

1. W Studium – na rysunku pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” – określono podstawowy hierarchiczny układ dróg publicznych wyznaczając przebiegi dla dróg klasy: ekspresowej, głównej ruchu przyspieszonego, głównej, zbiorczej, lokalnej oraz ważniejszych (istotnych dla powiązań funkcjonalnych) dróg dojazdowych. Drogi te wraz z pozostałymi (nieokreślonymi na rysunku Studium) drogami zbiorczymi, lokalnymi, dojazdowymi oraz drogami wewnętrznymi, mają zapewnić sprawną obsługę obecnych terenów zainwestowanych, terenów przeznaczonych pod nowe inwestycje (wyznaczonych w Studium) oraz terenów niezainwestowanych (głównie rolniczych).
2. Należy umożliwić budowę wskazanych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego”:
  - 1) odcinków planowanych dróg klasy ekspresowej: S8 relacji: Wrocław (Magnice) – Kłodzko oraz drogi ekspresowej S5 na odcinku Sobótka (S8) - Bolków (S3);
  - 2) obejść miejscowości Mokrzeszów na trasie drogi krajowej nr 35, z przebiegiem po północnej lub południowej stronie miejscowości;
  - 3) obejścia miasta Świdnica na trasie drogi krajowej nr 35 oraz drogi wojewódzkiej nr 382;
  - 4) obejścia miejscowości Grodziszcze na trasie drogi wojewódzkiej nr 382.

3. Zaleca się obniżenie klas technicznych na odcinkach dróg, które po wybudowaniu obejmą, o których mowa w ust. 2, tracą swoją obecną klasę.
4. Dopuszcza się modernizację, rozbudowę i przebudowę istniejących, w tym nieokreślonych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego”, dróg publicznych oraz dróg wewnętrznych, a także skrzyżowań i węzłów.
5. Dopuszcza się budowę nieokreślonych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” nowych dróg publicznych klasy lokalnej i niższych klas oraz dróg wewnętrznych, a także skrzyżowań i węzłów.
6. Dopuszcza się rezygnację z niektórych odcinków projektowanych dróg, a także likwidację niektórych istniejących odcinków w rejonach, w których przewidziano wariantowe rozwiązania układu komunikacyjnego; dotyczy to także obszarów, w których zostaną zrealizowane drogi nie przewidziane w Studium w oparciu o tzw. specustawy.
7. Realizacja zagospodarowania i zabudowy terenu nie może uniemożliwić realizacji budowy i przebudowy elementów układu komunikacyjnego, w tym w szczególności w rejonie skrzyżowań i planowanych węzłów - wskazanych na rysunku pt. „Kierunki rozwoju przestrzennego”.
8. We wszystkich miejscowościach, przy przejściu dróg tranzytowych przez tereny zabudowane, należy dążyć do segregacji ruchu kołowego i pieszego. Zaleca się wyposażyć drogi, zależnie od posiadanych środków, w: podniesione krawężniki, obustronne lub jednostronne chodniki, kanalizację burzową. Jednocześnie zaleca się dążyć do ograniczenia uciążliwości wywołanej ruchem drogowym i zwiększenia bezpieczeństwa (np. przez izolację przyległej do jezdni zabudowy pasami zieleni, żywopłotami itp.).
9. Zaleca się uwzględnić następujące postulaty zarządcy dróg wojewódzkich dotyczące zagospodarowania terenów wzdłuż pasów dróg wojewódzkich:
  - 1) linie zabudowy w odległości co najmniej 8 m od zewnętrznej krawędzi jezdni dróg wojewódzkich w terenie zabudowy, 20 m w terenie niezabudowanym, a w przypadku występowania historycznej linii zabudowy – zgodnie z jej przebiegiem;

- 2) obsługa obszarów przyległych do odcinków obecnych dróg wojewódzkich przebiegających przez gminę głównie poprzez istniejące skrzyżowania., zjazdy, drogi wewnętrzne i serwisowe podłączone do dróg wojewódzkich oraz drogi niższych klas;
  - 3) lokalizacja nowych zjazdów – zgodnie z przepisami odrębnymi.
10. Zaleca się uwzględnić następujące postulaty zarządcy drogi krajowej:
- 1) odnośnie minimalnej odległości obiektów z pomieszczeniami przeznaczonymi na pobyt ludzi w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej od drogi klasy głównej, na odcinkach, na których nie są zlokalizowane ekrany akustyczne:
    - a) budynków jednokondygnacyjnych – 30 m,
    - b) budynków wielokondygnacyjnych – 40 m,
    - c) szpitali, sanatoriów i innych wymagających szczególnej ochrony – 130 m;
  - 2) odnośnie minimalnej odległości obiektów z pomieszczeniami przeznaczonymi na pobyt ludzi w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej od drogi klasy głównej ruchu przyspieszonego, na odcinkach, na których nie są zlokalizowane ekrany akustyczne:
    - a) budynków jednokondygnacyjnych – 50 m,
    - b) budynków wielokondygnacyjnych – 70 m,
    - c) szpitali, sanatoriów i innych wymagających szczególnej ochrony – 200 m;
  - 3) przy lokalizowaniu obiektów budowlanych na terenach sąsiadujących z drogą krajową zaleca się uwzględnić strefy ograniczonego użytkowania, w tym strefę uciążliwości dróg dotyczącą obiektów z pomieszczeniami przeznaczonymi na pobyt ludzi ;
  - 4) odległość granicy strefy uciążliwości od krawędzi jezdni drogi klasy głównej oraz klasy głównej ruchu przyspieszonego wynosi, w przypadku nie stosowania ekranów akustycznych lub podobnie działających innych obiektów:
    - a) dla dróg o średniorocznym natężeniu ruchu 1000 – 50 m,
    - b) dla dróg o średniorocznym natężeniu ruchu 2000 – 80 m,
    - c) dla dróg o średniorocznym natężeniu ruchu 5000 – 160 m,
    - d) dla dróg o średniorocznym natężeniu ruchu 10000 – 200 m.
11. Dla obsługi gospodarki rolnej zaleca się w możliwym zakresie prowadzić remonty istniejących dróg transportu rolnego oraz realizować nowe tego typu drogi.

17.2. Ustalenia dotyczące pozostałych elementów komunikacji i transportu.

1. Zaleca się wprowadzić zasadę realizacji niezbędnej ilości miejsc postojowych dla samochodów w obrębie działek dla nowych albo przekształcanych funkcjonalnie lub architektonicznie obiektów..
2. W sąsiedztwie terenów kolejowych występują ograniczenia w lokalizowaniu obiektów mogących zagrażać ruchowi na linii kolejowej.
3. Dopuszcza się rozbudowę, modernizację i rewitalizację przebiegających przez obszar gminy linii kolejowych nr 137 i 285.
4. Zakłada się przywrócenie ruchu pasażerskiego na linii kolejowej nr 285 oraz włączenie tej linii w skład tzw. Wrocławskiej Kolei Aglomeracyjnej.
5. Należy umożliwić budowę postulowanej, nowej linii kolejowej nr 274 relacji: Wrocław – Wałbrzych – Jelenia Góra – Zgorzelec, a także Linii Dużych Prędkości.
6. Należy umożliwić budowę i utrzymanie głównych tras rowerowych, tj. „Trasy Eurovelo 9” i „Trasy Sudeckiej”, których przebiegi wskazano na rysunku Studium pt. „Kierunki rozwoju przestrzennego”.
7. Dopuszcza się wytyczanie nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżek rowerowych, pieszych, konnych oraz szlaków wodnych.
8. Należy umożliwić budowę lokalnych tras rowerowych, prowadzących m.in. wzdłuż dróg gminnych, w tym wyznaczonych na rysunku Studium pt. „Kierunki rozwoju przestrzennego”.

17.3. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Oprócz wyznaczania nieokreślonych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” nowych dróg publicznych klasy lokalnej i niższych oraz dróg wewnętrznych, za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się także:
  - 1) przyjmowanie w ustaleniach nowych planów miejscowych utrzymania

- dotychczasowego (w tym określonego w obowiązujących planach miejscowych) przeznaczenia, sposobu zagospodarowania i zabudowy lub sposobu wykorzystania, także na terenach, na których Studium przewiduje przebiegi nowych dróg;
- 2) obejmowanie pasami dróg w ustaleniach nowych planów miejscowych niezbędnych skarp, budowli inżynierskich i infrastrukturalnych, w tym służących odwodnieniu, a także pożądanym rezerw terenowych;
  - 3) uwzględnianie w nowych planach miejscowych istniejących odcinków dróg, dla których w Studium przewidziano zmianę przebiegu, jeżeli nie zamierza się - co najmniej czasowo - realizować nowych przebiegów tych dróg;
  - 4) wyznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w miejscach planowanych w Studium dróg publicznych pasów, które będą ograniczały wprowadzenie w ich zasięgu przedsięwzięć, które blokowałyby w przyszłości realizację tych dróg (które w szczególności mogą być lokalizowane na mocy decyzji administracyjnych, a nie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego);
  - 5) dokonywanie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego odstępstw od określonych w Studium przebiegów dróg, przy zachowaniu relacji połączeń wskazanych w tym dokumencie;
  - 6) przyjmowanie innej klasy niż określona w Studium dla całych dróg lub ich wybranych odcinków;
  - 7) zmianę wskazanego w Studium kształtu i powierzchni terenu zajmowanego przez skrzyżowania dróg.
2. Zaleca się przyjmowanie pasów dróg publicznych o szerokościach większych niż minimalne określone w obowiązujących przepisach.
  3. W przypadku projektowania dróg publicznych klasy lokalnej na terenach dotychczas niezainwestowanych, innych niż leśne, szerokość pasa drogi nie może być mniejsza niż 15 m.
  4. Przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – jeżeli obecne zagospodarowanie nie wyklucza takich standardów – zaleca się przyjmować wskaźnik co najmniej 1 miejsce postojowe dla samochodów na 1 mieszkanie w zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej, 1,5 miejsca postojowego dla samochodów na

1 mieszkanie w zabudowie wielorodzinnej oraz 1 miejsce postojowe na 2 miejsca pracy w obiektach usługowych lub produkcyjnych – na terenach usługowych lub produkcyjnych.

18. KIERUNKI ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.

18.1. Zasady wyposażenia w zakresie infrastruktury technicznej.

1. Dla zapewnienia warunków harmonijnego rozwoju gminy zaleca się podejmować niezbędne inwestycje służące rozbudowie i modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków. Zaleca się by rozbudowa tych sieci służyła koncentracji zabudowy mieszkaniowej i usługowej.
2. Należy podejmować działania, które doprowadzą do sytuacji, że wszystkie wytworzone na terenie gminy ścieki, będą odpowiednio oczyszczone przed zrzutem do odbiornika (wód lub gruntu).
3. Dopuszcza się budowę nowych oraz rozbudowę i przebudowę istniejących sieci kanalizacyjnych i wodociągowych oraz budowę nowych ujęć wody i oczyszczalni ścieków, w tym przydomowych, z zastrzeżeniem, iż realizacja przydomowych oczyszczalni ścieków możliwa jest na terenach położonych poza granicami obszaru szczególnego zagrożenia powodzią, przy uwzględnieniu przepisów ustawy Prawo wodne.
4. Gospodarkę ściekową należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami powszechnymi oraz przy uwzględnieniu polityki przyjętej w Aglomeracji Świdnickiej.
5. Zaleca się uregulować gospodarkę wodami opadowymi, w szczególności na terenach o intensywnym zainwestowaniu powierzchni ziemi oraz na obszarach zabudowanych narażonych podtopieniami i na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią.
6. Gospodarowanie w zasięgu stref ochronnych ujęć wody podlega rygorom wynikającym z odpowiednich aktów prawnych.
7. Nowe obiekty budowlane zaleca się lokalizować w odległości co najmniej 3 m od skrajnej krawędzi wodociągów.

8. Gospodarkę odpadami należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami powszechnymi i miejscowymi oraz systemem gospodarki odpadami przyjętym w województwie, regionie i gminie.
9. W zagospodarowaniu należy uwzględniać wymagania wynikające z przepisów w sprawie ochrony przeciwpożarowej, odnoszące się m.in. do dróg pożarowych – ich parametrów, ilości, lokalizacji oraz do zaopatrzenia w wodę, w tym do rodzaju i sposobu rozmieszczenia zewnętrznych hydrantów przeciwpożarowych na sieci wodociągowej.
10. Inwestycje w zakresie telekomunikacji, teleinformatyki i zaopatrzenia w energię elektryczną powinny stwarzać warunki dla harmonijnego rozwoju gminy.
11. Dopuszcza się budowę nowych oraz rozbudowę, przebudowę i modernizację istniejących napowietrznych i kablowych linii elektroenergetycznych.
12. Niepożądane jest lokalizowanie napowietrznych linii elektroenergetycznych w granicach: Książańskiego Parku Krajobrazowego wraz z otuliną, rezerwatu przyrody „Jeziorko Daisy”, obszaru chronionego krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” oraz obszarów Natura 2000 – Specjalnego Obszaru Ochrony siedlisk Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 i Specjalnego Obszaru Ochrony siedlisk Modraszki koło Opoczki PLH020094.
13. Należy umożliwić przebudowę na obszarze gminy napowietrznej dwutorowej linii elektroenergetycznej najwyższych napięć 400 kV relacji: Mikułowa - Świebodzice (w ramach przebudowy istniejącej linii 2x220 kV) oraz linii elektroenergetycznej relacji: Dobrzeń - Świebodzice.
14. W odniesieniu do dystrybucyjnych linii elektroenergetycznych zaleca się, aby pasy technologiczne, w zasięgu których mogą występować ograniczenia w użytkowaniu i zagospodarowaniu, miały szerokość:
  - 1) 70 m (po 35 mod osi linii) – dla napowietrznej linii elektroenergetycznej najwyższych napięć 400 kV i 2x220 kV;

- 2) 50 m (po 25 m od osi linii) - dla napowietrznej linii elektroenergetycznej najwyższych napięć 220 kV;
  - 3) 42 m (po 21 m od osi linii) - dla napowietrznej dwutorowej linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia 110 kV;
  - 4) 40 m (po 20 m od osi linii) - dla napowietrznej jednotorowej linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia 110 kV;
  - 5) 15 m (po 7,5 m od osi linii) - dla napowietrznej linii elektroenergetycznej średniego napięcia 20 kV;
  - 6) 3 m (po 1,5 m od osi linii) - dla napowietrznej linii elektroenergetycznej niskiego napięcia 0,4 kV;
  - 7) 11 m (po 5,5 m od osi linii) - dla kablowej linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia 110 kV;
  - 8) 3 m (po 1,5 m od osi linii) - dla kablowej linii elektroenergetycznej średniego napięcia 20 kV;
  - 9) 2 m (po 1 m od osi linii) - dla kablowej linii elektroenergetycznej niskiego napięcia 0,4 kV.
15. W zasięgu pasów technologicznych napowietrznych linii elektroenergetycznych występują ograniczenia w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów, między innymi dla lokalizowania budynków mieszkalnych, użyteczności publicznej i innych przeznaczonych na stały pobyt ludzi, kolizyjnego z tymi liniami tworzenia hałd i nasypów oraz sadzenia roślinności wysokiej.
16. W bezpośrednim sąsiedztwie pasów technologicznych linii elektroenergetycznych występują ograniczenia w lokalizacji budowli zawierających materiały niebezpieczne pożarowo, stacji paliw i stref zagrożonych wybuchem.
17. Lokalizacja terenów infrastruktury technicznej o powierzchni do 0,5 ha dopuszczona jest na całym obszarze gminy, o ile nie jest to sprzeczne z zasadami ochrony obszarów chronionych na podstawie przepisów prawa i innymi ustaleniami Studium.
18. Dopuszcza się budowę sieci ciepłowniczych.

19. Zaleca się sukcesywne przekształcanie dotychczasowych systemów zaopatrzenia w ciepło w bardziej ekologiczne.
20. Dopuszcza się budowę nowych oraz rozbudowę, przebudowę i modernizację istniejących sieci i urządzeń służących zaopatrzeniu w gaz oraz związanych z jego przesyłem, magazynowaniem i dystrybucją, w tym o znaczeniu ponadlokalnym.
21. W zasięgu stref kontrolowanych gazociągów, obiektów i urządzeń zaopatrzenia w gaz należy uwzględnić obowiązujące ograniczenia w zagospodarowaniu, wynikające z przepisów odrębnych.
22. Na całym obszarze gminy dopuszcza się lokalizację urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy nie przekraczającej 100 kW, z zastrzeżeniem, że moc lokalizowanych na obszarze gminy instalacji wytwarzających energię z wiatru nie może być większa niż moc mikroinstalacji w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. *o odnawialnych źródłach energii*.
23. W zakresie lokalizacji urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW ustala się:
  - 1) zakazuje się lokalizowania elektrowni wiatrowych;
  - 2) dopuszcza się instalacje wytwarzające energię z biomasy, biogazu, biogazu rolniczego oraz z biopłynów na terenach kategorii „K” i „O” w obrębie Zawiszów;
  - 3) dopuszcza się instalacje wykorzystujące energię promieniowania słonecznego, aerothermalną i geothermalną wyłącznie na terenach kategorii: „P”, „K”, „O” i „EF” oraz na terenach kategorii „W” we wsiach Jagodnik i Komorów, z zastrzeżeniem, iż zakazuje się lokalizacji wodnych pomp ciepła na terenach „W” oraz na terenie „P” położonym w otulinie Książańskiego Parku Krajobrazowego;
  - 4) dopuszcza się instalacje wykorzystujące energię wody na terenie kategorii „E” we wsi Lubachów.
24. Strefy ochronne dla obszarów, na których rozmieszczone będą urządzenia wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW ustala się następująco:

- 1) dla instalacji wytwarzających energię z biomasy, biogazu, biogazu rolniczego oraz z biopłynów lokalizowanych na terenach kategorii „K” i „O” w obrębie Zawiszów - w odległości 300 m od granic działki budowlanej, na której te obiekty będą lokalizowane;
  - 2) dla instalacji wykorzystujących energię promieniowania słonecznego, aerothermalną i geothermalną lokalizowanych na terenach kategorii: „P”, „K”, „O” i „EF” oraz na terenach kategorii „W” we wsiach Jagodnik i Komorów - w zasięgu terenów, na których te instalacje będą lokalizowane;
  - 3) dla instalacje wykorzystującej energię wody na terenie kategorii „E” we wsi Lubachów - w zasięgu terenu, na którym te instalacje będą lokalizowane.
25. Zaleca się, by lokalizowane na obszarze gminy panele fotowoltaiczne charakteryzowały się wysokim poziomem absorpcji promieni słonecznych.
26. Zaleca się stosowanie dobrych praktyk w zakresie budowy i funkcjonowania farm fotowoltaicznych na obszarze gminy.
27. Dopuszcza się na obszarze gminy lokalizację obiektów i urządzeń telekomunikacyjnych, z zachowaniem przepisów szczególnych, w tym dotyczących form ochrony przyrody.
28. Dopuszcza się budowę nowych oraz rozbudowę, przebudowę i modernizację istniejących sieci teletechnicznych i telekomunikacyjnych.
29. Zaleca się by przebieg nieokreślonych w Studium sieci infrastruktury technicznej był jak najmniej kolizyjny z istniejącym i planowanym zagospodarowaniem.

18.2. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Przedstawione na rysunku Studium p.t.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” przebiegi sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizacja towarzyszących im obiektów i urządzeń nie stanowią ustaleń Studium; dopuszcza się możliwość przeprowadzenia tych sieci i lokalizacji towarzyszących im obiektów i urządzeń w inny sposób, przy czym zaleca się, by ich lokalizacja była jak najmniej kolizyjna z istniejącym i planowanym zagospodarowaniem.

2. Przy planowaniu i realizacji zmian w zagospodarowaniu i zabudowie należy uwzględniać ograniczenia w sąsiedztwie istniejących sieci, obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej wynikające z obowiązujących przepisów; w szczególności dotyczy to sąsiedztwa: sieci elektroenergetycznych wyższych napięć, sieci gazowych wysokiego ciśnienia i obiektów oraz urządzeń telekomunikacyjnych powodujących większe oddziaływania.

19. KIERUNKI I ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ.

1. Grunty słabych klas bonitacyjnych powinny być wyłączone z produkcji rolniczej i zalesione. Przy czym należy ograniczyć wprowadzanie nowych zalesień na terenach, na których zidentyfikowano cenne przyrodniczo obszary otwarte, takie jak m.in. bogate w różnorodne gatunki łąki, obszary podmokłe oraz osie i ciągi widokowe.
2. Dla ograniczenia zagrożenia podtopieniami na terenie gminy należy dążyć do zwiększenia retencji spowalniającej spływ wód w sposób niezagrażający istniejącym obiektom, poprzez realizację zadrzewień i zakrzaceń oraz miedz utrudniających spływ z pól oraz budowę zbiorników małej retencji, przy uwzględnieniu celów ochrony ustanowionych obszarów chronionej przyrody.
3. W strukturze użytkowania gruntów rolnych zaleca się co najmniej utrzymać dotychczasowy udział trwałych użytków zielonych.
4. Zaleca się w możliwie największym stopniu zachowywać cenne siedliska będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty Europejskiej, przy uwzględnieniu innych ustaleń Studium.
5. Zaleca się modernizację i odbudowę istniejącego w gminie systemu melioracji szczegółowej.
6. Wzdłuż cieków powierzchniowych przepływających przez pola orne zaleca się zachować (po obu stronach koryta) pas szerokości minimum 7 m dla umożliwienia stworzenia biofiltra (np. w formie zadrzewień, zakrzewień lub nie nawożonych łąk), ograniczającego

napływ biogenów do wód z uprawianych pól.

7. Dopuszcza się budowę zbiorników retencyjnych i zakładanie stawów hodowlanych tylko w przypadku, jeśli nie naruszą one istotnie bilansu wodnego (nie spowodują deficytu wodnego) w zlewni i nie spowodują zanieczyszczenia wód w innych akwenach oraz jeśli nie będzie to stało w kolizji z celami ochrony ustanowionych obszarów chronionej przyrody.
8. Należy dążyć do ograniczenia odpływu wód opadowych i roztopowych z obszaru gminy, w tym poprzez budowę: dołów chłonnych, studni chłonnych, zbiorników retencyjnych, zakładanie ogrodów deszczowych, jeśli nie będzie to stało w kolizji z celami ochrony obszarów chronionej przyrody i innymi regulacjami Studium.
9. Lokalizację budynków związanych z produkcją rolniczą dopuszcza się na terenach oznaczonych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” symbolami „PR” i „P”.
10. Zmianę przeznaczenia gruntów leśnych na cele nierolnicze i nieleśne należy ograniczyć tylko do przypadków niezbędnego przeprowadzenia dróg lub poszerzenia istniejących pasów drogowych, przeprowadzenia liniowych elementów infrastruktury technicznej oraz innych potrzeb określonych w Studium.
11. Przy zalesianiu gruntów rolnych należy uwzględniać ograniczenia wynikające z planowanego na obszarze gminy zainwestowania oraz z ustaleń dokumentów określających zasady zagospodarowania na obszarach chronionej przyrody.
12. Ewentualne nasadzenia drzew w sąsiedztwie linii kolejowej należy realizować w sposób niezagrożający ruchowi pociągów.
13. Zaleca się stworzyć odpowiednie warunki dla kształtowania się strefy ekotonowej lasu i właściwej (ekologicznie) krawędzi lasu, poprzez odpowiednie formowanie pasa o szerokości minimum 20 m położonego przy krawędzi lasu – z wykorzystaniem ziołorośli, krzewów, krzewinek.

14. Przy lokalizowaniu zabudowy w sąsiedztwie lasu należy uwzględnić ograniczenia wynikające z przepisów odrębnych.

20. OBSZARY, NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU LOKALNYM I PONADLOKALNYM.

1. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, przyjęty przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą Nr XIX/482/20 z dnia 16 czerwca 2020 r. wymienia następujące programy służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym dla obszaru gminy Świdnica:
  - 1) budowa drogi ekspresowej S8 na odcinku Wrocław (Magnice) - Kłodzko;
  - 2) obwodnica Świdnicy na drodze krajowej;
  - 3) budowa drogi ekspresowej S5 na odcinku Sobótka (S8) - Bolków (S3);
  - 4) realizacja projektu Trasa Sudecka – przebudowa drogi wojewódzkiej nr 379 od ronda ul. Uczniowskiej w Starym Julianowie do ronda ul. Wałbrzyska w Świdnicy;
  - 5) prace przygotowawcze: prace na linii kolejowej nr 137 Kędzierzyn Koźle - Kamieniec Ząbkowicki - Legnica wraz z elektryfikacją;
  - 6) rewitalizacja linii kolejowej nr 137 na odcinku Legnica - Dzierżonów;
  - 7) prace przygotowawcze: prace na linii kolejowej nr 137 Kędzierzyn-Koźle – Kamieniec Ząbkowicki – Legnica wraz z elektryfikacją;
  - 8) przebudowa linii kolejowej nr 285 na odcinku Świdnica Kraszowice - Jedlina Zdrój;
  - 9) rewitalizacja linii kolejowej nr 285 na odcinku Wrocław Główny - Świdnica Przedmieście wraz z linią nr 771 Świdnica Przedmieście - Świdnica Miasto;
  - 10) budowa linii kolejowych na potrzeby Centralnego Portu Komunikacyjnego – linia kolejowa nr 268 Świdnica Miasto - Sędziszów;
  - 11) budowa linii kolejowych dla potrzeb Centralnego Portu Komunikacyjnego - linia kolejowa nr 267 Żarów - Bolesławice Świdnickie
  - 12) zwiększenie przepustowości wybranych linii kolejowych poprzez optymalizację urządzeń sterowania ruchem kolejowym i układów stacyjnych: prace na linii 137 wraz z odbudową mijanki na szlaku Jawor - Legnica;
  - 13) budowa dwutorowej linii 400 kV Mikułowa - Świebodzice wraz z rozbudową stacji

w tym ciągu liniowym;

- 14) linia 400 kV Świebodzice - Ząbkowice - Dobrzań (operator elektroenergetycznego systemu przesyłowego nie przewiduje realizacji tej inwestycji);
- 15) rozbudowa stacji 400/220/110 kV dla wprowadzenia linii 400 kV Mikułowa - Świebodzice;
- 16) budowa linii 110 kV relacji: R-Świebodzice – R- Wałbrzych – R – Uczniowska;
- 17) modernizacja lub przebudowa linii 110 kV: S-212 relacji R- Świebodzice – R- Żarów, S-281 relacji: R- Dzierżoniów w kierunku R-Świdnica, S-221 relacji: R- Podzamcze – R- Świebodzice oraz linii S-226/S-2245215/S216/S219 relacji: R- Świebodzice – R-Graby;
- 18) budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią ścieków w aglomeracji Lutomia Dolna;
- 19) koncepcja zabezpieczenia przeciwpowodziowego miasta i gminy Świdnica;
- 20) opracowanie planu ochrony Książańskiego Parku Krajobrazowego;
- 21) modernizacja i rozbudowa kompostowni i składowiska (Zawiszów);
- 22) - modernizacja i rozbudowa kompostowni polegającej na budowie dodatkowej infrastruktury technicznej (placu magazynowego, boksów, wiaty magazynowej na potrzeby magazynowania kompostu (środka poprawiającego właściwości gleby), zakup dodatkowego sprzętu - np. mieszalnik do uzdatniania wytwarzanego kompostu (Zawiszów 5, 58-100 Świdnica);
- 23) - modernizacja istniejącego MBP poprzez budowę placów magazynowych na potrzeby magazynowania kompostu niespełniającego wymagań (Zawiszów 5, 58 100 Świdnica);
- 24) - modernizacja linii technologicznej na potrzeby możliwości przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz odpadów selektywnie zebranych z zastosowaniem separacji balistycznej, optopneumatycznej, modernizacja części mechanicznej (Zawiszów 5, 58-100 Świdnica);
- 25) -modernizacja istniejącego MBP poprzez zastosowanie separacji powietrznej i dodatkowych separatorów optopneumatycznych oraz urządzeń do produkcji paliwa alternatywnego (Zawiszów 5, 58-100 Świdnica);
- 26) - modernizacja składowiska poprzez budowę podczyszczalni odcieków pochodzących ze składowiska (Zawiszów 5, 58-100 Świdnica);

- 27) kompleksowy projekt adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu - mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich;
- 28) kompleksowy projekt adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu - zapobieganie, przeciwdziałanie oraz ograniczanie skutków zagrożeń związanych pożarami lasów;
- 29) budowa łączników aglomeracyjnych między drogą ekspresową S3 a aglomeracją Wałbrzyską oraz Jeleniogórską wraz z dokończeniem południowej obwodnicy Jeleniej Góry.

Ponadto do inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym na obszarze gminy należy realizacja zadań z zakresu ochrony przeciwpowodziowej, w tym związanych z melioracjami wodnymi.

W Studium stworzono warunki umożliwiające realizację ww. inwestycji wskazując tereny o określonym przeznaczeniu i zasadach zagospodarowania i/lub wprowadzając odpowiednie zapisy. Przy czym należy podkreślić, że większość z ww. inwestycji została już zrealizowana.

2. Inwestycje celu publicznego mogą być rozmieszczane – zgodnie z innymi ustaleniami Studium oraz obowiązującymi przepisami – na obszarze całej gminy.

21. OBSZARY LUB OBIEKTY, DLA KTÓRYCH WYZNACZA SIĘ W ZŁOŻU KOPALINY FILAR OCHRONNY.

W niniejszym Studium nie określa się obiektów ani obszarów, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochrony.

22. OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREF OCHRONNYCH.

Na obszarze gminy nie występują pomniki zagłady, które wymagałyby ustanowienia obszarów i ich stref ochronnych.

23. UZDROWISKA.

Na obszarze gminy Świdnica nie wyznaczono obszaru uzdrowiska, obszaru ochrony uzdrowiskowej, ani ich stref ochronnych. Brak jest też uwarunkowań dla powstania i rozwoju funkcji uzdrowiskowych.

24. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ ORAZ OBSZARY OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH.

1. Na obszarze gminy, w dolinach Bystrzyce i Piławy, wyznaczono - na mocy przepisów ustawy *Prawo wodne* – **obszary szczególnego zagrożenia powodzią:**

- 1) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- 2) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- 3) obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym.

Ponadto na obszarze gminy wyznaczono: obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia wału przeciwpowodziowego w scenariuszu całkowitego zniszczenia obwałowania, przy wyznaczeniu których przyjęto przepływ o prawdopodobieństwie przewyższenia 1%; obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2%.

2. W zasięgu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią występują określone ograniczenia w zagospodarowaniu, wynikające z przepisów odrębnych, poniższych i innych ustaleń Studium:

- 1) w zasięgu obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%:
  - a) przy głębokościach zalewu powyżej 1 m - zakazuje się lokalizacji nowej zabudowy i rozbudowy istniejącej, z zastrzeżeniem, że zakaz ten nie dotyczy budowli przeciwpowodziowych, urządzeń wodnych i obiektów związanych z gospodarką wodną;
  - b) przy głębokościach zalewu poniżej 1 m – dopuszcza się lokalizację nowej zabudowy, z zastrzeżeniem, iż:
    - nakazuje się zastosowanie w niej materiałów wodoodpornych lub mało wrażliwych na wodę i technologii uwzględniających możliwość wystąpienia zagrożenia zalaniem wodami powodziowymi,
    - nakazuje się wyniesienie poziomu parteru ponad poziom wód powodziowych,

- nakazuje się zabezpieczenie wszelkich obiektów infrastruktury technicznej (sieci, urządzeń i instalacji) przed uszkodzeniami w czasie powodzi,
  - zakazuje się podpiwniczeń;
- c) zakazuje się zmiany przeznaczenia obiektów na funkcję mieszkalną czy też związaną z czasowym pobytem ludzi zwłaszcza w przypadku obiektów użyteczności publicznej przeznaczonych na pobyt osób o ograniczonych możliwościach decydowania i przemieszczania się;
- 2) w zasięgu obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10% oraz obszarów między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym:
- a) zakazuje się lokalizacji nowej zabudowy, z zastrzeżeniem, że zakaz ten nie dotyczy budowli przeciwpowodziowych, urządzeń wodnych i obiektów związanych z gospodarką wodną;
  - b) zakazuje się rozbudowy istniejącej zabudowy;
  - c) zakazuje się zmiany przeznaczenia obiektów na funkcję mieszkalną czy też związaną z czasowym pobytem ludzi zwłaszcza w przypadku obiektów użyteczności publicznej przeznaczonych na pobyt osób o ograniczonych możliwościach decydowania i przemieszczania się.
3. Ustalenie zawarte w ust. 2 pkt 1 lit b dotyczą także rozbudowy, przebudowy, remontu i modernizacji istniejącej zabudowy.
4. Na obszarze gminy nie występują obszary zagrożone osuwaniem się mas ziemnych wpisane do rejestru prowadzonego przez Starostę Świdnickiego.

25. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEN, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI.

1. Do rekultywacji wskazuje się wszystkie wyrobiska poeksploatacyjne pozostałe po wydobywaniu kopalin metodą odkrywkową. Kierunki i zasady rekultywacji poszczególnych wyrobisk (leśny, rolniczy, rekreacyjny, wodny, sportowy, usługowy lub inny) należy określać indywidualnie (m.in. w miejscowych planach zagospodarowania

przestrzennego).

2. Zaleca się poddanie rehabilitacji, modernizacji oraz adaptacji dla nowych funkcji majątku trwałego pozostawionego po uspołecznionych gospodarstwach rolnych (w tym obiektów zabudowy mieszkaniowej).
3. Zaleca się poddanie rehabilitacji starej zabudowy o wysokich walorach architektonicznych.
4. Zaleca się poddanie przekształceniom i rewaloryzacji zamkniętych cmentarzy o zabytkowych walorach.
5. Nie wskazuje się obszarów wymagających remediacji.

26. OBSZARY ZDEGRADOWANE.

Zgodnie z *ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1398, z późn. zm.), realizacja zadań związanych z rewitalizacją, powinna być poprzedzona wyznaczeniem obszarów zdegradowanych. Ustawa wskazuje sposób ich określenia oraz konieczność podjęcia uchwały o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

W „Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Świdnica na lata 2017-2022” (przyjętym uchwałą Nr XL/342/2017 Rady Gminy Świdnica z dnia 24 marca 2017 r.) wskazano obszary zdegradowane, nie określając jednak ich zasięgu przestrzennego. Wskazano jedynie, że obejmują one „znaczną część powierzchni gminy, a liczba osób zamieszkujących tereny w stanie kryzysowym wynosi ponad 70% wszystkich mieszkańców gminy i znacząco przekracza dopuszczalny limit 30%”. W związku z powyższym w niniejszym Studium nie wyznacza się obszarów zdegradowanych w formie przestrzennej.

27. TERENY ZAMKNIĘTE I ICH STREFY OCHRONNE.

W gminie Świdnica wyznaczono tereny zamknięte dla gruntów, przez które przebiegają linie kolejowe. Zajmują one łącznie powierzchnię ponad 57 ha. Ich wykaz (wg Decyzji Nr 14 Ministra Infrastruktury z dnia 18 września 2020 r.; Dz. Urz. MI poz. 38, zmienionej Decyzją Nr 4 Ministra Infrastruktury z dnia 25 stycznia 2021 r.; Dz. Urz. MI poz. 4.) zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 26.1. Tereny zamknięte na obszarze gminy Świdnica.

L.p.	Nazwa obrębu	Nr działki ewidencyjnej	Powierzchnia [ha]
1.	Burkatów	375	2,8600
2.	Bystrzyca Dolna	265	3,5800
3.	Bystrzyca Górna	261/2	0,7200
4.	Bystrzyca Górna	261/3	1,2000
5.	Bystrzyca Górna	261/4	5,5700
6.	Grodziszczce	615	6,9300
7.	Krzyżowa	159/3	5,3500
8.	Krzyżowa	164	3,4600
9.	Lubachów	3	1,0900
10.	Lubachów	58/3	6,4000
11.	Lubachów	187/2	0,3700
12.	Makowice	177	8,2700
13.	Makowice	189	1,0900
14.	Pszенno	22/2	0,8484
15.	Pszенno	22/3	0,2845
16.	Pszенno	22/8	3,9904
17.	Pszенno	265	0,3954
18.	Wilków	14	4,2700
19.	Wilków	256	0,3900
RAZEM			57,0687

Dla tych terenów nie ustala się granicy strefy ochronnej.

Granice terenów zamkniętych linii kolejowej określono na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego”.

28. OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU LOKALNYM.

1. Na terenie gminy Świdnica określa się:
  - 1) Zachodni Przyrodniczy Obszar Funkcjonalny o znaczeniu lokalnym, obejmujący fragment Książańskiego Parku Krajobrazowego, położony w zasięgu gminy Świdnica;
  - 2) Południowy Przyrodniczy Obszar Funkcjonalny o znaczeniu lokalnym, obejmujący fragment obszaru chronionego krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” oraz obszarów Natura 2000 - Specjalnego Obszaru Ochrony (SOO) Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 i SOO Modraszki koło Opoczki PLH020094.

Powyższe Przyrodnicze Obszary Funkcjonalne określa się z uwagi na występujące w ich zasięgu cenne walory przyrodnicze i krajobrazowe.

2. Należy dążyć do utrzymania zintegrowanego transportu z gminami ościennymi, w tym zwłaszcza z miastem Świdnica, w którym funkcjonuje zintegrowany węzeł przesiadkowy.

3. Dopuszcza się utworzenie na obszarze gminy zintegrowanych węzłów przesiadkowych – zarówno gminnych, jak i aglomeracyjnych. Lokalizację takich węzłów dopuszcza się na terenach kategorii: „P” w obrębach Sulisławice i Zawiszów, „P”, „UP”, „U”, „MP” i „MU” w obrębie Słotwina oraz „MP”, „P” i „U” w obrębie Pszenno.

29. OBSZARY, DLA KTÓRYCH OBOWIĄZKOWE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Zgodnie z art. 10 ust. 2 pkt 8 oraz ust. 3b *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2021 r. poz. 741, z późn. zm.) sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe dla:

- 1) obszarów wymagających przeprowadzenia scaleń i podziału nieruchomości – nie wyznaczono ich w Studium,
- 2) lokalizacji obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m² – tego typu obiekty w Studium dopuszczono wyłącznie na terenach kategorii „UP” w obrębie Pszenno;
- 3) innych obszarów, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych, w tym obejmujących grunty rolne i leśne wymagające zmiany przeznaczenia na podstawie zgody, o której mowa w art. 7 ust. 2 *ustawy z dnia 3 lutego 1995 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych* – w miarę potrzeb.

30. OBSZARY, DLA KTÓRYCH GMINA ZAMIERZA SPORZĄDZIĆ MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Zakłada się opracowanie planów miejscowych dla terenów w miejscowościach nie objętych dotychczas tego typu opracowaniami. Ma to na celu wzmocnienie kontrolowanego rozwoju przestrzennego poszczególnych terenów w gminie.

DZIAŁ IV.
SYNTEZA USTALEŃ STUDIUM WRAZ Z
UZASADNIENIEM OBJAŚNIAJĄCYM PRZYJĘTE
ROZWIĄZANIA

Studium opracowano głównie w celu zaspokojenia potrzeb mieszkańców, tj. poprawy warunków zamieszkiwania, przy jednoczesnym wykorzystaniu, ale i ochronie, lokalnych zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Sporządzając Studium dążono także do uporządkowania stanu planistycznego w gminie, rozumianego jako uzyskanie zgodności pomiędzy faktycznym stanem zainwestowania, a kierunkami rozwoju przestrzennego zawartymi w Studium.

W określeniu kierunków zagospodarowania przestrzennego obszaru gminy Świdnica starano się utrzymać pozytywne cechy dotychczasowego zagospodarowania, dając jednocześnie możliwość rozwoju przestrzennego. Dążono przy tym do stworzeniu warunków dla sukcesywnej eliminacji lokalnie niekorzystnych przejawów tego zagospodarowania, w szczególności w środowisku przyrodniczym i krajobrazie. Przejawia się to m.in. w dbałości o koncentrację zabudowy, a nie jej rozpraszanie – szczególnie w części gminy objętej obszarowymi formami ochrony przyrody.

Ponadto wprowadzając zmiany w dotychczasowych zasięgach terenów osadniczych, uwzględniono wyniki bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę sporządzonego na potrzeby Studium. Zweryfikowano w ten sposób realne potrzeby rozwojowe gminy.

Biorąc pod uwagę powyższe obszar gminy Świdnica podzielono na jednostki funkcjonalno-przestrzenne, zamiast obszarów funkcjonalnych, jak w dotychczasowym studium. Podział taki jest bardziej czytelny i pozwala na lepszą ochronę najcenniejszych z istniejących form zagospodarowania – poprzez uszczegółowienie zasięgów i rodzajów wydzieleni terenowych w Studium w oparciu o ustalenia obowiązujących planów miejscowych oraz wykształconej dotychczas struktury przestrzennej. Pozwala to także na minimalizację możliwości wystąpienia potencjalnych konfliktów przestrzennych. Ostatecznie w strukturze docelowych jednostek terenowych wyróżniono następujące ich typy funkcjonalne (przeważające przeznaczenie):

- MP – Tereny z przewagą zabudowy mieszkaniowej (jednorodzinnej i wielorodzinnej) lub zagrodowej oraz obiektów usług i produkcji nie kolidujących z funkcją mieszkaniową,
- MU - Tereny z przewagą zabudowy mieszkaniowej (jednorodzinnej i wielorodzinnej),
- ML – Tereny dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, letniskowej oraz usług sportu i rekreacji, w tym rekreacji konnej,
- U – Tereny z przewagą obiektów usług wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi,
- UH - Tereny z przewagą obiektów usług, w tym dużych obiektów handlowych, wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi,
- US - Tereny z przewagą usług sportu i rekreacji wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi,
- USR – Teren z przewagą obiektów sportu i rekreacji,

- PR – Tereny z przewagą zabudowy zagrodowej oraz obiektów produkcji rolniczej i obsługi produkcji rolnej,
- UP – Tereny dla skoncentrowanej działalności gospodarczej - przemysłowej, usługowej, naprawczej oraz baz, składów i magazynów, z wyłączeniem działalności związanych z produkcją rolniczą i obsługą rolnictwa oraz produkcją energii z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW,
- P – Tereny dla skoncentrowanej działalności gospodarczej - przemysłowej, usługowej, naprawczej oraz baz, składów i magazynów, w tym działalności związanych z produkcją rolniczą i obsługą rolnictwa oraz lokalizacji obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW,
- ZC - Tereny dla cmentarzy,
- ZD – Tereny z przewagą ogrodów działkowych,
- ZP – Tereny z przewagą parków i innych zespołów zieleni,
- E – Tereny dla urządzeń zaopatrzenia w energię elektryczną oraz obiektów zaopatrzenia w energię elektryczną,
- K – Tereny dla obiektów i urządzeń gospodarki ściekowej,
- W - Tereny dla obiektów i urządzeń zaopatrzenia w wodę,
- O – Teren dla składowania, przetwarzania, recyklingu i odzysku, w tym zbierania i magazynowania odpadów,
- PE - Tereny dla powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych,
- KK – Tereny dla obiektów i urządzeń służących kolei,
- EF – Tereny dla obiektów farmy fotowoltaicznej,
- tereny z przewagą wód powierzchniowych,
- tereny z przewagą użytkowania rolniczego,
- tereny dla lasów,
- drogi klasy ekspresowej – symbol „KDS”,
- drogi klasy głównej ruchu przyspieszonego – symbol „KDGP”,
- drogi klasy głównej – symbol „KDG”,
- drogi klasy zbiorczej – symbol „KDZ”,
- drogi klasy lokalnej – symbol „KDL”,
- drogi klasy dojazdowej (wybrane) – symbol „KDD”.

Biorąc pod uwagę wyniki bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę, o czym wspomniano już wcześniej, w Studium przede wszystkim uwolniono spod potencjalnej zabudowy obszary najmniej atrakcyjne dla rozwoju osadnictwa oraz te, których zagospodarowanie niesłoby negatywne skutki krajobrazowe. Zatem uległy pomniejszeniu tereny przewidziane pod zabudowę (przede wszystkim mieszkaniową, w tym zagrodową) w niemal wszystkich miejscowościach gminy, z wyjątkiem wsi: Bystrzyca Dolna, Niegoszów, Opoczka, Panków i Zawiszów. Jednocześnie wskazano nowe tereny dla realizacji zabudowy – głównie mieszkaniowej i usługowej - w miejscowościach: Burkatów, Komorów, Opoczka, Wieruszów i Witoszów Górny.

Kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz biorąc pod uwagę potrzeby mieszkańców gminy, w obrębie większych miejscowości wyznaczono tereny z przewagą usług sportu i rekreacji wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi (tereny „US”) lub umożliwiono realizację tego typu obiektów w obrębie części osadniczych wsi (m.in. tereny kategorii „MP” i „MU”). W Studium wskazano ponadto obszary, na których będą mogły być realizowane stacje paliw (tereny kategorii „UP” i „P”), obiekty handlowe o powierzchni sprzedaży przekraczającej 400 m² (tereny kategorii „UP”) i obiekty handlowe o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m² (teren kategorii „UP” w obrębie Pszenno). Lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży do 400 m² dopuszczono na wszystkich terenach, na których dopuszczono funkcję usługową.

Większe tereny dla rozwoju różnych aktywności gospodarczych dotychczas znajdowały się w Pszennie – przy granicy z miastem Świdnica. Utrzymano te rezerwy terenowe w niniejszym Studium. Ponadto dla rozwoju drobnej działalności gospodarczej dopuszczono jej lokalizowanie w granicach większości jednostek osadniczych wsi.

W studium wskazano podstawowe elementy istniejącego układu komunikacyjnego oraz umożliwiono jego rozbudowę. Ma to na celu przede wszystkim poprawę warunków i bezpieczeństwa ruchu samochodowego oraz usprawnienia powiązań komunikacyjnych gminy (zewnętrznych i wewnętrznych). Dotyczy to także powiązań kolejowych.

W odniesieniu do infrastruktury technicznej w Studium założono pełny standard wyposażenia terenów zainwestowanych w zakresie infrastruktury technicznej. Ustalono również szereg działań z zakresu modernizacji i rozbudowy systemów infrastruktury technicznej.

Na całym obszarze gminy dopuszczono lokalizację urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy nie przekraczającej 100 kW, z zastrzeżeniem, że moc lokalizowanych na obszarze gminy instalacji wytwarzających energię z wiatru nie może przekraczać mocy mikroinstalacji. Natomiast w odniesieniu do urządzeń o łącznej mocy przekraczającej 100kW dopuszczono ich lokalizację na wybranych terenach, tj.:

- instalacje wytwarzające energię z biomasy, biogazu, biogazu rolniczego oraz z biopłynów na terenach kategorii „K” i „O”;
- instalacje wykorzystujące energię promieniowania słonecznego, aerotermalną i geotermalną wyłącznie na terenach kategorii: „P”, „K”, „O” i „EF” oraz na terenach kategorii „W” we wsiach Jagodnik i Komorów;
- instalacje wykorzystujące energię wody na terenie kategorii „E” we wsi Lubachów.

Należy podkreślić, że na obszarze gminy zakazano lokalizowania elektrowni wiatrowych.

Tereny z przewagą użytkowania rolniczego i tereny kategorii: „EF”, „PE” i „USR” wskazano w Studium jako wyłączone spod nowej zabudowy.

Biorąc pod uwagę walory przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe gminy Świdnica, w Studium dążono do ich ochrony, przy jednoczesnej możliwości rozwoju funkcjonalno-przestrzennego gminy. Dla zachowania walorów przyrodniczych i kulturowych wskazano istniejące obiekty i obszary chronione. Ich występowanie uwzględniono przy projektowaniu nowych elementów zagospodarowania tak, aby w możliwie najmniejszym stopniu naruszyć wartościowe elementy środowiska przyrodniczego. Ponadto na terenie gminy określono obszary funkcjonalne o znaczeniu lokalnym - Zachodni Przyrodniczy Obszar Funkcjonalny i Południowy Przyrodniczy Obszar Funkcjonalny.

DZIAŁ V. BIBLIOGRAFIA

W analizach diagnostycznych prowadzących do określenia uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy, jako bazowe przyjęto dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Zebrane informacje wykorzystano w szczególności przy dokonywaniu porównań z danymi statystycznymi dotyczącymi innych jednostek terytorialnych (obrazującymi tendencje w regionie) oraz do identyfikacji niektórych procesów dynamicznych (np. zmian liczebności populacji i przy prognozie demograficznej). Dla określenia tzw. „stanu istniejącego” niektórych cech środowiska przyrodniczego oraz infrastruktury technicznej czy sfery gospodarczej, a także stanu i sposobu zagospodarowania terenów oraz stanu prawnego gruntów, przedstawiono także dane pozyskane w Urzędzie Gminy lub u innych podmiotów, w tym m.in. zarządców sieci. Ponadto część danych i informacji zaczerpnięto m.in. z następujących źródeł i opracowań:

- Czarnecki A., Heffner K., 2008 r., Drugie domy a zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. *Wieś i Rolnictwo* Nr 4 (141), Internet – dostęp 11.04.2017 r. (http://ageconsearch.tind.io/bitstream/230492/2/WiR_4-2008%2029-46.pdf).
- Decyzja Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r. przyjmująca na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG drugi zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2008) 8039)(2009/93/WE).
- Decyzja Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669)(2011/64/UE).
- Drobot K., Jaworski R., Zalewski K., styczeń 2020 r., *Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe sporządzone na potrzeby projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świdnica*. Wrocław.
- Geoportal Dolnego Śląska, Geoportal Dolnego Śląska, Dolnośląska Infrastruktura Informacji Przestrzennej. Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wydział Geodezji i Kartografii, Internet (<https://geoportal.dolnyslask.pl/start/>).
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Wykaz dróg krajowych wraz z numeracją i przebiegiem. Internet (<https://www.gddkia.gov.pl/pl/927/drogi-krajowe>).
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Wykaz dróg wojewódzkich wraz z numeracją i przebiegiem. Internet (<https://www.gddkia.gov.pl/pl/3105/Drogi-wojewodzkie>).

- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Generalny Pomiar Ruchu (GPR). 2015 r. Internet (<https://www.gddkia.gov.pl/pl/2551/GPR-2015>).
- Geoserwis GDIOŚ (<http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy>).
- Główny Urząd Statystyczny (GUS). Bank Danych Lokalnych. Internet (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>).
- Główny Urząd Statystyczny (GUS), Prognoza ludności na lata 2014-2015 (opracowana w 2014 r.), Internet (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-na-lata-2014-2015-opracowana-2014-r-,1,5.html>).
- Główny Urząd Statystyczny (GUS), Prognoza dla powiatów i miast na prawach powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.), Internet (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-dla-powiatow-i-miast-na-prawie-powiatu-oraz-podregionow-na-lata-2014-2050-opracowana-w-2014-r-,5,5.html>).
- Główny Urząd Statystyczny (GUS), Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne). Internet (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html>);
- Gminny program opieki nad zabytkami gminy Świdnica na lata 2008-2011, przyjęty Uchwałą Nr XXVI/225/2008 Rady Gminy Świdnica z dnia 23 kwietnia 2008 r.
- Instytut Rozwoju Terytorialnego (IRT), 2015 r., Prognoza demograficzna dla gmin województwa dolnośląskiego do 2035 r. Internet (https://www.irt.wroc.pl/aktualnosc-26-309-prognoza_demograficzna_dla_gmin.html).
- Instytut Rozwoju Terytorialnego (IRT) z Wrocławia, Studium korytarzowe wraz z analizą wielokryterialną dla planowanych drogowych łączników aglomeracji wałbrzyskiej z węzłami drogi ekspresowej S3 w Bolkowie oraz Kamiennej Górze. Internet (https://irt.wroc.pl/strona-234-studium_korytarzowe_wraz_z_analiza.html).
- ISOK – Hydroportal publikujący mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego w formacie PDF. Internet (<http://mapy.isok.gov.pl/imap/>).
- Jaworski J., Zalewski K., Drobot K., październik 2019 r., Gmina Świdnica. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę. Wrocław.
- Krajowy Program Kolejowy do 2023 r., przyjęty uchwałą Nr 162/2015 Rady Ministrów z dnia 15 września 2015 r.

- Krameko Sp. z o.o., 2010 r., Inwentaryzacja przyrodnicza gminy Świdnica. Kraków.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2039, przyjęta uchwałą Rady Ministrów nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r.
- Kondracki J., 2013 r. Geografia regionalna Polski. Warszawa.
- Konsorcjum IDOM Inżynieria y Consultoria SA i IDOM Inżynieria Architektura i Doradztwo Sp. z o.o., Wstępne Studium Wykonalności dla przedłużenia linii dużych prędkości „Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław” do granicy z Niemcami w kierunku Berlina oraz z Wrocławia do granicy z Republiką Czeską w kierunku Pragi.
- Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Świdnica na lata 2017-2022, przyjęta uchwałą Nr XLVII/427/2017 Rady Gminy Świdnica z dnia 22 września 2017 r.
- Mapa BTS – wykaz stacji bazowych w Polsce. Interent (<https://mapabts.pl/?center=50.827953%2C16.552904&zoom=11&ts=2>).
- Matuszkiewicz J.M., 2008 r. Potencjalna roślinność naturalna Polski. Internet (<https://www.igipz.pan.pl/Roslinnosc-potencjalna-zgik.html>).
- Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID), Mapa zabytków. Gmina Świdnica. Interent (<https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>).
- Oficjalna strona internetowa Służby Drogowej Powiatu Świdnickiego (<http://www.sdps.swidnica.pl/pliki/mapka5.pdf>).
- Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy (PIG-PIB), Centralna Baza Danych Geologicznych, Internet (<http://geologia.pgi.gov.pl/arcgis/apps/MapSeries/index.html?appid=8d14826a895641e2be10385ef3005b3c>).
- Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy (PIG-PIB), System Osłony Przeciwosuwiskowej (SOP), Internet (<http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/SOPO/Wyszukaj3/>);
- Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy (PIG-PIB), System Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych MIDAS. Internet (<http://geoportal.pgi.gov.pl/midas-web>).
- Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy (PIG-PIB), PSH, Karta informacyjna JCWPD nr 108. Internet (<https://www.pgi.gov.pl/dokumenty-pig-pib-all/psh/zadania-psh/jcwpd/jcwpd-100-119/4541-karta-informacyjna-jcwpd-nr-108/file.html>).

- PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., Mapa interaktywna linii kolejowych. Internet (<http://mapa.plk-sa.pl/>).
- Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odr, zatwierdzony na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 22 lutego 2011 r. (Monitor Polski Nr 40 poz. 451).
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego przyjęty uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.
- Pracowania na rzecz Wszystkich Istot, Mapa korytarzy ekologicznych w Polsce, Internet (<http://mapa.korytarze.pl>).
- Program ochrony środowiska dla Gminy Świdnica na lata 2014-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2021.
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 22 maja 2014 r.
- Program małej retencji wodnej w województwie dolnośląskim. Internet (<http://bip.umwd.dolnyslask.pl/dokument.php?iddok=32376&str=11>).
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020.
- Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Świdnica, przyjęty uchwałą Nr LV/318/2018 Rady Gminy Świdnica z dnia 22 sierpnia 2018 r., ze zmianami.
- Rozporządzenie Nr 7 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 10 listopada 2009 r.
- Rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego Nr 5 z dnia 27 lutego 2008 r. w sprawie Książańskiego Parku Krajobrazowego.
- Rozporządzenie Nr 25 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 317 poz. 3924).
- Rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 4 kwietnia 2007 r. w sprawie Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 94 poz. 1105), zmienione Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego Nr 17 z dnia 12 listopada 2008 r. zmieniające rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 4 kwietnia 2007 r. w sprawie Ślęzańskiego Parze Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 303 poz. 3492).
- Rozporządzenie Nr 18 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 3 sierpnia 1999 r. w sprawie zatwierdzenia Planu Ochrony Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj.

Dolnośląskiego Nr 22 poz. 982), zmienionym Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego z dnia 30 marca 2001 r. zmieniające rozporządzenie nr 18 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 3 sierpnia 1999 r. w sprawie zatwierdzenia Planu Ochrony Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 29 poz. 295).

- Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. w sprawie pomników przyrody, znajdujących się na terenie województwa dolnośląskiego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221 poz. 2494).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r. poz. 1409).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2016 r. poz. 2183).
- Strategia Rozwoju Gminy Świdnica na lata 2014-2010, przyjęta uchwałą Nr XXXIV/299/2016 Rady Gminy Świdnica z dnia 30 listopada 2016 r.
- Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej z perspektywą do 2030 r.
- Strategia Rozwoju Powiatu Świdnickiego na lata 2010-2020 - diagnoza społeczno-gospodarcza. Internet (https://www.powiat.swidnica.pl/index-page/stopka/analiza_spoleczno-gospodarcza_powiatu_swidnickiego.pdf).
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świdnica przyjęte Uchwałą Nr XI/65/2015 Rady Gminy Świdnica z dnia 18 czerwca 2015 r.
- Tutaj J., Drewnicka K., 2019 r., Raport o stanie gminy Świdnica 2018. Świdnica.
- Uchwała Nr XVI/331/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 251 poz. 4508).
- Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne (WBU) we Wrocławiu, grudzień 2011 r., Aktualizacja studium przestrzennych uwarunkowań rozwoju energetyki wiatrowej w województwie dolnośląskim 2011 (przyjęta Uchwałą nr 2082/IV/12 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 3 kwietnia 2012 r.).
- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Wykazy zabytków – dawne województwo wałbrzyskie, powiat świdnicki, gmina Świdnica. Internet (<https://wosoz.ibip.wroc.pl/public/?id=92696>).

- Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2016-2022, przyjęty uchwałą Nr XLIII/1450/17 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 grudnia 2017 r.
- Założenia do Planu Zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla miasta Świdnica.
- Zarząd Województwa Dolnośląskiego, Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu. listopad 2005 r. Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa dolnośląskiego. Wrocław.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 20 kwietnia 2015 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Jeziorko Daisy” (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2015 r. poz. 1861).
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu Nr 2 z dnia 23 września 2009 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatów przyrody „Błyszcz”, „Brzeźnik”, „Buczyna Piotrowicka”, „Cisy”, „Cisowa Góra”, „Jeziorko Daisy”, „Jodłowice”, „Krokusy w Górzeńcu”, „Skałki Stoleckie”, „Wąwóz Myśluborski” i „Wąwóz Siedmicki” (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 166 poz. 3039).
- Zarządzenie Nr 23 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 13 sierpnia 2014 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Jeziorko Daisy”.
- Zarządzenie Nr 20 2019 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 10 września 2019 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Jeziorko Daisy”.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 23 września 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r. poz. 3941).